

การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดี กรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

คู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงาน

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (International Commission of Jurists – ICJ) ประกอบด้วยผู้พิพากษาและทนายความที่มีชื่อเสียงจากทุกภูมิภาคทั่วโลกจำนวน 60 คน ซึ่งทำงานส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนบนหลักนิติธรรม โดยใช้ความเชี่ยวชาญพิเศษด้านกฎหมายเพื่อพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบยุติธรรมทั้งระดับชาติและระดับสากล คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2495 และปฏิบัติงานในห้าทวีป ด้วยจุดมุ่งหมาย เพื่อให้กฎหมายสิทธิมนุษยชนและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศพัฒนาก้าวหน้าขึ้นและถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดการเคารพและประกันสิทธิทางพลเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมอย่างแท้จริง เพื่อให้ความคุ้มครองหลักการแบ่งแยกอำนาจ ตลอดจนเพื่อให้หลักประกันความเป็นอิสระของตุลาการและผู้ประกอบวิชาชีพด้านกฎหมาย

๑ การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (The Investigation and Prosecution of Potentially Unlawful Death - A Practitioners' Guide)

© สงวนลิขสิทธิ์โดยคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล มิถุนายน ค.ศ. 2019

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลอนุญาตให้คัดลอกข้อความจากเอกสารต่างๆ ขององค์กรไปจัดพิมพ์ซ้ำได้ โดยต้องมีการแสดงนิตกรรมประกาศและส่งสำเนาสิ่งพิมพ์ที่มีข้อความนั้นไปยังสำนักงานใหญ่ของคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลตามที่อยู่ด้านล่าง

International Commission of Jurists
P.O. Box 91
Rue des Bains 33
Geneva
Switzerland

ด้วยการสนับสนุนของกระทรวงต่างประเทศ ประเทศฟินแลนด์

MINISTRY FOR FOREIGN
AFFAIRS OF FINLAND

ถอดความโดย
จินตนา สกกุลบริรักษ์

กองบรรณาธิการ
สันหวรรณ ศรีสด
ชลธาร ทรัพย์ไพบูลย์เลิศ

จัดทำโดย
คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล
บ้านเลขที่ 9/4 หมู่บ้านสีฟ้า แยกชานาญอักษร ซอยพหลโยธิน 9 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร +66 (0) 2619 8477-78 แฟกซ์ +66 (0) 2619 8479

การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดี
กรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบ
ด้วยกฎหมาย

คู่มือปฏิบัติผู้ปฏิบัติงานฉบับที่ 14

กิตติกรรมประกาศ

คู่มือฉบับนี้เขียนขึ้นและค้นคว้าโดยศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ Stuart Casey-Maslen จาก ศูนย์สิทธิมนุษยชน มหาวิทยาลัย Pretoria ด้วยการสนับสนุนของ Kingsley Abbott ที่ปรึกษากฎหมายอาวุโสและผู้ประสานงานโครงการ Global Accountability Initiative ของ ICJ โดยทั้งสองท่านมีส่วนร่วมในการร่างพิธีสารมินนิโซต้าว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (ค.ศ. 2016) ซึ่งเป็นเอกสารหลักของคู่มือนี้ คู่มือนี้ถูกตรวจสอบตัวอักษรและทบทวนประเด็นกฎหมายและนโยบายโดย Alex Conte จาก ICJ

คู่มือฉบับนี้ถูกเขียนขึ้นภายใต้โครงการ Global Redress and Accountability Initiative ของ ICJ ร่วมกับศูนย์สิทธิมนุษยชนแห่งมหาวิทยาลัย Pretoria และเกิดขึ้นจากการสนับสนุนด้านการเงินโดยกระทรวงต่างประเทศ ประเทศฟินแลนด์ ซึ่ง ICJ ทราบซึ่งในการสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง

สารบัญ

อภิธานศัพท์จากพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016	v
1. บทนำ.....	14
1.1 หน้าที่และเนื้อหาของหลักการมินนิโซตา	15
1.2 การปรับปรุงแก้ไขพิธีสารมินนิโซตา.....	19
1.3 เปรียบเทียบภาพรวมความแตกต่างระหว่างพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรกและฉบับปรับปรุงแก้ไข.....	22
1.4 พิธีสารมินนิโซตาและความเกี่ยวข้องกับผูปฏิบัติงานกฎหมาย	26
2. กรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน.....	29
2.1 สิทธิในการมีชีวิตและหน้าที่สามประการ	29
หน้าที่ในการเคารพลีขิตีในการมีชีวิต	30
หน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิต.....	31
หน้าที่ในการส่งเสริมสิทธิในการมีชีวิต	32
2.2 องค์ประกอบด้านสารบัญญัติของสิทธิในการมีชีวิต ข้อห้ามการสังหารตามอำเภอใจ	34
ลักษณะทั่วไปของข้อห้ามการเพิกถอนสิทธิในการมีชีวิตตามอำเภอใจ	35
การใช้ในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ.....	37
กรณีเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและอาชญากรรมระหว่างประเทศ	38
2.3 องค์ประกอบด้านวิธีบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการมีชีวิต หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน	42
จุดเริ่มต้นของหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน.....	42
การใช้ในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ.....	44
2.4 การบังคับใช้เรื่องหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน กรณีที่เป็นตัวการที่ไม่ใช่รัฐ.....	46
2.5 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย	48
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ.....	48
สิทธิที่จะได้รับการชดเชย.....	49

3. หน้าที่ของรัฐในการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดี	52
3.1 ลักษณะสำคัญของการสืบสวนสอบสวน.....	52
<i>สนธิสัญญา.....</i>	<i>52</i>
<i>กฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ.....</i>	<i>53</i>
<i>ความมีประสิทธิภาพ.....</i>	<i>54</i>
<i>ความอิสระและความเป็นกลาง.....</i>	<i>57</i>
<i>ความรวดเร็ว.....</i>	<i>58</i>
<i>ความโปร่งใส.....</i>	<i>60</i>
3.2 หน้าที่ในการดำเนินคดี.....	61
3.3. หน้าที่ป้องกันการเกิดซ้ำ.....	63
<i>การประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ.....</i>	<i>63</i>
<i>การกระทำเพื่อต่อต้านการลอบย่นวลพันผิด</i>	<i>65</i>
<i>ปัญหาของศาลทหาร.....</i>	<i>68</i>
4. สิทธิของครอบครัวผู้เสียหายและพยาน	70
4.1 สิทธิในการได้รับการคุ้มครอง.....	70
<i>การคุ้มครองผู้ให้เบาะแส</i>	<i>72</i>
4.2 สิทธิของครอบครัวผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาและการชดเชย	73
<i>สิทธิที่จะได้ทราบความจริง.....</i>	<i>73</i>
<i>สิทธิที่จะเข้าถึงความยุติธรรม.....</i>	<i>74</i>
<i>สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย.....</i>	<i>75</i>
5. หลักการทั่วไปของการสืบสวนสอบสวนทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ใน	
กรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย.....	77
5.1 องค์ประกอบหลักของการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ.....	77
<i>ยุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวน.....</i>	<i>78</i>
<i>กระบวนการสืบสวนสอบสวน.....</i>	<i>79</i>
<i>การประสานกับครอบครัว.....</i>	<i>80</i>
<i>การพัฒนาประวัติ/โปรไฟล์ของผู้เสียหาย</i>	<i>81</i>
<i>ประเด็นเรื่องการเงิน.....</i>	<i>82</i>
<i>การค้นหา การสัมภาษณ์และการคุ้มครองพยาน.....</i>	<i>82</i>
<i>การบรรยายลำดับเหตุการณ์.....</i>	<i>86</i>

6. การสืบสวนสอบสวนด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย: ประเภทของหลักฐานและห้องโถงคุ้มครองพยานหลักฐาน.....	88
6.1 ประเภทของหลักฐาน.....	88
หลักฐานทางชีววิทยา.....	89
หลักฐานดิจิทัล.....	90
พยานเอกสาร.....	91
พยานวัตถุ.....	91
6.2 ห้องโถงการครอบครองพยานหลักฐาน.....	93
7. การสืบสวนสอบสวนด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย: การจัดการสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมและการระบุตัวผู้เสียหาย.....	95
7.1 การจัดการสถานที่เกิดเหตุ.....	95
7.2 การกู้ซากศพและชิ้นส่วนของมนุษย์.....	100
7.3 การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลจากซากศพและชิ้นส่วนของมนุษย์.....	101
8. การสืบสวนสอบสวนด้านนิติวิทยาศาสตร์: การผ่าศพ.....	104
8.1 การดำเนินการผ่าศพ.....	105
การสรุปเหตุที่ทำให้เสียชีวิต.....	108
รายงานผลการผ่าศพ.....	109
9. การดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพกับบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย.....	110
9.1 กระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ตามมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ.....	110
9.2 แนวทางสำหรับพนักงานอัยการ.....	113
9.3 บทบาทและสิทธิของผู้เสียหาย.....	114
สิทธิของผู้เสียหายในบริบทของศาลอาญาระหว่างประเทศ.....	119

10. แนวทางเฉพาะสำหรับพนักงานอัยการและนายจำเลย.....	121
10.1 แนวทางสำหรับพนักงานอัยการ	121
บทบาทของพนักงานอัยการ	121
การทบทวนสำนวนการสอบสวนคดี	122
10.2 แนวทางสำหรับนายจำเลย.....	127
การฟ้องร้องคดีเชิงยุทธศาสตร์.....	136
11. กรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายในสถานการณ์ ที่มีการขัดกันทางอาวุธ (สงคราม).....	137
11.1 การแบ่งประเภทของการขัดกันทางอาวุธตามกฎหมายระหว่างประเทศ.....	137
การขัดกันทางอาวุธ/สงครามระหว่างประเทศ	138
การขัดกันทางอาวุธ/สงครามที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ	140
การขัดกันทางอาวุธมากกว่าหนึ่งแห่งในเขตแดนเดียวกัน	140
11.2 กฎหมายเจนีวา	141
11.3 กฎหมายกรุงเฮก	143
การกระทำเพียงไรจึงจะถึงขนาดว่าเป็นการสู้รบ ?.....	143
หลักการแบ่งแยกพลเรือนออกจากพลรบ	145
หลักความได้สัดส่วนในการโจมตี.....	149
11.4 หน้าที่ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการสืบสวนสอบสวน การเสียชีวิตระหว่างการสู้รบ.....	151
ภาคผนวก	156
แนวทางโดยละเอียดในพิธีสารมินนิโซตา.....	156
ก. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการตรวจสถานที่เกิดเหตุ	156
ข. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการสัมภาษณ์	162
ค. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการชุดหลุมศพ	170
ง. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการผ่าพิสูจน์ศพ	173
จ. แนวทางโดยละเอียดในการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูก	198

อภิธานศัพท์จากพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016

บาดแผลถลอก	การบาดเจ็บแบบตื้นๆ ที่ผิวหนัง บ่อยครั้งที่ถูกเรียกว่า รอยช่วน รอยถลอก หรือรอยชูด
รับผิดชอบ	เกี่ยวกับระบบที่ถูกออกแบบเพื่อทำให้มั่นใจว่ามีการรับผิดชอบอย่างเหมาะสมโดยบุคคลหรือสถาบัน
กระดุกเข้าฟัน	ในเรื่องของฟัน หมายถึงเข้าฟันที่เป็นตัวยึดฟัน
เชื้อชาติ	ในทางนิติมานุษยวิทยาหมายถึงเชื้อสายทางชีวภาพของผู้เสียชีวิต
ข้อมูลก่อนเสียชีวิต	ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ทราบชื่อเมื่อยังมีชีวิตอยู่ที่สามารถนำไปใช้เปรียบเทียบกับข้อมูลหลังจากเสียชีวิตที่เก็บจากศพ โดยปกติแล้วมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล
Artefact (ประดิษฐ์ขึ้น)	สิ่งประดิษฐ์ ในเรื่องของศพหมายถึงการเปลี่ยนแปลง (ยกตัวอย่างเช่นผลจากการกู้ชีพหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นหลังจากเสียชีวิต) ที่คล้ายจะเป็นพยาธิสภาพ โรค หรือการได้รับบาดเจ็บที่เกิดขึ้นเมื่อยังมีชีวิต
การผ่าชันสูตรศพ	ในคู่มือนี้ หมายถึงการตรวจศพที่รวมถึงการตรวจภายนอกและในศพ และรวมผลการตรวจพิเศษอื่นๆ (รวมถึงการเอกซเรย์) การตรวจภายในร่างกายรวมถึงการตรวจดูภายในกะโหลกศีรษะ หน้าอกและท้องซึ่งไม่ได้จำกัดการตรวจเพียงเท่านั้น และอาจมีการผ่าตรวจในบริเวณอื่นมากกว่านี้ ในบางกรณี
ข้อมูลทางชีวภาพ	ศัพท์ที่ใช้ในทางนิติมานุษยวิทยา หมายถึงการตรวจพิสูจน์ศพโครงกระดูกเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับอายุ เพศ เชื้อชาติ และส่วนสูงของผู้ตายเพื่อช่วยในการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล
บาดแผลฟกช้ำ	การบาดเจ็บที่มีลักษณะของการที่มีเลือดรั่วออกจากหลอดเลือดเข้าไปยังเนื้อเยื่อที่อยู่รอบบริเวณนั้น

สาเหตุการตาย	<p>สาเหตุที่แท้จริงของการเสียชีวิต (โรค สภาวะ หรือเหตุที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการที่ส่งผลให้เสียชีวิต) อาจตามมาด้วยสาเหตุสุดท้าย (หรือสาเหตุใกล้ชิด) ของการเสียชีวิต เป็นการสรุปคำบรรยายความเชื่อมโยงที่เป็นเหตุเป็นผลของสาเหตุการเสียชีวิตในการสรุปสาเหตุการเสียชีวิตตามรูปแบบของ WHO ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามัญและใช้กันในระดับนานาชาตินั้น จะเขียนสาเหตุสุดท้ายของการเสียชีวิตเป็นลำดับแรก และสาเหตุที่แท้จริงของการเสียชีวิตเป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้นการเสียชีวิตของชายหนุ่มที่ถูยิงที่บริเวณหน้าอกส่งผลให้เสียชีวิตมากเนื่องจากกระสุนทะลุผ่านหัวใจและปอดควรถูกเขียนบันทึกว่า I(a) การเสียชีวิต (เนื่องจาก) I(b) การทะลุของหัวใจและปอด (เนื่องจาก) I(c) บาดแผลถูกยิงที่หน้าอก ส่วนที่สองของการเขียนบรรยายสาเหตุการตายนั้นประกอบไปด้วยโรค สภาวะ หรือเหตุ ถ้ามี ที่ทำให้เสียชีวิต แต่ไม่ใช่สาเหตุที่แท้จริงของการเสียชีวิตดังที่ระบุไว้ในส่วนแรก (I) สาเหตุการตายคือการพิจารณาส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สองรวมกัน</p> <p>หมายเหตุ: สาเหตุการตายต่างจากพฤติการณ์ตายและรูปแบบการตาย</p>
ลำดับการครอบครองรักษาวัตถุพยาน	<p>กระบวนการที่แสดงประวัติการครอบครองวัตถุพยานโดยสมบูรณ์เพื่อที่จะสืบที่มาย้อนกลับและจำลองเส้นทางการครอบครองวัตถุพยานขึ้นใหม่ได้ ซึ่งหมายความถึงผู้ที่เคยเป็นผู้ดูแลรักษาและควบคุมวัตถุพยานมาก่อนตั้งแต่เวลาที่เก็บวัตถุพยานจนถึงปัจจุบัน</p>
Commingled remains	<p>ปกติแล้วจะเกี่ยวข้องกับศพโครงกระดูก แปลว่าการผสมกันของศพของบุคคลสองศพหรือมากกว่านั้น อย่างเช่น หลุมฝังศพขนาดใหญ่</p>
การปนเปื้อน	<p>ตำแหน่งบนคนหรือสิ่งของ ไม่ว่าจะเห็นได้ชัดหรือไม่ก็ตาม การปนเปื้อนนี้ อาจเป็นประโยชน์ในทางนิติวิทยาศาสตร์ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องสงสัยกับสถานที่เกิดเหตุ หรืออาจจะทำให้สืบสนหรือสร้างความเสียหายต่องานด้านยุติธรรม (เช่น การปนเปื้อนของสารพันธุกรรม)</p>
ความต่อเนื่อง	<p>ดู ลำดับการครอบครองรักษาวัตถุพยาน (ด้านบน)</p>

การเสียชีวิต	การหยุดทำงานของส่วนสำคัญในร่างกายที่ไม่สามารถฟื้นคืนได้ รวมถึงการทำงานของสมอง การเสียชีวิตถือว่าเป็น “ตามธรรมชาติ” เมื่อเกิดขึ้นโดยโรค และ/หรือ อายุเท่านั้น และถือว่าเป็นแบบ “ผิดธรรมชาติ” เมื่อมีสาเหตุจากภายนอก เช่น การได้รับบาดเจ็บโดยเจตนา (การฆาตกรรมหรือการฆ่าตัวตาย) ความประมาท หรือการได้รับบาดเจ็บโดยไม่เจตนา (การเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ)
การเน่าสลาย (หลังจากที่เสียชีวิต)	กระบวนการเน่าสลายของศพหลังจากที่เสียชีวิต ในช่วงชั่วโมงแรกๆ หรือวันแรกๆ การเปลี่ยนแปลงหลังการตายของศพบางอย่างอาจทำให้เกิดความสับสนกับการได้รับบาดเจ็บ (เช่น สัญญาณของการเน่าเปื่อย ตัวอย่างเช่นการอืดของศพ และการที่ใบหน้าและร่างกายเปลี่ยนเป็นสีม่วงคล้ำ)
เสียชีวิต	ขึ้นอยู่กับบริบท อาจแปลว่า เสียชีวิต หรือผู้เสียชีวิต
การบาดเจ็บ/บาดแผล ป้องกันตัว	การบาดเจ็บ/บาดแผลที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามในการต่อสู้ป้องกันตัวเองขณะที่ถูกทำร้าย
การพิสูจน์เอกลักษณ์ บุคคลเหตุภัยพิบัติ	สถานที่ ห้องศพ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ (เช่น การเก็บข้อมูลก่อนเสียชีวิต หรือการเปรียบเทียบข้อมูลก่อนตายและหลังตายเพื่อพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลเป็นต้น) ในการจัดการกับเหตุที่มีผู้เสียชีวิตหลายศพ เพื่อให้มั่นใจว่าแต่ละบุคคลได้ถูกพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลอย่างถูกต้อง การทำงานนี้ สอดคล้องกับแนวทางของตำรวจสากล
ส่วนปลายของกระดูก ยาว	ส่วนใหญ่หมายถึงชิ้นส่วนปลายของกระดูกยาว กระบวนการเชื่อมตัวของส่วนปลายของกระดูกกับตัวกระดูก (shaft) ของกระดูกยาวทำให้สามารถประเมินอายุของบุคคลนั้นได้
จรรยาบรรณ	การศึกษาว່าสั่งใดถูกหรือผิด จรรยาบรรณวิชาชีพมุ่งเน้นในเรื่องของพฤติกรรมและทัศนคติของกลุ่มบุคคลในสายอาชีพนั้นๆ

วัตถุพยาน (ของกลาง)	พยานหลักฐานทางกายภาพที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมหรือการเสียชีวิต ที่จะถูกทำการเขียนฉลาก, บันทึกข้อมูลในฐานะที่เป็นวัตถุพยาน และเก็บรักษาอย่างปลอดภัยเพื่อไม่ให้ถูกรบกวนหรือเกิดการปนเปื้อน
Femur	กระดูกต้นขา
ลายนิ้วมือ (แฝง)	ลายนิ้วมือบนพื้นผิวที่จำเป็นต้องใช้เทคนิคในการทำให้มองเห็นได้
นิติวิทยาศาสตร์	เกี่ยวข้องกับทางศาลหรือกระบวนการทางกฎหมาย เกี่ยวข้องกับศาล หรือโดยทั่วไป คือกระบวนการทางกฎหมาย
นิติมานุษยวิทยา	การตรวจพิสูจน์ศพโครงกระดูกเพื่อตอบคำถามทางด้านนิติเวช รวมถึงเพื่อการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล
นิติโบราณคดี	การใช้ทักษะความรู้ที่ใช้ในการศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุเพื่อประโยชน์ในทางกฎหมาย ปกติแล้วจะเกี่ยวข้องกับการขุดค้น เก็บกู้ และตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ
การตรวจพิสูจน์วิถีกระสุน/อาวุธปืนและร่องรอยจากวัตถุ	บ่อยครั้งที่สองสาขาของงานด้านนิติวิทยาศาสตร์นี้ถูกใช้เรียกแทนกันได้ ในคู่มือฉบับนี้หมายถึงการตรวจพิสูจน์ที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่มีคุณค่าในกระบวนการทางกฎหมายเกี่ยวกับบาดแผลจากกระสุนปืนและหัวกระสุนที่พบจากบาดแผลนั้น
แพทย์นิติเวช	สำหรับคู่มือฉบับนี้ หมายถึงแพทย์ที่ได้รับใบอนุญาต ผู้ที่มีอำนาจในการชันสูตรพลิกศพทางนิติเวชได้
นิติกีฏวิทยา	การศึกษาเรื่องแมลงในบริบททางกฎหมาย ถูกนำมาใช้มากที่สุดสำหรับทางด้านนิติพยาธิวิทยา สำหรับเป็นข้อบ่งชี้ในการประมาณระยะเวลาการเสียชีวิตขั้นต่ำ
นิติทันตวิทยา	การศึกษาทางด้านทันตกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางกฎหมาย โดยเน้นการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับการเสียชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลจากศพ

นิติเวชศาสตร์	หลักการและการปฏิบัติทางด้านการแพทย์ที่นำมาประยุกต์ใช้ในทางกฎหมายและทางศาล
นิติพยาธิแพทย์	แพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการสืบสวนสอบสวนเหตุเกี่ยวกับความตายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้านกฎหมายในคู่มือฉบับนี้ อาจใช้สลับกันกับคำว่าแพथินิติเวชได้
นิติวิทยาศาสตร์	การประยุกต์ใช้หลักการและการทำงานทางด้านวิทยาศาสตร์แขนงต่างๆ มาใช้ในทางกฎหมายและศาล
การตรวจพิสูจน์ร่องรอยวัตถุ	การตรวจพิสูจน์ร่องรอยที่พบบนวัตถุพยาน และทำการเปรียบเทียบร่องรอยเหล่านั้นกับเครื่องใช้/เครื่องมือ/อาวุธที่มีความเป็นไปได้ เป็นสาเหตุให้เกิดร่องรอยเหล่านั้น ในบางห้องปฏิบัติการการตรวจพิสูจน์นี้ จะรวมอยู่กับการตรวจพิสูจน์อาวุธปืน
นิติพิษวิทยา	วิทยาศาสตร์แขนงที่เกี่ยวข้องกับยาและสารพิษมาประยุกต์ใช้ในทางกฎหมายและทางศาล
การแตก/รอยแตก	การแตก/รอยแตก ความไม่ต่อเนื่องของกระดูก บางครั้งใช้กับโครงสร้างกระดูกอ่อน เช่น กระดูกอ่อนที่ซี่โครง หรือกระดูกอ่อนไทรอยด์
มิถุวิทยา (จุลพยาธิวิทยา)	การศึกษาโครงสร้างทางจุลภาคของเนื้อเยื่อ (มิถุวิทยา) ที่มีพยาธิสภาพ (จุลพยาธิวิทยา)
การพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล	ในคู่มือนี้ หมายถึงการระบุชื่อที่ถูกต้องให้กับศพ
ศพ	ในคู่มือนี้ หมายถึงผู้ที่เสียชีวิตหรือศพ ไม่ว่าจะเป็นศพที่เพิ่งเสียชีวิต ศพเน่า หรือศพโครงกระดูก
Humerus	กระดูกต้นแขน
สาเหตุสุดท้ายของการเสียชีวิต	โรค สภาวะ หรือ ภาวะแทรกซ้อน ที่ส่งผลมาจากสาเหตุแท้จริงของการเสียชีวิตหรือสาเหตุใกล้เคียงของการเสียชีวิตที่ทำให้เสียชีวิตในทันที

รายการ	รายการ
บาดแผลฉีกขาด	การฉีกขาดหรือการแยกออกจากกันของผิวหนัง หรืออวัยวะอื่นหรือเนื้อเยื่ออ่อนที่เกิดจากแรงกระทำที่เกิดจากของแข็งไม่มีคม
Livor mortis	สภาวะหลังการตายที่ทำให้เกิดการตกของเลือดจากแรงโน้มถ่วงของโลก
พฤติการณ์การตาย	บทสรุปของสภาวะที่เสียชีวิต อันได้แก่ การฆ่าตัวตาย การถูกผู้อื่นทำให้ตาย การตายโดยอุบัติเหตุ การถูกสัตว์ทำร้ายหรือการตายโดยยังมีปรากฏเหตุ
จำนวนบุคคลอย่างต่ำ	ศัพท์ทางนิติมานุษยวิทยาที่ใช้ในการวิเคราะห์ศพที่มีการผสมปะปนกันมา และมีความหมายว่าอย่างน้อยมีบุคคลที่เป็นได้ว่าจะปะปนอยู่ในศพที่ได้รับมานี้
รูปแบบการตาย	กระบวนการทางพยาธิสรีรวิทยาที่ทำให้บุคคลเสียชีวิต (เช่น การตกเลือด ระบบทางเดินหายใจล้มเหลว หัวใจล้มเหลว อวัยวะล้มเหลวหลายอวัยวะและภาวะติดเชื้อมีในกระแสเลือด เป็นต้น) รูปแบบการตายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเป็นสาเหตุการตายที่เหมาะสมได้ตามรูปแบบของ WHO ซึ่งเป็นที่ยอมรับใช้กันในระดับนานาชาติ ดู “สาเหตุการตาย” เพิ่มเติม
ห้องศพ	สถานที่ที่ใช้เก็บ รักษา ดูแลศพจนกว่าจะถึงการจัดการกับศพหรือการฝังศพขั้นสุดท้าย รวมถึงห้องผ่าศพ ห้องดับจิต
สรรพาวุธ	ในทางทหารปืนใหญ่ แปลว่าปืนใหญ่
กระดูกงอก	ปกติแล้วเป็นขอบกระดูกเล็กๆ ที่งอกออกมาจากการเสื่อมสภาพหรือข้อเสื่อม ใกล้เคียงกับเวลาที่เสียชีวิต คำนี้มักนิยมใช้กันในทางนิติมานุษยวิทยาในการวิเคราะห์การบาดเจ็บ เพราะเมื่อศพได้นำสลายจนเหลือแต่กระดูกแล้วบาดแผลที่เกิดขึ้นก่อนการเสียชีวิตไม่นานก็จะมีลักษณะเดียวกันกับบาดแผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเสียชีวิตไม่นาน

จุดเลือดออก	จุดเลือดออก หรือ เลือดออกเป็น “จุด” บางลักษณะเกิดขึ้นได้ขณะยังมีชีวิต แต่มีลักษณะอื่นที่สามารถเกิดขึ้นได้ภายหลังการเสียชีวิต
บัญชีภาพถ่าย	รายการภาพที่ถ่ายพร้อมกับข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ชื่อของช่างภาพ เวลาที่ทำการถ่ายภาพ และสถานที่ถ่ายภาพ
ป้ายหมายเลขในการถ่ายภาพ	ป้ายหมายเลขและตัวอักษรที่สามารถเห็นได้ในภาพถ่าย ช่วยให้สามารถระบุภาพถ่ายและวัตถุพยานที่ปรากฏในภาพถ่ายนั้นได้ในภายหลัง
Postcranial skeleton	กระดูกในร่างกายทั้งหมดที่นอกเหนือจากกะโหลกศีรษะ
การเปลี่ยนแปลงหลังการตาย	คำศัพท์ที่ใช้สื่อถึงการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติทั้งหมดที่สามารถเกิดขึ้นได้กับศพ
ข้อมูลหลังตาย	ข้อมูลที่ได้มาจากศพ เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้มาจากบุคคลที่ทราบชื่อในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ (ข้อมูลก่อนตาย) ปกติแล้วจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล
การชันสูตรพลิกศพ	ในคู่มือนี้ หมายถึงการตรวจศพที่ไม่ได้หมายรวมถึงการตรวจด้านในศพ (ในคู่มือนี้ การตรวจศพที่รวมถึงการตรวจภายในศพเรียกว่า การผ่าชันสูตรศพ)
Prosector	แพทย์ที่ได้รับการอนุญาต/แพทย์นิติเวช ที่ทำการผ่าชันสูตรศพ และเขียนรายงาน
Pubic symphysis	ส่วนของกระดูกหัวหน่าวข้างหนึ่งที่เชื่อมต่อกับกระดูกหัวหน่าวอีกข้างหนึ่งที่บริเวณหัวเหน่าที่อยู่ตรงด้านหน้าของเชิงกราน
ตัวอย่างอ้างอิง	ตัวอย่างที่ได้มาตรฐานที่สามารถเอาตัวอย่างชิ้นอื่นมาทำการเปรียบเทียบได้
ความน่าเชื่อถือ	ความน่าเชื่อถือของผลลัพธ์คือความเสถียรภาพของผลลัพธ์เมื่อถูกตรวจสอบซ้ำๆ โดยบุคคลอื่นในสถานที่และเวลาต่างกัน
ความรับผิดชอบ	หน้าที่ที่จะปฏิบัติภารกิจหรือหน้าที่อย่างถูกต้อง

ความสามารถในการ สอบทาน	หนึ่งในจุดมุ่งหมายของการผ่าชันสูตรศพคือต้องจะต้องทำการ ผ่าชันสูตรศพในลักษณะที่แพทย์นิติเวชหรือนิติพยาธิ แพทย์ท่าน อื่นสามารถนำข้อมูลไปสรุปผลในรูปแบบของตนเองเกี่ยวกับการ เสียชีวิตนั้นได้อย่างอิสระ (ทั้งนี้ รวมถึงการสืบสวนสอบสวนการ เสียชีวิตหมดทั้งกระบวนการด้วย) การทำเช่นนี้เป็นการตรวจ สอบยืนยันความน่าเชื่อถือของการผ่าชันสูตรศพและข้อสรุปจาก การชันสูตรนั้น
Rigor mortis	สภาวะการแข็งตัวหลังจากที่เสียชีวิตของศพ
การเสื่อมสภาพของ ตัวอย่าง (หรือ วัตถุ พยาน)	การที่คุณลักษณะของตัวอย่าง (หรือวัตถุพยาน) ที่เคยมีอยู่เมื่อ พบหรือเก็บหายหรือเปลี่ยนแปลงไป ในบริบททางด้านกฎหมาย นั้นหมายความว่า ตัวอย่างดังกล่าวเป็นประโยชน์กับการสืบสวน สอบสวนลดลง
การรักษา (วัตถุพยาน)	กระบวนการที่รวมถึงการบันทึกข้อมูล วิธีที่วัตถุพยานถูกเก็บรักษา ไว้และมีหลักฐานที่บ่งบอก
ความแตกต่างระหว่าง เพศ	รูปร่างที่ต่างกันของกระดูกบางชิ้นที่มีสัมพันธ์กับความแตกต่าง ระหว่างเพศชายและหญิง (ซึ่งจะสามารถเห็นลักษณะเหล่านี้ได้ หลังจากวิเจริญพันธุ์ของบุคคลนั้น)
ศพโครงกระดูก	กระดูกที่เหลืออยู่ของศพหลังจากที่เนื้อเยื่ออ่อนได้เน่าสลายไป หมดแล้ว
Stature	ส่วนสูง
Taphonomy	การศึกษาของกระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพหลังการตายทั้งหมด ของศพ (มักเป็นโดยธรรมชาติ)
กล้องวัดมุม	เครื่องมือสำรวจแบบละเอียดที่ทำการวัดมุมในระนาบแนวนอน และระนาบแนวตั้งได้ในเวลาเดียวกัน ซึ่งเครื่องรุ่นใหม่ ๆ (อย่าง เช่นกล้อง total station) จะมีตัวอ่านแบบอิเล็กทรอนิกส์และ เครื่องวัดระยะด้วย

กระดุกหน้าแข็ง	กระดุกชิ้นที่ใหญ่กว่าของกระดุกขาที่อ่อนล้าที่มีอยู่ 2 ชิ้น
ความโปร่งใส (ของกระบวนกร)	การที่กระบวนกรสามารถถูกประเมินจากภายนอกได้ เนื่องจากมีรายละเอียดข้อมูลเพียงพอสำหรับการตรวจสอบ
สาเหตุแท้จริงของการ ตาย	โรคหรือภาวะที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนกรที่นำไปสู่การเสียชีวิต (บ่อยครั้งมีการแทรกซ้อนโดยสาเหตุระหว่างกลางของการเสียชีวิตหรือสาเหตุสุดท้ายของการเสียชีวิต หรือสาเหตุใกล้ชิดของการเสียชีวิต)
ความถูกต้อง	เกี่ยวกับวิธีการหรือผลลัพธ์ซึ่งสะท้อนความจริงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
บาดแผล	ความไม่ต่อเนื่องของพื้นผิวโครงสร้าง บ่อยครั้งใช้กับผิวหนัง เช่น บาดแผลถูกบาด บาดแผลถูกแทง บาดแผลถูกยิง บาดแผลฉีกขาด เป็นต้น คำศัพท์นี้ไม่รวมถึงรอยฟกช้ำหรือการถลอก

1. บทนำ

คู่มือสำหรับผู้ใช้อำนาจหน้าที่ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้ใช้อำนาจหน้าที่ในการประกันว่าจะมีการสืบสวนสอบสวนในกรณีที่ต้องสงสัยว่ามีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายด้วยกระบวนการที่เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน และจะมีมาตรการดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อให้มีการรับผิดชอบว่ามีการกระทำความผิด ใจความสำคัญของคู่มือฉบับนี้ คือ พิธีสารมินนิโซตาว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ค.ศ. 2016 (Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016)) ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 2017 โดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR)¹ เอกสารฉบับนี้ คือ คู่มือฉบับปรับปรุงแก้ไขของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันและการสืบสวนสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด (The Revised United Nations Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions) โดยผู้เชี่ยวชาญจากคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (International Commission of Jurists หรือ ICJ) และองค์กรชั้นนำอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขเอกสารนี้ เอกสารดังกล่าวเป็นที่รู้จักเป็นการทั่วไปในชื่อว่าพิธีสารมินนิโซตา (Minnesota Protocol) ก็เพราะช่วงปลาย ค.ศ. 1980 องค์กรพัฒนาเอกชนที่สหรัฐอเมริกา ชื่อ คณะกรรมการทนายความว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศแห่งมลรัฐมินนิโซตา (Minnesota Lawyers International Human Rights Committee) เป็นผู้ริเริ่มผลักดันการร่างเอกสารดังกล่าว

คู่มือสำหรับผู้ใช้อำนาจหน้าที่ฉบับนี้ขยายความเพิ่มเติมจากคู่มือสำหรับผู้ใช้อำนาจหน้าที่หมายเลข 2 7 9 และ 10 ที่มีการเผยแพร่ไปแล้วก่อนหน้านี้ คู่มือสำหรับผู้ใช้อำนาจหน้าที่หมายเลข 2 เรื่องสิทธิในการได้รับการเยียวยาและชดเชยจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้รับการปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 2018 คู่มือสำหรับผู้ใช้อำนาจหน้าที่หมายเลข 14 นี้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาเรื่องสิทธิที่จะให้มีการสืบสวนสอบสวนซึ่งถูกเขียนไว้ใน

¹สำเนาของพิธีสารมินนิโซตาฉบับภาษาอังกฤษสามารถดาวน์โหลดที่ <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/MinnesotaProtocol.pdf> ส่วนฉบับภาษาอื่น ๆ อาทิ อารบิก จีน ฝรั่งเศส รัสเซีย และสเปน ยังอยู่ในระหว่างการพัฒนา โดยจะได้เผยแพร่ในเวปไซต์ของ OHCHR ในเวลาอันใกล้

บทที่ 4 ของคู่มือสำหรับผู้ใช้กฎหมายหมายเลข 2 นอกจากนี้เรื่องการสืบสวนสอบสวนยังได้ถูกกล่าวถึงในคู่มือสำหรับผู้ใช้กฎหมายหมายเลข 7 เรื่องกฎหมายระหว่างประเทศและการต่อต้านการลอบฆาตพ่นผิด ในส่วนของคู่มือสำหรับผู้ใช้กฎหมายหมายเลข 5 แม้จะบรรยายถึงหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเช่นกันแต่ถูกเขียนขึ้นก่อนที่พิธีสารมินนิโซตาจะได้รับการปรับปรุงแก้ไข

คู่มือสำหรับผู้ใช้กฎหมายหมายเลข 9 เรื่องการสืบสวนสอบสวนและการลงโทษกรณีการบังคับให้บุคคลสูญหายและการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมควรอ่านประกอบกับพิธีสารมินนิโซตาฉบับปรับปรุงแก้ไข การอ้างถึงพิธีสารมินนิโซตาในหนังสือเล่มดังกล่าวจึงเป็นการอ้างถึงพิธีสารฯ ฉบับแรกก่อน ฉบับปี ค.ศ. 1991 ในทางกลับกัน คู่มือสำหรับผู้ใช้กฎหมายหมายเลข 10 (สิทธิของสมาชิกครอบครัวกรณีการบังคับให้บุคคลสูญหายและการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม) ไม่ได้อ้างถึงพิธีสารฉบับแรก และควรอ่านควบคู่กับพิธีสารฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทที่ II (B) เรื่องความรับผิดชอบและการเยียวยา และบทที่ II (D) (3) เรื่องการมีส่วนร่วมและความคุ้มครองระหว่างการสืบสวนสอบสวนสำหรับสมาชิกครอบครัว

1.1 หน้าที่และเนื้อหาของหลักการมินนิโซตา

ใน ค.ศ. 1991 แผนกป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศูนย์พัฒนาสังคมและกิจการด้านมนุษยธรรมแห่งสหประชาชาติ (Crime Prevention and Criminal Justice Branch of the UN Centre for Social Development and Humanitarian Affairs) ได้ตีพิมพ์ฉบับแรก คู่มือสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันและการสืบสวนสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพ สังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด (United Nations Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions) ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก หลักการมินนิโซตา (The Minnesota Principles) อันเป็นหลักการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันและการสืบสวนสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพ สังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด (United Nations Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions) ซึ่งได้รับการรับรองโดยมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 44/162 (1989)

หลักการที่ยึดถือประการยังคงมีผลใช้บังคับและมีได้ถูกแก้ไขระหว่างการปรับปรุงแก้ไขพิธีสารมินนิโซตา เกี่ยวกับการป้องกัน การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีกรณีต้องสงสัยว่ามีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและการเยียวยาการละเมิดสิทธิมนุษยชน

หลักการดังกล่าวมีสถานะเป็นกฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ (Soft law) ซึ่งไม่ใช่สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ที่ต้องมีการลงนามและให้สัตยาบันโดยรัฐต่าง ๆ

หน้าที่ในการ**ป้องกัน**ตามที่หลักการได้ประกาศไว้ หมายรวมถึงหน้าที่ของรัฐบาลในการออกกฎหมายห้ามการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัดไม่ว่าในกรณีใด และพึงประกันว่าการสังหารในรูปแบบดังกล่าวทุกกรณีเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาและกำหนดโทษที่เหมาะสมโดยพิจารณาตามความร้ายแรงของการกระทำความผิด²

หน้าที่ในการ**สืบสวนสอบสวน**ตามที่หลักการได้ประกาศไว้ หมายรวมถึงหน้าที่ดังต่อไปนี้

- พึงมีการสืบสวนสอบสวนคดีที่ต้องสงสัยเรื่องกรณีสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัดทุกกรณีอย่างละเอียดถี่ถ้วน รวดเร็ว และเป็นกลาง รวมถึงในกรณีที่ยุติเย้นคำร้องเรียนหรือมีรายงานที่น่าเชื่อถืออื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นการเสียชีวิตโดยผิดธรรมชาติ ...³
- วัตถุประสงค์ของการสืบสวนสอบสวนคือเพื่อหาสาเหตุ พฤติการณ์และเวลาของการเสียชีวิต บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบและรูปแบบหรือแนวปฏิบัติที่อาจนำไปสู่การเสียชีวิต ทั้งนี้ การสืบสวนสอบสวนต้องสามารถแยกแยะระหว่างเป็นการเสียชีวิตตามธรรมชาติ โดยอุบัติเหตุ โดยอัตวินิบาตกรรม และโดยการฆาตกรรม⁴
- การสืบสวนสอบสวนควรมีการผ่าพิสูจน์ศพที่ครบถ้วน การเก็บและวิเคราะห์พยานวัตถุและเอกสารทั้งหมด รวมทั้งคำให้การของพยาน⁵

² หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 1

³ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 9

⁴ เฟ็งอ้าง

⁵ เฟ็งอ้าง

- กรณีเป็นที่ประจักษ์ว่ากระบวนการสืบสวนสอบสวนไม่มีมาตรฐานเพียงพอ รัฐบาลพึงจัดให้มีการสืบสวนสอบสวนในรูปแบบของคณะกรรมการไต่สวนที่เป็นอิสระ หรือโดยกระบวนการอื่นที่คล้ายคลึงกัน⁶
- เพื่อประกันว่าผลลัพธ์ของการสืบสวนสอบสวนจะมีความเป็นภาวีสัย ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนสูงชันศพต้องสามารถกระทำหน้าที่ของตนได้อย่างเป็นอิสระจากบุคคลองค์กร หรือ หน่วยงานที่อาจเกี่ยวข้อง⁷
- ผู้ร้อง พยาน บุคคลที่ดำเนินการสืบสวนสอบสวนตลอดจนสมาชิกในครอบครัว ต้องได้รับความคุ้มครองจากความรุนแรง การข่มขู่ หรือ การคุกคามในรูปแบบใดก็ตาม⁸
- บุคคลที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัดต้องถูกย้ายออกจากตำแหน่งซึ่งสามารถควบคุม หรืออิทธิพลเหนือ ผู้ร้อง พยานและสมาชิกครอบครัวของพวกเขา รวมถึงบุคคลที่มีหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนไม่ว่าจะในทางตรงหรือทางอ้อม⁹
- ครอบครัวของผู้เสียชีวิตและผู้แทนทางกฎหมายพึงได้รับแจ้งเกี่ยวกับและสามารถเข้าถึงหรือเข้าร่วมการพิจารณาคดีของศาล รวมทั้งมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวน และพึงมีสิทธิในการเสนอหลักฐานเพิ่มเติมด้วย¹⁰
- ครอบครัวของผู้เสียชีวิตพึงมีสิทธิเรียกร้องให้แพทย์หรือผู้แทนอื่นที่มีคุณสมบัติร่วมสังเกตการณ์ในการผ่าพิสูจน์ศพ¹¹
- พึงมีการจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับวิธีการและผลของการสืบสวนสอบสวนภายในเวลาที่เหมาะสม รายงานดังกล่าวควรถูกเผยแพร่สู่สาธารณะในทันทีโดยในรายงานต้องระบุขอบเขตของการสืบสวนสอบสวน กระบวนการ และ

⁶ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 11

⁷ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 14

⁸ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 15

⁹ เพิ่งอ้าง

¹⁰ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 16

¹¹ เพิ่งอ้าง

วิธีการที่ใช้เพื่อประเมินหลักฐาน รวมถึงบทสรุปและข้อแนะนำที่มีพื้นฐานมาจากข้อเท็จจริงที่สืบพบและกฎหมายที่ควรนำมาปรับใช้¹²

- รายงานพินิจบรรยายรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ได้รับการสรุปว่าได้เกิดขึ้นและหลักฐานที่นำไปสู่การสรุปข้อเท็จจริงนั้น ๆ และรายชื่อของพยานผู้ให้การ เว้นเสียแต่พยานที่ได้รับการสงวนการระบุตัวตนเพื่อความปลอดภัย¹³

หน้าที่ในการดำเนินคดีและการเยียวยาตามที่หลักการได้ประกาศไว้ หมายรวมถึงหน้าที่ดังต่อไปนี้

- รัฐบาลพึงประกันว่าบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจ และโดยการพิจารณาอย่างรวบรัดที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจของตนจะต้องได้รับโทษ โดยรัฐบาลพึงเลือกระหว่างการนำบุคคลนั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหรือให้ความร่วมมือในการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนไปยังประเทศที่ประสงค์จะใช้เขตอำนาจศาลของตน หลักการนี้พึงถูกบังคับใช้โดยมีต้องคำนึงว่าเป็นบุคคลผู้กระทำความผิดและเหยื่อเป็นใครหรืออยู่ที่ใด คนร้ายและผู้เสียหายอยู่ที่ใด มีสัญชาติอะไรหรือความผิดเกิดขึ้นที่ใด¹⁴
- ผู้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ หรือเจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ อาจต้องรับผิดชอบการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ภายใต้อำนาจของตน หากมีโอกาสตามสมควรที่จะป้องกันการกระทำผิดนั้น¹⁵
- การนิรโทษกรรมแบบเหมารวม (Blanket immunity) เพื่อไม่ให้มีการดำเนินคดีกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมนอกกฎหมาย ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด จะกระทำมิได้ ไม่ว่าในสถานการณ์ใด รวมถึงภาวะสงครามหรือสถานการณ์ฉุกเฉินด้วย¹⁶

¹² หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 17

¹³ เพิ่งอ้าง

¹⁴ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 18

¹⁵ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 19

¹⁶ เพิ่งอ้าง

หน้าที่ในการ**เยียวยา**ตามหลักการที่ประกาศไว้ หมายรวมถึงหน้าที่จัดให้สมาชิกครอบครัวและผู้ที่อยู่ในความดูแลของผู้เสียหายจากกรณีการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมนอกกฎหมาย ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด พึงมีสิทธิในการได้รับค่าชดเชยที่เป็นธรรมและเพียงพอ ภายในกรอบเวลาที่เหมาะสม¹⁷

1.2 การปรับปรุงแก้ไขพิธีสารมินนิโซตา

แรกเริ่มเดิมที ฉบับแรกพิธีสารมินนิโซตาได้รับการส่งเสริมโดยคณะกรรมการทนายความว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศแห่งรัฐมินนิโซตา (Minnesota Lawyers International Human Rights Committee) (ปัจจุบันรู้จักในชื่อ The Advocates for Human Rights) ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยโครงการวิทยาศาสตร์และสิทธิมนุษยชนของสมาคมอเมริกันเพื่อความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ (The American Association for the Advancement of Science) ตั้งแต่เริ่มมีการตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1991 ก็มีการนำพิธีสารมินนิโซตาไปใช้อย่างกว้างขวางเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการสืบสวนสอบสวน กรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและเป็นมาตรฐานทางกฎหมายเพื่อให้มีการเคารพสิทธิในการมีชีวิต

มีการใช้พิธีสารมินนิโซตาควบคู่กับหลักการมินนิโซตา โดยศาลทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและในศาลระหว่างประเทศรวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ อาทิ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Courts of Human Rights) ศาลระหว่างรัฐในทวีปอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Inter-American Court of Human Rights) คณะกรรมาธิการแห่งทวีปแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของประชาชน (African Commission on Human and Peoples' Rights) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Human Rights Committee) ICJ เองก็ได้ใช้และอ้างอิงพิธีสารดังกล่าวในหลายโอกาส

พิธีสารมินนิโซตาเป็นเอกสารเฉพาะทางที่ระบุแนวทางให้แก่รัฐต่าง ๆ ในการนำหลักการมินนิโซตาไปปฏิบัติและทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนตามสิทธิในการมีชีวิต อย่างไรก็ตามก็ดี พิธีสารฯ ไม่ได้มีสถานะเป็นสนธิสัญญาที่มีผลผูกพันตามทางกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐต่าง ๆ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องลงนามและให้สัตยาบัน

¹⁷ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 20

ตั้งแต่ช่วงปลาย ค.ศ. 1980 เนื้อหาและขอบเขตเรื่องสิทธิในการมีชีวิตตามกฎหมายระหว่างประเทศได้พัฒนาไปมาก ทั้งการพัฒนาทฤษฎีทางกฎหมายและการพัฒนาของตัวอย่างการปรับใช้กฎหมายในคดีความต่าง ๆ นอกจากนี้ ระเบียบวิธีและแนวปฏิบัติในการสืบสวนสอบสวนและนิติวิทยาศาสตร์ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ รวมถึงเรื่องของ DNA และหลักฐานจากระบบการสื่อสาร ความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไขพิธีสารมินนิโซตาเพื่อให้คงและเพิ่มความสมัยจึงเป็นที่ประจักษ์มากขึ้นเรื่อย ๆ¹⁸

ใน ค.ศ. 2014 นายคริสตอฟ เฮนส์ (Christof Heyns) ผู้เชี่ยวชาญพิเศษแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจ หรือโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด (UN Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions) เป็นผู้ริเริ่มกระบวนการปรับปรุงแก้ไขพิธีสารมินนิโซตาให้ทันสมัยร่วมกับ OHCHR เขาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของพิธีสารฯ ระหว่างการลงพื้นที่ดูงานครั้งแรกที่ประเทศอินเดีย ใน ค.ศ. 2012 เหตุเพราะบุคลากรทางการแพทย์ที่ทำงานผ่าพิสูจน์ศพได้แสดงความเห็นว่าพิธีสารฯ นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ว่าล้าสมัยเสียแล้ว ภายหลังจากได้หารือกับผู้เชี่ยวชาญระดับสากลในด้านการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานและผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน ผู้เสนอรายงานพิเศษฯ ได้จัดการประชุมต่อเนื่องในระดับผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของพิธีสาร โดยรวบรวมคณะทำงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายและการแพทย์จากทั่วโลกเพื่อร่างพิธีสารฉบับใหม่ โดยแนวทางของกระบวนการในการปรับปรุงแก้ไขเป็นไปตามคำแนะนำจากคณะกรรมการระดับสูงผู้ให้คำแนะนำ¹⁹

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2015 มีการประชุมหารือระหว่างรัฐ และกลุ่มหรือบุคคลต่าง ๆ ที่สนใจ เพื่อพิจารณาร่างแรกของพิธีสารฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไข มีการจดหมาย (Note Verbale) ไปยังคณะผู้แทนทางการทูตในนครเจนีวา และเผยแพร่ร่างฯ ทางเว็บไซต์ของ

¹⁸โปรดดู ตัวอย่าง เช่น ข้อมติของ UN Commission on Human Rights, 1998/36, 2000/32, 2003/33, และ 2005/26

¹⁹Kingsley Abbott ที่ปรึกษาทนายความอาวุโสของ ICJ เรื่องการเยียวยาและความรับผิดชอบในระดับสากลหรือ Global Redress and Accountability เคยเป็นสมาชิกของคณะทำงานด้านกฎหมาย และ Matt Pollard ที่ปรึกษาทนายความอาวุโสของ ICJ ก็เคยเป็นสมาชิกของคณะผู้ให้คำแนะนำ และ Federico Andreu รองผู้อำนวยการ ฝ่ายป้องกันและความคุ้มครองทางกฎหมายที่คณะกรรมการนักนิติศาสตร์โคลัมเบีย หรือ Colombian Commission of Jurists สมาชิก ICJ อีกท่านซึ่งเข้าร่วมกับคณะทำงานกฎหมายในฐานะผู้เชี่ยวชาญ

OHCHR เพื่อขอรับความคิดเห็น ต่อมาในปลายเดือน กรกฎาคม ค.ศ. 2015 คณะทำงานสองคณะได้จัดประชุมที่เจนีวา เพื่อพิจารณาผลของการหารือ นอกจากนี้ ผู้เสนอรายงานพิเศษฯ ยังได้ใช้พื้นที่ครึ่งหนึ่งของรายงานตามหัวข้อ (Thematic report) ที่ส่งไปยังสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในปีดังกล่าวเพื่อในการอภิปรายถึงความสำคัญของการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานในการสืบสวนสอบสวน และเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสืบสวนสอบสวนต่อการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิต²⁰

คณะทำงานได้ประชุมกันอีกครั้งในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2016 เพื่อทบทวนการปรับปรุงแก้ไข และ OHCHR ได้จัดให้มีการประชุมเพื่อสรุปสาระสำคัญให้แก่รัฐต่าง ๆ จากนั้นร่างฉบับแก้ไขก็ถูกตีพิมพ์เพื่อเปิดให้มีการรับฟังความคิดเห็นเป็นรอบที่สอง ผู้เสนอรายงานพิเศษฯ ได้แจ้งคณะมนตรีว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Human Rights Council) ว่าการปรับปรุงแก้ไขจะแล้วเสร็จในเดือน มิถุนายน ค.ศ. 2016

ช่วงสิ้นเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2016 เนื้อหาของพิธีสารฉบับแก้ไขได้ถูกเสนอไปยัง OHCHR จากนั้นในเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 2017 OHCHR ได้จัดพิมพ์พิธีสารมินนิโซตาฉบับปรับปรุงแก้ไขในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ และได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการที่ประเทศไทย โดยมีการจัดงานร่วมกันระหว่าง ICJ กระทรวงยุติธรรม OHCHR และสถานทูตเยอรมันประจำกรุงเทพฯ กระทั่งเดือนตุลาคม ค.ศ. 2017 มีการตีพิมพ์พิธีสารฯ ฉบับสมบูรณ์ ทั้งในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์และรูปเล่มเป็นภาษาอังกฤษ โดยพิธีสารฯ จะได้รับการแปลเป็นห้าภาษาหลักของสหประชาชาติ ในระหว่างจัดพิมพ์คู่มือนี้การแปลดังกล่าวก็ใกล้จะเสร็จสิ้นแล้ว

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปรับปรุงแก้ไขปี ค.ศ. 2016 ถูกอ้างถึงและได้รับการรับรองโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ²¹ และผู้เชี่ยวชาญอิสระของสหประชาชาติ

²⁰ ปรอตตุ UN doc. A/70/304

²¹ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ของ (2018) ว่าด้วยข้อบทที่ 6 ของกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เรื่องสิทธิในชีวิต, UN doc. CCPR/C/GC/36, 30 ตุลาคม 2018 (ต่อไปนี้จะเรียกว่าความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต), ย่อหน้าที่ 64 ยกตัวอย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเรียกร้องให้รัฐประกันว่า “การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีเพื่อเอาผิดทางอาญาต่อการสังหารโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายต้องดำเนินการตามมาตรฐานระหว่างประเทศ รวมถึงพิธีสารมินนิโซตาว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ย่อหน้าที่ 27

ยกตัวอย่างเช่น ในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 2019 ผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม โดยการพิจารณาอย่างรวบรัด หรือตามอำเภอใจได้นำเสนอเรื่องการเสียชีวิตโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของนักข่าวชาวซาอุดีอาระเบีย นาย จามาล คาชอกี (Jamal Khashoggi) ภายในสถานกงสุลซาอุดีอาระเบียในนครอิสตันบูล โดยผู้เสนอรายงานพิเศษฯ สรุปรว่า “การสังหารนายคาชอกีคือการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมที่ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียต้องรับผิดชอบ”²²

ผู้เสนอรายงานพิเศษฯ อ้างถึงพิธีสารมินนิโซตาอย่างชัดเจนเพื่อเป็นฐานในการอธิบายถึงที่มาของมาตรฐานที่บังคับใช้กับการสืบสวนสอบสวนในรายงานของเธอทั้งในเรื่องการจัดการสถานที่เกิดอาชญากรรมและการสืบสวนสอบสวน ความร่วมมือระหว่างประเทศ และคุณลักษณะของการสืบสวนสอบสวนที่ถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศ²³

1.3 เปรียบเทียบภาพรวมความแตกต่างระหว่างพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรกและฉบับปรับปรุงแก้ไข

อย่างที่คาดเดาได้ว่าพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรก ค.ศ. 1991 และพิธีสารมินนิโซตาฉบับปรับปรุงแก้ไข ค.ศ. 2016 เป็นเอกสารที่แตกต่างกันอย่างมาก เป็นที่เข้าใจกันในปัจจุบันว่าความล้มเหลวในการสืบสวนสอบสวนกรณีการเสียชีวิตที่ต้องสงสัยว่ามีชอบด้วยกฎหมายอย่างรอบด้าน อาจจะทำให้ได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ แม้ว่ารัฐจะมีได้มีการกระทำการใด ๆ เพื่อพรากชีวิตของบุคคลไปโดยพลการ หรือ ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วเพื่อคุ้มครองบุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐจากการถูกสังหารโดยบุคคลที่สาม กรอบของการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตนั้นได้มีการระบุเอาไว้โดยชัดเจนแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามตัวอย่างคำพิพากษาที่ถือเป็นบรรทัดฐาน (Case law) นั้นหมายความว่ามาตรฐานที่จะบ่งชี้ว่าการกระทำใดบ้างที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้นมีอยู่อย่างชัดเจน

²² ภาคผนวกของรายงานของผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม โดยการพิจารณาอย่างรวบรัดหรือตามอำเภอใจ: การสืบสวนสอบสวนกรณีการเสียชีวิตโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของ นาย จามาล คาชอกี (Jamal Khashoggi), A/HRC/41/CRP.1, 19 June 2019, ย่อหน้าที่ 1

²³ ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 64

นอกจากนี้ ในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา การสืบสวนสอบสวนทางอาญา การจัดการสถานที่เกิดอาชญากรรม²⁴ และการสืบสวนสอบสวนทางอาญาหรือการสืบสวนสอบสวนเรื่องอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา ตัวอย่าง เช่น ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระมัดระวังมิให้สถานที่เสียชีวิตหรือจุดอื่นที่เกี่ยวข้องถูกปนเปื้อนนั้นมีความเคร่งครัด รัดกุมสูงกว่ามาตรฐานในช่วงปี ค.ศ. 1980 ที่เป็นช่วงรุ่งเรืองพีธีสารฯ ฉบับแรกได้ถูกร่างขึ้นเป็นอย่างมาก การรักษาบูรณภาพของหลักฐานทุกประเภท หรือ “ห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน” (Chain of custody) ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่การระบุและจัดเก็บพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นชนิดหรือชนิดใด ต่อเนื่องไปจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ในปัจจุบันเพื่อไม่ให้เกิดการปนเปื้อนระหว่างเก็บพยานหลักฐานบุคลากรที่ทำงานด้านการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานสวมใส่ชุดป้องกัน มาตรการดังกล่าวมิได้มีการระบุไว้ในพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรก เช่นเดียวกับกับเรื่องเทคโนโลยีต่าง ๆ ในอดีตมีการให้ความสำคัญหลักฐานDNAเป็นลำดับแรก แต่ภายหลังหลักฐานประเภทรูปถ่ายดิจิทัลและหลักฐานจากระบบการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงการสืบสวนสอบสวนเพื่อตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานไปอย่างมีนัยสำคัญ พิธีสารฯ ฉบับปี ค.ศ. 1991 ไม่ได้มีการกล่าวถึงเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยซ้ำ

อีกประเด็นปัญหาในกระบวนการปรับปรุงแก้ไข คือ คำถามที่ว่าควรจะรวมเอากรณีการเสียชีวิตที่เกิดขึ้นระหว่างสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ โดยเฉพาะที่เป็นผลมาจากสงคราม (อาทิ การสู้รบ) ไว้ในพิธีสารฯ โดยชัดแจ้งหรือไม่ พิธีสารฯ ต้นแรกไม่ได้ให้ความชัดเจนในกรณีดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความสับสนจากระบบกฎหมายที่ต่างกันว่าจะอย่างไรจึงถึงขนาดเป็นการพรากสิทธิในการมีชีวิตตามอำเภอใจระหว่างการทำสงคราม โดยทั่วไปแล้ว หากเทียบกับการบังคับใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเรื่องการคุ้มครองชีวิตที่อาจจะถูกพรากไปโดยเจตนาหรือโดยแล้วเล็งเห็นผล กฎของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (เรียกในอีกชื่อว่า กฎหมายเรื่องการขัดกันทางอาวุธหรือกฎหมายว่าด้วยสงคราม) มรมาตรฐานการคุ้มครองต่ำกว่ามาก แต่เนื่องจากสิทธิในการมีชีวิตนั้นย่อมดำรงอยู่ แม้ในระหว่างการขัดกันทางอาวุธ²⁵ ซึ่งหมายรวมถึงหน้าที่ตามกฎหมายในการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายด้วย สุดท้ายจึงมีการตัดสินใจว่าพิธีสารฯ ฉบับใหม่ควรเขียนให้ชัดเจนว่าครอบคลุมถึงทุกกรณีที่สิทธิในการมีชีวิตอาจถูกพรากไปตามอำเภอใจ รวมทั้งในระหว่างการทำสงครามด้วย

²⁴ ถ้อยคำนี้ถูกใช้อย่างเป็นกลางและไม่แสดงนัยว่าแท้จริงแล้วได้มีการก่ออาชญากรรมขึ้นหรือไม่

²⁵ ความชอบด้วยกฎหมายของการฆ่าจะใช้หรือการใช้อาวุธนิวเคลียร์ (ความเห็นของศาล, ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ, 8 กรกฎาคม ค.ศ. 1996, ย่อหน้าที่ 25

ภายหลังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) รับรองแนวคิดดังกล่าว ในความเห็นทั่วไป ลำดับที่ 36 เรื่องสิทธิในการมีชีวิตซึ่งกล่าวถึงการปฏิบัติตามพันธกรณีตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ปี ค.ศ. 1996 (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR)²⁶

ฉะนั้น พิธีสารฉบับ ค.ศ. 2016 จึงระบุถึงการบังคับใช้พิธีสารในทุกห้วงเวลาไว้โดยชัดแจ้ง ไม่ว่าจะเป็นในระหว่างเวลาที่มีสันติภาพ สถานการณ์ความวุ่นวายหรือภาวะความตึงเครียดภายในประเทศ หรือภาวะการขัดกันทางอาวุธ อย่างไรก็ตาม พิธีสารฉบับปรับปรุงแก้ไขระบุว่า หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน “ต้องถูกตีความโดยพิจารณาถึงพฤติการณ์แวดล้อมและหลักการต่าง ๆ ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ” และยอมรับว่าการดำเนินการสืบสวนสอบสวนภายใต้สถานะการขัดกันทางอาวุธอาจประสบ “ความท้าทายในทางปฏิบัติ”²⁷ พิธีสารฉบับปรับปรุงแก้ไขกำหนดหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเมื่อมีการใช้ความรุนแรงในระหว่างที่มีการขัดกันทางอาวุธไว้โดยเฉพาะ ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องการประเมินผลภายหลังการปฏิบัติการ การไต่สวนหรือการสืบสวนสอบสวนอย่างเต็มรูปแบบ ขึ้นอยู่กับว่ามีการพบข้อเท็จจริงที่ทำให้เชื่อได้ว่าการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือมีการก่ออาชญากรรมสงครามหรือไม่ (ตัวอย่าง เช่น การละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงโดยมีบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญาจากการกระทำดังกล่าว)²⁸ ประเด็นนี้จะได้กล่าวถึงต่อไปใน บทที่ 9 ของคู่มือฉบับนี้

ปัญหาอีกประการที่ต้องพิจารณาในพิธีสารฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไข คือปัญหาเกี่ยวกับการใช้คณะกรรมการไต่สวน ซึ่งได้รับการให้นำหนักความสำคัญ โดยมีบทหนึ่งในพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรกที่เขียนถึงเรื่องดังกล่าวโดยเฉพาะ และมีการกล่าวถึงการใช้คณะกรรมการไต่สวนในฐานะวิธีการที่มีความสำคัญเป็นลำดับต้นในการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่ามีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในขณะที่พิธีสารฯ ฉบับ ค.ศ. 2016 ระบุว่าคณะกรรมการไต่สวนอาจเป็นเพียงหนึ่งกลไกที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน แต่ไม่ใช่กลไกเดียวหรือกลไกที่มีความสำคัญในลำดับต้น โดยพิธีสารฯ ฉบับ ค.ศ. 2016 มุ่งเน้นเรื่องการกำหนดมาตรฐานสำหรับการสืบสวนสอบสวนมากกว่าการกำหนดว่าการสืบสวนสอบสวนควรมีรูปแบบอย่างไร ตามที่ย่อหน้า 38 ของพิธีสารฯ ฉบับแก้ไขที่ได้อธิบาย ดังต่อไปนี้

²⁶ ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 64

²⁷ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, ย่อหน้าที่ 20

²⁸ เฟ็งอ้าง, ย่อหน้าที่ 21

“หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนมิได้กำหนดว่ากลไกการสืบสวนสอบสวนแบบใด ดีกว่ากลไกอื่น รัฐอาจดำเนินการสืบสวนสอบสวนในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้อง กับกฎหมายและแนวปฏิบัติภายในประเทศ ตราบเท่าที่การสืบสวนสอบสวนนั้น สอดคล้องกับหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนตามกฎหมายระหว่างประเทศ ... ไม่ ว่าจะใช้กลไกใดกระบวนการสืบสวนสอบสวนทั้งหมดจะต้องเป็นไปตามมาตรฐาน ขั้นต่ำตามที่ระบุไว้ในพิธีสารฯ ”

พิธีสารฯ ค.ศ. 1991 ประกอบไปด้วย 5 บท และภาคผนวก 3 เรื่อง บทที่ 1 ยกประเด็นเรื่องมาตรฐานกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ บทที่ 2 บรรยายเรื่อง หลักการมินนิโซตาและพิธีสารฉบับแรก ตัวพิธีสารเองที่แบ่งออกเป็นสามส่วนว่าด้วยการ สืบสวนสอบสวนทางกฎหมายเรื่องกรณีสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและ โดยการพิจารณาอย่างรวบรัด (เน้นเรื่องคณะกรรมการไต่สวน) การผ่าพิสูจน์ศพ และการขุด และการวินิจฉัยซากโครงกระดูกตามลำดับ ส่วนภาคผนวกประกอบด้วยสำเนาของหลักการ มินนิโซตา ซึ่งให้แนวทางในการผ่าพิสูจน์ศพเพื่อสืบหาร่องรอยของการทรมาน (ระหว่าง การผ่าพิสูจน์ศพ) รวมทั้งแนบภาพวาดที่แสดงรูปชิ้นส่วนของมนุษย์เพื่อใช้ในการผ่าพิสูจน์ศพ

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 ประกอบด้วย 7 บท บทที่ 1 กล่าวถึง วัตถุประสงค์และขอบเขตของพิธีสารฯ บทที่ 2 บรรยายกรอบกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สิทธิในการมีชีวิตชีวิตตามกฎหมายระหว่างประเทศ หน้าที่เกี่ยวกับความ รับผิดและการเยียวยา รวมถึงจุดเริ่มต้นและขอบเขตของหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ทั้ง ยังบรรยายลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีความจำเป็นสำหรับการสืบสวนสอบสวน เช่น ความ มีประสิทธิภาพ เป็นอิสระและเป็นกลาง รวดเร็วและโปร่งใส บทนี้ยังย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวระหว่างการสืบสวนสอบสวน บทที่ 3 กำหนดมาตรฐานจริยธรรมในการทำงานสำหรับบุคคลใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวน สอบสวนกรณีต้องสงสัยว่ามีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

บทที่ 4 บรรยายว่าการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วย กฎหมายควรทำอย่างไร โดยสรุปหลักการทั่วไปที่ใช้ในการสืบสวนและบรรยายรายละเอียด ของกระบวนการสืบสวนสอบสวน รวมถึงการจัดเก็บและจัดการข้อมูล วัตถุ และสถานที่ สำคัญซึ่งหมายรวมถึงสถานที่เสียชีวิตหรือสถานที่เกิดอาชญากรรมอย่างไร การประสาน งานกับครอบครัว การเก็บประวัติผู้เสียหาย การค้นหา สัมภาษณ์ และคุ้มครองพยาน, ความจำเป็นในการได้รับความช่วยเหลือทางเทคนิคจากนานาชาติ, พยานหลักฐานจากระบบ

สื่อสารและหลักฐานดิจิทัลประเภทอื่น รวมถึงประเด็นเรื่องการเงิน นอกจากนี้ บทที่ 4 ยังกล่าวถึงประเด็นและหลักการสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองและการวินิจฉัยซากโครงกระดูก การระบุตัวตนของศพ ประเภทของหลักฐานและตัวอย่างวัตถุพยาน และการผ่าพิสูจน์ศพ

บทที่ 5 ว่าด้วยแนวทางโดยละเอียดของการสืบสวนสอบสวนสถานที่เกิดอาชญากรรม การดำเนินการสัมภาษณ์ การขุดหลุมศพ การผ่าพิสูจน์ศพ การวินิจฉัยชิ้นส่วนโครงกระดูก (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกของคู่มือฉบับนี้) หัวข้อดังกล่าวมาเป็นการเขียนเพิ่มเติมจากแนวทางปฏิบัติที่ได้ถูกกว้างถึงไปก่อนหน้านี้แล้ว โดยจะลงรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนที่ควรจะทำในแต่ละกรณี

บทที่ 6 ว่าด้วยการอภิธานศัพท์ที่สำคัญในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานและการแพทย์ (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกของคู่มือฉบับนี้) ท้ายสุด คือ เอกสารภาคผนวก ทั้ง 5 ในบทที่ 7 สำหรับใช้ในการผ่าพิสูจน์ศพ เช่น โครงภาพทางกายวิภาค แบบบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับคดี ตารางบาดแผลจากอาวุธปืน ตารางบาดแผลถูกแทง/บาดแผล ฉีกขาด และตารางฟันของผู้ใหญ่

การกล่าวว่ามีเฉพาะรัฐที่มีทรัพยากรมากและเคารพเรื่องหลักนิติธรรมอย่างเข้มแข็งจึงจะสามารถนำพิธีสารมินนิโซตาไปปฏิบัติได้นั้นไม่ถูกต้อง อันที่จริงแล้ว เนื้อหาในพิธีสารฯ ส่วนใหญ่ เช่น เรื่องการบริหารจัดการสถานที่เกิดอาชญากรรมและการสัมภาษณ์พยานนั้นมิได้ก่อภาระเหลือก้าง หากแต่เป็นเรื่องที่ต้องมีการวางระเบียบขั้นต้นอย่างชัดเจน ส่วนเรื่องทางเทคนิค พิธีสารฯ สามารถยึดถือเอาเป็นแม่แบบ โดยในหลายกรณีหากยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ได้ทั้งหมดก็ได้มีการเสนอแนวทางอื่น ๆ เพื่อเป็นทางเลือกไว้แล้ว อีกทั้งรัฐต่าง ๆ สามารถที่จะแสวงหาความร่วมมือและความช่วยเหลือจากนานาชาติในประเด็นดังกล่าวได้เสมอ

1.4 พิธีสารมินนิโซตาและความเกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานกฎหมาย

พิธีสารมินนิโซตาคือเป็นแนวทางที่สำคัญสำหรับทนายความในเรื่องมาตรฐานสากลและแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องการสืบสวนสอบสวนกรณีสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือการบังคับให้บุคคลสูญหาย พิธีสารดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์สำหรับทนายความที่มีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวนไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ รวมถึงในกรณีมีส่วนร่วมในการฟ้องร้องคดีเพื่อเอาผิดทางอาญา เป็นทนายจำเลย หรือมีส่วนร่วมในการฟ้องคดีเชิงยุทธศาสตร์

ด้วยเหตุนี้ คู่มือฉบับนี้จึงเขียนขึ้นเพื่ออธิบายเนื้อหาของพิธีสารมินนิโซตา ซึ่งโดยธรรมชาติของเรื่องทำให้บางช่วงบางตอนมีความเฉพาะทางสูง และเพื่อเพิ่มเติมพิธีสารฯ ด้วยการยกตัวอย่าง และอธิบายพัฒนาการและแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นในภายหลัง

บทที่ 2 อธิบายกรอบของบรรทัดฐานระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิในการมีชีวิตและองค์ประกอบหลักทั้งสอง ได้แก่ ข้อห้ามเชิงสาระบัญญัติต่อการพรากชีวิตตามอำเภอใจ และหน้าที่เชิงวิธีบัญญัติในการสืบสวนสอบสวน รวมถึงหน้าที่การบังคับใช้สิทธิดังกล่าวในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนของผู้กระทำที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actor)

บทที่ 3 เกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและการฟ้องร้องเพื่อเอาผิดทางอาญาต่อบุคคลที่ได้กระทำความผิดทางอาญาที่มีความเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตดังกล่าว (หรือการบังคับสูญหาย) ในบทนี้ยังมีการกล่าวถึงคุณลักษณะของกระบวนการสืบสวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชอบด้วยข้อเรียกร้องในการสืบสวนสอบสวนต้องมีประสิทธิภาพ ความเป็นอิสระ เป็นกลาง ไม่ล่าช้า และโปร่งใส นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหน้าที่ในการป้องกันการละเมิดสิทธิซ้ำสองและการต่อต้านการลอยนวลพ้นผิด

บทที่ 4 เกี่ยวกับสิทธิของสมาชิกครอบครัวของผู้เสียหายและพยาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้มีการเขียนไว้ในคู่มือผู้ปฏิบัติทางกฎหมายหมายเลข 10 แนวทางดังกล่าวเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับความคุ้มครอง รวมถึงในกรณีของผู้เปิดเผยข้อมูล (whistle-blower) และสิทธิของสมาชิกครอบครัวของผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยา การชดเชย และการรับรู้ความจริง

บทที่ 5 เกี่ยวกับหลักการทั่วไปเกี่ยวกับสืบสวนสอบสวนทางนิติเวชในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสะท้อนหลักการที่ระบุในพิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016 ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญสำหรับการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ เช่น ยุทธศาสตร์ในภาพรวมของการสืบสวนสอบสวน การประสานงานกับครอบครัวผู้เสียหาย (เป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง) การสร้างตัวตนของผู้เสียหาย เรื่องการเงิน ประเด็นเกี่ยวกับพยาน และลำดับก่อนหลังของกระบวนการ

บทที่ 6 เกี่ยวกับพยานหลักฐานชนิดต่าง ๆ (หลักฐานชีวภาพ หลักฐานดิจิทัล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ) และห่วงโซ่คุ้มครองพยานซึ่งมีความสำคัญต่อความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของพยาน การไม่เคารพหลักการเกี่ยวกับห่วงโซ่คุ้มครองพยานอาจส่งผลให้ไม่สามารถเอาผิดจำเลยได้

บทที่ 7 เกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดบางประการเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ได้แก่การจัดการสถานที่เกิดอาชญากรรมอย่างเหมาะสม (รวมถึงการกู้ซากศพ) และการระบุตัวตนเหยื่อ

บทที่ 8 กำหนดกรอบของการดำเนินการผ่าพิสูจน์ศพ โดยทั่วไปแล้วควรมีการผ่าพิสูจน์ศพในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (แม้ว่าในทางปฏิบัติ การผ่าพิสูจน์ศพอาจไม่ได้เกิดขึ้นเสมอไป ด้วยหลายเหตุผล) อย่างไรก็ตามสาเหตุและพฤติการณ์ การเสียชีวิตควรถูกเขียนอย่างชัดเจนในรายงาน

บทที่ 9 กล่าวถึงสาเหตุที่บุคคลที่รับผิดชอบต่อการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ควรถูกดำเนินคดีเพื่อเอาผิดทางอาญา นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอแนวทางทั่วไปสำหรับ พนักงานอัยการในการพิจารณาว่าควรจะมีการสั่งฟ้องหรือไม่ และมาตรฐานมาตรฐานเรื่องการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการได้กฎหมายระหว่างประเทศ และหน้าที่และสิทธิของผู้เสียหาย ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาระหว่าง ในขณะที่บทที่ 10 นำเสนอแนวทางสำหรับ พนักงานอัยการและทนายความของจำเลยในการพิจารณารายงานการสืบสวนสอบสวน

ท้ายที่สุด บทที่ 11 กล่าวถึงการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ ความคาบเกี่ยวและขัดกันของกฎหมายสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมระหว่างประเทศแม้ว่าจะเป็นที่เข้าใจตรงกันว่าสิทธิในการมีชีวิตต้องบังคับใช้ทั้งในกรณีการขัดกันทางอาวุธทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ บทนี้จะได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลักการที่กำหนดพฤติกรรมในการกระทำสงคราม ได้แก่ หลักการการแบ่งแยก (principle of distinction) และหลักความได้สัดส่วนของการโจมตี (principle of proportionality in attack) และหน้าที่ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการสืบสวนสอบสวนการตายที่เกิดขึ้นระหว่างการสงคราม

ภาคผนวกของคู่มือฉบับนี้ประกอบด้วยคู่มือโดยละเอียดเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน สถานที่เกิดอาชญากรรม การสอบปากคำ การกู้หุลุมศพ การผ่าพิสูจน์ศพ และการวิเคราะห์ โครงกระดูกตามที่เขียนไว้ในพิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016

2. กรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน

ชื่ออย่างเป็นทางการของพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 1991 อ้างถึงการสืบสวนสอบสวน การสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจ และโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด” ระหว่างการปรับปรุงแก้ไข มีประเด็นว่าถ้อยคำดังกล่าวอาจถูกมองว่าเป็นการตัดสินล่วงหน้าไปแล้วว่าการเสียชีวิตที่กำลังถูกสืบสวนสอบสวนอยู่นั้นแท้จริงแล้วมิชอบด้วยกฎหมาย จึงมีการเปลี่ยนมาใช้ถ้อยคำ “กรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ในพิธีสารฯ ฉบับแก้ไข เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว อีกทั้งเพื่อให้ครอบคลุมไปถึงกรณีต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการเสียชีวิตที่เป็นผลมาจากการกระทำที่แม้จะได้ระมัดระวังแล้ว การกระทำที่ขาดความระมัดระวัง หรือ การละเว้นการกระทำด้วย

2.1 สิทธิในการมีชีวิตและหน้าที่สามประการ

เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่า การจะปฏิบัติตามหน้าที่ทางสิทธิมนุษยชนแต่ละเรื่องจะต้องเข้าใจคำว่า “ตรีลักษณ์” หรือมิติทั้งสามของหน้าที่ดังกล่าวที่ต่างส่งเสริมซึ่งกัน กล่าวคือ หน้าที่ในการ**เคารพ** หน้าที่ในการ**คุ้มครอง** และหน้าที่ในการ**ส่งเสริม** ตามที่สำนักข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR) ได้วางหลักการไว้ดังต่อไปนี้

“การที่รัฐเข้ามาเป็นประเทศภาคีสันติสัญญาต่าง ๆ รัฐรับเอาพันธกรณีและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะเคารพ คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน พันธกรณีในการเคารพหมายถึงรัฐต้องงดเว้นจากการแทรกแซงหรือจำกัดสิทธิมนุษยชน พันธกรณีในการคุ้มครองเรียกร้องให้รัฐคุ้มครองปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคลจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พันธกรณีที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนหมายถึงการที่รัฐต่าง ๆ ต้องมีการกระทำเชิงรุกเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานเป็นจริง²⁹

²⁹ OHCHR, “International Human Rights Law”, <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/InternationalLaw.aspx>.

ตรีลักษณ์เรื่องการเคารพ คุ้มครอง และส่งเสริมนั้น ปรับใช้กับเรื่องสิทธิในการมีชีวิตได้อย่างแน่นอน โดยได้ถูกกล่าวถึงในความเห็นทั่วไป ลำดับที่ 36 เรื่องสิทธิในการมีชีวิต ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน³⁰

หน้าที่ในการเคารพสิทธิในการมีชีวิต

หน้าที่ในการเคารพสิทธิในการมีชีวิตหมายความว่ารัฐต่าง ๆ รวมทั้งองค์การสหประชาชาติและหน่วยงานของรัฐนั้น รวมไปถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ต้องกระทำตาม**หน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะไม่พรากชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามอำเภอใจ**³¹ หน้าที่นี้ผูกพันทั้งในพื้นที่เขตมหานครและนอกเขตมหานคร และในบางกรณียังผูกพันนอกอาณาเขตอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่นรัฐภาคีของ ICCPR มีพันธกรณีตามข้อที่ 6 ของกติการะหว่างประเทศฯ ที่จะต้องเคารพสิทธิของ “ปัจเจกบุคคลทุกคนที่อยู่ในดินแดนและปัจเจกบุคคลทุกคนภายใต้เขตอำนาจของตน กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลทุกคนที่มีการมีสิทธิในการมีชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นอยู่ภายใต้การใช้อำนาจหรือการควบคุมในทางข้อเท็จจริงของรัฐ”³² รวมไปถึงการเคารพชีวิตของปัจเจกบุคคลที่อยู่ในการควบคุมของรัฐหรืออยู่ในอาณาเขตที่รัฐนั้นครอบครอง³³

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) กล่าวย้าว่า การบังคับสูญหายเป็นฐานความผิดพิเศษ ที่ประกอบไปด้วยการกระทำและการงดเว้นกระทำ อันนำมาซึ่งภัยอันตรายร้ายแรงต่อชีวิตที่อาจมีผลเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิต รัฐต่าง ๆ ดำเนินมาตรการที่เพียงพอเพื่อป้องกันการบังคับสูญหายต่อปัจเจกบุคคลและดำเนินการได้สวนอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วเพื่อสืบทราบชะตากรรมและตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลที่อาจถูกบังคับให้สูญหาย³⁴

³⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน , ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, โดยเฉพาะ ย่อหน้าที่ 4, 7, 19, 27, 61, และ 63

³¹ พิธีสารมิไนซ์ตามฉบับปี ค.ศ. 2016, 58(a)

³² คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน , ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, 563

³³ เพิ่งอ้าง

³⁴ เพิ่งอ้าง, ย่อหน้าที่ 58

หน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิต

หน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิตกำหนดให้รัฐ ดำเนินการตรวจสอบกระบวนการทำงานของตนเพื่อให้มั่นใจว่าได้มีการคุ้มครองตามสมควรไม่ให้บุคคลถูกพรากชีวิตโดยเจ้าหน้าที่รัฐ การตรวจสอบดังกล่าวประกอบด้วยมาตรการการตรวจสอบทั้งกฎหมายและการปฏิบัติ การตรวจสอบต้องเป็นไปโดยสุจริตและไม่เลือกปฏิบัติ³⁵ ลักษณะโดยธรรมชาติของหน้าที่ในการตรวจสอบ เช่น เรียกร้องให้รัฐ “ดำเนินมาตรการเชิงรุกตามสมควร โดยไม่ก่อให้เกิดภาระต่อเจ้าหน้าที่มากจนเกินไป”³⁶

รัฐต้องบัญญัติให้มี “กรอบกฎหมายที่ช่วยคุ้มครอง” ซึ่งกำหนดให้การฆ่าคนตายโดยเจตนาหรือโดยประมาท การใช้ความรุนแรงที่มีมูลเหตุมาจากความเกลียดชังทางเชื้อชาติ ศาสนา หรือความเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม (hate crime) การขู่ฆ่า ภัยการก่อการร้าย และการแสดงออกถึงความรุนแรงอื่นใดหรือการยั่วยุให้เกิดความรุนแรงที่มีแนวโน้มส่งผลเป็นการพรากชีวิต เป็นความผิดทางอาญา³⁷

รัฐจำต้องใช้มาตรการเชิงปฏิบัติเพื่อคุ้มครองปัจเจกบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตอำนาจของตนจากภัยคุกคามต่อชีวิตที่สังเกตเห็นได้จากตัวการที่เป็นเอกชนโดยที่การกระทำของพวกเขาไม่ใช่การกระทำที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ยกตัวอย่างเช่น รัฐจำต้องมีการตรวจสอบตามสมควรเพื่อป้องกันการใช้กำลังโดยมิชอบด้วยกฎหมายซึ่งมีความร้ายแรงถึงชีวิตโดยเอกชนหรือความรุนแรงต่อเด็กหรือสตรี และต้องคุ้มครองทุกคนจากการกระทำในทำนองเดียวกันนี้โดยภาคธุรกิจ³⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐมีข้อมูลจำเพาะเกี่ยวกับภัยต่อประชาชนคนใดคนหนึ่งหรือประชาชนมากกว่าหนึ่งคนหรือกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐทราบถึงรูปแบบของการฆาตกรรมที่เชื่อมโยงกับการเมือง เพศสภาพ เพศวิถี หรือ อัตลักษณ์ทางเพศ ศาสนา เชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ วรรณะ หรือสถานะทางสังคม³⁹

³⁵ พิธีสารมินโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, 58(b)

³⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน , ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 21

³⁷ เฟ็งอ้าง, 520

³⁸ พิธีสารมินโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, 58(b)

³⁹ เฟ็งอ้าง

ในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิในการมีชีวิตรัฐอาจถูกเรียกร้องให้ดำเนินมาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองบุคคลที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยง ตัวอย่างที่ชัดเจนของคนกลุ่มนี้ได้แก่นักปกป้องสิทธิมนุษยชน นักข่าว บุคคลสาธารณะที่มีชื่อเสียง พยานในคดีอาญาและผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัว นอกจากนี้ คนกลุ่มอื่น ๆ ที่อาจต้องการความคุ้มครองเป็นพิเศษได้แก่เด็กเร่ร่อน, ชนพื้นเมือง, ผู้พลัดถิ่น, บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอันได้แก่ หญิงรักหญิง (Lesbian) ชายรักชาย (Gay) คนรักสองเพศ (Bisexual) บุคคลข้ามเพศ (Transgender) และผู้มีสถานะเพศกำกวม (Inter-sex persons), คนพิการ, บุคคลผู้แสวงหาที่ลี้ภัย และผู้ลี้ภัย⁴⁰

คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระบุว่า การตอบสนองอย่าง “เร่งด่วนและมีประสิทธิภาพ” ต่อภัยคุกคามอย่างใดอย่างหนึ่งอย่าง อาจรวมถึงการจัดชุดเจ้าหน้าที่ตำรวจคุ้มครองตลอด 24 ชั่วโมง การออกคำสั่งเพื่อให้ความคุ้มครองหรือเพื่อห้ามบุคคลที่อาจกระทำความผิดไม่ให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นอาจมีการกักบริเวณผู้ที่ตกอยู่ในความเสี่ยงในฐานะมาตรการเพื่อความปลอดภัย โดยผู้ถูกกักต้องให้ความยินยอมโดยอิสระและโดยได้รับข้อมูลประกอบการตัดสินใจครบถ้วน⁴¹

หน้าที่ในการส่งเสริมสิทธิในการมีชีวิต

รัฐต้องดำเนินมาตรการตามสมควรเพื่อขจัดเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อชีวิต⁴² ตัวอย่างที่เห็นชัดได้แก่การรักษาสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมถือเป็น “หนึ่งในภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการมีชีวิตอยู่ของคนในยุคปัจจุบันและอนาคตที่รุนแรงและใกล้จะถึงมากที่สุด”⁴³ ตัวอย่างเช่น ใน ค.ศ. 2015 มหาวิทยาลัยคิงส์คอลเลจ (King’s College) ที่กรุงลอนดอนได้ยืนยันในงานวิจัยว่าในทุกปี มีผู้คนที่อาศัยในกรุงลอนดอนจำนวนเกือบ 9,500 คนต้องเสียชีวิตก่อนวัยอันควร

⁴⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน , ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 23 และ 25

⁴¹ เพิ่งอ้าง, ย่อหน้าที่ 23

⁴² โปรดดู ตัวอย่าง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, Öneriyildiz v. Turkey, คำพิพากษา (ที่ประชุมใหญ่), 30 พฤศจิกายน 2004

⁴³ ปฏิญญาแห่งการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment), 17 มิถุนายน 1972, ย่อหน้าแรกของอารัมภบท

จากการได้รับมลพิษทางอากาศเป็นระยะเวลายาวนาน⁴⁴ อย่างไรก็ตามก็ดี ตัวเลขดังกล่าวนับเป็นเรื่องเล็กน้อยหากเปรียบเทียบกับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศในประเทศจีนและอินเดีย ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2017 สถาบันวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพ (Health Effects Institute) ในสหรัฐอเมริกาพบว่าทั่วโลกมีคนเสียชีวิตก่อนวัยอันควรมากกว่า 4.2 ล้านคนในปี ค.ศ. 2015 จากมลพิษทางอากาศ มีผู้เสียชีวิตจากเหตุดังกล่าวสูงเป็นอันดับ 5 ของโลก โดยเป็นการเสียชีวิตในประเทศจีนและอินเดียประมาณ 2.2 ล้านคน⁴⁵

คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเห็นว่า หน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐต่าง ๆ ควรถือเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ตามข้อ 6 ของกติกาสากลฯ ฉบับนี้⁴⁶ ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการฯ จึงได้วางหลักการไว้ดังต่อไปนี้

“รัฐภาคีควรประกันให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พัฒนาและนำมาตราฐานด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันไปบังคับใช้ ประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และหารือกับรัฐต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมที่อาจจะมีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง แจ้งเตือนรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ทราบถึงภัยธรรมชาติและเหตุฉุกเฉิน และให้ความร่วมมือระหว่างกัน แบ่งปันข้อมูลเรื่องภัยด้านสิ่งแวดล้อมตามความเหมาะสม และให้ความสำคัญกับการป้องกันก่อนเกิดเหตุ..”⁴⁷

⁴⁴ A. Vaughan, “Nearly 9,500 people die each year in London because of air pollution – study”, The Guardian, 15 กรกฎาคม 2015, <https://www.theguardian.com/environment/2015/jul/15/nearly-9500-people-die-each-year-in-london-because-of-air-pollution-study> การเสียชีวิตก่อนกำหนดเป็นเพราะมลพิษสองตัวหลัก ได้แก่ ฝุ่นขนาดจิ๋วที่รู้จักกันในนาม PM 2.5 และ แก๊สพิษไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO2)

⁴⁵ D. Stanway, “China, India account for half world’s pollution deaths in 2015: study (Nearly 9,500 people die each year in London because of air pollution – study)”, Reuters, 14 กุมภาพันธ์ 2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-pollution-health/china-india-account-for-half-worlds-pollution-deaths-in-2015-study-idUSKBN15T0EO>

⁴⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 62

⁴⁷ เพิ่งอ้าง

2.2 องค์ประกอบด้านสารบัญญัติของสิทธิในการมีชีวิต ข้อห้ามการสังหารตามอำเภอใจ

สถานะของข้อห้ามการสังหารตามอำเภอใจเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในปัจจุบันว่า สิทธิในการมีชีวิตมีองค์ประกอบทั้งทางสารบัญญัติและวิธีบัญญัติ องค์ประกอบทางสารบัญญัติก็คือการห้ามการสังหารตามอำเภอใจ ในขณะที่องค์ประกอบด้านวิธีบัญญัติกำหนดหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หากมีการละเมิดเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งก็ถือว่ามีการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตแล้ว

สิทธิที่จะไม่ถูกสังหารตามอำเภอใจเป็นสิทธิพื้นฐานซึ่งได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยเป็นสิทธิที่สามารถใช้บังคับได้ตลอดเวลา ในทุกสถานการณ์และมีอาจยินยอมให้ยกเลิกเพิกถอนได้ แม้แต่ในระหว่างการขัดกันทางอาวุธหรือสถานการณ์ฉุกเฉินสาธารณะอื่นใด⁴⁸ สิทธิในการมีชีวิตเป็นกฎหมายบังคับเด็ดขาด (*jus cogens*) (หมายความว่า เป็นสิทธิที่ไม่สามารถยกเลิกได้โดยสนธิสัญญา) และได้รับการคุ้มครองโดยสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และโดยระบบกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ⁴⁹ นอกจากนี้สิทธิในการมีชีวิตยังได้รับการรับรองในตราสารอื่น ๆ โดยเฉพาะปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The 1948 Universal Declaration of Human Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (The 1966 International Covenant on Civil and Political Rights) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป ค.ศ. 1950 (The 1950 European Convention on Human Rights) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งอเมริกา ค.ศ. 1969 (The 1969 American Convention on Human Rights) กฎบัตรแห่งแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของประชาชน ค.ศ. 1981 (The 1981 African Charter on Human and Peoples' Rights) และกฎบัตรอาหรับว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 2004 (The 2004 Arab Charter on Human Rights)

⁴⁸ พิธีสารมิโนโซดาฉบับปี ค.ศ. 2016, 57

⁴⁹ เพิ่งอ้าง

ลักษณะทั่วไปของข้อห้ามการเพิกถอนสิทธิในการมีชีวิตตามอำเภอใจ

คำว่า “ตามอำเภอใจ” ย่อมหมายถึงการกระทำการ (หรือละเว้นการกระทำการ) อันละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศหรือกฎหมายภายในประเทศ อย่างไรก็ตามความหมายของคำว่าตามอำเภอใจนั้นมิได้ถูกจำกัดอยู่เพียงแคในขอบเขตนี้เท่านั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้ขยายความดังต่อไปนี้

“เนื้อหาของคำว่า “ตามอำเภอใจ” นั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับคำว่า “ขัดต่อกฎหมาย” อย่างเต็มรูปแบบ แต่ทว่าต้องตีความให้กว้างมากขึ้น เพื่อรวมองค์ประกอบเรื่องความไม่เหมาะสม ความอยุติธรรม ความคาดเดาไม่ได้ และกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (Due Process of Law) ...รวมถึงองค์ประกอบเรื่องการมีเหตุมีผล ความจำเป็นและหลักความได้สัดส่วน...”⁵⁰

ข้อห้ามเรื่องการพรากสิทธิในการมีชีวิตหมายถึงรวมถึงการเสียชีวิตที่สืบเนื่องมาจากการใช้กำลังโดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับกฎหมายของรัฐทุกกรณี ทั้งนี้ การใช้กำลังอาจเป็นเรื่องผิดกฎหมายหากไม่มีความจำเป็นหรือไม่ได้สัดส่วน การวินิจฉัยเรื่องการใช้กำลังซึ่งต้องสงสัยว่าทำให้เกิดการเสียชีวิตต้องเป็นไปโดยเคร่งครัด มีหลักทั่วไปในเรื่องนี้มีอยู่ว่า การใช้อาวุธปืน อาจใช้ได้เฉพาะในกรณีการป้องกันตัวเองหรือผู้อื่นภัยคุกคามที่ใกล้จะถึงต่อชีวิตหรือที่อาจก่อให้เกิดการบาดเจ็บรุนแรงเท่านั้น”⁵¹ ฉะนั้น “การใช้กำลังที่อาจทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย โดยมีเหตุมาจากการบังคับใช้กฎหมายเป็นมาตรการที่ร้ายแรงอย่างมาก...ควรถูกใช้เฉพาะเมื่อมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อรักษาชีวิตหรือป้องกันการบาดเจ็บรุนแรงที่มาจากภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง”⁵² บุคคลที่อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ ทหารรับจ้างและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่กระทำการหน้าที่ของรัฐ⁵³

⁵⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 12

⁵¹ หลักการขั้นพื้นฐานของการใช้กำลังหรืออาวุธปืนโดยเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 1990 (1990 Basic Principles on the Use of Force or Firearms by Law Enforcement Officials), หลักการที่ 9

⁵² คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 12

⁵³ พิธีสารมินโซดาฉบับปี ค.ศ. 2016, §2(a)

นอกจากนี้รัฐยังมีหน้าที่ในการป้องกันภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยหน้าที่ดังกล่าวเรียกร้องให้รัฐต้องวางแผนปฏิบัติการเพื่อบังคับใช้กฎหมายในลักษณะที่จะสามารถลดความเป็นไปได้ในการใช้อาวุธที่มีความร้ายแรงถึงชีวิต หลักการเรื่องนี้ถูกกำหนดขึ้นครั้งแรกโดยที่ประชุมใหญ่ (Grand Chamber) แห่งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป ในคำพิพากษา คดี *McCann* เมื่อ ค.ศ. 1995⁵⁴ เฉกเช่นเดียวกับ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาที่ยืนยันหลักการนี้ในคดี *Dorzema* โดยศาลกล่าวว่ารัฐต่าง ๆ “มีหน้าที่ในการกำหนดแผนปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเพียงพอเพื่อลดการใช้กำลังและการเสียชีวิตที่อาจเป็นผลมาจากกรกระทำนั้น”⁵⁵

การสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม หรือโดยพิจารณาอย่างรวบรัดโดยเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงทหารพราน (Paramilitary groups) กองทหารพลเรือนอาสาสมัคร (Militias) หรือ “หน่วยสังหาร (Death squads)” ซึ่งทำงานตามที่รัฐสั่งโดยตรงหรือโดยความยินยอมหรือความเห็นพ้องของรัฐ ถือเป็น การละเมิดข้อห้ามเรื่องการพราศสิทธิในการมีชีวิตทั้งสิ้น กรณีที่มีการเสียชีวิตระหว่างการคุมขังโดยเจ้าหน้าที่ หน่วยงานหรือผู้แทนของรัฐ⁵⁶ หากปรากฏข้อโต้แย้งว่าการเสียชีวิตดังกล่าวอาจถูกสันนิษฐานได้ว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐ ไม่ว่าจะเพราะเชื่อว่ารัฐเป็นผู้ก่อเหตุที่ทำให้เสียชีวิตหรือเพราะรัฐมิได้ใช้ความระมัดระวังโดยถ้วนถี่เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุดังกล่าวก็ตาม⁵⁷ กรณีการเสียชีวิตในที่คุมขังดังกล่าวหมายถึงรวมถึงการเสียชีวิตของนักโทษในเรือนจำ ผู้ต้องกักในที่กัก (ไม่ว่าเป็นที่กักอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม) หรือในสถานที่อื่นใดที่รัฐมีอำนาจอย่างมากในการควบคุมชีวิตของบุคคลในสถานที่เหล่านั้น (เช่น โรงพยาบาลจิตเวช สถาบันซึ่งดูแลเด็กและคนชรา และศูนย์เพื่อผู้อพยพหรือผู้ลี้ภัย)⁵⁸

⁵⁴ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, *McCann and others v. United Kingdom*, คำพิพากษา (ที่ประชุมใหญ่), 27 กันยายน 1995, §§ 213 – 14

⁵⁵ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, *Nadege Dorzema and others v. Dominican Republic*, คำพิพากษา (เนื้อหาของคดี, การชดเชยและค่าใช้จ่ายต่าง), 24 ตุลาคม 2012, §88

⁵⁶ บทสันนิษฐานเรื่องความรับผิดชอบเดียวกันนี้ปรับใช้กับผู้ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการทัณฑสถานเอกชน โดยปราศจากอคติ เช่นเดียวกับกับพันธกรณีของรัฐ, พิธีสารมินิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §17

⁵⁷ เฝิงอ้าง

⁵⁸ เฝิงอ้าง, §2(b)

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 กล่าวว่าหากรัฐมิสามารถพิสูจน์ได้ว่าไม่ใช่ความผิดของรัฐ รัฐจะต้องรับผิดชอบการเสียชีวิตในสถานที่คุมขังในกรณีเช่น กรณีที่ผู้เสียชีวิตได้รับบาดเจ็บขณะถูกคุมขัง กรณีปรากฏว่าผู้เสียชีวิตเป็นผู้เห็นต่างทางการเมืองกับรัฐบาลที่คุมอำนาจขณะนั้น เป็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชน หรือเป็นบุคคลซึ่งมีปัญหาทางจิต หรือกรณีการกระทำการอัตวินิบาตกรรมโดยไม่สามารถหาคำอธิบายที่เหมาะสมได้⁵⁹ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนวางหลักว่ารัฐมีพันธกรณีในการนำเสนอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตในกรณีดังกล่าว⁶⁰ เอกสารดังกล่าวรวมไปถึงใบมรณะบัตร รายงานทางการแพทย์ และรายงานผลการสืบสวนสอบสวนพฤติการณ์การเสียชีวิตดังกล่าว

การปรับใช้ในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า หากพิจารณาจากแนวคิดของกฎหมายระหว่างประเทศ กรณีที่ถึงขนาดเป็นการพรากสิทีในการมีชีวิตระหว่างสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธนั้น ซับซ้อนมากกว่าสถานการณ์ทั่วไป ความท้าทายหลักคือพิจารณาว่าการใช้กำลังโดยรัฐหรือตัวแทนของรัฐชอบด้วยกฎหมายสิทธิมนุษยชนว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมายหรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศว่าด้วยกฎของการสู้รบหรือไม่ หากเป็นการใช้กำลังอย่างกรณีของตำรวจซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกรณีการขัดกันทางอาวุธที่ดำเนินอยู่เลย อาทิ การใช้กำลังต่อโจรปล้นธนาคาร ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา การใช้กำลังดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมาย แต่หากเป็นการใช้กำลังระหว่างการสู้รบระหว่างรัฐบาลและกบฏ กฎเกณฑ์ในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศก็จะเป็นเครื่องมือพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการสังหารตามอำเภอใจหรือไม่

โดยทั่วไปแล้ว กฎเกณฑ์ของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้น ยึดหยุ่นเรื่องการใช้อำนาจและอาวุธปืนมากกว่ากฎเกณฑ์ว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมายอย่างมาก ตามที่ได้ได้อธิบายในบทที่ 9 อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า แม้ว่าการเจตนาฆ่าหรือทำร้ายพลเรือนจนบาดเจ็บเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่การฆ่าหรือทำให้บาดเจ็บโดยเล็งเห็นผลอาจไม่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้ ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศคู่ขัดแย้งในการสู้รบสามารถโจมตีได้เฉพาะเป้าหมายทางทหาร (military objectives) เท่านั้น (วัตถุประสงค์ทางการทหารหรือพลรบ) แต่จะ

⁵⁹ เติ้งอ๋าง, §17

⁶⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, *Barbato v. Uruguay*, Views (Comm. No. 84/1981), UN doc. CCPR/C/OP/2, 112 (1990), §9.2

โจมตีพลเรือนหรือวัตถุสิ่งของของพลเรือนมิได้ หลักการนี้ รู้จักกันในนาม หลักการแบ่งแยก (Principle of Distinction) อย่างไรก็ตาม เป็นที่เข้าใจว่าการโจมตีไปยังเป้าหมายทางทหารอาจทำให้พลเรือนได้รับความเสียหายไปด้วย (เป็นการนิยามกฎหมายอย่างกว้างเพื่อคุ้มครองปฏิบัติการทางทหาร) หากความเสียหายจากปฏิบัติการทางทหารซึ่งคาดว่าจะเกิดขึ้นกับพลเรือน (การเสียชีวิต บาดเจ็บ ทรัพย์สินเสียหาย หรือทั้งสามประการรวมกัน) มากเกินกว่าประโยชน์โดยตรงและเป็นรูปธรรมทางทหารที่คาดว่าจะได้รับการโจมตีจะถือว่าปฏิบัติการทางทหารดังกล่าวเป็นปฏิบัติการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หลักการนี้ รู้จักกันในนาม หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) ต้องมีการดำเนินการมาตรการป้องกันล่วงหน้าทั้งหลายที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับพลเรือนระหว่างการสู้รบให้น้อยที่สุด (กฎการป้องกันล่วงหน้าก่อนการโจมตี หรือ The rule of precautions in attack) ดังนั้นแม้การโจมตีพลเรือนเป็นเรื่องที่มีชอบด้วยกฎหมาย แต่การใช้กำลังโดยเล็งเห็นผลว่าจะนำมาซึ่งความตายหรือการบาดเจ็บรุนแรงต่อพลเรือนอาจมิใช่เรื่องผิดกฎหมายเสมอไป

อย่างไรก็ตามมีหลายสถานการณ์ที่การพิจารณาว่ากฎเกณฑ์ในการบังคับใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการสงครามจะถูกนำมาบังคับใช้นั้นเป็นเรื่องยาก ตัวอย่างเช่น กรณีทหารยิงรถยนต์ที่ไม่ยอมหยุดที่ด่านตรวจ กรณีการใช้ความรุนแรงในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล หรือ กรณีการโจมตีกลุ่มคนที่ต้องสงสัยว่าจะจะเป็นสมาชิกของกลุ่มกบฏในพื้นที่ห่างไกลจากจุดที่กำลังมีการต่อสู้

กรณีเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและอาชญากรรมระหว่างประเทศ

การสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด ในขณะที่ผู้เสียหายตกอยู่ภายใต้อำนาจเหนือของกองกำลังความมั่นคง ถือว่าเป็นการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมายเสมอ ไม่ว่าจะการเสียชีวิตนั้นจะเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องใกล้ชิดกับการขัดกันทางอาวุธหรือไม่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม การกระทำโดยรัฐอาจไม่เพียงละเมิดสิทธิในการมีชีวิตเท่านั้น ในบางสถานการณ์การกระทำดังกล่าวอาจถึงขนาดเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ เช่น อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมสงคราม และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยกฎหมายอาญาระหว่างประเทศวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของเอกชนภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเพิ่มเติมจากความรับผิดชอบของรัฐภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ว่าด้วยการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายระหว่างประเทศ (internationally wrongful acts)

อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ

อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ คือ การกระทำที่โหดร้ายหรือรุนแรง รวมถึงการฆาตกรรมและการสังหาร “เมื่อการกระทำดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีวงกว้างหรืออย่างเป็นระบบต่อประชากรที่เป็นพลเรือน ด้วยประสงค์จะเข้าโจมตี”⁶¹ ข้อ 7(2)(ก) ของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ บัญญัติว่า “‘การโจมตีที่มุ่งตรงต่อประชากรที่เป็นพลเรือน’ หมายความว่าถึง กระบวนการซึ่งประกอบไปด้วยกระทำการประการที่ได้อ้างถึงตามวรรค1 ครั้งแล้วครั้งเล่า ต่อประชากรที่เป็นพลเรือน อันเป็นการดำเนินการตามหรือเพื่อส่งเสริมนโยบายของรัฐหรือองค์การในการโจมตีเช่นนั้น”

อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติอาจเกิดขึ้นได้ระหว่างหรือโดยปราศจากการขัดกันทางอาวุธ

ในคดี *Katanga*⁶² องค์คณะตุลาการของศาลอาญาระหว่างประเทศอธิบายว่าองค์ประกอบของความผิดทางอาญาระหว่างประเทศดังกล่าวมีอยู่สามประการ ดังนี้

- มีการโจมตีเกิดขึ้น (การปฏิบัติการหรือกระบวนการซึ่งประกอบด้วยกระทำการที่มีชอบตามที่ได้ระบุไว้ครั้งแล้วครั้งเล่าโดยมุ่งตรงต่อประชากรซึ่งเป็นพลเรือน โดยเป็นการทำตามหรือส่งเสริมนโยบายแห่งรัฐ)⁶³
- การโจมตีเกิดมีลักษณะเป็นวงกว้าง (โดยสภาพมีขนาดใหญ่) หรืออย่างเป็นระบบ (ตามสภาพการบริการจัดการ)⁶⁴
- มีจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดระหว่างการโจมตีและการกระทำการที่มีชอบตามที่ได้ระบุไว้ และการรับรู้ถึงจุดเกาะเกี่ยวดังกล่าวโดยผู้กระทำผิด⁶⁵

⁶¹ ข้อ 7(1), ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (ธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ)

⁶² ศาลอาญาระหว่างประเทศ, *Prosecutor v. Germain Katanga*, คำพิพากษา (คณะพิพากษาที่ 2) (หมายเลขคดี ICC-01/04-01/07), 7 มีนาคม 2014

⁶³ เฟ็งอ้าง, §1097

⁶⁴ เฟ็งอ้าง, §1098

⁶⁵ เฟ็งอ้าง, §1099

การที่การกระทำจะถึงขนาดเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาตินั้น ประชากรซึ่งเป็นพลเรือน (หมายรวมถึงทุกคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองกำลังติดอาวุธ) ต้องเป็นเป้าหมายหลักของการโจมตีและไม่ใช่เป็นเพียงผู้ได้รับผลกระทบจากการโจมตี⁶⁶ อีกทั้งยังต้องมีนโยบายในการโจมตีประชากรซึ่งเป็นพลเรือน กล่าวคือรัฐมีเจตนา “ไม่ว่าจะแสดงออกผ่านการกระทำหรือการงดเว้นกระทำการ”⁶⁷ รูปแบบของการโจมตีที่ “เป็นระบบ” ต้อง “ไม่เพียงแต่มีนโยบายที่จะกำจัด ลงโทษ หรือต่อต้านชุมชนใดชุมชนหนึ่ง” แต่ต้องเกิด “ชุดการกระทำซ้ำ ๆ ต่อประชากรซึ่งเป็นพลเรือนเพื่อวัตถุประสงค์ในการกำจัด ลงโทษ หรือต่อต้านประชากรนั้น”⁶⁸

ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์การขัดกันทางอาวุธหรือไม่ การใช้ “หน่วยสังหาร” ที่ทำงานตามคำสั่งหรือโดยได้รับการอนุญาตหรือโดยการเจียบหรือยินยอมโดยปริยายของรัฐ หรือการปราบปรามที่อันตรายถึงชีวิตต่อการประท้วงโดยสงบของกลุ่มต่อต้านผู้อำนาจปกครอง อาจถึงขนาดเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติได้

อาชญากรรมสงคราม

อาชญากรรมสงครามคือการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงซึ่งมีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาตามกฎหมายระหว่างประเทศต่อปัจเจกชน มีการกล่าวอธิบายถึงอาชญากรรมเหล่านี้ในสนธิสัญญาว่าด้วยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหลายฉบับ ที่เห็นได้ชัด ได้แก่ กฎกรุงเฮกว่าด้วยการทำสงคราม ค.ศ. 1899 และ 1907 (The 1899 and 1907 Hague Regulations on Warfare) อนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1949 (The 1949 Geneva Conventions) อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ค.ศ. 1954 (The 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property) และพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 1 ค.ศ. 1977 (และ มีข้อโต้แย้งว่าอาจหมายรวมพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 เข้าด้วย) โดยฐานความผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศยังได้ถูกบัญญัติไว้ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศและถูกกำหนดโดยจารีตประเพณีระหว่างประเทศ อาชญากรรมสงครามใดก็ตามที่กระทำโดยกองกำลังของรัฐจะถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย

⁶⁶ เติ้งอ่าง, §§1102 และ 1104

⁶⁷ เติ้งอ่าง, §1108

⁶⁸ เติ้งอ่าง, §1113

ในทางปฏิบัติ การนำตัวผู้ก่อผิดอาชญากรรมสงครามต่อผู้ต้องขังและบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้การควบคุมของศัตรูมักประสบความสำเร็จได้ง่ายกว่ามากเมื่อเทียบกับการลงโทษผู้กระทำความผิดระหว่างการสู้รบ เหตุเพราะหลักการแยกและหลักความได้สัดส่วนนั้นไม่มีความชัดเจน ทำให้ยากต่อการพิสูจน์องค์ประกอบภายนอก (actus reus) และองค์ประกอบภายใน (mens rea) ของอาชญากรรมในแต่ละคดี อีกทั้งความผิดพลาดในการสู้รบสงครามไม่เป็นความผิดอาญา เว้นแต่ได้กระทำไปประมาท ฉะนั้นอาจมีพลเรือนจำนวนมากต้องเสียชีวิตลงจากการสู้รบ โดยที่ผู้ก่อเหตุหรือผู้บังคับบัญชาไม่ต้องรับผิดชอบอาญา รวมทั้งบุคคลที่มีส่วนสนับสนุนปฏิบัติการเช่นนั้นด้วย

การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ตามกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ค.ศ. 1948 (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide หรือ อนุสัญญาเรื่องฆ่าล้างเผ่าพันธุ์) ทุกรัฐมีหน้าที่ป้องกันและลงโทษการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ใน ค.ศ. 1946 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติประกาศว่าการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นอาชญากรรมตามกฎหมายระหว่างประเทศ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การห้ามมิให้มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถือเป็นหลักกฎหมายที่มีอาจตกลงยกเว้นได้ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งหมายความว่า เป็นการห้ามโดยเด็ดขาดและไม่มีข้อยกเว้น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถือเป็นอาชญากรรมแม้ว่าจะกระทำในเวลาสงบหรือเวลาที่มีการขัดกันทางอาวุธ ข้อ 2 แห่งอนุสัญญาเรื่องฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ วางหลักว่า การกระทำที่ถือเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ การฆ่าสมาชิกของชนกลุ่มน้อย การก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อร่างกายหรือจิตใจแก่สมาชิกของกลุ่ม กระทำโดยไตร่ตรองไว้ก่อนให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่คาดหมายได้ว่าจะก่อความเสื่อมถอยทางกายทั้งหมดหรือบางส่วน การใช้มาตรการที่ประสงค์จะป้องกันไม่ให้มีการกำเนิดภายในกลุ่ม และการบังคับย้ายเด็กของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มีความแตกต่างในเบื้องต้นจากอาชญากรรมระหว่างประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอาชญากรรมสงครามและอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (เว้นแต่เป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติเรื่องการประหัตประหาร) เพราะการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ต้องมีเจตนาพิเศษ (*dolus specialis*) โดยปรากฏอยู่ในมาตรา 2 ของอนุสัญญาว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และมาตรา 6 แห่งธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ กล่าวคือเป็น “เจตนาที่จะทำลายกลุ่มคนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน” ทั้งนี้ ความผิดของการก่ออาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สามารถสำเร็จได้ไม่จำเป็นต้องเกิดการทำลายกลุ่มที่ได้รับ

ความคุ้มครองขั้นจริง กล่าวคือบุคคลอาจต้องรับผิดชอบแม้ว่าจะยังไม่มีคำสั่งการสังหารเกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตามก็เจตนาในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ต้องได้รับการพิสูจน์จนสิ้นสงสัย

ทั้งนี้ เจตนาเรื่องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นเอกเทศจากและจะต้องไม่ถูกสับสนกับ มูลเหตุจูงใจที่นำไปสู่การกระทำของผู้กระทำ ความผิด เจตนาของผู้กระทำผิดอ้างอิงได้จาก ภาวะจิตของผู้กระทำผิดในเวลาที่กระทำความผิดอาญา เช่น เจตนาทำลายล้างกลุ่มที่ได้รับ ความคุ้มครอง อุปสรรคใหญ่เกี่ยวกับเจตนาของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่โต้แย้งกัน คือการหาหลักฐานที่เพียงพอเพื่อพิสูจน์ให้สิ้นสงสัยถึงเจตนาที่จะทำลายล้างกลุ่มคนของผู้ กระทำความผิด เป็นเหตุให้ในหลายคดีที่มีการพิจารณาความผิดของปัจเจกบุคคลในศาล อัยการไม่สามารถพิสูจน์จนสิ้นสงสัยได้ว่าผู้กระทำผิดมีเจตนาฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะ ในคดีต่อหน้าคณะตุลาการอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia หรือ ศาล ICTY) อย่างไรก็ตาม มีคดีที่ ประสบความสำเร็จอยู่บ้าง⁶⁹

2.3 องค์ประกอบด้านวิธีบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการมีชีวิต หน้าที่ในการสืบสวน สอบสวน

องค์ประกอบด้านวิธีบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการมีชีวิต คือ หน้าที่ในการสืบสวน สอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ตามที่ได้ให้ข้อสังเกต ไว้ข้างต้นคือการไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน โดยปกติจะเป็นการละเมิดสิทธิใน การมีชีวิต แม้แต่การใช้กำลังในลักษณะที่อาจไม่ถือว่าเป็นการพรากชีวิตของบุคคลตามอำเภอ ใจก็ตาม ในหัวข้อนี้จะได้บรรยายเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของเริ่มหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน และจากนั้นจะได้บรรยายโดยสรุปเกี่ยวกับการปรับใช้จุดเริ่มต้นนั้นในสถานการณ์การสู้รบ ระหว่างการขัดกันทางอาวุธเช่นไร

จุดเริ่มต้นของหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน

หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนของรัฐเริ่มขึ้นเมื่อรัฐทราบหรือควรได้ทราบว่าอาจมีการ เสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมีการร้องเรียนข้อที่มีมูลว่ามีกรณีต้อง

⁶⁹โปรดอ่าน ICJ, “Questions and Answers on the Crime of Genocide”, Legal Briefing Note, ICJ Global, สิงหาคม 2018, โดยเฉพาะ หน้า 9–10, ที่ <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/08/Universal-Genocide-Q-A-FINAL-Advocacy-analysis-brief-2018-ENG.pdf>

สงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายเป็นต้น⁷⁰ ดังนั้น หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนไม่ได้เริ่มต้นขึ้นเฉพาะในกรณีที่รัฐรับข้อร้องเรียนอย่างเป็นทางการเท่านั้น⁷¹ หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนนี้เกิดขึ้นในทุกกรณีที่รัฐมีหน้าที่ในการเคารพ ค้ำครอง และ/หรือส่งเสริมสิทธิในการมีชีวิต และโดยเกี่ยวเนื่องกับผู้ที่อ้างว่าเป็นผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดภายในดินแดนของรัฐหรือไม่เช่นนั้นคือภายใต้เขตอำนาจของรัฐ (เช่น ดินแดนนอกประเทศที่อยู่ใต้การยึดครองของรัฐ)⁷² และเมื่อเกิดหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนขึ้น รัฐทุกรัฐมีหน้าที่มีส่วนร่วมในการเสียชีวิตหรือล้มเหลวที่จะคุ้มครองชีวิตต้องมีหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนทั้งสิ้น⁷³

หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนรวมทุกคดีที่รัฐเป็นผู้ก่อให้เกิดการเสียชีวิตหรือมีการกล่าวหาหรือต้องสงสัยว่ารัฐเป็นผู้ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายใช้กำลังที่อาจมีส่วนก่อให้เกิดการเสียชีวิต หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนดังกล่าวบังคับใช้ทั้งในสถานการณ์สงบและในทุกกรณีที่เกิดขึ้นระหว่างการขัดกันทางอาวุธ ยกเว้นกรณีที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การสู้รบ (อ่านด้านล่าง) ในกรณีที่รัฐหรือตัวการของรัฐอาจมีส่วนร่วมหรือมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการเสียชีวิตด้วยการกระทำหรือการละเว้นกระทำการนั้น รัฐย่อมมีหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนแม้จะเป็นกรณีต้องสงสัยหรือมีการกล่าวหาว่าการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม⁷⁴

หากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องสงสัยเสียชีวิตหรือกรณีเป็นการเสียชีวิตของผู้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ ต้องมีรายงานโดยไม่ล่าช้าไปยังเจ้าพนักงานฝ่ายตุลาการหรือ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจที่มีอิสระจากหน่วยงานผู้ใช้อำนาจคุมขังซึ่งมีหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนโดยไม่ชักช้า อย่างเป็นอิสระ และมีประสิทธิภาพ เพื่อสืบทราบพฤติการณ์และ

⁷⁰ พิธีสารมิโนเซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §15, อ้างอิง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, Ergi v. Turkey, คำพิพากษา, 28 กรกฎาคม 1998, §82; Isayeva, Yusopva and Bazayeva v. Russia, คำพิพากษา, 24 กุมภาพันธ์ 2005, §§208–09; ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, Montero-Aranguren and others v. Venezuela, คำพิพากษา, 5 กรกฎาคม 2006, §79

⁷¹ พิธีสารมิโนเซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §15, อ้างอิง กฎข้อที่ 71(1), มาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners “กฎเนลสันแมนดลา”), รับรองโดยข้อมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ 70/175 เมื่อ 17 ธันวาคม 2015

⁷² พิธีสารมิโนเซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §19, อ้างอิง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, Jaloud v. The Netherlands, คำพิพากษา (ที่ประชุมใหญ่), 20 มกราคม 2014

⁷³ พิธีสารมิโนเซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §19

⁷⁴ พิธีสารมิโนเซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §16

สาเหตุของการเสียชีวิต⁷⁵

นอกจากนั้น รัฐมีหน้าที่สืบสวนสอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของภาคเอกชน แม้จะเป็นกรณีที่รัฐไม่ต้องรับผิดชอบสำหรับการไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวังอย่างถ้วนถี่ตามสมควรเพื่อป้องกันโดยไม่ให้เกิดการเสียชีวิตดังกล่าว⁷⁶

พิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016 เรียกร้องให้รัฐประกันให้มีช่องทางที่เหมาะสมสำหรับการร้องเรียนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายและมีการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง⁷⁷

การปรับใช้ในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ

สถานการณ์เช่นการขัดกันทางอาวุธ อาจก่อให้เกิดความท้าทายเชิงปฏิบัติในการนำคำแนะนำบางส่วนตามพิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016 มาปรับใช้ กรณีที่ชัดเจนคือหน้าที่ของรัฐในการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตที่สัมพันธ์กับการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นในดินแดนที่รัฐไม่มีอำนาจควบคุม อย่างไรก็ตามก็ดีพิธีสารฯ เรียกร้องให้มีการ “บันทึกและอธิบายอย่างเปิดเผยถึงอุปสรรคดังกล่าวและเหตุผลในการไม่ปฏิบัติตาม” เมื่อมีอุปสรรคเกิดขึ้นในลักษณะที่ทำให้รัฐไม่อาจปฏิบัติตามพิธีสารฯ ได้ในบางส่วน⁷⁸ นอกจากนี้ รัฐอาจสามารถเข้าถึงบันทึกวิดีโอหรือภาพถ่ายดาวเทียมซึ่งบันทึกการโจมตี อีกทั้งรัฐต่าง ๆ มักจะต้องทำการประเมินความเสียหายจากการสู้รบ (Battle damage assessment หรือ BDA) ภายหลังการปะทะ

⁷⁵ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §17

⁷⁶ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §18, อ้างอิง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 31 เรื่อง ธรรมชาติของพันธกรณีทางกฎหมายทั่วไปที่รัฐมีต่อกติกาสากลระหว่างประเทศ (The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant), UN doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 26 พฤษภาคม 2004, §10; ACHPR, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 3 เรื่องสิทธิในชีวิต, พฤศจิกายน 2015. โปรดอ่าน ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, Hassan v. United Kingdom, คำพิพากษา (ที่ประชุมใหญ่), 16 กันยายน 2014, §78

⁷⁷ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §19

⁷⁸ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §20

การบังคับใช้หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนระหว่างสถานการณ์การขัดกันทางอาชุนั้น เป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่เป็นที่ถกเถียงมากที่สุดในการแก้ไขพิธีสารมินนิโซตา ท้ายที่สุดได้มีการยึดเอาหลักการตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (ซึ่งโดยทั่วไปเรียกร้องให้รัฐประกันการเคารพกฎและป้องกันการทำผิดกฎ) รวมทั้งหลักการตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยแนวทางเฉพาะในเรื่องนี้อยู่ถูกเขียนอยู่ในย่อหน้าที่ 21 พิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016

“ควรมีการประเมินผลภายหลังจากรัฐกรณีสืบสวนและปรากฏว่ามีผู้เสียชีวิต เพื่อแสวงหาความจริง รวมถึงเพื่อตรวจสอบความแม่นยำในการโจมตีเป้าหมาย⁷⁹ หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าการก่ออาชญากรรมสงครามขึ้น รัฐต้องทำการสืบสวนสอบสวนอย่างเต็มรูปแบบและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ⁸⁰ หากมีกรณีต้องสงสัยหรือมีการกล่าวหาว่ามีการเสียชีวิตจากการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ไม่ถึงขนาดเป็นอาชญากรรมสงครามและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างไม่ได้กำหนดให้ต้องมีการสืบสวนสอบสวน(“การไต่สวนอย่างเป็นทางการ”)

⁷⁹ โปรดอ่าน The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010, Second Report: Turkel Commission, “Israel’s mechanisms for examining and investigating complaints and claims of violations of the laws of armed conflict according to international law”, กุมภาพันธ์ 2013, §548–50, หน้า 102–03

⁸⁰ เพื่ออภิปรายเรื่องหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนกรณีละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โปรดอ่าน The International Committee of the Red Cross (ICRC) Customary IHL Study, Rule 158 (Prosecution of War Crimes) ว่า “รัฐต้องทำการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมสงครามที่กล่าวหาว่ากระทำโดยคนชาติหรือกองกำลังติดอาวุธหรือกระทำในดินแดนของตน... ต้องสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมสงครามอื่น ๆ ภายในเขตอำนาจและดำเนินคดีกับผู้ต้องสงสัย หากเข้าเกณฑ์” ส่วนกรณีทีละเมิดอนุสัญญาเจนีวาอย่างร้ายแรง จำต้องใช้เขตอำนาจสากล นอกจากนี้ โปรดอ่าน อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ได้แก่ ฉบับที่ 1 มาตรา 49, ฉบับที่ 2 มาตรา 50, ฉบับที่ 3 มาตรา 129, และ ฉบับที่ 4 มาตรา 146 รวมถึงพิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 มาตรา 85 รวมทั้งโปรดอ่าน The Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, ข้อมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 60/147, 21 มีนาคม 2006 และ Report of the UN Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, UN doc. A/68/382 13 พฤศจิกายน 2013, §101 สุดท้ายคือ Report of the UN Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms While Countering Terrorism, UN doc. A/68/389, 18 กันยายน 2013, §42

ก็ตาม ต้องมีการสอบปากคำเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำ หากมีหลักฐานบ่งชี้ว่ามีการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมายเกิดขึ้น ควรมีการดำเนินการสืบสวนสอบสวนอย่างเต็มรูปแบบ”

2.4 การบังคับใช้เรื่องหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน กรณีที่เป็นตัวการที่ไม่ใช่รัฐ

ยังคงมีการถกเถียงกันอยู่ว่าตัวการที่ไม่ใช่รัฐนั้นมีหน้าที่ตามกฎหมายภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ใน ค.ศ. 2013 คณะกรรมการการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Committee on the Elimination of Discrimination against Women) ได้บันทึกในความเห็นทั่วไปลำดับที่ 30 เรื่องสตรีในฐานะส่วนหนึ่งของการป้องกันความขัดแย้ง สถานการณ์ความขัดแย้งและสถานการณ์ภายหลังความขัดแย้งว่า “ในบางสถานการณ์ โดยเฉพาะกรณีที่กลุ่มติดอาวุธซึ่งมีโครงสร้างทางการเมืองที่ชัดเจนพอสมควร เข้าควบคุมเขตแดนและประชาชนได้อย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มตัวการที่ไม่ใช่รัฐต้องผูกพันที่จะเคารพกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”⁸¹ ทั้งนี้ การกิจช่วยเหลือของสหประชาชาติในประเทศอัฟกานิสถาน (The UN Assistance Mission to Afghanistan หรือ UNAMA) ซึ่งตีพิมพ์รายงานต่อ OHCHR เรื่องการคุ้มครองพลเรือน รายงานว่า⁸²

“แม้ว่า ตัวการที่ไม่ใช่รัฐรวมถึงกลุ่มติดอาวุธจะไม่สามารถเป็นภาคีในสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ถูกยกเว้นจากพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนตามจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ดูเหมือนว่าตัวการที่ไม่ใช่รัฐนั้นต้องผูกพันตามพันธกรณีระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนบางประการมากขึ้น โดยเฉพาะตัวการที่ในทางปฏิบัติเข้าควบคุมบางพื้นที่ได้ เช่น ตาลีบัน (Taliban)”⁸³

⁸¹ คณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Committee on the Elimination of Discrimination against Women), ข้อเสนอแนะทั่วไป (General Recommendation) ลำดับที่ 30 เรื่อง Women in conflict prevention, conflict and post-conflict situations, UN doc. CEDAW/C/GC/30, 1 พฤศจิกายน 2013, §16

⁸² UNAMA และ OHCHR, 2017 Annual Report on the Protection of Civilians in Armed Conflict in Afghanistan, มีนาคม 2018, หน้า 56, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_annual_report_2017_final_6_march.pdf

⁸³ โปรดอ่าน Report of the Secretary-General’s Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka, 31 มีนาคม 2011, §188 และโปรดอ่าน Report of the International Commission of Inquiry to investigate all Alleged Violations of International Human Rights Law in the Libyan Arab Jamahiriya, UN doc. A/HRC/17/44, 1 มิถุนายน 2011 รวมถึง Report of the International

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2018 ผู้เสนอรายงานพิเศษเรื่องการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม โดยการพิจารณาอย่างรวบรัด หรือตามอำเภอใจ (UN Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions) ทำรายงานเสนอต่อคณะมนตรีว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ โดยย้ำว่า ตัวการติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐ (Armed non-state actors หรือ ANSAs) “ละเมิดสิทธิในการมีชีวิตและสิทธิมนุษยชนประการอื่น”⁸⁴ โดยรายงานเพิ่มเติมว่า “การทำมการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นหลักกฎหมายบังคับเด็ดขาด (*jus cogens*) ที่บังคับใช้กับกลุ่มตัวการติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐด้วย และ ต้องบังคับใช้นอกเขตอำนาจของรัฐด้วย”⁸⁵

พิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016 เน้นเรื่องหน้าที่ของรัฐในการสืบสวนสอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย แต่ยังไม่ “เกี่ยวโยงไปถึง”⁸⁶ กรณีกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐแต่ให้อำนาจแก่รัฐหรือเสมือนรัฐ⁸⁷ หรือองค์กรธุรกิจ⁸⁸ มีความรับผิดชอบที่จะเคารพสิทธิในการมีชีวิตและสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา จากการละเมิดใด ๆ ที่ตนกระทำหรือมีส่วนก่อให้เกิดขึ้น⁸⁹

Commission of Inquiry on the Situation of Human Rights in the Syrian Arab Republic, UN doc. A/HRC/19/69, §106 สุดท้าย UN Mission in the Republic of South Sudan (UNMISS), Conflict in South Sudan: A Human Rights Report, 8 พฤษภาคม 2014, §18

⁸⁴ Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions on armed non-State actors: the protection of the right to life, UN doc. A/HRC/38/44, 5 มิถุนายน 2018, §51

⁸⁵ เพิ่งอ้าง, §56

⁸⁶ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §5

⁸⁷ ประเด็นเกี่ยวกับกลุ่มติดอาวุธ โปรดอ่าน Report of the UN Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict, UN doc. A/HRC/12/48, 25 กันยายน 2009, §1836

⁸⁸ OHCHR, Guiding Principles on Business and Human Rights, UN doc. HR/PUB/11/04 (2011)

⁸⁹ หลักการและแนวทางพื้นฐานแห่งสหประชาชาติเรื่องสิทธิในการเยียวยาและการชดเชย สำหรับผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง ค.ศ. 2005 (2005 UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law) (ต่อไปนี้จะเรียกว่า หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย)

2.5 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย

สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ

ตามที่พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 เน้นย้ำว่า⁹⁰ บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาอย่างเต็มรูปแบบและมีประสิทธิภาพ⁹¹ การเยียวยาที่มีประสิทธิภาพเป็นรูปแบบหนึ่งของการเข้าถึงองค์กรซึ่งเป็นอิสระและมีอำนาจตัดสินว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้นหรือไม่และมีอำนาจในการเสนอการเยียวยา (ตัวอย่างเช่น สั่งให้เลิกกระทำการหรือให้มีการชดเชย)

ICJ ตีพิมพ์คู่มือผู้ปฏิบัติเรื่องสิทธิที่จะได้รับการชดเชย⁹² ซึ่งระบุบทบาทในการพิจารณาว่าการเยียวยาอย่างไรจึงถือว่าเพียงพอ

- ความรวดเร็วและประสิทธิภาพ
- ความเป็นอิสระขององค์กรที่กำหนดการเยียวยา
- การเข้าถึงรวมถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย
- การนำไปสู่การหยุดการละเมิดและการให้การชดเชยเยียวยาและการประกันไม่ให้เกิดการละเมิดซ้ำอีก
- การนำไปสู่การสืบสวนสอบสวน

องค์ประกอบแรกของการเยียวยาเป็นเรื่องความรวดเร็วและประสิทธิภาพ กล่าวคือ ผู้เสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง

⁹⁰ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §10

⁹¹ โปรดอ่าน หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย และ ชุดหลักการล่าสุดว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการต่อสู้เรื่องการลอยนวลพ้นผิด ค.ศ. 2005 (Updated Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights through Action to Combat Impunity), หลักการที่ 4 และ มาตรา 2(3), ICCPR

⁹² The Right to a Remedy and to Reparation for Gross Human Rights Violations, Practitioners Guide No. 2, 1 มกราคม 2006 ปรับปรุงล่าสุด ปี 2018, <https://www.icj.org/the-right-to-a-remedy-and-reparation-for-gross-human-rights-violations-2018-update-to-practitioners-guide-no-2/>

ประสิทธิภาพหมายความว่า การเยียวยาต้องไม่เป็นแค่ทฤษฎีและเป็นเพียงภาพมายา แต่ต้องมีการเข้าถึงความยุติธรรมได้จริงในทางปฏิบัติ ต้องสามารถสืบหาว่ามีการละเมิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และต้องสามารถที่จะให้การเยียวยาด้วย

องค์ประกอบที่สอง องค์การที่ทำหน้าที่สอบสวนเรื่องการเยียวยาต้องเป็นอิสระ ต้องไม่ถูกแทรกแซงโดยหน่วยงานที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการละเมิด

องค์ประกอบที่สาม ว่าด้วยการเยียวยาที่ทรงประสิทธิภาพและต้องสะดวก ไม่ยุ่งยาก ทั้งนี้ต้องมีความเป็นไปได้จริงที่จะเข้าถึงการมีผู้แทนทางกฎหมายหรือทนายความ อาจรวมถึงการอำนวยความสะดวกเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

องค์ประกอบที่สี่ ตามที่คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเน้นย้ำว่าการเยียวยาที่ทรงประสิทธิภาพ ต้องสามารถหยุดการทำละเมิด การเสนอให้การชดเชย และการแสวงหาวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก⁹³

องค์ประกอบที่ห้า สิทธิในการได้รับการเยียวยาที่ทรงประสิทธิภาพควรจะรวมการสืบสวนสอบสวนที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ เป็นอิสระ เป็นกลาง และโปร่งใส โดยจะได้กล่าวต่อไปในรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

สิทธิที่จะได้รับการชดเชย

สิทธิที่จะได้รับการชดเชยนี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา สมาชิกในครอบครัวของผู้เสียหายจากกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย พึงมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยที่เพียงพอ มีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว การชดเชยประกอบด้วย การกลับคืนสู่สภาพเดิม การให้เงินทดแทน การฟื้นฟู หลักประกันว่าจะไม่เกิดความผิดซ้ำอีก และหลักประกันเพื่อความพึงพอใจ⁹⁴ ญาติของบุคคลที่ถูกบังคับให้สูญหายและหรือถูกสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมมีสิทธิในการได้รับการชดเชยเช่นกัน⁹⁵

⁹³ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 31 เรื่อง ธรรมชาติของพันธกรณีทางกฎหมายทั่วไปที่รัฐมีต่อกติกาสากลระหว่างประเทศ, 26 พฤษภาคม 2004, CCPR/C/21/Re v.1/Add.13, §15

⁹⁴ โปรโตคอล เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 31, §§15 – 17 และ 19 รวมถึงคณะกรรมการว่าด้วยเรื่องการบังคับให้สูญหาย, *Yrusta v. Argentina*, Views (Comm. No. 1/2013), เมษายน 2016

⁹⁵ ICJ, *Enforced Disappearance and Extrajudicial Execution: The Rights of Family Members*, Practitioners' Guide No. 10, บทที่ 6

การกลับคืนสู่สภาพเดิม คือการทำให้สถานการณ์ของผู้เสียหาย (หรือสมาชิกในครอบครัว หากผู้เสียหายเสียชีวิต) กลับเป็นเหมือนก่อนที่จะมีการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เมื่อใดก็ตามที่เป็นไปได้ ให้ดำเนินการให้กลับคืนสู่สภาพเดิมโดยวิธีการต่อไปนี้ตามความเหมาะสม อาทิ การคืนเสรีภาพ การรับรองสิทธิมนุษยชน อัตลักษณ์ ชีวิตครอบครัวและสิทธิในความเป็นพลเมือง การกลับคืนสู่สถานที่อยู่อาศัย การได้งานเดิมและการคืนทรัพย์สิน⁹⁶

เงินทดแทน ควรจัดให้ในกรณีที่ “สามารถประเมินความเสียหายในทางเศรษฐกิจได้” อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ หมายรวมถึงกรณีดังต่อไปนี้ที่ระบุตามหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to Remedy and Reparation)

- (ก) อันตรายต่อร่างกายและจิตใจ
- (ข) การสูญเสียโอกาสต่าง ๆ รวมถึงการจ้างงาน การศึกษา และผลประโยชน์ด้านสังคม
- (ค) ความเสียหายทางวัตถุและการสูญเสียรายได้ รวมทั้งการสูญเสียความสามารถในการหารายได้
- (ง) ความเสียหายทางจิตใจ
- (จ) ค่าใช้จ่ายสำหรับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ ยารักษาโรคและบริการด้านการแพทย์ และบริการด้านจิตวิทยาและสังคม⁹⁷

จำนวนเงินทดแทนควรจะ “เป็นไปตามความเหมาะสมและได้สัดส่วน สอดรับกับความร้ายแรงของการละเมิดและเหตุการณ์แต่ละกรณี”

การฟื้นฟู ควรหมายรวมถึงการดูแลทางการแพทย์และทางจิตใจ รวมถึงบริการทางกฎหมายและทางสังคม⁹⁸

⁹⁶ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, §19

⁹⁷ เฟ็งอ้าง §20

⁹⁸ เฟ็งอ้าง, §21

หลักประกันว่าจะไม่เกิดความผิดซ้ำอีก รวมถึงการที่รัฐ (หรือกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐ) ยอมรับว่าได้กระทำการขัดต่อกฎหมายหรือกระทำผิด และสัญญาว่าการกระทำดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นซ้ำอีก ตัวอย่างว่าอย่างไรจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการประกันว่าจะไม่เกิดความผิดซ้ำอีกอยู่ในบทต่อไปของคุณีฉบับนี้

หลักประกันเพื่อความพึงพอใจ ครอบคลุมกรณีที่รัฐตรวจสอบข้อเท็จจริงและเปิดเผยความจริงสู่สาธารณะ การเอาผิดกรณีการทำผิดกฎหมายโดยตรงไปตรงมา การนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ และการค้นหาผู้สูญหายรวมทั้งศพของผู้ถูกสังหาร⁹⁹

⁹⁹โปรดอ่าน หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย , S22

3. หน้าที่ของรัฐในการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดี

กฎหมายระหว่างประเทศวางมาตรฐานให้มีการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็น การเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายให้ถ่วงถี่ และยังคงกำหนดมาตรการความรับผิดชอบหลาย ประการเมื่อมีการระบุความผิดได้ หากเป็นความรับผิดชอบทางอาญา ย่อมมีการคาดหวังให้มีการดำเนินคดีตามมา ซึ่งคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ย้ำถึงหน้าที่เหล่านี้ว่าเป็น องค์ประกอบสำคัญในการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิต¹⁰⁰ไม่ว่าการละเมิดสิทธิในการมีชีวิต ตามอำเภอใจจะเป็นผลมาจากกรกระทำหรือละเว้นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือไม่ก็ตาม รวมถึงในกรณีที่มีการกล่าวอ้างว่ามีการใช้กำลังเกินกว่าเหตุหรือเป็นผลจาก การกระทำของภาคเอกชน

3.1 ลักษณะสำคัญของการสืบสวนสอบสวน

มาตรฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศกำหนดให้การสืบสวนสอบสวนมีลักษณะ อย่างน้อยสี่ประการ ได้แก่ ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นอิสระและความเป็นกลาง ความ รวดเร็ว และความโปร่งใส¹⁰¹ หน้าที่และลักษณะสำคัญของการสืบสวนสอบสวนสะท้อนอยู่ใน ทั้งสนธิสัญญาและกฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ ตามสรุปข้างล่างนี้

สนธิสัญญา

อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน ค.ศ. 1984 (1984 Convention against Torture)

“ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่า เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของตนจะดำเนินการสืบสวน โดยพลันและเป็นกลาง เมื่อใดก็ตามที่มีมูลเหตุอันสมเหตุสมผลที่จะเชื่อได้ว่าได้มีการกระ ทำการทรมานเกิดขึ้นในอาณาเขตใดที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน” (ข้อ 12)

¹⁰⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 19 และ 27

¹⁰¹ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (เพิ่งอ้าง, ย่อหน้าที่ 28) ได้เสนอรายการเกณฑ์การพิจารณาการสืบสวน สอบสวนที่ยาวกว่านี้ กรณีกล่าวหาว่าละเมิดมาตรา 6 ของ ICCPR กล่าวคือ จำต้องอิสระ เป็นกลาง รวดเร็ว ถ่วงถี่ มีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือ และโปร่งใสเสมอ อย่างไรก็ตาม หลักการเชิงสารบัญญัติที่ได้กล่าวมานี้ ได้ สะท้อนในองค์ประกอบสี่ประการ ตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006 (2006 International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance)

“รัฐภาคีแต่ละรัฐต้องประกันว่าบุคคลใดที่ร้องเรียนเรื่องการบังคับให้บุคคลสูญหาย จะมีสิทธิที่จะรายงานข้อเท็จจริงต่อเจ้าพนักงานที่มีอำนาจ ซึ่งจะต้องพิจารณาข้อร้องเรียนโดยพลันและอย่างเป็นกลาง และเมื่อมีเหตุจำเป็น ต้องดำเนินการสอบสวนโดยพลันอย่างละเอียดและเป็นกลาง” (ข้อ 12)

กฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ (Soft law)

หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989 (1989 Minnesota Principles)

“ในกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด ให้มีการสืบสวนสอบสวนที่ละเอียด รวดเร็วและเป็นกลางทุกกรณี รวมถึงกรณีมีการร้องเรียนจากญาติหรือมีรายงานที่น่าเชื่อถืออื่น ๆ ว่ามีการเสียชีวิตโดยผิดธรรมชาติในสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น” (หลักการที่ 9)

ปฏิญญาว่าด้วยนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1998 (1998 Declaration on Human Rights Defenders)

“รัฐต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนอย่างรวดเร็วและเป็นกลางหรือประกันว่าจะมีการไต่สวนเมื่อใดก็ตามที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในดินแดนที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐ” (ข้อที่ 9)

หลักการและแนวทางขั้นพื้นฐานว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชยสำหรับผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง ค.ศ. 2005 (Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of IHL)

“ทำการสืบสวนสอบสวนการละเมิดอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ถี่ถ้วนและเป็นกลาง และหากเหมาะสม ให้ดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศต่อผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด” (หลักการที่ 3)

ชุดหลักการล่าสุดว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการต่อต้านการลอยนวลพ้นผิด ค.ศ. 2005 (2005 Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity)

“รัฐต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนที่รวดเร็ว รอบคอบ เป็นอิสระและเป็นกลาง ต่อกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและดำเนินการมาตรการที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิด โดยเฉพาะในประเด็นความยุติธรรมทางอาญา โดยประกันว่าบุคคลที่รับผิดชอบอาชญากรรมร้ายแรงตามกฎหมายระหว่างประเทศจะถูกฟ้องร้อง ดำเนินคดีในศาลและลงโทษตามสมควร” (หลักการที่ 19)

ความมีประสิทธิภาพ

หากยึดถือตามค่านิยมแล้ว การสืบสวนสอบสวนที่ไม่มีประสิทธิภาพย่อมเป็นการสืบสวนสอบสวนที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานตามที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนด การสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพควรต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สมเหตุสมผลเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

- ระบุตัวผู้เสียหาย
- ระบุสาเหตุ พฤติการณ์ สถานที่และเวลาที่เสียชีวิตรวมถึงสภาพการณ์แวดล้อมทั้งหมด (ในการพิจารณาพฤติการณ์การเสียชีวิต การสืบสวนสอบสวนควรที่จะสามารถระบุได้ว่าการเสียชีวิตเป็นเสียชีวิตตามธรรมชาติ การเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ การกระทำอัตวินิบาตกรรม และการฆาตกรรม)
- ระบุผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตและกำหนดความรับผิดชอบตัวหรือความรับผิดชอบร่วมกันของบุคคลเหล่านั้น¹⁰²

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การสืบสวนสอบสวนต้อง รวบรวมและยืนยัน หลักฐานที่เกี่ยวข้องด้านพยานบุคคล หลักฐานเอกสาร หลักฐานดิจิทัลและหลักฐานเกี่ยวกับร่างกายตามขอบเขตที่ทำได้¹⁰³

¹⁰² พิธีสารมินิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §25

¹⁰³ เพิ่งอ้าง, §24

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 ระบุว่าการบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้ “จะเกิดขึ้นได้ด้วยความช่วยเหลือบางประการจากการผ่าพิสูจน์ศพ” “เกือบเสมอไป” ดังนั้น การตัดสินใจไม่ดำเนินการผ่าพิสูจน์ศพ ควรมีการให้เหตุผลเป็นลายลักษณ์อักษรและ “ได้รับการทบทวนโดยฝ่ายตุลาการ”¹⁰⁴

หลักการมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 1989 ระบุให้การสืบสวนสอบสวน “ต้องมีการผ่าพิสูจน์ศพที่ละเอียดถี่ถ้วน” โดยมีการกำหนดรูปแบบการชันสูตรไว้เป็นแบบอย่างอยู่ในภาคผนวกของพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรก ค.ศ.1991 ซึ่งเป็นเอกสารที่ถูกอ้างถึงมากที่สุดฉบับหนึ่งในตัวอย่างการปรับใช้กฎหมายอับรอร์ดคี ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องสำหรับพิธีสารฯ ฉบับใหม่เช่นเดียวกัน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานให้คำแนะนำต่อประเทศรวันดาว่าสืบสวนสอบสวนข้อกล่าวหาเรื่องการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจและโดยการพิจารณาอย่างรวบรัดทุกกรณีควรมีการพิสูจน์พยานหลักฐานที่เป็นอิสระ ซึ่งหมายรวมถึงการผ่าพิสูจน์ศพในกรณีมีความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016¹⁰⁵

แม้ว่าคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้มีการอ้างอิงพิธีสารฯ ในเอกสารดังกล่าว แต่คณะกรรมการฯ ยังคงมีความเห็นว่ามาตรฐานในเรื่องนี้ไม่รัดกุมเท่าที่ระบุในพิธีสารฯ โดยกำหนดเงื่อนไขไว้กำกวมกว่าเล็กน้อยว่า “หากปรับใช้ได้ การสืบสวนสอบสวนควรรวมการผ่าพิสูจน์ศพผู้เสียหายไว้อย่างถี่ถ้วนที่สุด”¹⁰⁶ ในกรณีของการบังคับให้สูญหาย การสืบสวนสอบสวนต้องแสวงหาว่าชะตากรรมของผู้สูญหายเป็นเช่นไร และหากเป็นกรณีผู้สูญหายเสียชีวิต ต้องระบุสถานที่พบศพ¹⁰⁷

เป็นที่แน่นอนว่า ความมีประสิทธิภาพเป็นหนึ่งในวิธีและกระบวนการที่ช่วยให้การสืบสวนสอบสวนบรรลุเป้าประสงค์สามประการที่กำหนดไว้ข้างต้นนั้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ใช่ผลลัพธ์หมายความว่าต้องมีการสืบสวนสอบสวน “อย่างระมัดระวังและเป็นไปตามหลักวิธีปฏิบัติที่ดี”¹⁰⁸

¹⁰⁴ เฝิงอ้าง, §25

¹⁰⁵ คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน, ข้อสังเกตโดยสรุปต่อรายงานรอบที่สองของรวันดา (Concluding Observations on the second periodic report of Rwanda), UN doc. CAT/C/RWA/CO/2, 21 ธันวาคม 2017, §39(a)

¹⁰⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 28

¹⁰⁷ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §25

¹⁰⁸ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §27, อ้างอิง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, Abubakar Amirov and

ไม่ว่ากลไกหรือรูปแบบในการสืบสวนสอบสวนจะเป็นเช่นไร (ซึ่งพิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016 มิได้กำหนดรูปแบบเอาไว้แบบตายตัว) แต่อย่างน้อยที่สุดกลไกการสืบสวนสอบสวนที่ถูกใช้นั้นจะต้องมีอำนาจในการขอความร่วมมือจากพยานและและสืบค้นหลักฐาน¹⁰⁹ โดยกลไกดังกล่าวต้องได้รับการสนับสนุนด้านการเงินและทรัพยากรบุคคลที่เพียงพอสำหรับการทำงานอย่างมืออาชีพ รวมถึงมีพนักงานสืบสวนและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง¹¹⁰ หากรัฐขาดความชำนาญทางเทคนิค ควรแสวงหาทักษะดังกล่าวจากความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ¹¹¹ กลไกดังกล่าวยังต้องสามารถที่จะประกันความมั่นคงปลอดภัยของพยาน รวมทั้งต้องสามารถจัดให้มีโครงการคุ้มครองพยานที่ประสิทธิภาพหากจำเป็น¹¹²

อันที่จริงแล้ว การสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมที่กว้างขวางกว่านั้น โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องถึงการกระทำหรือการกระทำของรัฐ พิธีสารมินนิโซตา ฉบับปี ค.ศ. 2016 ระบุให้มีการสืบสวนสอบสวนเพื่อค้นหาความล้มเหลวในการจัดให้มีมาตรการป้องกันที่สมเหตุสมผลซึ่งจะสามารถป้องกันการเสียชีวิตได้ การสืบสวนสอบสวนจึงควรมีวัตถุประสงค์เพื่อระบุความผิดพลาดเชิงนโยบายและความผิดพลาดที่เป็นระบบซึ่งอาจมีส่วนก่อให้เกิดการเสียชีวิต และหากความผิดพลาดเหล่านั้นเกิดขึ้นอย่างมีแบบแผน ต้องระบุแบบแผนของนโยบายหรือความผิดพลาดเหล่านั้นด้วย พิธีสารฯ ยกตัวอย่างในบริบทการพิสูจน์องค์ประกอบของอาชญากรรมต่อมนุษยชาติในเรื่องความ “แพร่หลายหรือเป็นระบบ” การโจมตีพลเรือน แสวงหาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความเหมือนของลำดับเวลาของการโจมตีที่เกิดขึ้นในเมืองต่าง ๆ อาจมีประโยชน์อย่างยิ่ง การสืบสวนสอบสวนจึงควรครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้ทุกประเด็น หรือแต่เพียงบางประเด็น แล้วแต่กรณี

- การติดอาวุธให้กับกลุ่มบางกลุ่มในพื้นที่
- การเดินทางเข้ามาในพื้นที่ของทหารพรานเพียงไม่นานก่อนเกิดการสังหารใหญ่

others v. Russia, § 11.4ff และ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, Rodríguez Vera and others (The Disappeared from the Palace of Justice) v. Colombia, คำพิพากษา, 14 พฤศจิกายน 2014, §489

¹⁰⁹ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, Paul and Audrey Edwards v. United Kingdom, คำพิพากษา, 14 มีนาคม 2002

¹¹⁰ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, “Mapiripán Massacre” v. Colombia, คำพิพากษา, 15 กันยายน 2005, §224

¹¹¹ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §77

¹¹² พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §27

- การสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหารและกลุ่มทหารพราน
- การกระทำของทหารเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการของทหารพราน (เช่น การยิงปืนใหญ่ก่อนเคลื่อนพลภาคพื้นดินของทหารพราน)
- การสร้างสถานที่คุ้มขังเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของแผนการเข้ายึดพื้นที่
- การเคลื่อนย้ายนักโทษระหว่างสถานที่คุ้มขังในต่างเมืองอย่างเป็นระบบ
- การเตรียมหลุมฝังศพล่วงหน้าจำนวนมาก
- การจัดทำ “แบบเอกสาร” สำหรับใช้ในการจับกุม คุ้มขังและย้ายนักโทษ¹¹³

ความอิสระและความเป็นกลาง

เพื่อให้การสืบสวนสอบสวนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนและกลไกการสืบสวนสอบสวนต้องมีความเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำที่ผิดศีลธรรมและต้องทำให้ผู้คนในสังคมเชื่อถือว่ามีความเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำที่ผิดศีลธรรมจริง¹¹⁴ กล่าวคือ ทั้งผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน และกลไกสืบสวนสอบสวนต้อง “เป็นอิสระในทุกขั้นตอน และเป็นอิสระทั้งในเชิงสถาบัน อย่างทางการ ทั้งในเชิงปฏิบัติ และในความรับรู้ของผู้คนในสังคม”¹¹⁵ ผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน ต้องเป็นกลางและปราศจากอคติตลอดเวลา ต้องกระทำการให้สอดคล้องกับหน้าที่ มาตรฐาน และจริยธรรมทางวิชาชีพ¹¹⁶ ทั้งยังต้องวิเคราะห์หลักฐานทั้งหมดอย่างไม่ลำเอียง ทั้งนี้ พิธีสารฯ ย้ำให้ “พิจารณาและติดตามหาหลักฐานอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานที่ทำให้จำเลยต้องรับผิดหรือพ้นจากความรับผิด”¹¹⁷

เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดโดยกองกำลังรักษาความปลอดภัย พิธีสารมินนิโซตาไม่ได้เรียกร้องให้การสืบสวนสอบสวนกรณีดังกล่าวต้องกระทำโดยหน่วย

¹¹³ เฟ็งอ้าง, §32, บันทึก 62

¹¹⁴ เฟ็งอ้าง, §28

¹¹⁵ เฟ็งอ้าง

¹¹⁶ ประเด็นเรื่องจริยธรรมทางวิชาชีพ โปรดอ่าน หมวด 3 พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016

¹¹⁷ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §29

งานพลเรือนที่มีได้เกี่ยวข้องกับกองกำลังดังกล่าวแม้แต่น้อย พิธีสารฯ เพียงแต่วางหลักการว่าการสืบสวนสอบสวน “ต้องเป็นอิสระจากผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดทุกคน รวมทั้งจากหน่วย สถาบัน หรือหน่วยงานที่พวกเขาสังกัด”¹¹⁸ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีมีการเสียชีวิตจากใช้ปืนโดยตำรวจ การสืบสวนสอบสวน “ต้องดำเนินการโดยปลอดจากอำนาจครอบงำที่ผิดคลองธรรมอันอาจเกิดขึ้นจากลำดับชั้นและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร”¹¹⁹ นอกจากนี้ การไต่สวน “กรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เช่นการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมและการทรมาน จะต้องดำเนินการภายใต้เขตอำนาจของศาลพลเรือนปกติ นอกจากนี้ การสืบสวนสอบสวนจะต้องปลอดจากอำนาจครอบงำผิดคลองธรรมจากภายนอก เช่นผลประโยชน์ของพรรคการเมืองหรือกลุ่มซึ่งทรงอิทธิพลทางสังคมอื่นใด”¹²⁰

ตัวอย่างของการปรับใช้หลักการนี้เกิดขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานเรียกร้องให้ประเทศรวันดาประกันว่าข้อกล่าวหาเรื่องการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจ และโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด รวมทั้งการบังคับบุคคลให้สูญหายทุกกรณีจะได้รับการสืบสวนสอบสวนที่เป็นกลางโดยองค์กรที่เป็นอิสระและผู้กระทำความผิดจะถูกนำตัวมาลงโทษ รวมถึงผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเจ้าหน้าที่พลเรือนที่อาจมีความรับผิดชอบตามหลักความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา¹²¹

ความรวดเร็ว

การไม่ดำเนินการสืบสวนสอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายอย่าง “ทันท่วงที” จะยังผลเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตและสิทธิในการได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ¹²² รัฐจึงต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดย “เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” และต้องดำเนินการ “โดยปราศจากความล่าช้าเกินควร”¹²³ ฉะนั้น

¹¹⁸ เฟ็งอ้าง, §31

¹¹⁹ เฟ็งอ้าง

¹²⁰ เฟ็งอ้าง, §28

¹²¹ คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน, ข้อสังเกตโดยสรุปต่อรายงานรอบที่สองของรวันดา (Concluding Observations on the second periodic report of Rwanda), UN doc. CAT/C/RWA/CO/2, 21 ธันวาคม 2017, §39 (a)

¹²² ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, Garibaldi v. Brazil, คำพิพากษา, 23 กันยายน 2009, §39

¹²³ พิธีสารมินิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §23

เจ้าหน้าที่ได้รับทราบว่ามีกรณีที่ต้องสงสัยว่าเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายต้องทำการรายงานต่อผู้บังคับบัญชา และ/หรือ หน่วยงานที่เหมาะสมโดยพลัน¹²⁴

ตามที่ได้กล่าวตามข้างต้นว่า หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนของรัฐเริ่มเมื่อ**ทราบหรือควรทราบ**ว่ามีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย **รวมถึงมีการร้องเรียน**เรื่องการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย**ที่มีมูล**¹²⁵ อย่างไรก็ตาม ข้อเรียกร้องให้มีการสืบสวนสอบสวนโดยไม่ชักช้านี้ไม่สามารถเป็นข้ออ้างให้เร่งรัดทำการสืบสวนสอบสวนจนเกิดความสะเพร่า เมื่อ ค.ศ. 2016 ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรปมีคำพิพากษาในคดี *Pomilyayko* ว่า “รัฐต้องพยายามอย่างจริงจังเพื่อที่จะสืบหาว่าเกิดอะไรขึ้นเสมอและไม่ควรยึดเอาผลการสืบสวนสอบสวนที่ทำอย่างเร่งรีบหรือซึ่งไม่มีหลักฐานสนับสนุนอย่างสมเหตุสมผลเพื่อเป็นฐานในการยุติการสืบสวนสอบสวนหรือมาเป็นฐานในการตัดสินคดี”¹²⁶ การยุติการสืบสวนสอบสวนอย่างรวดเร็วเกินไปเพื่อหลีกเลี่ยงผลการพิสูจน์ความผิดที่เกิดขึ้น นับเป็นการสืบสวนสอบสวนที่เลวร้ายพอ ๆ กับการสืบสวนสอบสวนที่ล่าช้านั่นเอง

หากมีการขัดกันทางอาวุธเกิดขึ้นหรือหากรัฐบาลที่อยู่ใต้อำนาจก่ออาชญากรรมต่อมนุษยชาติกับประชาชนของตนเอง ในทางปฏิบัติอาจใช้เวลาหลายเดือนหรือหลายปีกว่าจะมีการลงพื้นที่เพื่อสืบสวนสอบสวนได้ การที่รัฐและ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ไม่ได้สืบสวนสอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายอย่างทันท่วงทีเมื่อมีการเสียชีวิตเกิดขึ้น มิได้ทำให้รัฐและ/หรือหน่วยงานนั้นพ้นภาระหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตนั้นในภายหลัง กล่าวคือ หน้าที่ดังกล่าวจะไม่สิ้นไปเพียงเพราะเวลาได้ผ่านไปเนิ่นนานแล้ว¹²⁷

¹²⁴ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, *Anzualdo Castro v. Peru*, คำพิพากษา, 22 กันยายน 2009, §134

¹²⁵ พิธีสารมินิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §15, อ้างอิง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, *Ergi v. Turkey*, คำพิพากษา, 28 กรกฎาคม 1998, §82; *Isayeva, Yusopva and Bazayeva v. Russia*, คำพิพากษา, 24 กุมภาพันธ์ 2005, §5208 – 09 รวมถึง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, *Montero-Aranguren and others v. Venezuela*, คำพิพากษา, 5 กรกฎาคม 2006, §79

¹²⁶ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, *Pomilyayko v. Ukraine*, คำพิพากษา, 11 กุมภาพันธ์ 2016, §53

¹²⁷ พิธีสารมินิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §23

ความโปร่งใส

กฎหมายระหว่างประเทศเรียกร้องให้กระบวนการและผลลัพธ์ของการสืบสวนสอบสวนต้องโปร่งใส ด้วยการเปิดเผยต่อสาธารณะและให้ครอบครัวของผู้เสียหายสามารถตรวจสอบได้ เป็นต้น¹²⁸ หลักการดังกล่าวถูกพัฒนาในคดี *McKerr v. United Kingdom* ในปี ค.ศ. 2001 โดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรปกำหนดหลักการดังต่อไปนี้

“ข้อบกพร่องเรื่องความโปร่งใสและความไม่มีประสิทธิภาพ...ขัดต่อวัตถุประสงค์ในการให้ความกระจ่างต่อข้อสงสัยและข่าวลือตามที่ระบุโดยศาลภายในประเทศ กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อประกันความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐนั้นไม่สามารถถูกระงับใช้ได้ ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเชื่อมั่นของสังคมและเพื่อตรวจสอบข้อกังวลต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการใช้กำลังซึ่งร้ายแรงถึงชีวิต”¹²⁹

ในคดีดังกล่าวศาลฯ สรุปว่าการขาดความโปร่งใสในคดีที่ชายสามคนถูกยิงเสียชีวิตในรถยนต์เมื่อปี ค.ศ. 1982 โดยตำรวจ Royal Ulster Constabulary หรือ RUC เป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตเนื่องจากการขาดองค์ประกอบต่อองค์ประกอบทางวิธีสบัญญัติ

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 เรียกร้องให้รัฐปฏิบัติดังนี้

“กำหนดนโยบายให้ชัดเจนในเรื่องความโปร่งใสของการสืบสวนสอบสวน อย่างน้อยที่สุดรัฐต้องเปิดเผยว่ามีกระบวนการสืบสวนสอบสวนอยู่จริง และต้องมีความโปร่งใสเกี่ยวกับกระบวนการและผลของการสืบสวนสอบสวน รวมถึงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ใช้เป็นฐานในการสรุปผลการสืบสวนสอบสวนด้วย”¹³⁰

พิธีสารฯ เน้นย้ำว่าการลดทอนความโปร่งใสจะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรม เช่น เพื่อคุ้มครองเรื่องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของปัจเจกชน ประกันความสมบูรณ์ของการสืบสวนสอบสวนที่กำลังดำเนินอยู่หรือรักษาความปลอดภัยของแหล่งข่าวกรองหรือแหล่งปฏิบัติการทางทหารหรือตำรวจที่ให้ข้อมูลที่อ่อนไหว¹³¹

¹²⁸ เฟ็งอ้าง, §32

¹²⁹ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, *McKerr v. United Kingdom*, คำพิพากษา, 4 พฤษภาคม 2001, §160

¹³⁰ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §32

¹³¹ เฟ็งอ้าง, §33

“ทั้งนี้ ไม่ว่าจะในสถานการณ์ใด รัฐมีอาจลดทอนความโปร่งใสในทางที่จะปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของผู้เสียหายที่ถูกบังคับให้สูญหายหรือสังหารอย่างผิดกฎหมายหรือในทางที่จะส่งผลให้เกิดการยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบแก่ผู้กระทำความผิดดังกล่าว”¹³²

รายงานใน ค.ศ. 2010 ของผู้เสนอรายงานพิเศษเรื่องการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม โดยการพิจารณาอย่างรวบรัดหรือตามอำเภอใจ (UN Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions) กล่าวว่า ญาติใกล้ชิดของผู้เสียหาย “จะต้องมีส่วนร่วมเท่าที่จำเป็นในกระบวนการเพื่อคุ้มครองประโยชน์อันชอบธรรมของตน”¹³³ โดยปกติแล้วการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสืบสวนสอบสวนที่กำลังดำเนินการอยู่โดยไม่ให้เสียรูปคดี สามารถกระทำได้ ตัวอย่างเช่นการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบุคคลที่เข้าให้ปากคำ วันแถลงข่าวครั้งต่อไป และชนิดของพยานหลักฐานที่มีผู้เชี่ยวชาญมาตรฐานตรวจพิสูจน์

3.2 หน้าที่ในการดำเนินคดี

การสืบสวนสอบสวนต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อประกันความรับผิดชอบต่อการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสืบสวนสอบสวนต้องสามารถนำไปสู่การระบุตัวตน และหากพิจารณาจากพยานหลักฐานและร้ายแรงของกรณีแล้วเห็นว่ามีความเหมาะสม ก็ต้องดำเนินคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ¹³⁴ ทั้งนี้ต้องซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ระดับสูงสำหรับการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตที่กระทำโดยผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนด้วย¹³⁵

¹³² เพิ่งอ้าง

¹³³ ผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องการสังหารนอกกฎหมาย โดยรวบรัด หรือพลการ, Interim Report, UN doc. A/65/321, 23 สิงหาคม 2010

¹³⁴ พิธีสารมิโนซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §58(c) และ 24, อ้างอิง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, José Antonio Coronel and others v. Colombia, Views (Comm. No. 778/1997), 24 ตุลาคม 2002 รวมถึง Sathasivam v. Sri Lanka, Views (Comm. No. 1436/2005), 8 กรกฎาคม 2008 อีกทั้ง Abubakar Amirov and others v. Russia, Views (Comm. No. 1447/2006), 2 เมษายน 2009 นอกจากนี้ โปรดอ่าน คณะทำงานเรื่องบังคับบุคคลให้สูญหายหรือการสูญหายโดยไม่สมัครใจ (The Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances), ความเห็นทั่วไปว่าด้วยสิทธิในการเข้าถึงความจริงเกี่ยวกับการบังคับให้สูญหาย (General Comment on the Right to the Truth in Relation to Enforced Disappearances), §5

¹³⁵ รายงานของผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องการสังหารนอกกฎหมาย โดยรวบรัด หรือ

คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุว่าสิทธิในการมีชีวิตนับเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ด้วยเหตุนี้รัฐภาคีของ ICCPR “ต้องงดเว้นจากการจัดการกับการละเมิดข้อ 6 ด้วยมาตรการทางปกครองหรือมาตรการทางวินัยในกรณีทั่ว ๆ ไป โดยควรจัดให้มีการสืบสวนสอบสวนทางอาญา และหากสามารถรวบรวมหลักฐานได้มากพอที่จะเอาผิดทางอาญา ก็ควรมีการดำเนินคดีทางอาญา”¹³⁶ ซึ่งสอดคล้องกับชุดหลักการ (ฉบับปรับปรุงล่าสุด) ว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการต่อต้านการลายนวลพันผิด

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 ยืนยันว่าไม่ว่าจะในสถานการณ์ใดก็ตาม รัฐต้องประกันว่าจะไม่มีการใช้กลไกพิเศษใด ๆ เป็นเครื่องมือในการลดทอนความรับผิดชอบ “ยกตัวอย่างเช่น การดำเนินคดีอาญาล่าช้าโดยไม่มีเหตุผลอันควรหรือการไม่ดำเนินคดีอาญา”¹³⁷ ดังนั้น กลไกการสืบสวนสอบสวนพิเศษเช่น กลไกที่ถูกออกแบบมาเพื่อ “สืบสวนสอบสวนแบบแผนของสาเหตุของการละเมิดสิทธิ หรือเพื่อชำระความทรงจำเชิงประวัติศาสตร์” ไม่สามารถถูกใช้เพื่อ “ทดแทนการกระทำตามพันธกรณีของรัฐในการดำเนินคดีและลงโทษผู้รับผิดชอบการเสียชีวิตอย่างผิดกฎหมายโดยผ่านกระบวนการยุติธรรม”¹³⁸

ที่พิธีสารมินนิโซตายังเน้นว่าด้วยว่าผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีหรือชู้ว่าจะถูกดำเนินคดี เหตุเพราะทำงานด้วยความเป็นกลางและอย่างเปิดเผย

“ผู้ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนจะต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามวิชาชีพของตนได้อย่างครบถ้วนโดยไม่ถูกข่มขู่ ขัดขวาง คุกคาม หรือแทรกแซงอย่างไม่เหมาะสม อีกทั้งจะต้องสามารถปฏิบัติงานโดยปลอดจากความเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีหรือถูกลงโทษต่อการกระทำใด ๆ ที่ได้ทำในหน้าที่ตามมาตรฐานและจริยธรรมทางวิชาชีพที่ได้รับการรับรอง”¹³⁹

พลการ, 1 เมษายน 2014, §81

¹³⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 27, อ้างอิง Arellana v. Colombia, Views (Comm. No. 563/93), 27 ตุลาคม 1995, §8.2 และ Marcellana and Gumanoy v. The Philippines, Views (Communication No. 1560/2007), 17 พฤศจิกายน 2008, §7.2

¹³⁷ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §40

¹³⁸ เฟิงอ้าง

¹³⁹ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §30

หลักการนี้ “ยังปรับใช้อย่างเท่าเทียมกับทนายความ ไม่ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับ การสืบสวนสอบสวนอย่างไร”¹⁴⁰

ในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ หากมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการก่อให้เกิด อาชญากรรมสงคราม รัฐต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนอย่างเต็มรูปแบบและดำเนินคดี ต่อผู้ที่ต้องรับผิดชอบ (หรือส่งตัวข้ามแดนเพื่อไปดำเนินคดีในเขตอำนาจศาลที่ถูกต้อง)¹⁴¹ หลักการเรื่องเขตอำนาจศาลสากลรู้จักในภาษาละติน คือ หลัก *aut dedere, aut judicare*

3.3. หน้าที่ป้องกันการเกิดซ้ำ

การประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ

การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีมีส่วนสำคัญในการป้องกันไม่ให้มีการ ละเมิดมนุษยชนขึ้นในอนาคต อีกทั้งยังส่งเสริมความรับผิดชอบ ความยุติธรรม สิทธิที่จะได้รับ การเยียวยา สิทธิที่จะได้ทราบความจริงและหลักนิติธรรม¹⁴² นอกจากการสืบสวนสอบสวน และการดำเนินคดีแล้วนี้ ยังควรมีการประกันว่าพฤติกรรมที่มีชอบด้วยกฎหมายจะไม่เกิด ซ้ำสอง¹⁴³ โดยหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย ค.ศ. 2005 (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to Remedy and Reparation) ได้กำหนดเงื่อนไขว่าการประกันดังกล่าวควรประกอบด้วยมาตรการดังต่อไปนี้ ทั้งนี้ตามความเหมาะสม

- (ก) ประกันว่าพลเรือนจะสามารถควบคุมทหารและกองกำลังรักษาความปลอดภัย อย่างมีประสิทธิภาพ

¹⁴⁰ กฎพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของทนาย (UN Basic Principles on the Role of Lawyers), หลักการที่ 16 และ 17

¹⁴¹ พิธีสารมินิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, S21

¹⁴² รายงานโดยผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องการสังหารนอกกฎหมาย โดยรวบรัด หรือ พลการ, UN doc. A/70/304; อารัมภบทของหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา และการชดเชย

¹⁴³ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, S23

- (ข) ประกันว่ากระบวนการทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารเป็นไปตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรื่องกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (due process) ความยุติธรรม และความเป็นกลาง
- (ค) ส่งเสริมความเป็นอิสระของผู้พิพากษา
- (ง) คຸ້ມครองบุคคลที่ประกอบวิชาชีพกฎหมาย การแพทย์และการดูแลสุขภาพ สื่อ และอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนักปกป้องสิทธิมนุษยชน
- (จ) ให้ความสำคัญกับการจัดให้มีการศึกษาเรื่องกฎหมายสิทธิมนุษยชนและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในทุกภาคส่วนของสังคม และอบรมเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายและกองกำลังรักษาความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง
- (ฉ) ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณและบรรทัดฐานด้านจริยธรรม โดยเฉพาะมาตรฐานที่เป็นสากลโดยข้าราชการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่ด้านสื่อสาร แพทย์ จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่ทหาร และผู้ประกอบการทางธุรกิจ
- (ช) ส่งเสริมกลไกเพื่อป้องกันและติดตามตรวจสอบความขัดแย้งทางสังคมและวิธีการแก้ไข
- (ซ) ทบทวนและปฏิรูปกฎหมายที่อำนวยความสะดวกให้มีการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงมาตรการตั้งที่ได้กล่าวมาจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอนาคต¹⁴⁴ นอกจากการประกันไม่ให้เกิดการละเมิดขึ้นซ้ำสอง การสืบสวนสอบสวนต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนเพื่อเรียนรู้ความผิดพลาดและนำไปปรับปรุงแก้ไข แนวปฏิบัติและแนวนโยบาย เพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดซ้ำอีก¹⁴⁵

¹⁴⁴ เฟิงอ้าง

¹⁴⁵ รายงานของผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องการสังหารนอกกฎหมาย โดยรวบรัด หรือ พลการ, 8 มีนาคม 2006, §41

การกระทำเพื่อต่อต้านการลายนวลพันผิด

ตามชุดหลักการว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการต่อต้านการลายนวลพันผิด ค.ศ. 2005 (The 2005 UN Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights Through Action to Combat Impunity) การลายนวลพันผิดหมายรวมถึงการนิรโทษกรรมให้แก่บุคคลที่ก่ออาชญากรรมร้ายแรงตามกฎหมายระหว่างประเทศ แม้กระทั่งเพื่อ “ให้เกิดเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อข้อตกลงสันติภาพหรือเพื่อสนับสนุนการปรองดองในประเทศ” เว้นแต่ว่าและจนกว่าบุคคลนั้นจะถูกดำเนินคดีและพิพากษาอย่างเหมาะสมแล้ว¹⁴⁶ คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกล่าวว่า การให้ความคุ้มกันหรือการนิรโทษกรรมแก่ “บุคคลที่ฆ่าคนตายโดยเจตนาและผู้บังคับบัญชาของบุคคลดังกล่าว รวมถึงมาตรการอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันที่นำไปสู่การพ้นผิด ไม่ว่าจะในทางข้อเท็จจริงหรือในทางกฎหมาย เป็นกฎหมายที่สอดคล้องกับหน้าที่ในการเคารพและประกันสิทธิในการมีชีวิตและสิทธิในการได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ”¹⁴⁷ การลายนวลพันผิดอาจเป็นผลมาจากอายุความที่สั้นอย่างไม่สมเหตุสมผลหรือการนิรโทษกรรมเหมารวม (นิรโทษกรรมทางกฎหมาย) หรือ การไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ หรือการแทรกแซงทางการเมือง (นิรโทษกรรมทางข้อเท็จจริง)¹⁴⁸ ไม่ว่าจะจะเป็นนิรโทษกรรมในทางกฎหมายหรือทางข้อเท็จจริงก็ไม่เอื้อประโยชน์แก่การดำเนินคดีได้¹⁴⁹ และตามที่สำนักข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติให้ความเห็นอยู่หลายครั้งว่า การลายนวลพันผิด “เป็นอุปสรรคลำดับแรก ๆ ในการยื่นหยัดหลักนิติธรรม”¹⁵⁰

¹⁴⁶ หลักการที่ 24, ชุดหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบ ค.ศ. 2005 (UN Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights Through Action to Combat Impunity) และโปรดอ่าน I. Siatitsa and M. Wierda, “หลักการที่ 24 เรื่อง ข้อจำกัดและมาตรการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการนิรโทษกรรม”, ใน F. Haldemann and T. Unger (eds.), *The United Nations Principles to Combat Impunity: A Commentary*, Oxford Commentaries on International Law, Oxford University Press, Oxford, 2018

¹⁴⁷ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 31 เรื่อง ธรรมชาติของพันธกรณีทางกฎหมายทั่วไปที่รัฐมีต่อกติกาสากลระหว่างประเทศ, UN doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 26 พฤษภาคม 2004, §18

¹⁴⁸ พิธีสารมิโนซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §8(c)

¹⁴⁹ โปรดดู ตัวอย่าง, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 31, §18

¹⁵⁰ OHCHR, “Impunity and the rule of law”, Report, 2011, หน้า 44, ที่ http://www2.ohchr.org/english/ohchrreport2011/web_version/ohchr_report2011_web/allegati/10_impunity.pdf

ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา วางหลักการในคำพิพากษาคดี *Barrios Altos* ว่า “กฎหมายนิรโทษกรรมทำให้ผู้เสียหายไม่อาจปกป้องสิทธิของตนได้และก่อให้เกิดการลายนวลพันผิด ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นการไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์” ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งอเมริกา ค.ศ. 1969 (American Convention on Human Rights) “กฎหมายประเภทนี้ไม่อำนวยความสะดวกที่ต้องรับผิดชอบสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชน เหตุเพราะกฎหมายดังกล่าวขัดขวางการสืบสวนสอบสวนและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และป้องกันไม่ให้ผู้เสียหายและลูกหลานในรุ่นต่อไปล่วงรู้ความจริงและได้รับการชดเชยต่อสถานการณ์ดังกล่าว”¹⁵¹

หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to Remedy and Reparation) กำหนดว่าสนธิสัญญาหรือตราสารระหว่างประเทศอื่นใดไม่ควรกำหนดอายุความของการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงอันเป็นความผิดทางอาญาภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ¹⁵² เหตุฉะนั้น ข้อ 27(2) ของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ วางหลักการว่า “การพ้นผิดลายนวลหรือหลักกระบวนการพิเศษที่อาจยึดติดกับอำนาจทางการของบุคคลไม่ว่าจะเป็นไปตามกฎหมายภายในประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศจะต้องไม่ขัดขวางศาลในการใช้อำนาจตามเขตอำนาจเหนือบุคคลนั้น” หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชยยังระบุว่าอายุความภายใต้กฎหมายภายในประเทศสำหรับการกระทำผิดที่ไม่ถึงขั้นเป็นอาชญากรรมตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ไม่ว่าจะ เป็นอายุความสำหรับ คดีแพ่งและกระบวนการอื่น “ไม่ควรถูกจำกัดจนเกินควร”¹⁵³

สำนักข่าวหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเน้นย้ำว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎเกณฑ์ของศาลรัฐธรรมนูญเพื่อต่อต้านการลายนวลพันผิดเป็นเรื่องสำคัญ โดยยกตัวอย่างกรณีประเทศเม็กซิโกที่มีการแก้ไขให้ข้อกฎหมายเรื่องสิทธิมนุษยชนในทุกสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เม็กซิโกเป็นภาคี มีฐานะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศ¹⁵⁴ ส่วนที่ประเทศมอริเตเนีย มีการบัญญัติให้การทรมานและการเอาคนลงเป็น

¹⁵¹ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, *Barrios Altos v. Peru*, คำพิพากษา, 14 มีนาคม 2001, §43

¹⁵² หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, §6

¹⁵³ เฟ็งอ่าง, §7

¹⁵⁴ OHCHR, “Impunity and the rule of law”, รายงาน, 2011, หน้า 44

ทาสเป็นความผิดทางอาญาและได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

การแก้ไขรัฐธรรมนูญย่อมเป็นเรื่องยากยิ่งและหากกระทำสำเร็จ กระบวนการดังกล่าวก็ยังใช้เวลาและทรัพยากรอย่างมาก แม้มาตรการทางปฏิบัติสามารถถูกนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาการลายนวลพันผิดได้ อาทิเช่น หน่วยคุ้มครองพยานของประเทศเคนย่า¹⁵⁵ ที่ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2008 เพื่อกำจัดการลายนวลพันผิดโดยการสนับสนุนการสืบสวนสอบสวนและการคุ้มครองพยานหลักฐานในอาชญากรรม¹⁵⁶ แต่การนำระบบคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพมาปฏิบัติต้องใช้ความพยายามมากกว่านั้น ดังตัวอย่างของประเทศเคนย่าที่ต้องอาศัยศาลในกรณีไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจัดหางบประมาณที่มากพอเพื่อดำเนินการคุ้มครองพยาน ซึ่งทั้งสองประเด็นนี้ยังคงประสบปัญหาอยู่¹⁵⁷

ICJ ได้มุ่งมั่นทำคู่มือผู้ปฏิบัติ (ลำดับที่ 7) ในประเด็นเรื่องการลายนวลพันผิดโดยมีชื่อว่า *กฎหมายระหว่างประเทศและการต่อต้านการลายนวลพันผิด (International Law and the Fight Against Impunity)*¹⁵⁸ คู่มือดังกล่าวยกประเด็นที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา (Inter-American Commission on Human Rights) กล่าวสม่าเสมอว่า มาตรการการชดเชยแก่ผู้เสียหายและสมาชิกในครอบครัว และการตั้ง “คณะกรรมการค้นหาความจริง” ไม่ได้ทำให้รัฐพ้นจากความผูกพันที่ต้องนำตัวผู้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนมาสู่กระบวนการยุติธรรมและรับโทษ¹⁵⁹

¹⁵⁵ www.wpa.go.ke/

¹⁵⁶ OHCHR, “Impunity and the rule of law”, รายงาน, 2011, หน้า 44 และ 48

¹⁵⁷ โปรตดู ตัวอย่าง W. Gathu, “Big Questions About Witness Protection in Kenya”, Institute for War & Peace Reporting ACR Issue 391 (27 พฤษภาคม 2014), ที่ <https://goo.gl/KfuAYU>

¹⁵⁸ ICJ, *International Law and the Fight Against Impunity*, Practitioners’ Guide No. 7 (2015)

¹⁵⁹ โปรตดู ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา(คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา), รายงานลำดับที่ 28/92 (คดี 10.147, 10.181, 10.240, 10.262, 10.309 and 10.311) (อาร์เจนตินา), 2 ตุลาคม 1992, §52 ประกอบกับรายงาน ลำดับที่ 36/96 (คดี 10.843) (ชิลี), 15 ตุลาคม 1996, §77 อีกทั้ง รายงาน ลำดับที่ 136/99 (คดี 10.488 Ignacio Ellacuría S.J. and others) (เอล ซัลวาดอร์), 22 ธันวาคม 1999, §230

ปัญหาของศาลทหาร

คู่มือผู้ปฏิบัติฯ ของ ICJ เรื่องการลดยุทธวิธีเน้นเรื่องปัญหาของศาลทหารเป็นการเฉพาะ¹⁶⁰ การดำเนินคดีกับทหารและตำรวจที่กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางในศาลทหารนั้น ก่อให้เกิด “แหล่งกำเนิดของการลดยุทธวิธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลก”¹⁶¹

หลักสำคัญของความเป็นอิสระของศาลคือผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมควรเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการและไม่อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือมีอิสระตามลำดับชั้นอาวุโสที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอื่นใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้อำนาจของฝ่ายบริหาร¹⁶² ซึ่งเป็นปัญหาโดยเฉพาะในศาลทหาร

กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนมิได้ห้ามการใช้ศาลทหารอย่างสิ้นเชิง โดยระบุเพียงว่าควรจำกัดการใช้ศาลทหาร ในกรณีที่มีการกล่าวอ้างว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง ตัวอย่าง เช่น ตามที่ Emmanuel Decaux ผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องการบริหารงานยุติธรรมโดยศาลทหาร (UN Special Rapporteur on the Administration of Justice by Military Courts) วางหลักการไว้ดังต่อไปนี้

“อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันมีแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดเรื่องอำนาจในทางปฏิบัติของศาลทหาร ซึ่งกำลังแผ่ขยาย โดยแนวความคิดดังกล่าวเชื่อว่าศาลทหารไม่อาจพิจารณาคดีที่มีบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ครอบคลุมถึงการกระทำนั้นโดยสภาพแล้วไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทหาร นอกจากนี้ ทหารอาจมีแนวโน้มที่จะพยายามปกปิดคดีความต่าง ๆ โดยการตั้งคำถามถึงความเหมาะสมในการดำเนินคดีความดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นศาลทหารมีแนวโน้มว่าจะสั่งฟ้องโดยไม่ได้ดำเนินการใดหรือแทรกแซงเพื่อให้มีการ “ยอมรับผิด” ในทางที่จะทำให้ผู้เสียหายเสียเปรียบ ดังนั้น ศาลพลเรือนต้องสามารถที่จะ

¹⁶⁰ ICJ, International Law and the Fight Against Impunity, Practitioners’ Guide No. 7 (2015), บทที่ IX, หน้า 317ff

¹⁶¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 317

¹⁶² โปรดอ่าน ICJ, International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors, Practitioners’ Guide No. 1, เจนีวา, 2007

ริเริ่มดำเนินการสอบสวนและดำเนินคดี รวมถึงฟ้องร้องการละเมิดนั้น การที่ผู้พิพากษาศาลพลเรือนได้สวนมูลฟ้องเป็นก้าวที่สำคัญที่นำไปสู่การหลีกเลี่ยงการลายนวลพันผิดในทุกรูปแบบ อำนาจของผู้พิพากษาศาลพลเรือนควรจะทำให้ผู้เสียหายได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ทุกมิติตลอดกระบวนการทั้งหมด”¹⁶³

ในประเด็นนี้ คณะกรรมการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทรมานได้วางหลักการอย่างเป็นทางการว่าเป็นระบบว่าผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิดเรื่องการทรมานหรือการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมเป็นอาชญากรรมที่ต้องได้รับการพิจารณาโดยกระบวนการยุติธรรมของพลเรือน กล่าวคือ ไม่ใช่ศาลทหารนั่นเอง¹⁶⁴ ทั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกาและศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาได้ยืนยันไปในแนวทางเดียวกันว่าบทบาทหลักของเขตอำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทหารคือการรักษาความสงบและวินัยภายในกองทัพ จึงต้องจำกัดอยู่แค่กรณีเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหาร โดยย้ำว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงไม่ควรเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจของตุลาการศาลทหาร¹⁶⁵

¹⁶³ Issue of the administration of justice through military tribunals – Report โดยผู้เสนอรายงานพิเศษของคณะอนุกรรมการว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (The Special Rapporteur of the Sub-commission for the Promotion and Protection of Human Rights), Emmanuel Decaux, UN doc. E/CN.4/2006/58, 13 มกราคม 2006, §32

¹⁶⁴ โปรดดู ตามที่อ้างอิง ใน The ICJ Practitioners’ Guide No. 7 หน้า 340

¹⁶⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 341 และตามที่อ้างอิงในฟุตโนต 1381

4. สิทธิของครอบครัวผู้เสียหายและพยาน

พิธีสารมินนิโซตาฉบับแรกไม่ได้กล่าวถึงสิทธิของพยานที่จะได้รับความคุ้มครองไว้อย่างเพียงพอ แม้ว่าจะเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากในการสืบสวนสอบสวนก็ตาม แม้ว่าพิธีสารมินนิโซตาฉบับแรกจะกล่าวว่า “เมื่อรัฐบาลสั่งให้มีการไต่สวน ในหลายครั้งผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนกลับพบกับความยากลำบากที่จะค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสังหารตามอำเภอใจเพราะการได้มาซึ่งคำให้การของประจักษ์พยานอาจเป็นเรื่องยาก เหตุเพราะพยานกลัวจะถูกแก้แค้นหรือเพียงเพราะพยานเป็นผู้ลงมือสังหารเสียเอง”¹⁶⁶

ครอบครัวของผู้เสียหายก็ต้องการความคุ้มครองจากการคุกคามเช่นเดียวกัน ในบริบทของคณะกรรมการค้นหาความจริง พิธีสารฉบับปี ค.ศ. 1991 ระบุให้รัฐบาล “พึงคุ้มครองผู้ร้องเรียน พยาน และบุคคลที่ดำเนินการสืบสวนสอบสวนและครอบครัวของเขาจากความรุนแรง การข่มขู่ว่าจะใช้รุนแรงหรือการคุกคามในรูปแบบอื่น”¹⁶⁷ แต่พิธีสารฯ ฉบับแรกกล่าวถึงสิทธิของครอบครัวผู้เสียหายและพยานในแง่มุมอื่น ๆ ไว้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ในการพิจารณาสิทธิของสมาชิกครอบครัวของผู้เสียหายและพยาน ความในบทนี้สะท้อนหลักการทั้งในพิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 และคู่มือผู้ปฏิบัติงานหมายเลข 10 เรื่อง สิทธิของสมาชิกครอบครัวในกรณีการบังคับให้บุคคลสูญหายและการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม¹⁶⁸

4.1 สิทธิในการได้รับการคุ้มครอง

หลักการมินนิโซตาปี ค.ศ. 1989 เรียกร้องโดยชัดเจนให้ผู้ร้อง พยาน บุคคลที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน และครอบครัวของพวกเขาได้รับการคุ้มครองจากความรุนแรง การข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง หรือ การคุกคามในรูปแบบอื่น บุคคลที่อาจเกี่ยวข้องกับการสังหาร

¹⁶⁶ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 1991, หมวด 2

¹⁶⁷ เฟ็งอ้าง, หมวด 3 (D)(9)

¹⁶⁸ ICJ, สิทธิของสมาชิกครอบครัวในกรณีการบังคับให้บุคคลสูญหายและการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม, คู่มือผู้ปฏิบัติงานหมายเลข 10 (2015), สามารถอ่านได้ในภาษาอังกฤษและสเปน ที่ <https://www.icj.org/enforced-disappearance-and-extrajudicial-execution-the-right-of-family-members-icj-practitioners-guide-no-10-nowalso-in-english/>

นอกกรอบกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจ และโดยการพิจารณาอย่างรวบรัดควรต้องถูกย้ายออกจากตำแหน่ง หน้าที่ซึ่งอาจสามารถควบคุมหรืออำนาจเหนือผู้ร้อง พยานและครอบครัว รวมถึงบุคคลที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อมกับ¹⁶⁹

เช่นเดียวกับหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย ค.ศ. 2005 ที่เรียกร้องให้รัฐประกันความปลอดภัยของครอบครัวผู้เสียหายและพยานจากการข่มขู่และการแก้แค้น “ก่อน ระหว่างและหลังกระบวนการยุติธรรม กระบวนการทางปกครองหรือกระบวนการอื่นใดที่กระทบประโยชน์ของผู้เสียหาย”¹⁷⁰

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 เน้นประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมและการคุ้มครองสมาชิกในครอบครัว ระหว่างการสืบสวนสอบสวน โดยแยกเป็นอีกหนึ่งหัวข้อย่อยย่อหน้าที่ 36 ของพิธีสารฯ กล่าวดังต่อไปนี้

“สมาชิกในครอบครัวควรได้รับความคุ้มครองจากการปฏิบัติโดยมิชอบ การข่มขู่หรือการลงโทษทุกรูปแบบอันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวนหรือการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตหรือผู้สูญหาย ควรใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันความปลอดภัย สุขสภาพทางกายหรือจิตใจ และ ความเป็นส่วนตัว”

ในประเด็นเรื่องพยาน พิธีสารฯ ฉบับปี ค.ศ. 2016 เรียกร้องให้มีการประเมินความเสี่ยงอย่างถี่ถ้วนและยืนยันว่า “ต้องมีการวางยุทธศาสตร์ และจัดการให้มีทรัพยากรบุคคลและเงินทุนที่เพียงพอ เพื่อประกันความปลอดภัยและความมั่นคงให้พยานทุกคน” ในคดี และกล่าวถึงครอบครัว “ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันว่าอาจมีเหตุผลบางประการที่จะกังวลเรื่องความปลอดภัย”¹⁷¹ นอกจากนี้ พิธีสารได้เรียกร้องให้มียุทธศาสตร์เฉพาะเพื่อการพัฒนา “โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ต้องสงสัยเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าไม่ว่าใครก็ตามที่แสดงตัวจะได้หลักประกันว่าข้อมูลจะถูกปิดเป็นความลับ ตามเงื่อนไขของกฎหมาย”¹⁷²

¹⁶⁹ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 15

¹⁷⁰ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, §12(b)

¹⁷¹ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §71

¹⁷² เฟ็งอั้ง, §76

การคุ้มครองดังกล่าวอาจเรียกร่องให้มี “มาตรการพิเศษ” ตามที่คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอธิบายและกล่าวถึงแล้วข้างต้น ตัวอย่าง เช่น “การคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่ตำรวจตลอด 24 ชั่วโมง การให้ความคุ้มครองและการออกคำสั่งควบคุมบุคคลที่อาจเป็นผู้กระทำความผิด และในกรณียกเว้น อาจมีการกักตัวเพื่อความปลอดภัยโดยบุคคลที่ถูกคุกคามได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วนและตกลงให้ความยินยอม”¹⁷³

การคุ้มครองผู้ให้เบาะแส

อาจต้องมีการให้ความคุ้มครองพิเศษแก่ผู้ให้เบาะแส¹⁷⁴ ใน ค.ศ. 2015 นาย David Kaye ผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการมีเสรีภาพด้านความเห็นและการแสดงออก (The UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression) ได้ส่งรายงานไปยังสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองแหล่งข้อมูลและผู้แจ้งเบาะแส (UN General Assembly on the Protection of Sources and Whistle-blowers) ผู้เสนอรายงานพิเศษฯ ย้ำว่า การคุ้มครองผู้ให้เบาะแสคือหัวใจของเสรีภาพในการแสดงออก โดยข้อ 19 ของ ICCPR เน้นว่า “เสรีภาพในเรื่องดังกล่าวใช้กับข้อมูลและความคิดทุกประเภท ผู้เป็นแหล่งข้อมูลและผู้ให้เบาะแสมีสื่อสิทธิที่จะเผยแพร่ข้อมูล แต่เมื่อข้อมูลเปิดเผยสู่สาธารณะแล้ว ความคุ้มครองทางกฎหมายของพวกเขาขึ้นอยู่กับสิทธิของสาธารณะที่รับข้อมูลนั้น”¹⁷⁵

ผู้เสนอรายงานพิเศษเรียกร่องให้มีการกำหนดความรับผิดชอบในทางส่วนตัวสำหรับผู้ที่แค้นผู้แจ้งเบาะแสรับผิด โดยเน้นว่า เมื่อใดที่การโจมตี “กระทำโดยเจ้าหน้าที่ระดับ

¹⁷³ เติ้งอ่าง, §27

¹⁷⁴ ผู้เสนอรายงานพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการมีเสรีภาพในความคิดเห็นและการแสดงออก (The UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression) ระบุในรายงาน ค.ศ. 2015 ที่ส่งให้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ โดยอภิปรายบทที่ให้นิยามของ ผู้ให้เบาะแสว่าเป็น “บุคคลที่เผยแพร่ข้อมูลที่ตนเชื่ออย่างมีเหตุผลว่า ณ เวลาที่เปิดเผยนั้น ข้อมูลเป็นความจริงและก่อให้เกิดภัยหรืออันตรายต่อประโยชน์สาธารณะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาทิ การละเมิดต่อกฎหมายภายในหรือระหว่างประเทศ การใช้อำนาจในทางที่ผิดทำให้เปลืองเสียเปล่า, เอาเปรียบหรือทำอันตราย สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข หรือ ความปลอดภัยสาธารณะ” “การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการมีเสรีภาพในความคิดเห็นและการแสดงออก”, UN doc. A/70/361, 8 กันยายน 2015, §28

¹⁷⁵ เติ้งอ่าง, §5

สูงของรัฐ การกระทำเหล่านี้ย่อมมาพร้อมกับการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเฝ้า การปกปิดความลับ และความหวาดกลัวภายในองค์กร และ ทำให้ไม่มีการเปิดเผยความจริงในอนาคต”¹⁷⁶ ผู้เสนอรายงานพิเศษฯ กล่าวว่า การแก้แค้นและการโจมตีอื่น ๆ ต่อผู้แจ้งเบาะแส “ต้องได้รับการสืบสวนสอบสวนอย่างละเอียดและบุคคลผู้รับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าวต้องรับผิดชอบ”¹⁷⁷ นอกจากนี้เขายังระบุว่ารัฐต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ “ต่อกรณีที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐเป็นผู้ยุยงให้มีการแก้แค้นต่อผู้แจ้งเบาะแสมิ่ว่าจะเป็นโดยปริยายหรือโดยชัดแจ้ง”¹⁷⁸

4.2 สิทธิของครอบครัวผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาและการชดเชย

สิทธิที่จะได้ทราบความจริง

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 ระบุว่าสมาชิกในครอบครัว “มีสิทธิที่จะแสวงหา และได้รับข้อมูล เกี่ยวกับสาเหตุของการสังหาร และได้ทราบความจริงเกี่ยวกับพฤติการณ์ เหตุการณ์ และสาเหตุที่นำไปสู่การกระทำเช่นนั้น”¹⁷⁹ ผู้เสนอรายงานพิเศษเรื่องการสังหารนอกกฎหมาย โดยรวบรัด หรือพลการ เห็นว่ารัฐต้องมีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การเสียชีวิต รวมทั้งเปิดเผยสาเหตุของการโจมตีพลเรือนบาง คนและกระบวนการหรือการทำของรัฐ ก่อน ระหว่างและภายหลังช่วงเวลาที่มีการกระทำอันเป็นเหตุของการเสียชีวิต¹⁸⁰ นอกจากนี้ ครอบครัว “มีสิทธิอย่างน้อยที่สุดจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับพฤติการณ์ สถานที่และสภาพของศพ สาเหตุและพฤติการณ์การเสียชีวิต เท่าที่ระบุได้”¹⁸¹

¹⁷⁶ เพิ่งอ้าง, §66

¹⁷⁷ เพิ่งอ้าง

¹⁷⁸ เพิ่งอ้าง

¹⁷⁹ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §11, อ้างอิง ข้อมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 68/165, รับรองเมื่อ 18 ธันวาคม 2013 และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา, Report on the Demobilization Process in Colombia, Doc. OEA/Ser.L/V/II.120, 13 ธันวาคม 2004, §18

¹⁸⁰ รายงานของผู้เสนอรายงานพิเศษเรื่องการสังหารนอกกฎหมาย โดยรวบรัด หรือพลการ, 28 พฤษภาคม 2010, §93 และโปรดอ่าน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ร่างฉบับกันยายน 2017, §31

¹⁸¹ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §11

ผู้ทรงสิทธิที่จะได้ทราบความจริงขยายไปถึงสังคมทั้งหมด “เนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะในเชิงป้องกันและสะท้อนความรับผิดชอบต่อการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ”¹⁸² ทั้งสมาชิกในครอบครัวและสังคมโดยรวม “มีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐเกี่ยวกับกรณีการละเมิดอย่างร้ายแรง แม้ว่าข้อมูลเหล่านั้นจะอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานความมั่นคง หรือหน่วยงานของกองทัพหรือตำรวจ”¹⁸³ พิธีสารฯ ยังกล่าวเสริมว่าการปฏิบัติตามหน้าที่ในเรื่องสิทธิในการได้ทราบความจริงนี้จะมีประสิทธิภาพได้อาศัยระบบจัดเก็บเอกสารสำคัญระดับชาติ (national archival system) ที่มีประสิทธิภาพ¹⁸⁴

สิทธิที่จะเข้าถึงความยุติธรรม

สมาชิกในครอบครัวของผู้เสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมที่เท่าเทียมและทรงประสิทธิภาพ¹⁸⁵ เพื่อสนับสนุนสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมเป็นเรื่องจำเป็นที่ทุกคนที่มีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายจะปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานสูงสุดในทางวิชาชีพและมาตรฐานทางจริยธรรม รวมทั้งทำงานเพื่อประกันความสมบูรณ์และประสิทธิภาพของกระบวนการสืบสวนสอบสวน¹⁸⁶

มีการคาดหวังเป็นพิเศษให้นักนิติพยาธิวิทยาทำงานอย่างเป็นอิสระและเป็นกลาง¹⁸⁷ ตามที่พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016 ได้วางหลักการไว้ดังนี้

“ไม่ว่าจะทำงานให้ตำรวจหรือรัฐ แพทย์นิติเวชจะต้องเข้าใจอย่างชัดเจนว่าในการปฏิบัติหน้าที่ ตนมีพันธกรณีต่อความยุติธรรม และต่อญาติของผู้เสียชีวิต (ไม่ใช่ต่อตำรวจหรือรัฐ) ดังนั้นจึงต้องพยายามให้คำอธิบายถึงสาเหตุการเสียชีวิตและพฤติการณ์แวดล้อมการเสียชีวิตอย่างถูกต้องแท้จริง”¹⁸⁸

¹⁸² ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, *Slaughter of the Rochela v. Colombia*, คำพิพากษา, 11 พฤษภาคม 2007, §195 และ *Bámaca Velásquez v. Guatemala*, คำพิพากษา, 25 พฤศจิกายน 2000, §197

¹⁸³ หลักการ Tshwane ว่าด้วยความมั่นคงของชาติและสิทธิในการทราบข้อมูล ค.ศ. 2013 (2013 Tshwane Principles on National Security and the Right to Information), หลักการที่ 10

¹⁸⁴ พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 2016, §170

¹⁸⁵ เฟ็งอ้าง, §10

¹⁸⁶ เฟ็งอ้าง, §41

¹⁸⁷ เฟ็งอ้าง, §44

¹⁸⁸ เฟ็งอ้าง

สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย

หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989 วางหลักการว่า “ครอบครัวและผู้อยู่ในอุปการะของผู้เสียหายจากกรณีการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ตามอำเภอใจหรือโดยการพิจารณาอย่างรวบรัด ควรมีสิทธิได้การชดเชยที่เป็นธรรมและเพียงพอภายในระยะเวลาที่เหมาะสม”¹⁸⁹ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย ค.ศ. 2005 เรียกร้องให้รัฐที่ยังไม่มีการดำเนินการดังกล่าวประกันว่ามีกฎหมายภายในประเทศ “ที่สอดคล้องกับพันธกรณีทางกฎหมายระหว่างประเทศ” โดยจัดให้มี “การเยียวยาและการชดเชยที่พอเพียง มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและเหมาะสม” ให้กับผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง¹⁹⁰ นอกจากนี้ให้ปัจเจกบุคคลเข้าถึงความยุติธรรม กล่าวคือ “ควรพยายามพัฒนากระบวนการตามสมควรที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายขอการชดเชยและได้รับการชดเชย”¹⁹¹

กรณีการบังคับให้สูญหาย คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเรียกร้องให้รัฐภาคีของ ICCPR “นำตัวผู้กระทำความผิดที่กระทำการหรือดเว้นกระทำการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อีกทั้งประกันว่าผู้เสียหายจากการถูกบังคับให้สูญหายและญาติจะได้รับการแจ้งเกี่ยวกับผลของการสืบสวนสอบสวนและได้รับการชดเชยอย่างเต็มรูปแบบ”¹⁹² อนึ่ง ไม่ว่าจะอยู่ในสภาวะการณ์เช่นไร ครอบครัวของผู้เสียหายจากการถูกบังคับให้สูญหายไม่จำเป็นต้องประกาศว่าผู้เสียหายได้เสียชีวิตลงแล้ว เพื่อจะได้รับสิทธิในการได้รับการชดเชย¹⁹³

พิธีสารมินนิโซตาฉบับปี ค.ศ. 1991 ได้บันทึก “คำพิพากษาสำคัญ” ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา ในคดี *Velásquez Rodríguez* และคดี *Godínez-Cruz* ที่ศาลวง

¹⁸⁹ หลักการมินนิโซตา ค.ศ. 1989, หลักการที่ 20

¹⁹⁰ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, §2(c)

¹⁹¹ เพิ่งอ้าง, §13

¹⁹² คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, ย่อหน้าที่ 58, อ้างอิงมาตรา 24 ของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการถูกบังคับสูญหาย (The International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance)

¹⁹³ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 36 ว่าด้วยสิทธิในชีวิต, Draft of กันยายน 2017, §8, อ้างอิง มุมมองในคดี *Prutina v. Bosnia and Herzegovina*, Views (Comm. No. 1917/2009), 28 มีนาคม 2013, §9.6

หลักให้หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงในคดีบังคับให้สูญหายดำเนินต่อไป จนกว่าจะทราบชะตากรรมของบุคคลที่สูญหาย (ในคดีดังกล่าว เป็นหน้าที่ของรัฐบาลประเทศฮอนดูรัส) โดยศาลสั่งให้รัฐบาลฮอนดูรัสชดเชยค่าเสียหายเพื่อเป็นค่าชดเชยให้กับครอบครัวของผู้เสียหาย เนื่องจากรัฐไม่ได้มีการสืบสวนสอบสวนดังกล่าว

หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย ค.ศ. 2005 กำหนดว่าขอบเขตของค่าชดเชย “ควรได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการละเมิดและความทุกข์ทรมาน”¹⁹⁴ ใน ค.ศ.1990 มีคำพิพากษาเรื่องค่าชดเชยในคดี *Godinez-Cruz* ที่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกากล่าวไว้ ดังนี้

“ค่าชดเชยสำหรับผู้เสียหายและครอบครัว ตามข้อ 63 (1) ของอนุสัญญา [อเมริกา] [ว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน] นั้น ต้องพยายามจัดให้มีการชดเชยความเสียหายโดยการให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Restitutio in integrum) ที่เป็นผลจากมาตรการหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน เป้าประสงค์ที่แท้จริง คือ การกลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างเต็มรูปแบบเพื่อชดเชยความเสียหาย แต่ทว่าบ่อยครั้งที่กระกลับคืนสู่สภาพเดิมไม่สามารถเป็นไปได้ เนื่องจากสภาพของความเสียหายซึ่งแสดงให้เห็นตามกรณีตัวอย่าง ฉะนั้น ภายใต้สภาวะการณดังกล่าว สมควรที่จะกำหนดจำนวนการจ่ายเงินให้เป็น “การชดเชยที่เป็นธรรม” เพื่อชดเชยความเสียหายเท่าที่เป็นไปได้”¹⁹⁵

หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย กล่าวว่าบุคคลธรรมดา นิติบุคคลหรือองค์การอื่นที่ต้องรับผิดชอบค่าชดเชยให้ผู้เสียหาย พวกเขาควรจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย¹⁹⁶ รัฐ “ควรพยายามจัดตั้งโครงการระดับชาติว่าด้วยค่าชดเชยและความช่วยเหลืออื่นเพื่อผู้เสียหาย กรณีที่ผู้ต้องรับผิดชอบไม่สามารถหรือไม่ประสงค์จะรับผิดชอบ”¹⁹⁷

¹⁹⁴ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, §15

¹⁹⁵ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, *Godinez-Cruz v. Honduras*, คำพิพากษา (การตีความคำพิพากษาเรื่องการชดเชยและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ), 17 สิงหาคม 1990, §27

¹⁹⁶ หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชย, §15

¹⁹⁷ เพิ่งอ้าง, §16

5. หลักการทั่วไปของการสืบสวนสอบสวนทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

การสืบสวนสอบสวนทางด้านนิติวิทยาศาสตร์อย่างมืออาชีพและเป็นกลางมีความสำคัญมากในกระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การสืบสวนสอบสวนที่มีข้อบกพร่องอาจทำให้ไม่สามารถระบุตัวคนร้ายได้ หรือหากนำตัวมาพิจารณาคดีผู้กระทำผิดก็อาจพ้นความรับผิดชอบได้ ในขณะที่เดียวกัน พยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจับคู่ DNA ที่ฟังดูน่าเชื่อถือ อาจจะทำให้บุคคลที่ไม่มีประสบการณ์รวมถึงคณะลูกขุน (หรือแม้กระทั่งผู้พิพากษาที่ประสบการณ์สูง) ให้ตัดสินลงโทษแม้ว่าจะไม่ใช่หลักฐานที่สมบูรณ์ที่จะนำไปสู่การตัดสินโทษก็ตาม

พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 กำหนดรายละเอียดว่ามีขั้นตอนในทางปฏิบัติอะไรบ้างที่ทำให้การสืบสวนสอบสวนเป็นการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ ศาสตร์ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่เข้มแข็งถือเป็นหัวใจของการสืบสวนสอบสวนเช่นว่า แต่พิธีสารฯ ฉบับปี ค.ศ. 1991 กลับกล่าวถึงประเด็นสำคัญเหล่านี้ ไว้เล็กน้อยมาก ทั้งนี้ เนื่องจากความรู้ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มีการพัฒนาอย่างมาก แนวทางในพิธีสารฯ ที่ได้รับการแก้ไขฉบับนี้จึงเพิ่มเติมเนื้อหาที่สะท้อนถึงพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีและเทคนิคในการสืบสวนสอบสวนทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวนสอบสวนตามกฎหมายอาญาหรือการนำไปสู่ความรับผิดชอบอื่นใด

5.1 องค์ประกอบหลักของการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ

บทนี้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักทั้ง 7 ประการของการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ

- รายละเอียดเรื่องยุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวน
- การประสานกับครอบครัว
- การจัดทำประวัติของผู้เสียหาย
- การระบุตัวตน การสัมภาษณ์ และการคุ้มครองพยาน
- หลักฐานอื่น ๆ

- ประเด็นการเงิน และ
- ลำดับเหตุการณ์

โดยมากองค์ประกอบ 7 ประการดังกล่าวสามารถปรับใช้ได้กับการสืบสวนสอบสวนทางอาญาใด ๆ ก็ตาม ไม่แค่เฉพาะกรณีที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องหรือต้องสงสัยหรือถูกกล่าวหาว่าต้องรับผิดชอบ

ยุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวน

การสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพมีพื้นฐานมาจากการที่มียุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวนที่วางไว้โดยชัดเจน ยุทธศาสตร์ดังกล่าวควรถูกจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยจำเป็นต้องระบุเป้าหมายประสงค์และวิธีทำให้วัตถุประสงค์บรรลุผลให้ชัดเจน พิธีสารฯ ค.ศ. 2016 เน้นย้ำว่ายุทธศาสตร์ที่สำคัญของการสืบสวนสอบสวนใด ๆ ในกรณีต้องสงสัยว่ามีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ควรมีระเบียบแบบแผนและโปร่งใส อีกทั้งควรดำเนินการตามแนวทางการสอบสวนอันชอบธรรม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาวการณ์ การสืบสวนสอบสวนอาจต้องมีการใช้ทั้งยุทธศาสตร์ตามแบบขั้นตอนประจำและเทคนิคพิเศษ¹⁹⁸

ในการวางยุทธศาสตร์ ก. ควรมีการวางแผนการทำงานและจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อการรวบรวม วิเคราะห์และจัดการหลักฐาน ข้อมูล รวมทั้งวัตถุพยานที่สำคัญ ข. การลงพื้นที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน ณ สถานที่สำคัญที่เกิดเหตุ รวมถึงสถานที่เกิดมีการเสียชีวิต/อาชญากรรม ค. การประสานกับครอบครัวของผู้เสียหายหรือบุคคลที่สูญหาย ง. การจัดทำประวัติ/โปรไฟล์ของผู้เสียหาย จ. การค้นหา การสัมภาษณ์ และการคุ้มครองพยาน ฉ. พิจารณาความจำเป็นที่ต้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศด้านเทคนิค ช. พิจารณาหลักฐานทางโทรศัพท์และหลักฐานดิจิทัลอื่นๆ ซ. ประเด็นด้านการเงินที่เกี่ยวข้อง และณ. การเรียงลำดับเหตุการณ์¹⁹⁹

¹⁹⁸ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, 548

¹⁹⁹ เฟ็งอ้าง, 552

ในการสืบสวนสอบสวนทุกครั้ง สิ่งที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมด คือ ความปลอดภัยในชีวิตของทั้งประชาชนทั่วไปและคณะผู้ทำการสืบสวนสอบสวน โดยเฉพาะในกรณีที่มีรัฐเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตจะยังผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเผชิญกับความเครียดที่สูงมากขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการประเมินความเสี่ยงของการปฏิบัติงานในระหว่างการวางยุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวน นอกจากนี้ กรณีที่ต้องลงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งหรือความรุนแรงจากการใช้อาวุธอื่นใดนั้น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาวะการณดังกล่าวต้องได้รับการประเมินความเสี่ยงโดยรอบคอบ พิธีสารฯ ระบุว่าประชาชนทั่วไปและคณะผู้ทำการสืบสวนสอบสวนไม่ควรถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่ที่มีความอันตราย “เกินควร”²⁰⁰ ซึ่งมีนัยยะว่าไม่มีการสืบสวนสอบสวนใด ๆ ที่ปราศจากความเสี่ยงโดยสิ้นเชิง

กระบวนการสืบสวนสอบสวน

ยุทธศาสตร์ควรยึดตามหลักฐานและสมมุติฐาน ดังนั้น เมื่อมีรายงานหรือข้อกล่าวหาว่ามีกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือมีกรณีดังกล่าวถูกแจ้งมายังเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่รัฐจึงจำเป็นต้องทำการสืบสวนสอบสวนในเบื้องต้นเพื่อระบุแนวทางการสอบสวนและขั้นตอนปฏิบัติต่อไป เมื่อรวบรวมพยานหลักฐานจนเพียงพอและวิเคราะห์แล้ว ควรมีข้อสรุปเบื้องต้นในเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการสอบสวนที่ดำเนินการแล้ว (และผลการปฏิบัติงาน)²⁰¹

รายงานดังกล่าวต้องมีข้อมูลดังต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อย

- ระบุตัวผู้เสียหาย (หากทราบ)
- วัน เวลา และสถานที่ของการเสียชีวิต
- สถานที่ที่ผู้เสียหายอยู่
- วิธีการที่ทำให้เสียชีวิต
- สิ่งที่น่าสงสัยเกี่ยวกับพฤติการณ์การเสียชีวิต

²⁰⁰ เฟ็งอั้ง, §47

²⁰¹ เฟ็งอั้ง, §50

- เหตุที่นำไปสู่การเสียชีวิต
- ผู้ต้องสงสัยในเบื้องต้นที่เชื่อว่าเป็นผู้รับผิดชอบต่อการเสียชีวิตนั้น
- การระบุตัวตนและสถานะทางการของบุคคลที่จัดทำรายงานเบื้องต้น และ
- สถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดทำรายงาน

ให้ระบุประเด็นที่จำเป็นต้องสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติม²⁰² รายงานดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานที่จะใช้ในการวางยุทธศาสตร์เพื่อให้มีการสืบสวนสอบสวนเพิ่มในเชิงลึกต่อไป วางทิศทางว่าจะดำเนินการเช่นไร และโดยใคร รวมถึงช่วยให้ระบุแหล่งของสิ่งนี้อาจเป็นพยานหลักฐานได้ทั้งหมดและลำดับความสำคัญที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมและรักษาหลักฐานแต่ละชิ้น ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่คุณเชื่อว่าการเสียชีวิตนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ ตำรวจหรือสมาชิกของกองกำลังรักษาความปลอดภัยอื่นภายในประเทศ ก็ควรรวบรวมคำให้การของพยานทั้งหมด รวมถึงแต่ไม่จำกัดแค่เฉพาะการบรรยายเหตุการณ์โดยบุคลากรผู้รักษากฎหมายเหล่านั้นเท่านั้น²⁰³

การสืบสวนสอบสวนกรณีที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อาจมีการรวบรวมพยานวัตถุประเภทต่างๆ ไว้ ซึ่งไม่ใช่ว่าทุกชิ้นจะถูกนำไปใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาคดี แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุและข้อสังเกตทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนควรมีการเก็บรักษา บันทึก และจัดทำรายการ โดยรวมผลถึงการตัดสินใจทั้งหลายที่ได้กระทำไป ข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ และคำให้การของพยาน นอกจากนั้น จะต้องบันทึกเกี่ยวกับแหล่งที่มา วันและเวลาของการเก็บรวบรวมวัตถุเหล่านั้นด้วย²⁰⁴

การประสานกับครอบครัว

เมื่อไรก็ตามที่สามารถทำได้และเหมาะสม ควรให้มีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการประสานกับครอบครัวเฉพาะทางที่ได้รับการอบรมที่เหมาะสมและมีประสบการณ์ เพื่อให้ข้อมูลกับครอบครัวผู้เสียชีวิตและรวบรวมข้อมูล อาทิ ข้อมูลก่อนเสียชีวิต เพื่อระบุตัว

²⁰² เฟ็งอั้ง, §51

²⁰³ เฟ็งอั้ง, §§50 และ 51

²⁰⁴ เฟ็งอั้ง, §49

ผู้เสียชีวิต²⁰⁵ ความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับครอบครัวของผู้สูญหายหรือผู้เสียชีวิตสามารถช่วยให้มีข้อมูลและผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบสวนสอบสวนได้²⁰⁶ ขณะเดียวกัน ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา สมาชิกครอบครัวอาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับหรืออาจให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประสานกับครอบครัวจึงอาจเผชิญกับความยากลำบากในการรักษาสมดุลระหว่างการสนับสนุนครอบครัวและการไม่มองข้ามหลักฐานที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่

หลังจากแต่งตั้งแล้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านการประสานกับครอบครัวควรพบกับครอบครัวผู้เสียหายโดยเร็วที่สุดและควรให้ข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนความคืบหน้าและผลลัพธ์ของการสอบสวน และควรดำเนินการแก้ไขความกังวลของครอบครัวที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการสืบสวนสอบสวน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐข้องเกี่ยวกับการเสียชีวิต ครอบครัวอาจปฏิเสธผู้ประสานกับรัฐเพื่อส่งและรับข้อมูลเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน ในกรณีดังกล่าวควรให้ประสานผ่านผู้แทนทางกฎหมายของครอบครัว หรือให้องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ICJ เข้ามามีบทบาทในการประกันว่าข้อมูลสำคัญนั้นจะเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย²⁰⁷

การพัฒนาประวัติ/โปรไฟล์ของผู้เสียหาย

การพัฒนาประวัติ/โปรไฟล์ของผู้เสียหายเป็นองค์ประกอบมาตรฐานของการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตทุกกรณี การเข้าใจว่าผู้เสียหายคือใครและรู้จักเรื่องราวตอนที่ยังมีชีวิต อาจสามารถเชื่อมโยงไปยังสาเหตุของการเสียชีวิตและหาตัวคนร้าย²⁰⁸ ข้อมูลอาจรวบรวมได้จากสมาคมที่ผู้เสียหายเข้าร่วม แนวทางการใช้ชีวิต รูปแบบพฤติกรรม และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (อาทิ คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ)²⁰⁹

²⁰⁵ ข้อมูลก่อนเสียชีวิต รวมถึง เส้นผม เลือด ตัวอย่างน้ำลาย ผลเอ็กซเรย์ฟันหรือช่องอก และข้อมูลเกี่ยวกับ การแตกหักของกระดูกที่อาจมี รวมทั้งบาดแผลหรือโรคอื่น ๆ

²⁰⁶ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §67

²⁰⁷ เพิ่งอ้าง, §67

²⁰⁸ ตัวอย่างเช่น แบบสอบถามที่พัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญจากสหรัฐอเมริกาที่ใช้ในกรณีการเสียชีวิตที่อาจเป็นการอัตวินิบาตกรรมหรือการฆาตกรรมที่จัดฉากว่าเป็นการอัตวินิบาตกรรม โปรดอ่าน อาทิตี D. Vogel, “Equivocal Death: A Questionnaire for Investigators and Experts”, ที่ <https://www.experts.com/Articles/Equivocal-Death-Questionnaire-Investigators-Experts-By-Dan-Vogel>.

²⁰⁹ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §68

การจัดทำประวัติของผู้เสียหายจะช่วยทดสอบสมมติฐานต่างๆ ในคดีนั้นและช่วยสร้างโอกาสในการสืบสวนสอบสวนหากแนวทางสอบสวนอื่น ๆ ตีบตัน นอกจากนั้นยังอาจช่วยระบุแรงจูงใจของอาชญากร อย่างไรก็ตาม ควรใช้ความระมัดระวังหากเกี่ยวข้องกับประเด็นอ่อนไหว เช่น พบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการนอกใจคู่สมรสหรือพฤติกรรมทางเพศอื่น ๆ ที่อาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสีย²¹⁰

ประเด็นเรื่องการเงิน

ประวัติด้านการเงินของผู้เสียหายเป็นส่วนเสริมการทำประวัติของผู้เสียหายที่อาจเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง อาทิ กรณีที่สามารถระบุตำแหน่งของศพหรือซากศพได้แล้ว ข้อมูลทางการเงินอาจช่วยให้กำหนดเวลาที่เสียชีวิตได้ ส่วนในกรณีบุคคลสูญหาย ความเคลื่อนไหวของบัญชีที่ต่อเนื่องอาจช่วยชี้บ่งได้ว่าผู้ที่อาจเป็นผู้เสียหายยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ทั้งนี้ทั้งนั้นประวัติด้านการเงินสามารถเผยให้เห็นเบาะแสใหม่ ๆ ในการสืบสวนสอบสวนได้²¹¹

เมื่อระบุผู้ต้องสงสัยที่กระทำความผิดหรือช่วยเหลือให้มีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายได้แล้วควรจัดทำประวัติด้านการเงินของผู้ต้องสงสัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรแสวงหาหลักฐานที่ไม่ใช้ลักษณะการจ่ายเงินตามปกติหรือหลักฐานที่ชี้ว่ามีการใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย²¹²

การค้นหา การสัมภาษณ์และการคุ้มครองพยาน

องค์ประกอบหลักของการสืบสวนสอบสวนใด ๆ คือ การระบุและสัมภาษณ์บุคคลที่อาจมีข้อมูลเกี่ยวกับกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อย่างที่พิธิสารมินนิโซตาได้กล่าวเน้นว่าการสัมภาษณ์พยานมีจุดประสงค์ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

- (ก) ให้ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ผ่านกระบวนการที่เป็นระบบและเป็นธรรม อันจะช่วยให้ผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนพิสูจน์ความจริงได้อย่างเที่ยงตรง
- (ข) ระบุตัวผู้ต้องสงสัย

²¹⁰ เฟ็งอ้าง

²¹¹ เฟ็งอ้าง, 581

²¹² เฟ็งอ้าง, 582

- (ค) เปิดโอกาสให้บุคคลให้ข้อมูลที่พวกเขาเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ข้อเท็จจริง
- (ง) ระบุพยานเพิ่มเติม
- (จ) ระบุตัวผู้เสียหาย
- (ฉ) กำหนดตำแหน่งของสถานที่เกิดเหตุและบริเวณที่ฝังศพ
- (ช) อธิบายความเป็นมาและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวหาว่ามีการสังหาร และ
- (ซ) ชี้เบาะแสที่ช่วยในการสืบสวนสอบสวน²¹³

วัตถุประสงค์ของการหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวหาว่ามีการสังหารอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ เช่น การระบุรูปพรรณของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเมืองหรือผู้นำทหารและทหารพราน การระบุรูปพรรณและการบรรยายลักษณะของผู้กระทำความผิด สายการบังคับบัญชา รหัสและวิธีติดต่อสื่อสาร รายละเอียดของเอกสารทางการที่เชื่อมโยงกับการฆาตกรรม คำประกาศต่อสาธารณชนที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางทหารและทางการเมือง การให้เงินทุนแก่ปฏิบัติการทางทหาร และลำดับเหตุการณ์ที่นำไปสู่และภายหลังการฆาตกรรม

อาชญากรรมบางประเภทตามกฎหมายระหว่างประเทศ ต้องมี “ลักษณะจำเพาะ” ของข้อเท็จจริงบางประการปรากฏขึ้น ตัวอย่าง เช่น อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาตินั้น การกระทำผิดจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีที่แพร่หลายหรือเป็นระบบต่อพลเรือน โดยผู้กระทำความผิดทราบถึงการโจมตีที่กว้างขวางและเป็นระบบเช่นว่า การสืบสวนสอบสวนในประเด็นดังกล่าวจึงมีขอบเขตที่กว้างขวางและจะต้องพิจารณาประเด็นต่าง ๆ อาทิ ขนาดของการโจมตี รูปแบบการจัดการโจมตี และพิจารณาว่าเป็นการโจมตีตามนโยบายของรัฐหรือขององค์การหรือไม่ เช่นเดียวกับอาชญากรรมสงครามที่เน้นว่าการกระทำความผิดต้องกระทำในบริบทของการขัดกันทางอาวุธ (สงคราม)

การสืบสวนสอบสวนดังกล่าวอาจจะมีการรวบรวม “ความเชื่อมโยง” ของหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่อาจสาวไปถึงตัวผู้กระทำความผิด หลายครั้งสามารถขยายผลไปยังผู้

²¹³ เติ้งอ่าง, 570

กระทำความผิดเพิ่มเติมที่ต้องรับผิดชอบในรูปแบบที่แตกต่างไป เช่น ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา การออกคำสั่งและการช่วยเหลือและการสนับสนุนความผิดอาญา ข้อมูลดังกล่าวมักปรากฏขึ้นในเอกสารบันทึก คำให้การของ “พยานผู้รู้เรื่องราวภายใน” (insider witness) ถ้อยคำที่ผู้ต้องสงสัยกล่าว ซึ่งรวมถึงข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ และโครงสร้างบังคับบัญชาของกองกำลังรักษาความปลอดภัย

การสืบสวนสอบสวนควรจะมีการกำหนดรายการของพยานที่สำคัญสูงสุดและจัดลำดับความสำคัญในการสัมภาษณ์พยาน รวมถึงผู้ที่เห็นหรือได้ยินการสังหารและผู้ที่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหายและ/หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด ส่วนผู้ที่อยู่ในองค์กรหรือสายการบังคับบัญชาเดียวกันกับผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดก็มีความสำคัญ เพราะอาจสามารถให้ข้อมูลไปยังบุคคลอื่นนอกเหนือจากฆาตกรโดยตรงได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่อาจต้องรับผิดชอบอาชญากรรมระหว่างประเทศในรูปแบบการรับผิดชอบอื่น ๆ เช่น ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา ผู้มีส่วนร่วมในการก่ออาชญากรรม ความรับผิดชอบของผู้สั่งการ ผู้ช่วยเหลือและผู้สนับสนุน ผู้วางแผน หรือผู้ยุยง²¹⁴

อย่างไรก็ดี เมื่อมีการบันทึกข้อมูลการกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงจนถึงขั้นเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ผู้ปฏิบัติหน้าที่จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อสำคัญบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีความเป็นไปได้ว่าในอนาคตนั้นจะมีการพิจารณาคดีอาญาในศาลทั้งในระดับประเทศหรือระหว่างประเทศ²¹⁵

ข้อควรคำนึงถึงนั้นรวมถึงการดำเนินการเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดต่อพยานหรือผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการขาดการประสานงานที่ดีในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล การทำให้เกิดความบอบช้ำทางจิตใจซ้ำ ๆ และการขอสัมภาษณ์พยานคนเดิมหลาย ๆ ครั้งซึ่งทำให้การเกิดคำให้การหลายฉบับ

²¹⁴ เพิ่งอ้าง, §72

²¹⁵ สำหรับบทสรุปโดยละเอียดของประเด็นดังกล่าวโดยใช้ประเทศเมียนมาเป็นกรณีศึกษา สามารถดูได้ที่ “Myanmar: documentation practices may raise challenges for accountability”, *Opinio Juris*, 24 มกราคม 2019: <http://opiniojuris.org/2019/01/24/myanmardocumentation-practices-may-raise-challenges-for-accountability/>

ทั้งนี้ทั้งนั้นคำถามสำคัญที่บุคคลรวมถึงองค์กรต่าง ๆ จะต้องถามตนเองในระหว่าง การวางแผนรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. ในกรณีที่มีบุคคล องค์กร หรือกลไกอื่นกำลังรวบรวมข้อมูลหรือได้ทำการรวบรวม ข้อมูลในลักษณะเดียวกันไปแล้วนั้น มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะร่วมมือกับหน่วย งานดังกล่าวเพื่อที่จะลดความไม่สะดวกหรืออันตรายที่อาจเกิดต่อผู้เสียหายและ พยาน (หรือระหว่างกัน)?
2. ถ้ามีการรวบรวมข้อมูลในลักษณะเดียวกันแล้ว การรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในหัวข้อ ดังกล่าวนั้นจำเป็นหรือไม่?
3. บุคคลหรือองค์กรที่วางแผนจะรวบรวมข้อมูลนั้นมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และได้รับการอบรมเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวบรวมพยานหลักฐานจากกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก และผู้เสียหาย จากความรุนแรงทางเพศหรือไม่? ควรที่จะขอความช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความ เชี่ยวชาญดังกล่าวหรือไม่?
4. มีเจ้าหน้าที่ในระดับประเทศหรือระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่เหมาะสมและมีความ เชี่ยวชาญในประเด็นดังกล่าวหรือไม่ และในสถานการณ์ดังกล่าวนั้นการที่จะส่ง คดีให้หน่วยงานดังกล่าวแทนที่จะทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่อไปจะส่งผลให้ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้เสียหายและพยาน และลดความเป็นไปได้ที่จะ เกิดภัยอันตรายต่อผู้เกี่ยวข้องหรือไม่? ทั้งนี้ การตอบคำถามนี้นั้นจำเป็นต้องกระทำ ควบคู่ไปกับการประเมินว่าเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นมีความตั้งใจ มีความสามารถ และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติว่าจะสามารถดำเนินการสืบสวนสอบสวนกรณี ดังกล่าวได้โดยสุจริต เป็นอิสระ ละเอียดถี่ถ้วน รวดเร็ว เป็นกลาง มีประสิทธิภาพ และมีความสามารถ สัมพันธ์กับหลักการตามมาตรฐานระหว่างประเทศหรือไม่
5. ถ้าผู้ที่อาจถูกสัมภาษณ์นั้นสามารถเป็นพยานหรือผู้เสียหายในกระบวนการทางอาญา ที่กำลังดำเนินอยู่หรืออาจจะมีขึ้นในอนาคต และเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และ เป้าหมายในการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จะได้จากการสัมภาษณ์นั้นเห็นว่าข้อมูล ดังกล่าวอาจจะเป็นการสร้างข้อสรุปหรือเป็นเพียงการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับบอก กล่าวมาโดยบุคคลที่สาม แทนที่จะเป็นการบันทึกข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ที่ มีการลงนามหรือยืนยันโดยวิธีการอื่น หรือบันทึกภาพหรือเสียง เพื่อที่จะนำข้อมูล

ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ รวมถึงลดความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดความไม่สัมพันธ์กันกับข้อมูลที่ได้ให้ไปก่อนหน้านี้แล้ว ซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและการรับฟังพยานหลักฐานหรือพยานในกระบวนการพิจารณาคดีหรือไม่?

การประกาศให้ทราบว่ามี การสืบสวนสอบสวนอาจจูงใจให้พยานและบุคคลอื่น แสดงตัวด้วยเห็นว่าข้อมูลของพวกเขาจะถูกเก็บเป็นความลับและถูกรวบรวมด้วยความระมัดระวัง²¹⁶ ควรจัดทำยุทธศาสตร์จำเพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากผู้ต้องสงสัยเป็นเจ้าของหน้าที่รัฐ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าบุคคลใดก็ตามที่แสดงตัวจะได้หลักประกันว่าข้อมูลที่ให้จะถูกปิดเป็นความลับ²¹⁷ ควรระมัดระวังเรื่องความปลอดภัยของผู้ทำการสืบสวนสอบสวนเองเนื่องจากพยานรายหนึ่งรายใดอาจเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง²¹⁸

การบรรยายลำดับเหตุการณ์

พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 แนะนำให้จัดทำ “ลำดับเหตุการณ์” (Living Chronology) ขึ้น เมื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวน โดยลำดับเหตุการณ์ดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจภาพรวมเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ อีกทั้งสามารถระบุช่องว่างในลำดับเหตุการณ์ และนำไปสู่แนวทางการสืบสวนสอบสวนใหม่²¹⁹

การจัดลำดับเหตุการณ์สามารถพัฒนามาจากข้อมูลใด ๆ ก็ตามที่ได้มาระหว่างการสืบสวนสอบสวน โดยมักจะประกอบไปด้วยข้อมูลบางส่วนหรือทั้งหมด ดังต่อไปนี้

- (ก) คำให้การของพยาน
- (ข) ความเคลื่อนไหวของผู้เสียหาย ตามที่ทราบ
- (ค) ความเคลื่อนไหวของผู้ต้องสงสัย ตามที่ทราบ
- (ง) ข้อมูลทางโทรศัพท์และการสื่อสาร

²¹⁶ เพิ่งอ้าง, 569

²¹⁷ เพิ่งอ้าง, 576

²¹⁸ เพิ่งอ้าง, 571

²¹⁹ เพิ่งอ้าง, 583

- (ฉ) เอกสาร รวมถึงรายงานของตำรวจ บันทึกต่างๆ และ สมุดบันทึก
- (ญ) ข้อมูลเรื่องพื้นที่ให้บริการของโทรศัพท์มือถือ
- (ฎ) ชุกรกรมการเงิน
- (ฏ) คลิปวิดีโอจากโทรทัศน์วงจรปิด (CCTV) และภาพถ่าย
- (ฐ) ข้อมูลรูปแบบการใช้ชีวิต

ต้องมีการประเมินอีกครั้ง หากพบหลักฐานที่ทำให้สงสัยเรื่องการมีอยู่ของลำดับเหตุการณ์ เวลาที่แต่ละบุคคลเคลื่อนไหว (ผู้เสียหาย ผู้ต้องสงสัย หรือพยานปากเอก) อาจเปลี่ยนแปลงไป โดยอาจเป็นผลร้ายต่อการยกข้อต่อสู้บางอย่างเพื่อปฏิเสธความเชื่อมโยงกับการเสียชีวิต ตัวอย่างด้านล่างนี้เป็นตัวอย่างของลำดับเหตุการณ์

วัน	เวลา	ข้อเท็จจริง	หลักฐานสนับสนุน
10 มกราคม ค.ศ. 2018	09.15 น.	Kathryn Anderson ออกจากบ้านด้วยรถโตโยต้า	คำให้การของเพื่อนบ้านชื่อ Joan Adams
10 มกราคม ค.ศ. 2018	09.53 น.	Kathryn Anderson มาถึงห้างสรรพสินค้า Takapuna	ทำธุรกรรมทาง ATM จากบัตรเครดิต Westpac ของ Kathryn Anderson
10 มกราคม ค.ศ. 2018	10.04 น.	Kathryn Anderson ขับรถโตโยต้าของตนข้ามสะพาน Auckland Harbour	เวลาที่ปรากฏในวิดีโอของกล้องวงจรปิดที่ตั้งอยู่ที่สะพาน Auckland Harbour
10 มกราคม ค.ศ. 2018	11.55 น.	รับแจ้งจาก John Grimshaw ว่าพบศพ Kathryn Anderson ที่สวนสาธารณะ Albert	คำให้การของพยานชื่อ John Grimshaw

ตารางลำดับเหตุการณ์ดังกล่าวช่วยระบุเวลาเสียชีวิตของ Kathryn Anderson (วันที่ 10 มกราคม ค.ศ. 2018 ระหว่าง 10.04 น. ถึง 11.55 น. บริเวณระหว่างสะพาน Auckland Harbour และสวนสาธารณะ Albert) ซึ่งอาจจะช่วยจำกัดรายชื่อผู้ต้องสงสัย และรายชื่ออื่น ๆ อีกด้วย

6. การสืบสวนสอบสวนด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย: ประเภทของหลักฐานและห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน

การสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และจัดเก็บหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์เพื่อการตรวจพิสูจน์ด้วยความระมัดระวัง บทนี้จะบรรยายถึงประเภทของหลักฐานต่าง ๆ ที่ถูกเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ และอธิบายว่าควรจัดทำรายการและจัดเก็บอย่างไร (เรียกว่า “ห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน” และบางครั้งเรียกว่า “ห่วงโซ่ของพยานหลักฐาน”) ห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐานเป็นหลักฐานชนิดหนึ่ง (“หลักฐานเพื่อแสดงในศาล”) โดยหมายถึงกระบวนการที่สามารถแสดงถึงผู้ครอบครองดูแลและรักษาหลักฐานย้อนหลังตั้งแต่ครั้งแรกที่มีการระบุที่ตั้งหลักฐานและเก็บรักษาจนกระทั่งปัจจุบัน (ส่วนใหญ่ ห่วงโซ่จะสิ้นสุดเมื่อถูกใช้เป็นหลักฐานโดยพยานในชั้นศาล)

6.1 ประเภทของหลักฐาน

หลักฐานมี 4 ประเภท ได้แก่ วัตถุพยานทางชีววิทยา หลักฐานดิจิทัล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ²²⁰ วัตถุพยานทางชีววิทยาหมายถึงบรรดาสารอินทรีย์ทั้งหลายที่ได้จากร่างกายมนุษย์หรือสภาพแวดล้อมรอบ ๆ หลักฐานดิจิทัล คือข้อมูลที่มีการจัดเก็บ รักษา ได้มา หรือส่งผ่านทางอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ภาพถ่ายในกล้องถ่ายรูป บนอินเทอร์เน็ต ในคอมพิวเตอร์ ในโทรศัพท์มือถือ และสื่อดิจิทัลอื่นๆ เช่น USB พยานเอกสารนั้นรวมถึงบันทึกต่าง ๆ กระดาษ และเอกสารอื่นใดที่ถูกเขียนหรือพิมพ์ขึ้น พยานวัตถุ หมายความว่า รวมถึง เครื่องมือ อาวุธ เศษเสี้ยวผ้า เส้นใย กุญแจ สี โดยประเภทต่าง ๆ ของหลักฐานจะต่างกล่าวถึงต่อไปด้านล่างนี้

²²⁰ การบัญชีสืบสวน (Forensic accounting) อาจสามารถรวมเป็นหลักฐานประเภทที่ห้าได้ หรือโดยทั่วไปแล้วก็คือวิธีการวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัลและพยานเอกสาร โดยปรับใช้กับการวิเคราะห์ด้านบัญชี สถิติ และเศรษฐศาสตร์ เพื่อใช้สืบสวนสอบสวนคดีอาญา ในการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตที่น่าสงสัยก็อาจจะพบข้อมูลที่ช่วยระบุเหตุจูงใจในการฆาตกรรมและผู้ที่อยู่เป็นผู้ต้องสงสัยหรือพยาน, พิศารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §146

ในทุกกรณี ให้เก็บตัวอย่างหลักฐานทั้งทางชีววิทยาและไม่ใช่ทางชีววิทยาสำหรับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานให้เพียงพอต่อการวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ และควรเพียงพอเพื่อการทดสอบซ้ำ²²¹ ในกรณีการทำ DNA²²² profiling นั้นจะเห็นได้ว่าขนาดของตัวอย่างที่ถูกเก็บไปทำการวิเคราะห์ถูกลดความสำคัญลงเป็นอย่างมากในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา โดยมีกรกล่าวไว้ว่า “ตัวอย่างที่เก็บมาจากสถานที่เกิดอาชญากรรมนั้นอาจมีคุณภาพต่ำ เพราะได้รับผลกระทบจากความร้อน แสง และความชื้น รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ (อาทิ สีย้อมในผ้าฝ้าย) ที่ลดทอนคุณภาพของ DNA หรือยับยั้งกระบวนการทดสอบ และแม้ตัวอย่างที่เก็บมาจากสถานที่เกิดอาชญากรรมจะอยู่ในสภาพดีแต่แรกก็ตามแต่อาจแสดงผลไม่แม่นยำ หากหลักฐานที่ทำการทดลองมีปริมาณน้อย”²²³

หลักฐานทางชีววิทยา

วัตถุพยานทางชีววิทยาสามารถเก็บโดยตรงจากร่างการมนุษย์หรือสิ่งของที่บุคคลที่จะทำการตรวจพิสูจน์เคยใช้ เช่น แปรงสีฟัน แปรงหวีผม และเสื้อผ้าที่ยังไม่ซัก การระบุและการเก็บรวบรวมพร้อมทั้งการเก็บรักษาตัวอย่างทางชีววิทยาจากสถานที่เกิดเหตุอย่างถูกต้องนั้นจำเป็นจะต้องมีการอบรมเป็นพิเศษ ขึ้นตัวอย่างทางชีววิทยาจากร่างกายยังอาจเก็บได้จากห้องเก็บศพหรือห้องปฏิบัติการทางนิติมานุษยวิทยา การเก็บรวบรวมชิ้นตัวอย่างทางชีววิทยาจากบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อใช้เปรียบเทียบนั้นควรกระทำโดยบุคลากรที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์กับผู้เสียหายและครอบครัว อีกทั้งควรได้รับความยินยอมภายหลังจากที่ได้รับการบอกกล่าวแล้ว²²⁴ ตัวอย่างวัตถุพยานทางชีววิทยานั้นเป็นแหล่งของ DNA ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อหาอัตลักษณ์ของบุคคลได้ ตัวอย่างวัตถุพยานทางชีววิทยา ได้แก่ กระดุก ฟัน เลือด ปัสสาวะ น้ำลาย อสุจิ/สเปิร์ม เส้นผม เล็บมือและเล็บเท้า (เล็บตามธรรมชาติ)²²⁵

²²¹ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §131

²²² DNA (กรด deoxyribonucleic) เป็นสสารหลักที่เป็นองค์ประกอบของโครโมโซมและปรากฏอยู่ในสิ่งมีชีวิตเกือบทุกชนิด โดยทำหน้าที่ในการบรรจุข้อมูลทางพันธุกรรม

²²³ E. Murphy, “Forensic DNA Typing”, Annual Review of Criminology, Vol. 1 (มกราคม 2018), หน้า 497–515, อ้างอิง J. M. Butler, Advanced Topics in Forensic DNA Typing: Methodology, Academic, San Diego, CA, 2012

²²⁴ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §133

²²⁵ เพิ่งอ้าง, §134

การวิเคราะห์ DNA นั้นถูกนำมาใช้เพื่อจัดทำโปรไฟล์บุคคล และเป็นหลักฐานที่เป็นที่ยอมรับในการระบุอัตลักษณ์บุคคลโดยศาลต่าง ๆ ทั่วโลก อีกทั้งยังให้ความสำคัญไปได้อย่างสูงมากในการระบุอัตลักษณ์รายบุคคลได้ อย่างไรก็ตาม คุณภาพของ DNA นั้นขึ้นอยู่กับสภาพและวิธีการในการเก็บ รักษา และจัดเก็บ ตัวอย่างเช่น สภาพแวดล้อมที่มีความชื้นนั้นสามารถกระทบต่อการวิเคราะห์โปรไฟล์ DNA ที่แม่นยำ ดังนั้น DNA จึงต้องถูกเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่มีอุณหภูมิคงที่และปิดผนึกไว้ด้วยวิธีที่ลดความเสี่ยงมิให้ถูกปนเปื้อน²²⁶ นอกจากนี้ ยังเป็นเรื่องสำคัญในการพิสูจน์ว่าพยานหลักฐานถูกตรวจสอบอย่างไร เพราะบ่อยครั้งที่การปนเปื้อนหรือการปะปนนั้นเกิดขึ้นในห้องปฏิบัติการ และต้องมีเครื่องมือเครื่องมือนำมาตามมาตรฐานอย่างเหมาะสมพร้อมไว้ล่วงหน้าก่อนทำการวิเคราะห์

หลักฐานทางชีววิทยาอาจถูกนำมาตรวจสอบวิเคราะห์ด้านพิษวิทยาสำหรับสารเสพติดและยาพิษ วิธีนี้ใช้กับตัวอย่างทางชีววิทยาทั้งจากบุคคลที่มีชีวิตอยู่เช่นเดียวกับตัวอย่างจากผู้เสียชีวิตแล้ว²²⁷

หลักฐานดิจิทัล

หลักฐานดิจิทัลทวีความสำคัญมากขึ้นในงานสืบสวนสอบสวน แต่ทว่าบ่อยครั้งที่ผู้ให้บริการด้านอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือเก็บรักษาข้อมูล (เช่น บันทึกการโทรศัพท์) เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น ในการวางแผนการสืบสวนสอบสวน พนักงานสอบสวนจึงต้องดำเนินการให้แน่ใจได้ว่ามีการขอข้อมูลได้ทันภายในกรอบเวลา²²⁸ ข้อมูลในโทรศัพท์อาจช่วยในการระบุตัวตน บทบาทและความสัมพันธ์ของ “ผู้ที่เกี่ยวข้อง” ในการสืบสวนสอบสวนและการปรากฏตัว ณ สถานที่สำคัญต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้จึงควรกู้คืนข้อมูลในโทรศัพท์มือถือของผู้เสียชีวิตและผู้ต้องสงสัยที่สำคัญทั้งหมดอย่างถูกต้องตามกฎหมายและควรดาวน์โหลดข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อย่างมืออาชีพ ข้อมูลเช่นว่า ได้แก่ ข้อมูลการโทรออก สายที่ไม่ได้รับ และการรับสายที่โทรเข้า ข้อความ (sms) หรือข้อความอื่น ภาพถ่าย รายชื่อบุคคลที่ติดต่อ และข้อมูลในบันทึก

²²⁶ เฟ็งอ้าง, §135

²²⁷ เฟ็งอ้าง, §136

²²⁸ เฟ็งอ้าง, §144

ต่าง ๆ²²⁹ ควรวิเคราะห์เปรียบเทียบหมายเลขโทรศัพท์และข้อมูลการโทร โดยเชื่อมโยงกับความเคลื่อนไหวของผู้ต้องสงสัยทุกคนในคดีลงบนแผนภูมิรูปภาพโดยใช้ซอฟต์แวร์เฉพาะหากมี²³⁰ อย่างไรก็ตาม ศาลหลายแห่งนั้นยังคงดำเนินการล่าช้าในการตัดสินใจรับฟังข้อมูลโทรศัพท์ในกระบวนการพิจารณาคดี

นอกเหนือจากตัวข้อมูลแล้ว ยังมีสิ่งที่จะให้ข้อมูลสำคัญได้ เช่น ภาพถ่ายดิจิทัล บันทึกเสียง บันทึกวิดีโอ การสื่อสารทางอีเมล ข้อความในโทรศัพท์ แอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ และโซเชียลมีเดีย รวมถึง เมทาดาตา (Metadata) ที่เป็นข้อมูลบ่งชี้ว่าใครเป็นผู้สร้างภาพหรือการสื่อสาร และระบุว่าเมื่อไรและที่ไหนที่มีการใช้เครื่องมือ ณ เวลานั้น อย่างไรก็ตาม องค์กรสิทธิมนุษยชนได้เรียกร้องให้เมทาดาตาสามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้ง่ายดาย อย่างไม่มีการขออนุญาต ให้นิยามได้ว่า การพิสูจน์ว่าหลักฐานดิจิทัลว่าเป็นของแท้หรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่ท้าทายมากในทางเทคนิค คำแนะนำคือให้พยายามอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้มั่นใจว่ามีผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานที่ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กู้คืนและ/หรือวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัล หากคาดเดาว่าหลักฐานดังกล่าวจะเป็นหลักฐานสำคัญในการสืบสวนสอบสวนคดีนั้น²³¹

พยานเอกสาร

พยานเอกสารที่สำคัญ ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่าย บันทึกพนักงาน บันทึกการสอบปากคำ บันทึกการบริหารจัดการ เอกสารการเงิน ใบเสร็จรับเงิน เอกสารระบุอัตลักษณ์ประจำตัว บันทึกโทรศัพท์ จดหมายติดต่อสื่อสาร และหนังสือเดินทาง โดยนอกจากข้อมูลที่ถูกบรรจุไว้ในเอกสารเหล่านี้แล้ว ผู้สอบสวนยังอาจพบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานทางชีววิทยาหรือพยานวัตถุ (เช่น ลายนิ้วมือ) ที่สามารถเก็บและวิเคราะห์ได้จากเอกสาร

พยานวัตถุ

พยานวัตถุมีมากมายหลายชนิด ยกตัวอย่างเช่น การตรวจพิสูจน์ทางเคมี เพื่อหาสารที่ค้นพบแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นสารใด เพื่อนำไปใช้เป็นหลักฐาน ได้แก่ สิ่งต้องสงสัยว่า

²²⁹ เฟ็งอั้ง, 578

²³⁰ เฟ็งอั้ง, 580

²³¹ เฟ็งอั้ง, 5145

เป็นยาเสพติด สารพิษ เขม่าดินปืนจากปืนและวัตถุระเบิด²³²

หลักฐานอาวุธปืน ได้จากการตรวจสอบปืนและกระสุนที่ถูกยิงออกไป และข้อมูลการยิง ได้แก่ รูปแบบและการเคลื่อนตัวของกระสุนปืนหลังจากที่ยิงออกไป²³³ การวิเคราะห์วัตถุอย่างเช่นเสื้อผ้าสามารถระบุระยะห่างระหว่างจุดกระทบและตำแหน่งที่ยิงปืน ร่องรอยสารเคมีบนมือหรือเสื้อผ้าของผู้ต้องสงสัยอาจบ่งชี้ว่าได้ว่าคุณคนดังกล่าวเป็นผู้ยิงปืนออกไป²³⁴

ผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบอาวุธปืนที่ผ่านการอบรมมาอาจสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกระสุนที่ถูกใช้ ปลอกกระสุน และส่วนประกอบของกระสุนเข้ากับอาวุธปืนด้ามไตด้ามหนึ่งได้ นอกจากการจับคู่อาวุธปืนกับกระสุนที่ยิงออกไปหรือปลอกกระสุนที่ถูกใช้แล้ว ผู้ตรวจพิสูจน์อาวุธปืนยังสามารถระบุบริษัทผู้ผลิตปืนได้อีกด้วย²³⁵ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ยังไม่มีคำอธิบายที่แม่นยำและกระบวนการที่ยอมรับทางสากลเรื่องการวิเคราะห์ร่องรอย Toolmark และอาวุธปืน²³⁶ ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงเป็นเช่นนั้นอยู่

ลายนิ้วมือ เป็นวิธีการที่ถูกใช้เพื่อระบุตัวตนบุคคลแต่ละคนมานานแล้วและมีความแม่นยำสูง (แต่กระนั้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ก็ยังพบว่าการวิเคราะห์ลายนิ้วมือนั้นยังไม่มีความเที่ยงตรงในคดีสำคัญต่าง ๆ)²³⁷ การเปรียบเทียบนี้อาศัยรูปแบบเฉพาะของริ้ว สัน และร่องบนนิ้วมือและนิ้วโป้งที่แตกต่างกัน รวมทั้งที่ฝ่ามือ เท้าและนิ้วเท้า แม้แต่ฝ่าแฝดเองก็มีลายนิ้วมือต่างกัน²³⁸

²³² เติ้งอ๋าง, §137

²³³ เติ้งอ๋าง, §138

²³⁴ เติ้งอ๋าง, §139

²³⁵ เติ้งอ๋าง, §138

²³⁶ โปรตอ่าน, ตัวอย่าง เช่น Committee on Identifying the Needs of the Forensic Sciences Community, National Research Council, Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward, US Department of Justice, Washington, DC, 2009, หน้า 150–55, ที่ <http://www.nap.edu/catalog/12589.html>

²³⁷ ปรากฏปัญหา ในกรณีที่ได้ลายนิ้วมือมาเพียงบางส่วน

²³⁸ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §140

ลายนิ้วมืออาจถูกกู้คืนหรือมองเห็นด้วยตาเปล่าได้จากพื้นผิวต่าง ๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นผิวเรียบและมันเงา โดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ รวมถึงการใช้แป้ง และ “ยก” ลายนิ้วมือออกมาด้วยเทปหรือเจล เมื่อลายนิ้วมือถูกแป้งลายก็จะชัดเจนขึ้นจนสามารถถ่ายรูปได้ นอกจากนี้ ลายนิ้วมือแฝงนั้นก็สามารถมองเห็นได้บนพื้นผิวที่มีรอยพรุน โดยใช้เทคนิคกระตุ้นทางเคมี ซึ่งจะได้ผลดีเป็นพิเศษหากใช้กระดาษ²³⁹

หลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ยุทโธปกรณ์และอาวุธทางทหาร การวิเคราะห์เส้นใย รอยร่องเท้าหรือการแกะรอยยางรถยนต์ การวิเคราะห์รอยเลือด ลักษณะรอยไหม้ รอยเครื่องมือต่าง ๆ การวิเคราะห์สีรถ เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้น การวิเคราะห์หลักฐานดังกล่าวในทุกกรณี ต้องมีการประกันว่ามีการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มารับรอง²⁴⁰

6.2 ห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน

ควรทำการบันทึกวัตถุทุกชนิดที่รวบรวมเพื่อการสืบสวนสอบสวนทั้งในรูปแบบเอกสารและภาพถ่าย ในการเก็บกู้หลักฐาน ผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนควรเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม รวมถึงอุปกรณ์ป้องกันตนเอง อุปกรณ์บรรจุห่อที่ต้องใช้ (ถุง กล่อง ขวดพลาสติก และแก้วขนาดเล็ก/ขวดต่าง ๆ) เครื่องมือบันทึก รวมถึง อุปกรณ์ถ่ายภาพ เป็นต้น²⁴¹

ทุกขั้นตอนของการกู้คืน การเก็บรักษา การขนส่ง และการวิเคราะห์เพื่อตรวจพิสูจน์ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ นับจากสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมไปยังศาล จนกระบวนการตุลาการสิ้นสุด ควรได้รับการบันทึกไว้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประกันความสมบูรณ์ของหลักฐาน²⁴² ในการประกันห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐานนั้น ต้องมีการระบุอัตลักษณ์และลำดับบุคคลทั้งหมดที่ครอบครอง เข้าถึง หรือจัดการกับวัตถุนั้นโดยชัดแจ้ง นับจากเวลาที่ผู้ทำการสืบสวนสอบสวนได้หลักฐานชิ้นนั้นมาจนกระทั่งนำเสนอต่อศาล หากห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐานขาดความต่อเนื่อง อาจทำให้ไม่สามารถนำเสนอเพื่อเอาผิดจำเลยในคดีอาญาได้หรืออาจทำให้น่าหนักของหลักฐานอ่อนลง

²³⁹ เฟ็งอ๋าง, §141

²⁴⁰ เฟ็งอ๋าง, §142

²⁴¹ เฟ็งอ๋าง, §64

²⁴² เฟ็งอ๋าง, §65

ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการขนส่งพยานวัตถุด้วยวิธีที่ป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเสื่อมสภาพ และปนเปื้อนไปกับหลักฐานชิ้นอื่น ควรอ้างอิงและทำเครื่องหมายเฉพาะ บนหลักฐานแต่ละชิ้นที่เก็บกู้มา เพื่อให้ประกันอัตลักษณ์ของชิ้นหลักฐานนับตั้งแต่เวลาที่ เก็บกู้จนถึงขั้นตอนการวิเคราะห์และการเก็บรักษา ทั้งนี้ ให้มีรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ทำการ สอบสวนด้วยเสมอ²⁴³

สถานที่เก็บรักษาหลักฐานควรสะอาด ปลอดภัย และเหมาะกับการรักษาวัตถุให้อยู่ในสภาพดี อีกทั้งควรได้รับการป้องกันมิให้บุคคลที่ไม่มีอำนาจเข้าถึงหลักฐานดังกล่าว และป้องกันจากการปนเปื้อนกับหลักฐานชิ้นอื่นด้วย²⁴⁴ ส่วนหลักฐานดิจิทัลให้เก็บรวบรวม รักษา และทำการวิเคราะห์ตามวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดในทางสากล²⁴⁵

²⁴³ เห่งอ้าง, §65

²⁴⁴ เห่งอ้าง, §66

²⁴⁵ โปรดอ่าน, ตัวอย่างเช่น, Association of Chief Police Officers, “Good Practice Guide for Digital Evidence”, United Kingdom, ที่ http://www.digital-detective.net/digital-forensics-documents/ACPO_Good_Practice_Guide_for_Digital_Evidence_v5.pdf

7. การสืบสวนสอบสวนด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย: การจัดการสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม และการระบุตัวผู้เสียหาย

การระบุสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงแต่ไม่เฉพาะแค่สถานที่ที่พบศพ²⁴⁶ นั้นสามารถส่งผลสำคัญต่อการสืบสวนสอบสวนได้ ทั้งนี้ สถานที่ที่ผู้ทำการสืบสวนสอบสวนลงพื้นที่ บันทึกและค้นพบวัตถุพยาน มักถูกนิยามว่าเป็นสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม ซึ่งเป็นถ้อยคำกลางที่ใช้โดยปราศจากอคติแม้ว่าจะมีอาชญากรรมเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม และหากว่าไม่ใช่สถานที่ที่เกิดอาชญากรรมขึ้น ก็ควรพิจารณาที่ที่พบการเสียชีวิตนั้นโดยรอบคอบเสมือนดังเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุอาชญากรรมขึ้นจริง²⁴⁷

7.1 การจัดการสถานที่เกิดเหตุ

สถานที่สำคัญทุกที่ในกระบวนการสอบสวนต้องถูกระบุและกำหนด รวมถึงสถานที่ที่ผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัยเผชิญหน้ากัน สถานที่ที่เกิดอาชญากรรมทุกที่ อีกทั้งสถานที่ทุกที่ที่อาจมีการฝังศพ การวิเคราะห์ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ในสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม จำต้องมีการบันทึกหลักฐานด้วยการถ่ายภาพ การวัด การจดบันทึก และการบันทึกรายการของสิ่งของ เป็นต้น และควรมีการกำหนดอ้างอิงรายการสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจสถานที่เสียชีวิตได้โดยอิสระและเพิ่มความน่าเชื่อถือของหลักฐานที่รวบรวมหลักฐาน ทั้งนี้ การพบศพในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งนั้น สถานที่ดังกล่าวอาจจะใช่หรืออาจจะไม่ใช่สถานที่ที่มีการตายเกิดขึ้นก็ได้

พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 วางมาตรฐานเรื่องการสืบสวนสอบสวนสถานที่เกิดอาชญากรรมไว้โดยละเอียด พิธีสารชี้ว่าการสอบสวนสถานที่เกิดเหตุควรดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งผ่านการอบรมทางกฎหมายและวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการระบุ

²⁴⁶ สถานที่เกิดเหตุอาจเป็นสถานที่ซึ่งพบศพหรือซากโครงกระดูกของบุคคล เช่นเดียวกับอาคาร ยานยนต์ หรือสถานที่ใดที่เกี่ยวข้องกันในสภาพแวดล้อมดังกล่าว รวมถึงสิ่งของแต่ละชิ้นในบริเวณเดียวกัน เช่น เสื้อผ้า อาวุธ หรือสิ่งของส่วนตัว

²⁴⁷ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §58

อัตลักษณ์ การจัดทำบันทึก การเก็บรวบรวม และการรักษาพยานหลักฐาน²⁴⁸ โดยแม้จะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เปี่ยมประสบการณ์ก็อาจจะผิดพลาดในประเด็นพื้นฐานได้หากไม่ได้รับการอบรมมาก่อน ยกตัวอย่างเช่นในคดีอื้อฉาวที่เกิดขึ้นที่เมืองเอสเซ็กซ์ (Essex) ประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 2015 นั้นมีการพบศพหัวหน้าองค์กรอาชญากรรมในสวนหลังบ้านของเขา ตำรวจและหน่วยกู้ชีพที่ลงพื้นที่เกิดเหตุสรุปว่าผู้ตายเสียชีวิตเพราะภาวะโรคหัวใจที่เป็นมาก่อนแล้ว แต่ในภายหลัง เจ้าหน้าที่ผ่าศพพบว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เพราะพบกระสุนหกนัดที่บริเวณด้านหลังของผู้ตาย²⁴⁹

แน่นอนว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์อาจไม่เพียงพอดูเวลา โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่หลักนิติธรรมถูกทำลาย เช่น ในเหตุการณ์การขัดกันทางอาวุธ (สงคราม) หรือมีการใช้ความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ในกรณีดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญในด้านอื่นนอกเหนือจากด้านนิติวิทยาศาสตร์ เช่น บุคลากรทางการแพทย์ นักข่าว หรือนักสิทธิมนุษยชน อาจเป็นบุคคลแรกที่เข้าถึงพื้นที่ก่อน และสิ่งต่างๆ ที่คนกลุ่มนี้บันทึกไว้อาจมีความสำคัญต่อการสืบสวนสอบสวนในภายหลัง รวมถึงต่อการจัดการกับการเสียชีวิตและการระบุตัวตนของผู้เสียชีวิตอย่างถูกต้อง แม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะไม่มีหน้าที่ทางกฎหมายอย่างเป็นทางการให้ทำการระบุ บันทึก หรือเก็บรวบรวมหลักฐานก็ตาม²⁵⁰

อย่างไรก็ตาม การเก็บหลักฐานสำคัญในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมทุกกรณีนั้น ต้องมีการบันทึกภาพถ่าย หากทำได้ควรใส่เครื่องมืออ้างอิงอัตราส่วนและตัวบ่งชี้ทิศทางด้วย แม้ว่าการบันทึกวิดีโออาจเป็นส่วนเสริมของการถ่ายภาพได้ แต่วิดีโอไม่ควรเป็นวิธีหลักในการบันทึกภาพเนื่องจากความละเอียดของภาพที่ไม่มากพอ ภาพแรกสุดที่ถ่ายในสถานที่เกิดอาชญากรรมควรเป็นภาพที่วัตถุต่างๆ อยู่ในตำแหน่งเดิมทุกประการ (ตามที่พบ/อยู่ ณ ที่นั้น) ก่อนที่จะมีการเคลื่อนย้ายของสิ่งที่จะเป็นหลักฐาน เว้นเสียแต่มีเหตุผลอันชอบธรรมที่ต้องเคลื่อนย้ายก่อนจะถ่ายภาพ (ตัวอย่าง เช่น หากมีปืนทิ้งไว้ ณ ที่สาธารณะ ก็อาจจำต้อง

²⁴⁸ เห่งอ้าง, §167

²⁴⁹ ไบรด์อ่าน, ตัวอย่างเช่น L. Keay, “Revealed: How ‘Goldfinger’ crime lord ‘was stalked like an animal by hitman who made spyhole in garden fence of his Essex home before shooting him six times’”, Daily Mail Online, 21 มิถุนายน 2018, ที่ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-5870889/John-Palmer-Goldfinger-stalked-like-animal-hitman-spyhole-Essex-garden-fence-reward.html>

²⁵⁰ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §169

เก็บปืนออกไปก่อนเพื่อความปลอดภัยของสาธารณะ เป็นต้น) ควรมีการวัดสถานที่เกิดเหตุ อาชญากรรมอย่างละเอียดแม่นยำ (ความยาว ความกว้าง และความสูง (หากจำเป็น)) และ กำหนดจุดเป็นภาพร่าง แผนภาพ หรือแผนที่ หรือทำการบันทึกโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ส่วนการบันทึกนั้น ควรบรรยายว่าค้นพบอะไรที่สำคัญบ้างและบันทึกวิธีที่เก็บรวบรวม ข้อมูล ต้องจัดการภาพถ่ายและเอกสารที่ถูกบันทึกรวบรวมให้สอดคล้องกับมาตรฐานเรื่อง ห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน ซึ่งจะป้องกันบันทึกไม่ให้คลาดเคลื่อน²⁵¹ การบันทึกเช่นว่า เป็นวิธีการที่บุคคลที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญสามารถมีส่วนในการสนับสนุนการค้นหาความจริง และ/หรือการไต่สวนโดยศาลในอนาคตได้ โดยปกติแล้ว ความน่าเชื่อถือของรายงานการ บันทึกดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นหากมีการจัดเก็บตามมาตรฐานห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน กล่าวคือมีการบรรยายไว้โดยชัดเจน โดยรับรองว่าใครเป็นผู้บันทึก/รวบรวม ที่มาของการ บันทึก และใช้ความระมัดระวังในการจัดเก็บรักษาหรือจัดการกับบันทึกในเวลาต่อมา²⁵²

ภายหลังจากที่ได้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมโดยครบถ้วน ควรจะรักษา สถานที่นั้นให้ปลอดภัย ส่วนบันทึกรายการเข้าออก (บันทึกว่ามีใครบ้างที่เข้าออกในสถานที่ เกิดเหตุ ในเวลาใด) ของสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมแต่ละที่ ควรดำเนินการบันทึกอย่างต่อเนื่องและเก็บรักษาไว้จนกว่าจะการดำเนินการเกี่ยวกับสถานที่นั้นเสร็จสิ้น กรณีนี้ยังหมายถึง การจำกัดการเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมไว้ให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้สอบสวนที่เกี่ยวข้อง มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพราะจะช่วยรักษาห่วงโซ่พยานหลักฐาน นอกจากนี้ ความปลอดภัย ในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมก็เป็นประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระหว่างหรือ ภายหลังจากการค้นหาร่องรอยทางอาวุธ (สงคราม) เพราะอาจพบวัตถุบางอย่าง เช่น ระเบิดที่ยังไม่ทำงาน สารพิษ และ/หรือทุ่นระเบิด จึงจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดเหตุขึ้น²⁵³ เมื่อตรวจสอบเรื่องความปลอดภัยแล้วและเมื่อสามารถกระทำ ได้ตามสมควร ให้เจ้าหน้าที่ค้นหาหลักฐานอย่างเป็นระบบ โดยบันทึกหลักเกณฑ์การ ตรวจสอบในบันทึกของผู้ทำการสอบสวน เพราะจะช่วยในการระบุว่าวัตถุใดเกี่ยวข้องกับการ ลำดับเหตุการณ์ช่วงไหนและสามารถเชื่อมโยงกับผู้ต้องสงสัย ผู้เสียหาย และพยานวัตถุอื่น ในสถานที่เกิดเหตุได้²⁵⁴

²⁵¹ เฟ็งอ้าง, §168

²⁵² เฟ็งอ้าง, §170

²⁵³ เฟ็งอ้าง, §172

²⁵⁴ เฟ็งอ้าง, §173

ให้บันทึกขึ้นหลักฐานด้วยเครื่องบ่งชี้เป็นการเฉพาะ (เช่น วางหมายเลข และ/หรือ ใส่ตัวอักษรไว้) จำเป็นต้องกำหนดรหัสของสถานที่เพื่อการบันทึกหลักฐาน รวมทั้งวัตถุอื่น ๆ ที่อยู่ในสถานที่เดียวกัน²⁵⁵ ควรมีระบบมาตรฐานการกำหนดเครื่องบ่งชี้ของหลักฐานทุกชิ้น²⁵⁶

การถ่ายภาพควรถ่ายตามลำดับโดยให้ภาพแรกและภาพถัดไปมีความคาบเกี่ยวกัน ต่อ ๆ ไป เพราะจะช่วยให้บุคคลอื่นสามารถเข้าใจความสัมพันธ์เรื่องตำแหน่งระหว่างวัตถุที่เป็นหลักฐานในสถานที่เกิดอาชญากรรมได้²⁵⁷ ควรรวบรวมบันทึกรูปภาพ (Photolog) ตามลำดับการถ่ายภาพ และควรระบุรายละเอียดว่าภาพถูกถ่ายโดยผู้ใด ลำดับที่รูปภาพถูกถ่าย เวลาที่ถ่ายภาพ และสถานที่ถ่ายภาพด้วย²⁵⁸

กล้องดิจิทัลเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเพราะสามารถสร้างระบบเรียงเลขไฟล์และมีข้อมูลรายละเอียดของภาพ (metadata) ที่บันทึกอยู่ในตัวรูปถ่ายเอง ข้อมูลรายละเอียดของภาพดังกล่าวอาจประกอบด้วยวันที่และเวลา การเทคนิคของกล้องที่ถูกตั้งค่าไว้ และเมื่อเชื่อมต่อกับระบบบ่งบอกตำแหน่งในโลก (GPS) ก็จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นแวงและเส้นรุ้งของสถานที่ถ่ายภาพ²⁵⁹

มีภาพถ่ายสามประเภทที่ต้องถูกบันทึกในฐานะข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุและหลักฐาน ดังต่อไปนี้

- **ภาพถ่ายจากมุมกว้าง** ถ่ายภาพจากภายนอกสถานที่มุ่งตรงไปยังจุดศูนย์กลาง (ทำให้เห็นมิติเชิงพื้นที่ของสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม)
- **ภาพถ่ายระยะปานกลาง** แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างวัตถุที่เป็นหลักฐาน และตำแหน่งของวัตถุเหล่านั้นในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม (ให้กำหนดเครื่องบ่งชี้ที่วัตถุหลักฐานแต่ละชิ้นให้มองเห็นได้ชัดเจน)

²⁵⁵ เฟ็งอ้าง, §176

²⁵⁶ โปรดอ่าน §§ 4 ถึง 97 ของพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 เรื่องการติดป้าย

²⁵⁷ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §176

²⁵⁸ เฟ็งอ้าง, §177

²⁵⁹ เฟ็งอ้าง

- **ภาพถ่ายระยะใกล้** ทำให้มองเห็นลักษณะของหลักฐานแต่ละชิ้น (ภาพแรกเป็นภาพเครื่องงั้งซี่ที่ระบุว่าเป็นหลักฐานใด จากนั้นตามมาด้วยภาพต่อไปที่เป็นตัวหลักฐานนั่นเอง) ภาพถ่ายควรทำให้เต็มกรอบภาพและควรมีเครื่องมือระบุอัตราส่วนด้วย²⁶⁰

การวัดขนาดจากสถานที่เกิดเหตุช่วยเสริมความชัดเจนในการอธิบายมิติของวัตถุ ซึ่งถูกบันทึกอยู่ในภาพถ่ายในเชิงพื้นที่ การวัดขนาดและแผนผังดังกล่าวควรประกอบด้วยรายการต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อย

- ชื่อผู้สืบสวนสอบสวนที่ทำการวัดขนาด
- เลขคดี
- วันที่และเวลา
- มุมที่วัดแล้ว
- ลูกศรชี้ทางทิศเหนือ
- ดัชนีของวัตถุที่เป็นหลักฐานในภาพร่าง

อัตราส่วนและจุดอ้างอิงเป็นสิ่งจำเป็นในการวัดขนาดด้วย²⁶¹

ให้บันทึกจากสถานที่เกิดอาชญากรรม โดยมีรายการดังต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อย

- ชื่อของผู้ทำการสืบสวนสอบสวน
- วันและเวลา
- รายการกิจกรรมที่ดำเนินการตามลำดับ (หลักเกณฑ์การตรวจค้น เวลาที่ทำการตรวจค้น เวลาและสถานที่ที่ถ่ายภาพ เวลาและสถานที่ที่มีการตรวจวัดขนาด เวลาและสถานที่ที่เก็บรวบรวมหลักฐานและบรรจุหีบห่อ ตลอดจนประเภทของการวิเคราะห์ที่ดำเนินการ)

²⁶⁰ เฟ็งอั้ง, §178

²⁶¹ เฟ็งอั้ง, §179

บันทึกควรรวมรายการและมีคำบรรยายหลักฐานอย่างละเอียด ซึ่งต้องสอดคล้องกับเครื่องบ่งชี้ของวัตถุเหล่านั้น และควรลงลายมือชื่อโดยผู้ที่ทำการสืบสวนสอบสวนหรือวิเคราะห์²⁶²

7.2 การกักขังศพและชิ้นส่วนของมนุษย์

การกักและจัดการกับชิ้นส่วนของมนุษย์ – ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุดในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม - จำเป็นต้องได้รับความใส่ใจและระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยต้องเคารพศักดิ์ศรีของผู้เสียชีวิตและปฏิบัติตามวิธีปฏิบัติที่ดีด้านนิติเวช ทั้งนี้ การกักชิ้นส่วนของมนุษย์ควรอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและคำแนะนำของนักนิติมานุษยวิทยา (ในกรณีการกู้โครงกระดูก) หรือแพทย์นิติเวช (หากเป็นกรณีที่ยังมีเนื้อหนัง) ถ้าชิ้นส่วนของมนุษย์ถูกกู้โดยตำรวจหรือบุคลากรอื่นที่ไม่ได้รับการอบรม ซึ่งมักเกิดขึ้นอยู่เสมอ กรณีเช่นว่ามักก่อให้เกิดปัญหาในการระบุชิ้นส่วนร่างกายและ/หรือองค์ประกอบของโครงกระดูก²⁶³

กรณีที่พบชิ้นส่วนร่างกายมนุษย์สองชิ้นหรือมากกว่าสองชิ้นขึ้นไปไม่ควรตั้งสมมติฐานว่าชิ้นส่วนที่แยกกันนั้นเป็นของผู้เสียชีวิตคนเดียวกัน ควรเป็นแพทย์นิติเวชหรือนักนิติมานุษยวิทยาเท่านั้นที่จะตรวจสอบข้อเท็จจริงดังกล่าว²⁶⁴ ในทุกกรณี ควรถ่ายภาพชิ้นส่วนของมนุษย์ในตำแหน่งเดิม ไม่ว่าจะชิ้นส่วนนั้นจะอยู่ในสภาพสมบูรณ์ เป็นโครงกระดูก กระจัดกระจาย หรือเป็นร่างที่ถูกฝัง²⁶⁵ ควรตรวจสอบชิ้นส่วนศพ อีกทั้งควรถ่ายภาพชิ้นส่วนของเสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัว และหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งบันทึกข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องลงในบันทึกสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม²⁶⁶

กรณีชิ้นส่วนมนุษย์ที่ถูกฝังไว้อาจถูกค้นพบในหลุมศพเดี่ยวหรือหลุมศพรวม ในกรณีเช่นว่ามักมีข้อกังวลเรื่องการขุดหลุมศพ แต่ไม่ว่าในกรณีใดก็ตามก็ควรนำวิธีการทางโบราณคดีมาใช้ในการขุดศพทุกหลุมดังที่กำหนดไว้ในแนวทางโดยละเอียดในหมวด ค. ของพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 (ได้รวมอยู่ในภาคผนวกของคู่มือฯ ฉบับนี้แล้ว)

²⁶² เฟ็งอ้าง, §181

²⁶³ เฟ็งอ้าง, §90

²⁶⁴ เฟ็งอ้าง, §91

²⁶⁵ เฟ็งอ้าง, §92

²⁶⁶ เฟ็งอ้าง, §93

7.3 การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลจากซากศพและชิ้นส่วนของมนุษย์

การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลคือการหาชื่อ/ตัวตนที่ถูกต้องของผู้เสียชีวิต ทั้งนี้ จากการพัฒนางานด้านการตรวจพิสูจน์พันธุกรรมและ DNA ทำให้การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลจากตัวอย่างเนื้อเยื่อของมนุษย์ที่มีขนาดเล็กและเก่าแล้วสามารถทำได้และได้ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ตามที่ Morris Tidball-Binz จากคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ ได้เขียนไว้

“หลังจากที่พิธีสารมินนิโซตาต้นฉบับได้ระบุแนวทางเอาไว้ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพิสูจน์อัตลักษณ์ของผู้ตายนั้นได้มีการพัฒนาไปด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เช่นที่ได้มีการโต้เถียงกันไว้ การสืบสวนสอบสวนก่อนหน้านั้นที่ดำเนินการโดยคณะตุลาการศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวียและรวันดา (The International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda) กลับเน้นการรวบรวมหลักฐานเพื่อดำเนินคดีมากกว่าความต้องการของครอบครัวที่ต้องการให้มีการพิสูจน์อัตลักษณ์ของบุคคลที่เขารัก²⁶⁷ ปัจจุบัน นักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจสอบการเสียชีวิตจึงถูกคาดหวังให้ทำการพิสูจน์อัตลักษณ์ซากศพตามหลักการและเพื่อคุ้มครองสิทธิของครอบครัว²⁶⁸ ในงานประชุมเรื่องบุคคลสูญหายและครอบครัวของพวกเขาที่จัดโดยคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 2003 มีข้อสรุปว่าเป็นเรื่องผิดที่จะทำการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ (สงคราม) หรือภัยพิบัติ ถ้าการสืบสวนสอบสวนนี้จะเน้นเฉพาะการบันทึกเหตุและพฤติการณ์ที่ตายเท่านั้น โดยไม่มีความพยายามที่จะพิสูจน์อัตลักษณ์ของผู้เสียหาย”²⁶⁹

²⁶⁷โปรดอ่าน, ตัวอย่าง เช่น A. Rosenblatt, International Forensic Investigations and the Human Rights of the Dead, 32 Human Rights Quarterly, 923 (2010) และ E. Stover and R. Shigekane, The missing in the aftermath of war: When do the needs of victims' families and international war crimes clash?, 84 Int'l Rev. Red Cross, 853 (2002)

²⁶⁸โปรดอ่าน, ตัวอย่างเช่น INTERPOL Resolution No. AGN/65/RES/13/1996 “Disaster Victim Identification”: “ยอมรับว่า ด้วยเหตุทางกฎหมาย ศาสนา วัฒนธรรม และเหตุอื่นๆ มนุษย์มีสิทธิที่จะไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตนแม้ภายหลังการเสียชีวิตและการหาตัวตนของผู้เสียหายจากภัยพิบัติมีความสำคัญยิ่งต่อการสืบสวนสอบสวนของตำรวจ”

²⁶⁹ICRC, The Missing and their Families, Report, Doc. ICRC/TheMissing/01.2003/EN/10, Chap. II, Executive Summary, ที่ <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/report/5jahr8.htm>

ในการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิต การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลของศพถือว่ามี ความสำคัญลำดับต้น ๆ ข้อมูลก่อนและหลังการเสียชีวิตที่มีคุณภาพที่ถูกนำมาเปรียบเทียบ อย่างถูกต้องนั้นจำเป็นต่อการระบุตัวตนที่แม่นยำ²⁷⁰ **การที่ครอบครัวหรือเพื่อนฝูงมาดูแล และ จ้างรายผู้เสียชีวิตได้ ส่วนมากจะเชื่อถือได้แต่ไม่เสมอไป** การจำกัดอาจเป็นกรณีที่ระบุ ว่า ไซ้หรือไม่ใช่ญาติติดกันได้ โดยอาจเกิดจากกรณีที่ศพเนาเปื่อยไปบางส่วนหรือหน้าศพบวม หรือเขียวช้ำ บางกรณี สมาชิกในครอบครัวอาจเศร้าโศกจนมีอาการแผล่มองศพหรือโบหน้า ผู้เสียชีวิตได้ ทั้งนี้ องค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (Interpol) ไม่ยอมรับการ รับรองด้วยตาเปล่าในกรณีที่ยืนยันว่าศพเป็นบุคคลที่ตนรู้จัก²⁷¹

ในกรณีการเสียชีวิตที่ต้องสงสัยว่ามีขอบด้วยกฎหมาย (และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ กาลเวลาผ่านไปและศพเริ่มเนาเปื่อย หรือมีลักษณะใบหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการ บาดเจ็บหรือถูกไหม้) การระบุตัวโดยการดูด้วยตาเปล่าจะต้องได้รับการยืนยันทุกครั้งด้วย วิธีอื่น ได้แก่ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ เช่น ลายนิ้วมือ การตรวจสอบทางทันต กรรม และการวิเคราะห์ DNA²⁷² บ่อยครั้งที่วิธีทางวิทยาศาสตร์ที่น่าเชื่อถือถูกเรียกว่าเป็น วิธี “หลัก” ในการพิสูจน์อัตลักษณ์

การประเมินลักษณะทางกายภาพ (เช่น ความไม่สมประกอบของร่างกาย แผลเป็น หรือรอยผ่าตัดได้สวยเวะเทียม ที่มองเห็นได้บนร่างกายด้วยตาเปล่าหรือจากฟิล์มเอกซเรย์) และนำมาเปรียบเทียบกับประวัติ โดยทั่วไปถือเป็นวิธีการลำดับรองลงมา แม้ว่าบางกรณีการ ประเมินดังกล่าวอาจถูกนำมาใช้เป็นวิธีการเดียว หรือร่วมกับวิธีการอื่น ในการระบุตัวตนโดย เฉพาะได้ การระบุตัวตนจากของใช้ส่วนตัวก็จัดเป็นวิธีการลำดับรองเช่นกัน โดยอาจนำทั้งวิธี

²⁷⁰ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §115

²⁷¹ เฟ็งอ้าง, §116 ไม่ควรอาศัยการระบุอัตลักษณ์ด้วยตาเปล่าเพียงอย่างเดียวกับกรณีการเสียชีวิตหลาย ราย เนื่องจากเป็นเรื่องปกติมากที่จะเกิดข้อผิดพลาดภายใต้สถานการณ์เช่นนั้นอันเนื่องมาจากแรงกดดัน ด้านอารมณ์ของผู้ที่ต้องตรวจสอบศพ ความตึงเครียดจากการต้องดูศพที่นอนเรียงรายอยู่ หรือการต้องดูศพ แล้วศพเล่า ซึ่งลดความแม่นยำในการระบุอัตลักษณ์ นอกจากนี้ ของใช้ส่วนตัวนั้นยังไม่มีลักษณะที่เฉพาะ เจาะจงและขึ้นอยู่กับกรรมวิธีในการรวบรวมร่างผู้เสียชีวิต ของใช้เหล่านี้อาจถูกรวบรวมไปพร้อมกับร่าง ผู้เสียชีวิตที่ไม่ใช่เจ้าของสิ่งของดังกล่าว เฟ็งอ้าง, §125 ทั้งนี้ กระบวนการระบุตัวตนเหนือจากภัยพิบัติ ขององค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศหรือ Interpol (disaster victim identification หรือ DVI) กำหนดให้มีการเก็บรวบรวมของใช้ส่วนตัวในสถานที่เกิดเหตุแยกไว้ต่างหาก มิใช่รวบรวมให้แก่ศพใด ศพหนึ่ง, เฟ็งอ้าง

²⁷² พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §120

การหลักและวิธีการลำดับรองมาใช้ประกอบกันเพื่อให้หลักฐานหนักแน่นขึ้นเพื่อหาข้อสรุป²⁷³

การวิเคราะห์หลักฐานที่มีอยู่ทั้งหมดจะนำไปสู่ข้อสรุปสุดท้าย ได้แก่ ข้อสรุปดังต่อไปนี้

- การระบุอัตลักษณ์บุคคล กรณีที่มีความสอดคล้องระหว่างข้อมูลก่อนและหลังการเสียชีวิต โดยปราศจากความคลาดเคลื่อนที่ไม่สามารถอธิบายได้
- การปฏิเสธสมมติฐานของอัตลักษณ์บุคคล เมื่อมีหลักฐานสนับสนุนให้ตัดสมมติฐานใดๆ เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชิ้นส่วนผู้เสียชีวิตนั้นออก²⁷⁴ หรือ
- ไม่มีข้อสรุปเกี่ยวกับการระบุอัตลักษณ์ของซากศพนั้น

รายงานฉบับสมบูรณ์ควรระบุสิ่งที่ค้นพบจากการตรวจสอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์บุคคลด้วย

ไม่ว่าจะเป็นกรณีเสียชีวิตของบุคคลเดียวหรือหลายคนในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ครอบครัวก็ควรมีส่วนร่วมและได้รับการบอกกล่าวอย่างครบถ้วนเกี่ยวกับกระบวนการพิสูจน์อัตลักษณ์นั้น²⁷⁵

²⁷³ เฟ็งอ่าง, §121

²⁷⁴ อาจมีกรณีที่แม้ว่าจะพยายามใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อระบุตัวตนของศพ แต่หาว่าข้อมูลที่ได้บ่งชี้แล้วว่า อาจจะเป็นหรืออาจเป็นไปได้ว่าเป็นตัวตนของบุคคลหนึ่งๆ

²⁷⁵ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §130

8. การสืบสวนสอบสวนด้านนิติวิทยาศาสตร์: การผ่าศพ

โดยทั่วไปการผ่าศพ (Autopsy) (เรียกอีกชื่อว่าการวินิจฉัยหลังการเสียชีวิต) นั้นเป็นแกนหลักของการสืบสวนสอบสวนกรณีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บ่อยครั้งที่การผ่าศพเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่กำหนดแนวทางการสืบสวนสอบสวนเพื่อระบุอัตลักษณ์ของผู้เสียชีวิต รวมทั้งสาเหตุ พหุติการณณ์ และสภาวะการณณ์ของการเสียชีวิต และยังคงค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับการทรมานด้วย²⁷⁶

การผ่าศพมีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ ดังนี้

- ค้นหาและบันทึกอัตลักษณ์ทั้งหมดของผู้เสียชีวิต (หากจำเป็น)
- ค้นหาและบันทึกกระบวนการทางพยาธิวิทยาทั้งหมด รวมถึงบาดแผลที่ปรากฏ
- เพื่อจัดทำข้อสรุปเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของผู้เสียชีวิต (หากจำเป็น) และ
- เพื่อจัดทำข้อสรุปเกี่ยวกับสาเหตุของการเสียชีวิตและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เสียชีวิต²⁷⁷

พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 ระบุว่า เนื่องด้วยการสืบสวนสอบสวนกรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้นมีความสำคัญมาก ดังนั้น หากตัดสินใจจะไม่ดำเนินการผ่าศพ จึงควรให้เหตุผลเป็นลายลักษณ์อักษรและให้ฝ่ายตุลาการทบทวน²⁷⁸

²⁷⁶ พิธีสารฉบับใหม่รวมแนวทางฉบับปรับปรุงและขยายความการบันทึกข้อมูลเรื่องการทรมาน และบทเรียนที่ได้จากการใช้และนำพิธีสารอิสตันบูลไปปฏิบัติ (The Istanbul Protocol) ทั่วโลก Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, OHCHR, 1999, ที่ <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>

²⁷⁷ โปรดอ่าน, ตัวอย่าง เช่น M. El-Nageh et al., Ethical Practice in Laboratory Medicine and Forensic Pathology, World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean, Alexandria, Egypt, 1999, หน้า 38 –39, ที่ www.emro.who.int/dsaf/dsa38.pdf

²⁷⁸ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §25

8.1 การดำเนินการผ่าศพ

พิธีสารมินนิโซตากำหนดหลักการทั่วไปเพื่อเป็นแนวทางเกี่ยวกับการผ่าศพและหน้าที่ของแพทย์นิติเวชที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตและการรายงานผลการตรวจพิสูจน์²⁷⁹ รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติอยู่ในแนวทางโดยละเอียดเรื่องการผ่าศพที่ต่อมาถูกรวมอยู่ในพิธีสาร²⁸⁰ (เป็นการพิมพ์ซ้ำภาคผนวกลงในคู่มือผู้ปฏิบัติฯ)

เพื่อให้แพทย์นิติเวชสามารถปฏิบัติตามวิชาชีพและหน้าที่ทางกฎหมายและจริยธรรม ควรเตรียมศพให้พร้อมสำหรับ “ช่วงเวลาขั้นต่ำที่เหมาะสม” เพียงพอสำหรับการวินิจฉัยอย่างเหมาะสมได้โดยไม่เร่งรีบ (พิธีสารมินนิโซตาแนะนำเวลาขั้นต่ำไว้ 12 ชั่วโมง) ทั้งนี้ หากมีการกำหนดเงื่อนไขที่รับไม่ได้ แพทย์นิติเวชควรสามารถปฏิเสธที่จะทำการวินิจฉัยและควรเตรียมรายงานที่อธิบายถึงจุดยืนดังกล่าว หากแพทย์นิติเวชตัดสินใจเดินทางวินิจฉัยโดยไม่คำนึงถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่ท้าทาย ก็ควรอธิบายไว้ในรายงานการผ่าศพเกี่ยวกับข้อจำกัดหรืออุปสรรคเหล่านั้น²⁸¹ หากทำได้ แพทย์นิติเวชควรไปยังสถานที่เสียชีวิต โดยเฉพาะเมื่อศพยังอยู่ที่เดิม²⁸²

ควรถ่ายภาพการผ่าศพอย่างละเอียดด้วยกล้อง/เลนส์ที่มีคุณภาพสูง อาจพิจารณาบันทึกวิดีโอการผ่าศพไปด้วย หากหาอุปกรณ์คุณภาพสูงไม่ได้ อุปกรณ์อื่น เช่น โทรศัพท์มือถือก็น่าจะยอมรับได้ แต่พึงระลึกไว้ว่าการที่ภาพถ่ายต้องมีคุณภาพที่ดีพอควรนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเพื่อช่วยให้ผลการผ่าพิสูจน์ศพสามารถถูกทบทวนได้อย่างเป็นอิสระ ภาพถ่ายควรมีความละเอียดสูงและจะต้องแสดงให้เห็นและมีรายละเอียดเกี่ยวกับร่องรอยการบาดเจ็บหรือโรคภัยตามที่กล่าวถึงในรายงานการผ่าศพ แต่ละภาพควรมีอัตราส่วนอ้างอิงและชื่อหรือหมายเลขคดีด้วย²⁸³

²⁷⁹ หน้าที่ของแพทย์นิติเวชที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนกรณีเสียชีวิตนั้นมีสามประการ ได้แก่ เพื่อประกันว่าจะมีการระบุอัตลักษณ์ของผู้เสียชีวิตได้อย่างถูกต้อง เพื่อประกันว่าสาเหตุและพฤติการณ์การเสียชีวิตจะถูกเปิดเผย และเพื่อใช้ความระมัดระวังและทักษะในงานดังกล่าว, พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §149

²⁸⁰ หมวด 5 (D)

²⁸¹ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §155

²⁸² เฟ็งอ้าง, §149

²⁸³ เฟ็งอ้าง, §255

ในส่วนและเทคโนโลยีอื่นนั้น การเอ็กซเรย์ (X-rays) พื้นฐานยังคงเป็นส่วนสำคัญของการผ่าตัด ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาภาพทางรังสีวิทยาแบบตัดขวางและสามมิติหรือการสแกน (Computerized Tomography หรือ CT สแกน) และการสร้างภาพด้วยสนามแม่เหล็กไฟฟ้า (Magnetic Resonance Imaging / MRI สแกน) ที่แม้มีประโยชน์อย่างมากมายในการผ่าตัด²⁸⁴ หากแต่ยังไม่สามารถทดแทนการผ่าตัดแบบเดิมได้²⁸⁵ นอกจากนี้ ยังมีราคาสูง ทำให้ไม่เป็นที่แพร่หลายในหลายประเทศ²⁸⁶

หากจัดหาได้ ควรทำ CT สแกนศพที่ยังบรรจุในถุงเก็บศพ (เมื่อดำเนินการแล้ว ให้พิจารณาว่าจำเป็นต้องมีการเอ็กซเรย์ธรรมดาอีกหรือไม่) หากไม่สามารถใช้การสแกนแบบตัดขวางได้ ก็ควรถ่ายภาพรังสีศพด้วยการเอ็กซเรย์ธรรมดาก่อนเคลื่อนย้ายศพออกจากถุงบรรจุ อีกทั้งยังอาจต้องกระทำการเอ็กซเรย์ดังต่อไปนี้

- การเอ็กซเรย์ฟัน (เพื่อวัตถุประสงค์ในการระบุอัตลักษณ์)
- โครงกระดูกที่บาดเจ็บ
- กรณีถูกยิงหรือถูกแทงเพื่อช่วยหาชิ้นส่วนของกระสุนหรือมีด
- โครงกระดูก (เพื่อช่วยระบุอายุและภาวะพัฒนาการของเด็กและเยาวชน)²⁸⁷

ต้องนำเครื่องกระตุ้นหัวใจ (pacemaker) ออกไป โดยเฉพาะถ้าจะมีการเผาศพ เพราะเครื่องดังกล่าวอาจจะเปิดได้หากสัมผัสไฟ

²⁸⁴ ปัจจุบันสามารถมองเห็นส่วนของร่างกายที่ยากจะตรวจได้โดยวิธีดั้งเดิม ในบางกรณี การสร้างภาพสามมิติจากข้อมูลการสแกนอาจช่วยในการแปลผลการบาดเจ็บหรือโรคได้ และเมื่อมีผู้เสียชีวิตจากภัยพิบัติจำนวนมากนั้น เทคโนโลยีดังกล่าวจะช่วยคัดแยกบุคคล เพิ่มโอกาสในการระบุอัตลักษณ์ อีกทั้งการเก็บรักษาภาพในระยะยาวด้วยระบบดิจิทัลยังช่วยพัฒนากระบวนการทบทวนผลการตรวจพิสูจน์ศพ อีกทั้งช่วยให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการผ่าตัดจากที่หาไม่ได้ในกรณีที่ระบบนิติพยาธิแพทย์ (Medico-legal systems) และการผ่าตัดเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก, พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §159

²⁸⁵ เฟ็งอ้าง, §158

²⁸⁶ เฟ็งอ้าง, §160

²⁸⁷ เฟ็งอ้าง, §256

การวินิจฉัยภายนอก เน้นการค้นหาหลักฐานการบาดเจ็บภายนอก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งในการผ่าศพส่วนใหญ่ บาดแผลทั้งหมดนั้นให้บันทึกรายละเอียด อาทิ ตำแหน่ง ขนาด รูปร่าง บริเวณรอบข้าง รูปแบบ ลักษณะ สี วิถีทาง ทิศทาง และความลึก เมื่อเป็นไปได้ ควรแยกแยะระหว่างบาดแผลที่เกิดจากการรักษาทางการแพทย์ออกจากบาดแผลที่ไม่ได้เกิดจากการรักษาทางการแพทย์²⁸⁸

หากมีบาดแผลจากการถูกยิง จำต้องวินิจฉัยว่าเป็นแผลที่กระสุนพุ่งเข้าหรือพุ่งออก หากเป็นแผลที่กระสุนเข้ามาแต่ไม่พบว่ามีบาดแผลที่กระสุนควรจะพุ่งออกไป จำเป็นต้องหากระสุนให้เจอและต้องนำออกมาเก็บรักษาไว้

ควรถ่ายภาพและติดสัญลักษณ์/เครื่องบ่งชี้แก่บาดแผลทั้งหมด²⁸⁹

การวินิจฉัยภายใน ควรสามารถอธิบายและเสริมผลลัพธ์ของการตรวจสอบภายนอกเกี่ยวกับการบาดเจ็บต่างๆให้กระจ่างชัดเจนขึ้น และควรระบุพร้อมทั้งบ่งบอกลักษณะโรคตามธรรมชาติทั้งหมดที่ปรากฏ²⁹⁰ ควรดำเนินการเก็บตัวอย่างหากจำเป็นต้องตรวจวินิจฉัยเพิ่มเติม²⁹¹ ซึ่งอาจรวมถึงการตรวจวินิจฉัยดังต่อไปนี้

- มิถุนวิทยา (การศึกษาโครงสร้างทางจุลภาคของเนื้อเยื่อโดยกล้องจุลทรรศน์)
- พิษวิทยา (รวมถึงชีวเคมี)
- จุลชีววิทยา (เพื่อตรวจหาโรค เป็นต้น)²⁹²
- เวชกัมมวิทยา (ที่อาจช่วยประเมินว่ามีการเคลื่อนย้ายศพหรือไม่ หลังจากเสียชีวิต) และ
- การทดสอบโมเลกุล/DNA

²⁸⁸ เเพ็งอ้าง, §260

²⁸⁹ เเพ็งอ้าง

²⁹⁰ เเพ็งอ้าง, §261

²⁹¹ โปรดอ่าน Forensic Autopsy: Manual for Forensic Pathologists, UN Office on Drugs and Crime, Ramallah, ตุลาคม 2015, “Special Investigations”, §5.6, ที่http://www.theapmla.net/files/PEX02_Forensic%20Autopsy%20Manual.opt.pdf

²⁹² โปรดอ่าน, ตัวอย่างเช่น S. Siedel, “The Value of Postmortem Microbiology Cultures”, Journal of Clinical Microbiology, Vol. 52, No. 4 (เมษายน 2014), หน้า 1028 – 1033

การสรุปเหตุที่ทำให้เสียชีวิต

ภายหลังเสร็จสิ้นการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิต ผู้วินิจฉัย (หมายความว่าแพทย์นิติเวชที่วินิจฉัยศพหลังเสียชีวิต) ต้องสรุปสาเหตุการตายและระบุว่าผู้เสียชีวิตคือใคร²⁹³ แบบฟอร์มที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลเพื่อใช้บันทึกสาเหตุของการเสียชีวิตเป็นไปตามที่องค์การอนามัยโลกกำหนดใน “แบบฟอร์มสากลของหนังสือทางการแพทย์รับรองสาเหตุการเสียชีวิต (The International Form of Medical Certificate of Cause of Death)”²⁹⁴ โดยในส่วนของแบบฟอร์มที่ว่าด้วยสาเหตุการเสียชีวิตนั้นประกอบไปด้วยสองส่วน ส่วนที่ 1 กล่าวถึงโรคหรือสภาวะที่นำไปสู่การเสียชีวิตโดยตรง (สาเหตุที่ทำให้เสียชีวิตโดยทันทีหรือ immediate causes) และเหตุที่มีมาก่อนแล้ว (หรือสาเหตุเบื้องหลังหรือ Underlying causes) และในส่วนที่ 2 ได้แก่ สภาวะที่สำคัญประการอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการเสียชีวิต แต่ไม่ก่อหรือเป็นเหตุให้เกิดสภาวะที่ระบุในส่วนแรก²⁹⁵

สาเหตุเบื้องหลังการเสียชีวิต (underlying cause of death) หมายถึงโรคร้ายหรือการบาดเจ็บที่ทำให้เกิดภาวะผิดปกติอันนำไปสู่การเสียชีวิตหรือสภาวะอันเป็นอุบัติเหตุหรือความรุนแรงที่ทำให้บาดเจ็บจนกระทั่งเสียชีวิตโดยตรง

สาเหตุที่มีส่วนทำให้เสียชีวิต (contributory cause(s) of death) หมายถึง โรคภัยหรือสภาวะสำคัญอื่น ๆ ที่มีส่วนทำให้เสียชีวิต แต่ไม่มีส่วนให้เกิดโรคหรือสภาวะตามทีระบุในส่วนที่ 1 ซึ่งก่อให้เกิดความตาย ทั้งนี้ ส่วนมากแล้วข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นคือการบันทึกรูปแบบของการเสียชีวิต (mode of death) เช่น ภาวะหยุดหายใจ (cardio-respiratory arrest) ระบบหายใจล้มเหลว (respiratory failure) หรืออาการโคม่า เป็นสาเหตุที่ทำให้เสียชีวิตโดยทันที (immediate cause of death)

หากไม่ทราบสาเหตุการเสียชีวิต แม้ว่าได้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนจนเสร็จสิ้นให้บันทึกว่า “ไม่ทราบ” หรือ “ระบุไม่ได้”²⁹⁶

²⁹³ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §265

²⁹⁴ โปรดอ่าน <https://crvs.gateway.info/learningcentre/cause-of-death-in-crvs/the-international-form-of-medical-certificate-of-cause-of-death>

²⁹⁵ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §266

²⁹⁶ เพิ่งอ้าง, §267

รายงานผลการผ่าศพ

รายงานการผ่าศพควรมีรายละเอียดเพียงพอที่จะช่วยให้แพทย์นิติเวชคนอื่นที่เข้ามาทำงานในเวลาอื่นหรือมาจากสถานที่อื่น (และสามารถเข้าถึงรูปที่ถูกถ่ายประกอบได้) สามารถมีข้อสรุปเกี่ยวกับการเสียชีวิตได้ด้วยตนเอง²⁹⁷

ภายหลังการผ่าศพควรทำรายงานสรุปข้อค้นพบ รวมถึงผลที่ได้จากการตรวจพิสูจน์เพิ่มเติมทั้งหลาย ผู้ผ่าศพควรระบุความเห็นของตนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของผู้เสียชีวิต รวมถึงการบาดเจ็บกับโรคที่ปรากฏ บาดแผลทั้งหลายที่เกิดจากการบาดเจ็บจากภายนอก ที่เกิดจากการบำบัดรักษา ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหลังการเสียชีวิต หรือที่เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ ก่อนเสียชีวิต ใกล้จะเสียชีวิต หรือหลังเสียชีวิต²⁹⁸

ทั้งนี้ รายงานผลการผ่าศพจะต้องไม่ระบุเพียงข้อค้นพบและบาดแผลที่ปรากฏ หากแต่ยังต้องกล่าวถึงการวินิจฉัยตีความด้วย ตัวอย่าง เช่น หากแพทย์นิติเวชเชื่อว่ามีการบาดเจ็บที่เกิดจากการทำร้ายหรือฆาตกรรมผู้เสียชีวิต พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 “สนับสนุนอย่างยิ่ง” ให้พวกเขา “เขียนความเห็นดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรลงในรายงานการผ่าศพ” แต่หากแพทย์นิติเวชไม่สามารถระบุได้โดยชัดเจนว่าผู้เสียชีวิตถูกทำร้ายหรือฆาตกรรมหรือไม่ แพทย์มีหน้าที่วินิจฉัยตีความและอธิบายมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ว่ามีบาดแผลเกิดขึ้นได้อย่างไร²⁹⁹

ควรส่งมอบรายงานฉบับสมบูรณ์ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัวผู้เสียชีวิต (ยกเว้น พบว่าบุคคลเหล่านั้นพัวพันกับการเสียชีวิตเสียเอง)³⁰⁰

²⁹⁷ เฟ็งอ้าง, §268

²⁹⁸ เฟ็งอ้าง

²⁹⁹ เฟ็งอ้าง, §151

³⁰⁰ เฟ็งอ้าง, §268

9. การดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพกับบุคคลที่ต้องรับผิดชอบการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

บทนี้กล่าวถึงการดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพกับบุคคลที่เชื่อว่าต้องรับผิดชอบการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยจะบรรยายถึงประเด็นที่แตกต่างกันออกไป รวมถึงเรื่องสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม และสิทธิของครอบครัวและพยาน

9.1 กระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Fair Trial) ตามมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ

กระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมตามครรลองของหลักนิติกระบวนการ (Due Process of Law) มีพื้นฐานมาจากหลักการสองประการ ประการที่หนึ่งคือสิทธิของบุคคลทุกคนที่เสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและศาล ประการที่สองคือสิทธิของบุคคลในการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย โดยมีหลักประกันว่าการพิจารณาคดีเช่นนั้นได้กระทำโดยองค์การตุลาการที่ถูกแต่งตั้งโดยชอบด้วยกฎหมาย มีความเชี่ยวชาญ เป็นอิสระ และเป็นกลาง (ทั้งยังมีสิทธิที่จะอุทธรณ์)³⁰¹ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติและศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาใต้กล่าวว่าสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม โดยศาลที่เป็นอิสระ เป็นกลาง และเชี่ยวชาญ เป็นสิทธิเด็ดขาดที่ไม่สามารถยกเว้นหรือระงับไว้ได้³⁰²

สิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ประกอบด้วยสิทธิหลัก ดังต่อไปนี้

- พิจารณาคดีโดยศาลที่เป็นอิสระ เป็นกลาง และเป็นศาลที่ตั้งในภาวะปกติ
- ได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
- ได้รับแจ้งข้อมูลเรื่องสภาพและเหตุแห่งข้อกล่าวหา

³⁰¹ ICJ, Trial Observation Manual for Criminal Proceedings, Practitioners' Guide No. 5, เจนีวา, 2009, หน้า 38

³⁰² คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ความเห็นทั่วไปลำดับที่ 32, §19 และ Gonzalez del Rio v. Peru, Views (Comm. No. 263/1987), 28 ตุลาคม 1992, §5.2 ประกอบกับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา, "Report on Terrorism and Human Rights", 2002, §261

- ได้รับโอกาสต่อสู้และเลือกแต่งตั้งทนายเพื่อช่วยเหลือคดี
- ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่มีค่าใช้จ่าย หากเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม
- ได้รับเวลาและการอำนวยความสะดวกที่เพียงพอในการสู้คดี
- สามารถติดต่อสื่อสารได้โดยอิสระกับที่ปรึกษาคดี
- ได้รับการพิจารณาคดีโดยไม่ล่าช้า
- ได้สืบพยานและถามค้าน
- มีล่ามช่วยแปล หากไม่เข้าใจภาษาที่ใช้ในกระบวนการพิจารณาคดี
- ได้มีการพิจารณาคดีต่อหน้า
- ไม่ถูกบังคับให้ต้องให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองหรือไม่ถูกบังคับให้สารภาพ
- มีการพิจารณาคดีและมีการอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ เว้นเสียแต่จะกระทบต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม
- หากถูกพิพากษาให้รับผิด ต้องได้รับคำแนะนำว่ามีความช่วยเหลืออย่างไรบ้างในการขอให้มีการทบทวนหรืออุทธรณ์คำพิพากษาและกระบวนการลงโทษ
- สามารถยื่นอุทธรณ์ได้
- ไม่ถูกพิจารณาคดีซ้ำสองในฐานความผิดหรือการกระทำเดียวกัน (*non bis in idem*)

การพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไปนั้นเกิดขึ้นเพื่อพิจารณาลงโทษบุคคลที่สังหารหรือ
ทรมานผู้อื่นในสภาวะการณ์ที่ถือ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ กฎหมายสิทธิมนุษยชน
ระหว่างประเทศอนุญาตให้มีกระบวนการตุลาการพิเศษและเขตอำนาจศาลหรือคณะตุลาการ
พิเศษเพื่อพิจารณาคดีอาญาใน “สถานการณ์พิเศษที่ถูกนิยามไว้โดยเคร่งครัด (specific and
strictly-defined situations)” ได้³⁰³ สถานการณ์ดังกล่าวครอบคลุมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับ

³⁰³ ICJ, Trial Observation Manual for Criminal Proceedings, หน้า 39

การละเมิดสิทธิของชนพื้นเมืองและเด็ก “เนื่องด้วยสภาพเฉพาะของผู้ที่แสวงหาความยุติธรรม กลุ่มนี้ การปฏิบัติที่แตกต่างนี้มีพื้นฐานมาจากความไม่เท่าเทียมบางประการที่หากไม่ได้รับการจัดการที่ถูกควรอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการปฏิบัติทางกฎหมายขึ้น”³⁰⁴

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นครณะตุลาการ ศาล และผู้พิพากษาใด ไม่ว่าจะมามีที่มาเช่นไร พวกเขาล้วนจะต้องเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติของรัฐบาล³⁰⁵ คณะตุลาการต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลหรือความกดดันของฝ่ายอื่นใดของรัฐหรือหน่วยงานอื่นใด³⁰⁶ ศาลต้องมีอำนาจเหนือประเด็นทั้งหมดที่เป็นงานด้านตุลาการ โดยมีอำนาจขาดที่จะพิจารณาว่าประเด็นที่ศาลพิพากษานั้นอยู่ภายใต้อำนาจศาลตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายหรือไม่³⁰⁷

ตามที่บัญญัติไว้ในคู่มือปฏิบัติของ ICJ อีกฉบับหนึ่งที่กล่าวถึงความเป็นอิสระและความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ความเป็นอิสระของศาลและเจ้าหน้าที่ด้านงานยุติธรรมต้องได้รับการประกันโดยรัฐธรรมนูญ กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนรัฐบาล รวมถึงหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ จะต้องเคารพต่อหลักการดังกล่าวด้วย³⁰⁸

ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและคณะตุลาการนั้นประกอบไปด้วยสององค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นอิสระในเชิงสถาบัน และความเป็นอิสระในทางส่วนตัว ทั้งสองหลักการกำหนดให้ต้องฝ่ายตุลาการและผู้พิพากษาต้องไม่ใช่ผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐอื่นใด ความเป็นอิสระในเชิงสถาบัน หมายความว่า ผู้พิพากษา ศาลและคณะตุลาการนั้นเป็นอิสระจากอำนาจฝ่ายอื่นใด และยังมีความหมายว่าสถาบันของรัฐทั้งหมดมีหน้าที่ที่จะเคารพและทำตามคำพิพากษาและคำสั่งของศาล ความเป็นอิสระในทางส่วนตัว หมายความว่า ผู้พิพากษาเป็นอิสระจากสมาชิกตุลาการท่านอื่น ๆ ด้วย³⁰⁹

³⁰⁴ เติ้งอ่าง

³⁰⁵ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, *Ringeisen v. Austria*, คำพิพากษา, 16 กรกฎาคม 1971, §95

³⁰⁶ หลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยความเป็นอิสระของตุลาการ (UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary), หลักการที่ 1 2 3 และ 4

³⁰⁷ หลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยความเป็นอิสระของตุลาการ, หลักการที่ 3

³⁰⁸ ICJ, *Trial Observation Manual for Criminal Proceedings*, หน้า 41

³⁰⁹ เติ้งอ่าง

นอกจากนี้ ยังจะต้องไม่มีการแทรกแซงที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ชอบธรรมในกระบวนการยุติธรรม คำพิพากษาของศาลไม่ควรที่จะถูกแก้ไขได้ (เว้นเสียแต่เป็นการทบทวนโดยองค์กรตุลาการ) หรือถูกบรรเทาโทษหรือลดโทษได้ เว้นเสียแต่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกระบวนการกฎหมาย³¹⁰

9.2 แนวทางสำหรับพนักงานอัยการ

ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดี โดยมีพนักงานอัยการที่เป็นธรรมและเป็นกลาง³¹¹ พนักงานอัยการต้องทำหน้าที่อย่างมืออาชีพโดยเป็นกลางและไม่ลำเอียง หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติอันมีเหตุมาจากการเมือง สังคม ศาสนา เชื้อชาติ วัฒนธรรม รสนิยมทางเพศ หรือเหตุเลือกปฏิบัติประการอื่นใด พนักงานอัยการตามกฎหมายแล้วควรทำหน้าที่อย่างเป็นธรรม ต่อเนื่อง และรวดเร็ว เคารพรวมทั้งคุ้มครองศักดิ์ศรี และยืนยันยึดคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพื่อประกันหลักนิติกระบวนการ (due process) และประกันว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะดำเนินไปโดยเรียบร้อย³¹²

ICJ เห็นว่าการที่พนักงานอัยการจะทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมนั้นจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นอิสระจากฝ่ายอื่นใดของรัฐ แต่ทว่า แตกต่างจากกรณีของผู้พิพากษา

“กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้บัญญัติข้อกฎหมายที่ประกันความเป็นอิสระในเชิงสถาบันของพนักงานอัยการ เหตุเพราะในบางระบบกฎหมายนั้น พนักงานอัยการมาจากการแต่งตั้งโดยฝ่ายบริหารหรือจำเป็นต้องอยู่ใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานดังกล่าวในระดับหนึ่ง จึงทำให้อัยการต้องผูกพันตามคำสั่งบางเรื่องของรัฐออก”³¹³

³¹⁰ หลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยความเป็นอิสระของตุลาการ, หลักการที่ 4 และ 14

³¹¹ โปรดอ่าน แนวทางแห่งสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของพนักงานอัยการ ค.ศ. 1990 (The 1990 UN Guidelines on the Role of Prosecutors) ประกอบกับ Recommendation No. R (2000) 19 of the Committee of Ministers to Member States on the role of public prosecution in the criminal justice system; รวมทั้ง หลักการและแนวทางเรื่องสิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและความช่วยเหลือทางกฎหมายในแอฟริกา (Principles and Guidelines on the Right to a Fair Trial and Legal Assistance in Africa)

³¹² แนวทางแห่งสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของพนักงานอัยการ, แนวทางที่ 12

³¹³ ICJ, Trial Observation Manual for Criminal Proceedings, หน้า 47

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ด้วยเพราะอำนาจของพนักงานอัยการที่เป็นอิสระ “ยิ่งดีไปกว่ากรณีที่ยอการต้องรายงาน (ถูกกำกับดูแล) โดยฝ่ายบริหาร” ทำให้ไม่ว่าจะเป็นกรณีใด รัฐมีหน้าที่ผูกพันที่จะต้องจัดให้มีมาตรการป้องกัน “เพื่อที่พนักงานอัยการจะสามารถทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้โดยเป็นอิสระและเป็นไปตามภาวะวิสัย” กล่าวคือ พนักงานอัยการควรสามารถทำหน้าที่ตนได้อย่างมีอาชีพโดยปราศจากการถูกข่มขู่ ขัดขวาง คุกคาม แทรกแซงโดยไม่เหมาะสม หรือได้รับโทษทางแพ่ง อาญา หรือต้องรับผิดชอบในทางใดโดยไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ สำนักงานอัยการยังควรต้องแยกตัวออกมาจากหน่วยงานของตุลาการอย่างเคร่งครัด³¹⁴

พนักงานอัยการควรเอาใจใส่ในเรื่องการดำเนินคดีอาญาที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเรื่องการคอร์รัปชัน การใช้อำนาจโดยมิชอบ การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และอาชญากรรมอื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ³¹⁵ ในขณะเดียวกัน พนักงานอัยการไม่ควรริเริ่มที่จะดำเนินคดีหรือดำเนินคดีต่อหรือดำเนินการเพื่อให้คดีจะดำเนินต่อไปหากรายงานการสืบสวนสอบสวนที่เป็นกลางพบว่าไม่มีมูลที่จะตั้งข้อหาได้³¹⁶

นอกจากนี้ หากพนักงานอัยการได้หลักฐานเอาผิดผู้ต้องสงสัย แต่ตนทราบหรือเชื่อว่าหลักฐานเช่นว่าได้มาโดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งทำให้ผู้ต้องสงสัยถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะในกรณีที่หลักฐานได้มาด้วยวิธีที่เกี่ยวกับการทรมาน หรือการประตบตีหรือการลงโทษอื่นใดที่ไร้ซึ่งมนุษยธรรม อัยการก็ควรปฏิเสธที่จะใช้หลักฐานนั้นเพื่อเอาผิดกับผู้ใดเว้นเสียแต่จะเอาผิดต่อผู้ที่ใช้วิธีการดังกล่าวนั้น และควรดำเนินการตามขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อประกันว่าบุคคลที่ใช้วิธีการนั้นจะถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม³¹⁷

9.3 บทบาทและสิทธิของผู้เสียหาย

ผู้เสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงและครอบครัวของพวกเขา มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพและสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยศาลที่เป็นอิสระ เป็นกลางและมีสมรรถภาพ คู่มือปฏิบัติของ ICJ เรื่องการลอบย่นวลพ้นผิด (impunity)

³¹⁴ แนวทางแห่งสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของพนักงานอัยการ, แนวทางที่ 10

³¹⁵ เฟ็งอ้าง, แนวทางที่ 15

³¹⁶ เฟ็งอ้าง, แนวทางที่ 14

³¹⁷ เฟ็งอ้าง, แนวทางที่ 16

ได้กล่าวถึงความเชื่อมโยงและความสำคัญของสิทธิดังกล่าวกับสิทธิที่จะทราบความจริง³¹⁸

ทั้งนี้ สิทธิของสมาชิกในครอบครัวในกรณีการบังคับสูญหายหรือการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมนั้นได้ถูกบรรยายไว้ในคู่มือผู้ปฏิบัติฯ ของ ICJ³¹⁹ คู่มือดังกล่าวอธิบายว่าสมาชิกในครอบครัวมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อบุคคลที่กระทำการบังคับสูญหายและสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมอันกระทำต่อบุคคลอันเป็นที่รักและให้มีการลงโทษตามสมควร³²⁰ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาได้ยืนยันว่า “ผู้เสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือญาติ ต้องถูกรับฟังและมีส่วนในการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ทั้งกระบวนการหาคำอธิบายข้อเท็จจริงและการลงโทษฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบและได้รับค่าชดเชยที่เป็นธรรม”³²¹

ICJ ได้ออกคู่มือผู้ปฏิบัติเรื่องการสังเกตการพิจารณาคดีอาญา³²² เช่นที่กล่าวไว้ในคู่มือ จากมุมมองของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้นมีพื้นฐานมาจากหลักสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนสามประการ คือ

- สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ (รวมไปถึงสิทธิในการสืบสวนสอบสวน)
- สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย โดยคณะตุลาการที่มีความสามารถ เป็นอิสระ และเป็นกลาง ที่ถูกแต่งตั้งตามกฎหมาย เพื่อกำหนดสิทธิต่าง ๆ
- สิทธิที่จะได้รับการชดเชย

ผู้เสียหายและญาติต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม ด้วยความเคารพศักดิ์ศรี

³¹⁸ ICJ, International Law และ the Fight Against Impunity, Practitioners’ Guide No. 7 (2015), หน้า 119

³¹⁹ ICJ, Enforced Disappearance และ Extrajudicial Execution: The Rights of Family Members, Practitioners’ Guide No. 10 (2016)

³²⁰ เพิ่งอ้าง, อ้างอิง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, Durand and Ugarte v. Peru, คำพิพากษา, 16 สิงหาคม 2000, §129 และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, González v. Argentina, Comm. No. 1458/2006 (Views), 17 มีนาคม 2011, §11

³²¹ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา, Villagrán Morales และ others v. Guatemala, คำพิพากษา (เนื้อหาของคดี), 19 พฤศจิกายน 1999, §227

³²² ICJ, Trial Observation Manual for Criminal Proceedings, Practitioners Guide No. 5, เจนีวา, 2009

และสิทธิมนุษยชน โดยเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน พนักงานอัยการ และตุลาการในคดี ในทุกระบวนการของการดำเนินคดีอาญา ซึ่งรวมถึง ระหว่างการสืบสวนสอบสวนในขั้นต้นและการสืบสวนสอบสวนก่อนการพิจารณาคดี ตามที่ได้ อภิปรายในบทที่ 4 ข้างต้น รัฐต้องดำเนินการที่เหมาะสมเพื่อประกันความปลอดภัย สภาวะ จิตและกายที่ดี และความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายและครอบครัวของพวกเขา

หากการสืบสวนสอบสวนในคดีอาญาจำเป็นต้องมีการแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของ ผู้เสียหายและญาติ “เจ้าหน้าที่ควรจะดำเนินการให้เกิดความไม่สะดวกน้อยที่สุดกับผู้เสียหายและญาติ และเมื่อเหมาะสมก็ให้การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวจากการแทรกแซงโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”³²³ ในขณะเดียวกัน รัฐจำต้องประกันว่า ภายในประเทศต้องมีกฎหมาย กำหนดว่าผู้เสียหายที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงหรือความบอบช้ำทางจิตใจควรได้รับการ พิจารณาและความเอาใจใส่พิเศษเพื่อจะได้ไม่ต้องบอบช้ำทางจิตใจไปมากกว่านี้ในระหว่าง การดำเนินกระบวนการยุติธรรม เท่าที่จะเป็นไปได้³²⁴

ICJ ได้เรียกร้องให้รัฐประกันว่าผู้เสียหายและญาติจะสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในคดี และข้อมูลที่จำเป็นในการคุ้มครองประโยชน์และประกันการใช้สิทธิของพวกเขา โดย อย่างน้อยข้อมูลดังกล่าวควรรวมถึง

- ประเภทของการสนับสนุนที่ให้กับผู้เสียหายและญาติ
- ประเภทของบริการหรือองค์การที่ให้การสนับสนุนกับผู้เสียหายและญาติ
- สถานที่และวิธีการที่ผู้เสียหายและญาติสามารถฟ้องร้องเกี่ยวกับการกระทำความ ผิดได้
- กระบวนการต่าง ๆ ที่จะตามมาภายหลังมีการฟ้องร้องและหน้าที่ที่พวกเขาต้อง ปฏิบัติในกระบวนการต่างๆ
- ผู้เสียหายและญาติจะสามารถได้รับความคุ้มครองได้อย่างไรและภายใต้เงื่อนไข อะไรบ้าง

³²³ เติ้งอ่าง, หน้า152

³²⁴ เติ้งอ่าง

- ผู้เสียหายและญาติจะได้รับคำแนะนำทางกฎหมายได้อย่างไรและภายใต้ข้อกำหนดเช่นไร
- ในสถานการณ์เช่นไร และอย่างไรที่ผู้เสียหายจะสามารถรับการชดเชยจากผู้กระทำ ความผิดได้
- จะขอการชดเชยจากรัฐได้อย่างไร (หากมีสิทธิ) และ
- หากเป็นคนต่างชาติ จะมีการจัดการพิเศษอื่นใดที่อาจมีเพื่อที่จะได้คุ้มครองประโยชน์ของคนกลุ่มนี้³²⁵

รัฐควรประกันด้วยว่าผู้เสียหายหรือญาติจะได้รับการแจ้งผลของการร้องเรียนและความคืบหน้าของการดำเนินคดีอาญา รวมถึงในชั้นการสืบสวนสอบสวนในเบื้องต้น³²⁶ ได้ ขณะเดียวกัน ผู้เสียหายหรือญาติก็ควรได้รับโอกาสในการแจ้งความต้องการของตนหากไม่ต้องการรับทราบข้อมูลดังกล่าว

ผู้เสียหายหรือญาติควรได้รับการแจ้งผลความคืบหน้าในการสืบสวนสอบสวน เว้นเสียแต่จะก่อให้เกิดผลเสียแก่การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาที่กำลังดำเนินอยู่ อย่างไรก็ตาม ในกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย การลักพาตัว การจับเป็นตัวประกัน เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจควรสื่อสารกับญาติของผู้เสียหายเป็นประจำโดยไม่ล่าช้าเพื่อแจ้งผลของการสืบสวนสอบสวนว่าบุคคลนั้นมีชะตากรรมเช่นไรและอยู่ที่ใด³²⁷ เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานกับครอบครัว ซึ่งมีหน้าที่ตามที่บรรยายไว้ในบทที่ 5 คือเจ้าหน้าที่ที่ควรเข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้

ในฐานะเป็นองค์ประกอบประการหนึ่งในการปรับใช้สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ICJ ขอเสนอแนะให้รัฐประกัน “การมีความสามารถตามกฎหมาย (Legal Standing) อย่างกว้างในกระบวนการทางอาญาให้กับผู้เสียหายและ/หรือญาติ”³²⁸ โดยการมีความสามารถตามกฎหมายในกระบวนการทางอาญานั้นผู้เสียหายและ/หรือญาติควรจะได้รับอนุญาตให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

³²⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 154 – 55

³²⁶ เพิ่งอ้าง, หน้า 155

³²⁷ เพิ่งอ้าง

³²⁸ เพิ่งอ้าง, หน้า 156

- ส่งหลักฐานและระบุรายชื่อพยาน
- เข้าถึงเอกสารและหลักฐาน
- ขอให้เรียกพยานเข้ามาให้การ
- ตรวจสอบและถามค้านพยาน
- ค้านหรือไม่ยอมรับหลักฐานที่ฝ่ายจำเลยเสนอมา
- จัดหาผู้เชี่ยวชาญให้เข้ามามีส่วนร่วมในคดี และ
- ค้านและอุทธรณ์คำสั่งใด ๆ ที่ออกโดยผู้พิพากษาหรือศาล รวมถึงคำพิพากษาเด็ดขาดด้วย³²⁹

หากกฎหมายภายในประเทศไม่อนุญาตให้ผู้เสียหายและ/หรือญาติมีบทบาททางกฎหมายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา³³⁰ พวกเขาควรจะมีสิทธิระหว่งการพิจารณาคดีอย่างน้อยดังนี้

- ได้รับแจ้งเกี่ยวกับวันที่และสถานที่การพิจารณาคดี
- ได้รับแจ้งเกี่ยวกับข้อกล่าวหาของจำเลย
- ได้รับแจ้งเรื่องตารางและขอบเขตของการพิจารณาคดี
- ได้รับแจ้งเกี่ยวกับบทบาทของพวกเขาในการพิจารณาคดี
- สามารถแจ้งศาลเรื่องคดีของตนเองระหว่งการพิจารณาคดีได้
- สามารถเสนอหลักฐานได้
- ได้รับแจ้งเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะได้รับการชดเชยในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

³²⁹ เฟ็งอ้าง

³³⁰ เฟ็งอ้าง, หน้า 160

- ได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำทางกฎหมาย และ
- ได้รับการแจ้งว่าตนจะสามารถรับสำเนาของคำพิพากษาได้อย่างไร³³¹

หากได้รับการติดต่อให้ให้อัยการหรือให้การระหว่างการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายควรจะถูกซักถามเท่าที่จำเป็นตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการพิจารณา ควรมีการให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้เสียหายที่เป็นกลุ่มเปราะบาง อาทิ เด็กและผู้เสียหายจากการข่มขืนและการละเมิดทางเพศอื่น ๆ โดยหลักแล้ว ผู้เยาว์และบุคคลที่บกพร่องทางจิตหรือกายควรจะให้การและตอบคำถามโดยมีบิดามารดา ผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้อื่นที่เป็นผู้ปกครองดูแล หรือผู้แทนทางกฎหมาย อยู่ร่วมด้วย³³²

หากเป็นกรณีของพยานอื่น ๆ หากผู้เสียหายหรือญาติเข้าให้การเป็นพยานในการพิจารณาคดีอาญา พวกเขาควรสามารถให้การได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกข่มขู่หรือถูกกดดันไม่ว่าจะในรูปแบบใด³³³

สิทธิของผู้เสียหายในบริบทของศาลอาญาระหว่างประเทศ

มีการยกข้อประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายมาในบริบทของศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court หรือ ICC) ในศาลอาญาระหว่างประเทศนั้นมีสำนักงานเพื่อให้คำปรึกษาแก่ผู้เสียหาย (The Office of Public Counsel for the Victims หรือ OPCV) ซึ่งให้บริการโดยการเป็นผู้แทนทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายผ่านกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความช่วยเหลือและการสนับสนุนแก่ทนายความที่เป็นคนนอกที่ผู้เสียหายแต่งตั้งขึ้น สำนักงานดังกล่าวเป็นสำนักงานฯ อิสระ มีหน้าที่ประกันสิทธิประโยชน์ระหว่างผู้เสียหายและทนายความ³³⁴

³³¹ เพิ่งอ้าง

³³² มาตรา 12, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child) และ มาตรา 12 และ 13 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities)

³³³ ICJ, Trial Observation Manual for Criminal Proceedings, Practitioners Guide No. 5, หน้า161

³³⁴ ICC, “Victims”, ที่ <https://www.icc-cpi.int/about/victims>

วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 2018 นาย Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud ได้เข้ามอบตัวต่อศาลอาญาระหว่างประเทศในความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติและอาชญากรรมสงครามที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำขึ้นที่เมือง Timbuktu การมอบตัวนี้เกิดขึ้นภายหลังการออกหมายจับโดยศาลแพนก่อนการพิจารณาคดี (Pre-Trial Chamber) ในวันที่ 27 มีนาคม ค.ศ. 2018 ต่อมาในวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 2018 ศาลแพนก่อนพิจารณาคดีได้มีคำสั่งให้ปรับใช้เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในคดี โดยเหนืออื่นใดศาลอนุญาตให้การมีส่วนร่วมกันและการชดเชยในคดีนั้นสามารถขอร่วมกันได้เพื่อวัตถุประสงค์ในการนำการมีส่วนร่วมและ/หรือการชดเชยมาใช้ในคดีของ Al Hassan นั้นเอง³³⁵

³³⁵ เฟ็งอ้าง

10. แนวทางเฉพาะสำหรับพนักงานอัยการและนายจำเลย

บทนี้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติเฉพาะสำหรับพนักงานอัยการและนายจำเลยที่ทำคดีฆาตกรรมทางอาญาและการบังคับให้สูญหายหรือคดียุทธศาสตร์ โดยมีพื้นฐานมาจากมุมมองด้านนิติวิทยาศาสตร์ในบทข้างต้น และเน้นเกี่ยวกับประเด็นที่ควรอยู่ในสำนวนการฟ้องและรายการของนายจำเลยเมื่อเตรียมการในคดีอาญา ส่วนแรกของบทเน้นไปที่การดำเนินคดี ขณะที่ส่วนที่สองเน้นไปที่ข้อพิจารณาพิเศษสำหรับฝ่ายจำเลย

10.1 แนวทางสำหรับพนักงานอัยการ

บทบาทของพนักงานอัยการ

หลักการขั้นพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องบทบาทของพนักงานอัยการ (The UN Basic Principles on the Role of Prosecutors) ได้กำหนดบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา³³⁶ โดยเน้นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการที่พนักงานอัยการได้ทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่เที่ยงตรง ทั้งการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาและการกำกับดูแลความชอบด้วยกฎหมายของการสืบสวนสอบสวนด้วย

ตามกฎหมายแล้ว พนักงานอัยการต้องทำหน้าที่อย่างยุติธรรม ต่อเนื่องและรวดเร็ว รวมทั้งเคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยืนหยัดต่อสิทธิมนุษยชน อันช่วยเสริมดำรงหลักนิติกระบวนการ (due process) และความเรียบร้อยในระบอบยุติธรรมทางอาญา พนักงานอัยการไม่ควรริเริ่มที่จะดำเนินคดีหรือดำเนินคดีต่อหรือคงดำเนินการเพื่อให้คดีจะได้มีต่อไปหากรายงานการสืบสวนสอบสวนที่เป็นกลางพบว่าไม่มีมูลความผิด

นอกจากนี้ หากพนักงานอัยการได้หลักฐานเอาผิดผู้ต้องสงสัย และตนทราบหรือมีเหตุที่ทำให้เชื่อว่าหลักฐานเหล่านี้ได้มาโดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องสงสัยอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะหลักฐานที่ได้มาโดยเกี่ยวข้องกับ

³³⁶ แนวทางเรื่องบทบาทของพนักงานอัยการ (Guidelines on the Role of Prosecutors), รับรองโดย The Eighth UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 สิงหาคม ถึง 7 กันยายน 1990, ที่ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx>

ทราบหรือการประตบัตที่ไรซึ่งมีมนุษยธรรมหรือการละเมตสิทธิมนุษยชนอื่นใด พนักงานอัยการก็ควรปฏิบัติที่จะใช้หลักฐานนั้นเพื่อเอาผิดกับผู้ใดเว้นเสียแต่ผู้ที่ใช้วิธีการดังกล่าว นั้น หรือควรแจ้งต่อศาล และควรดำเนินการตามขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อประกันว่าบุคคลที่ใช้วิธีการนั้นจะถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

การทบทวนสำนวนการสอบสวนคดี

พนักงานอัยการควรตรวจสอบสำนวนการสอบสวนคดีก่อนที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีต่อศาลในกรณีที่มีข้อกล่าวหาว่ามีการฆาตกรรม พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งว่าคดีมีมูลเพียงพอแล้ว หรืออาจรู้สึกกดดันถ้าจะสั่งให้มีการดำเนินการหรือให้สอบสวนเพิ่มเติม แต่อย่างน้อยที่สุด การสอบสวนควรเน้นขั้นตอนที่จำเป็น ดังต่อไปนี้

- ระบุตัวผู้เสียหาย
- กู้คืนและเก็บรักษาวัตถุทั้งหมดที่ก่อให้เกิดความตาย อັตลักษณ์ของผู้ก่อเหตุคือใคร รวมถึงสภาวะการณ์แวดล้อมการเสียชีวิต
- ระบุตัวบุคคลที่อาจเป็นพยานได้ และหาหลักฐานที่เชื่อมโยงกับการเสียชีวิตรวมถึงสภาวะการณ์แวดล้อมการเสียชีวิต
- ระบุสาเหตุ พฤติการณ์ สถานที่ และเวลาของการเสียชีวิต พร้อมทั้งสภาวะการณ์แวดล้อม ในการพิจารณาเหตุพฤติการณ์การการเสียชีวิต การสอบสวนควรแยกแยะระหว่างการเสียชีวิตตามธรรมชาติ การเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุ อัตวินิบาตกรรม และการฆาตกรรม และ
- ระบุว่ามิใช่ใบบ้างที่มีส่วนกับการเสียชีวิตและความรับผิดชอบบุคคลต่อการเสียชีวิต³³⁷

พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 สามารถเป็นเครื่องมือช่วยเหลืออัยการในขั้นตอนการทบทวนสำนวนสอบสวนโดยช่วยเป็นรายการตรวจสอบแต่ละขั้นตอนที่ควรต้องดำเนินการในการสืบสวนสอบสวนเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานระหว่างประเทศ เช่น ย้าเดือนถึงขั้นตอนดังต่อไปนี้

³³⁷ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §25

- ดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยเป็นอิสระและเป็นกลาง (ย่อหน้าที่ 28)
- ครอบครัวของผู้เสียหายได้รับการแจ้งเกี่ยวกับความคืบหน้าของการสืบสวนสอบสวนในทุกชั้น ภายในเวลาอันสมควร (ย่อหน้าที่ 35)
- กระบวนการสืบสวนสอบสวนและผลลัพธ์จะต้องโปร่งใส รวมทั้งดำเนินการโดยเปิดเผยให้สาธารณชนและครอบครัวของผู้เสียหายสามารถตรวจสอบได้ (ย่อหน้าที่ 32)
- มีการบันทึกในทุกขั้นตอนตั้งแต่เก็บกู้ รักษา ขนส่ง และวิเคราะห์พยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ นับจากสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมจนถึงศาล ตลอดจนเสริมสร้างกระบวนการตุลาการ อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประกันความสมบูรณ์ของหลักฐาน (ย่อหน้าที่ 65)
- มีการสัมภาษณ์พยานปากสำคัญทั้งหมด ทั้งบุคคลที่เห็นหรือได้ยินว่าเกิดอาชญากรรม บุคคลที่รู้เรื่องเกี่ยวกับผู้เสียหาย และ/หรือผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคนร้าย และบุคคลที่อยู่ในองค์การเดียวกันหรืออยู่ในสายบังคับบัญชาของผู้ต้องสงสัย (ย่อหน้าที่ 72)
- มีการระบุช่องโหว่ทางเทคนิคเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน และมีการแสวงหาความช่วยเหลือในทางระหว่างประเทศ ตามสมควร (ย่อหน้าที่ 77)
- มีการจัดทำ “ลำดับเหตุการณ์” (Living Chronology) ขึ้น และทบทวนห้วงเวลาที่มีการรวบรวมหรือได้รับหลักฐานใหม่ในแต่ละครั้ง (ย่อหน้าที่ 83)
- มีการผ่าศพ (ย่อหน้าที่ 25 และ 148 ของแนวทางโดยละเอียด)

ในบางสถานการณ์ พนักงานอัยการอาจมีคำแนะนำให้ดำเนินคดีต่อไปหรือยุติการดำเนินคดีได้หากคดีไม่มีมูลที่จะตั้งข้อหา และหากมีการได้หลักฐานในเหตุการณ์มาด้วยวิธีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องสงสัยอย่างร้ายแรง พนักงานอัยการควรปฏิเสธที่จะใช้หลักฐานดังกล่าว และแจ้งให้ศาลทราบ อีกทั้งดำเนินขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อประกันว่าผู้กระทำความผิดจะถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ในกรณีของสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม ประเด็นแรกที่ต้องพิจารณาคือใครเป็นผู้จัดการเรื่องสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม/สถานที่เสียชีวิต (หรือสถานที่ที่ผู้เสียหายหายตัวไป หากทราบ) ภายหลังจากการพบศพ ได้มีการห้ามทุกคนไม่ให้เข้าถึงสถานที่ยกเว้น

ผู้สืบสวนสอบสวนที่มีคุณสมบัติด้านนิติวิทยาศาสตร์นับตั้งแต่ช่วงแรกเลยหรือไม่? ภายหลังจากการฆาตกรรมหรือสูญหายมีใครอีกบ้างที่อาจเข้าถึงบริเวณดังกล่าวและอาจถูกกล่าวหาได้ว่าเข้ามาจัดฉากหรือยุ่งเหยิงกับหลักฐาน? หลักฐานที่จะนำไปใช้แสดงนั้นค้นพบตั้งแต่ช่วงแรกเริ่มของกระบวนการจัดการสถานที่เกิดเหตุหรือพบภายหลัง? ใครพบหลักฐานและได้ทำอะไรกับหลักฐานไปบ้าง? ประเด็นเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาหลักที่ถูกหยิบยกมาในการสอบสวนคดีฆาตกรรมอื้อฉาวที่เมืองเอสเซกซ์ (Essex) ประเทศสหราชอาณาจักรในช่วงกลาง ค.ศ. 1980³³⁸

เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1986 ศาลพิพากษาว่านาย Jeremy Bamber ฆ่าพ่อแม่บุญธรรม พี่สาวบุญธรรม และลูกชายฝาแฝดวัยหกขวบของพี่สาวบุญธรรมที่ฟาร์มของครอบครัวเมื่อหนึ่งปีก่อนหน้านั้น เริ่มแรก ตำรวจเมืองเอสเซกซ์วางประเด็นการสืบสวนสอบสวนว่าพี่สาวของนาย Jeremy เป็นผู้ฆาตกรรมผู้อื่นแล้วจึงกระทำอัตวินิบาตกรรม เพราะพบปืนที่ใช้ยังอยู่ในมือของพี่สาวบุญธรรมในบ้านที่ลื้อจากจากด้านใน ประกอบกับพี่สาวบุญธรรมมีประวัติเรื่องสุขภาพจิตที่ร้ายแรง อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการสืบสวนสอบสวนความผิดอื่น ๆ คนรักเก่าของนาย Jeremy ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเขา โดยอ้างว่านาย Jeremy ได้สารภาพว่าได้จ้างนักฆ่ามืออาชีพเพื่อทำการสังหาร ประเด็นดังกล่าวเมื่อถูกนำมาประกอบกับพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ชิ้นใหม่ที่ได้จากปืน ทำให้ตำรวจและพนักงานอัยการเอสเซกซ์เชื่อว่านาย Jeremy เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการฆาตกรรมและจัดฉากการเสียชีวิตของพี่สาวบุญธรรมคือนาง Sheila

อีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาคือในขณะที่ลงมือสังหารนั้นปืนที่เขามีอุปกรณ์เก็บเสียงหรือไม่ โดยตอนที่ตำรวจพบศพนั้นพบว่าปืนไม่ได้ติดตัวเก็บเสียง และจากพยานหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์นั้นชี้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่พี่สาวบุญธรรมนาง Sheila จะเหนียวไกปืนได้หากปืนดังกล่าวติดตัวเก็บเสียงมาด้วย ตำรวจจึงได้ค้นบ้าน รวมทั้งตู้เก็บปืน แต่ก็ไม่ได้พบอุปกรณ์เก็บเสียง สามวันภายหลังจากเหตุฆาตกรรมจึงพบอุปกรณ์เก็บเสียงที่บ้านญาติของนาย Jeremy (ซึ่งอาจเป็นหนึ่งในผู้ได้รับประโยชน์จากพินัยกรรมของบิดาหรือมารดา) แม้ว่าพบอุปกรณ์ดังกล่าวต่อหน้าของพยานหลายคน แต่แทนที่จะแจ้งตำรวจ ครอบครัวกลับนำอุปกรณ์เก็บเสียงปืนไปไว้ในบ้านญาติอีกคนหนึ่ง นอกจากนี้ ยังพบสารเหนียวสีแดงบนปืน ผู้เชี่ยวชาญจากห้องปฏิบัติการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์พบเลือดทั้งข้างในและข้างนอก

³³⁸ R v. Jeremy Bamber, [2002] EWCA Crim 2912

พื้นผิวของอุปกรณ์เก็บเสียง เลือดที่พบด้านนอกมีปริมาณไม่มากพอที่จะวิเคราะห์อะไรได้ ในขณะที่เลือดด้านในนั้นเป็นกลุ่มเลือดเดียวกับเลือดของนาง Sheila อนึ่ง เลือดดังกล่าว อาจจะเป็นเลือดที่ผสมจากของพ่อและแม่ด้วยก็ได้ ด้วยเหตุนี้ นาย Jeremy จึงถูกลงโทษในข้อหาฆาตกรรมผู้อื่นและต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต แต่ยังคงต้องสู้ว่าตนบริสุทธิ์³³⁹

ประเด็นหลักอีกเรื่องหนึ่งที่พนักงานอัยการให้ความสนใจคือเรื่องห่วงโซ่ของการครอบครองหลักฐานภายหลังมีการระบุหลักฐานและ/หรือครอบครอง มีการทำลายห่วงโซ่ดังกล่าวโดยไม่มีเหตุที่สามารถอธิบายได้หรือปรากฏพฤติการณ์น่าสงสัยใด ๆ หรือไม่? พยานหลักฐานอาจถูกปนเปื้อนหรือไม่? หรือหลังจากยึดเอาพยานหลักฐานแล้วมีการทิ้งหลักฐานไว้ในสถานที่ที่ไม่ปลอดภัยหรือไม่สมควรหรือไม่? ประเด็นเหล่านี้ เป็นประเด็นสำคัญที่ถูกพูดถึงในคดีของนาย OJ Simpson ในปี ค.ศ. 1995

อย่างที่ทราบดีว่า นาย OJ Simpson เป็นอดีตดาวรุ่งอเมริกันฟุตบอลซึ่งสมรสกับอดีตพนักงานเสิร์ฟนาง Nicole Brown มีหลักฐานว่าก่อนหน้านี้ นาย OJ Simpson ได้ใช้ความรุนแรงกับนาง Nicole Brown จากนั้นทั้งคู่ก็ได้หย่าร้างกันก่อนที่คือนาง Nicole Brown และเพื่อนคือนาย Ron Goldman จะถูกฆาตกรรมในบ้านของเธอที่นครลอสแอนเจลิส อย่างไรก็ตาม โอกาสที่จะลงโทษนาย Simpson ในการพิจารณาคดีได้ชะงักงันไปเนื่องจากการตัดสินใจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจของลอสแอนเจลิส (Los Angeles Police Department หรือ LAPD) พันมิตรกรณีการทำร้ายร่างกายชาวอเมริกัน-แอฟริกัน Rodney King ภายหลังจากเขาหยุดรถรถสัญญาณไฟจราจร (ซึ่งมีผู้เห็นเหตุการณ์บันทึกเหตุการณ์ไว้)³⁴⁰ และยังมีหลักฐานชี้ให้เห็นอีกว่าตำรวจ LAPD นั้นเหยียดเชื้อชาติอย่างแพร่หลาย รวมทั้งมีรายงานว่าหนึ่งในผู้ที่ทำการสอบสวนหลักในคดีนี้ใช้คำเหยียดเชื้อชาติด้วย

³³⁹ S. Hattenstone and E. Allison, “Jeremy Bamber still waits for the evidence that might clear his name”, The Guardian, 24 มีนาคม 2017, ที่ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/mar/24/jeremy-bamber-waits-evidence-clear-name-essex-police>

³⁴⁰ J. Ross, “That knife allegedly found on O.J. Simpson’s property says plenty about why he was acquitted”, The Washington Post, 6 มีนาคม 2016, ที่ https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?destination=%2fnews%2fthe-fix%2fwp%2f2016%2f03%2f06%2ftat-knife-allegedly-found-on-o-j-simpsons-property-says-plenty-about-why-he-was-acquitted%2f%3f&utm_term=.ed6919fe45cd

แม้ว่านิติวิทยาศาสตร์จะมีบทบาทสำคัญในการยกฟ้องนาย Simpson ก็ตาม แต่ทว่าตำรวจ LAPD กลับไม่มีความสามารถที่จะรวบรวมคราบเลือดที่เป็นหลักฐานสำคัญในสถานที่เสียชีวิต (ลายนิ้วมือเปื้อนเลือดที่เป็นหลักฐานชิ้นเอก) ตามที่พนักงานสอบสวนระบุและต่อมาภายหลัง เมื่อมีการนำตัวอย่างเลือดจากนาย Simpson มาตรวจก็ไม่ได้มีการบันทึกปริมาณของเลือดที่ถูกเก็บไป ซึ่งนำไปสู่ความกังขาว่ามีเลือดบางส่วนหายไป และยังเป็นปัญหามากขึ้นไปอีกเมื่อตัวอย่างเลือดไม่ได้ถูกนำมาเก็บเป็นหลักฐานในพื้นที่ แต่ถูกโยกย้ายไปเรื่อย ๆ หลายชั่วโมงก่อนที่จะเริ่มบันทึกในห้วงโซ่พยานหลักฐาน ซึ่งเพิ่มความกังขาว่าเลือดได้หายไปตั้งแต่เมื่อไรและหายไปอย่างไร³⁴¹ มีการกล่าวหาว่านี่อาจเป็นการจัดฉากสร้างหลักฐานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ LAPD ที่ “เหยียดเชื้อชาติ”

อีกปัญหาคือผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่เก็บเลือดจากนาย Simpson นั้นได้วิเคราะห์เลือดที่เก็บมาจากสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมโดยสวมถุงมือเต็ม ซึ่งอาจทำให้หลักฐานปนเปื้อนกันได้³⁴² อีกทั้งสถานที่เก็บหลักฐานและห้องปฏิบัติการของตำรวจ LAPD ก็เป็นประเด็นเพราะมีการค้นพบว่ามีผู้ที่ไม่มีอำนาจสามารถเข้าถึงและปรับเปลี่ยนหลักฐานบางชิ้นได้ โดยมีบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องสามารถเข้าไปในลานยึดของกลางที่ตำรวจดูแลเพื่อเข้าถึงรถยนต์ Bronco ของนาย Simpson ที่พบที่สถานที่เสียชีวิตได้ถึงอย่างน้อยสองครั้ง³⁴³

ในช่วงหลังนี้ การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ (คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ) มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีนอกเหนือไปจากการตรวจชิ้นหลักฐานอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงการตรวจสอบประวัติการสืบค้นคอมพิวเตอร์หรือเครื่องมืออื่นใด สถานที่ที่อยู่ในบริเวณรัศมีของเสารโทรศัพท์ รวมถึงเมตาดาตา (Metadata) ที่ปรากฏในรูปแบบและเอกสารต่าง ๆ ที่อัปโหลดขึ้นทางออนไลน์

³⁴¹ “Forensics at the OJ Simpson Trial”, Crime Museum, ที่ <https://www.crimemuseum.org/crime-library/famous-murders/forensic-investigation-of-the-oj-simpson-trial/>

³⁴² โปรดอ่าน ตัวอย่างเช่น M. Starr, “Detective Mark Fuhrman refuses to watch FX’s ‘O.J.’ series”, New York Post, 6 มีนาคม 2016, ที่ <https://nypost.com/2016/03/06/why-this-lapd-detective-wont-be-watching-fxs-o-j-series/> ประกอบกับ “O.J. Simpson: An Example of Problems with Key Evidence”, Texas Education Agency, 2017

³⁴³ “Forensics at the OJ Simpson Trial”, Crime Museum

นาย Dennis Rader เป็นฆาตรกรต่อเนื่อง “BTK” (รู้ตจากนั้นนั้รมาณแล้วจึงสังหาร หรือ Bind, Torture, and Kill) ที่หลบหนีการจับกุมมานานกว่า 30 ปี เขาลงมือสังหาร 10 ชีวิตใน Kansas (ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก) ตั้งแต่ ค.ศ. 1974 นาย Dennis ส่งจดหมายเยาะเย้ยไปยังตำรวจและหนังสือพิมพ์ อ้างว่าอาชญากรรมดังกล่าวเป็นฝีมือของตน เห็นได้ชัดว่าเขามีความสุขที่เห็นว่าสื่อสนใจทำข่าวของตนในขณะที่ตนเองก็ทำทนายพนักงานสอบสวนในการไต่คดี³⁴⁴ อย่างไรก็ตามเมื่อ ค.ศ. 2005 เขาทำพลาดเพราะแนบแผ่น floppy disk มากับจดหมายให้ตำรวจ เมื่อมีการตรวจสอบด้านนิติวิทยาศาสตร์ พนักงานสอบสวนพบไฟล์ Microsoft Word ที่ถูกลบไปแล้ว ซึ่งข้อมูลเมทาดาทานั้นแสดงว่าบุคคลสุดท้ายที่แก้ไขไฟล์คือ “Dennis” และพบความเชื่อมโยงของเขากับคริสตจักรนิกายลูเทอแรนที่นาย Dennis เป็นผู้ช่วยบาทหลวง ทั้งที่ก่อนหน้านี้ตำรวจแจ้งกับนาย Dennis ว่าไม่สามารถแกะรอยจดหมายที่แนบมากับแผ่น floppy disk ได้เลย³⁴⁵

10.2 แนวทางสำหรับทนายจำเลย

หัวข้อย่อยนี้กล่าวถึงประเด็นที่ทนายจำเลยที่ทำคดีฆาตรกรรมควรพิจารณา รวมถึงระหว่างการถามค้านพยานโจทก์ ในขณะที่โจทก์พยายามทำพยานหลักฐานให้แน่นหนาเพื่อลงโทษผู้ที่ถูกกล่าวหา แต่ทว่าบทบาทของทนายจำเลยคือการท้าทายว่าหลักฐานรวมถึงตัวพยานว่ามีความน่าเชื่อถือรับฟังได้เพียงไร เพื่อชี้ถึงข้อสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดของลูกความของตน

พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 สามารถเป็นเครื่องมือช่วยเหลือในการยกข้อต่อสู้เพื่อคัดค้านหลักฐานของพยานฝั่งโจทก์ได้ ได้แก่

- ผู้ทำการสอบสวนหลัก
- เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในสถานที่เกิดอาชญากรรม

³⁴⁴ “Dennis Rader”, Biography, เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 15 สิงหาคม 2018, ที่ <https://www.biography.com/people/dennis-rader-241487>

³⁴⁵ “Cases involving Computer Forensics that made the News”, Infosec Institute, 2018, ที่ <https://resources.infosecinstitute.com/category/computerforensics/introduction/notable-computer-forensics-cases/#gref>

- เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการเก็บรักษาหลักฐาน
- ผู้เชี่ยวชาญรวมถึงนักนิติพยาธิวิทยาที่ผ่าศพ

ยกตัวอย่าง เมื่อต้องถามค้านเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เก็บรักษาหลักฐาน ในกรณีที่ไม่มีการบันทึกอย่างละเอียดเพียงพอว่ามีใครบ้างที่เข้าไปจัดการหลักฐานนั้น อาจให้มีการถามค้านตามลำดับดังต่อไปนี้ โดยยึดเอาตามย่อหน้าที่ 65 และ ย่อหน้าที่ 66 ของพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016

ถาม: ท่านเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจมานานกว่า 20 ปี ใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: และในช่วงเวลาดังกล่าว ท่านได้ทำงานเกี่ยวกับคดีการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายมาหลายคดีใช่ไหม

ตอบ: ใช่

ถาม: ประสบการณ์ดังกล่าวได้สอนท่านเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดเก็บข้อมูลห้องชันสูตรหลักฐานใช่ไหม

ตอบ: ใช่

ถาม: และเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีของศาล ห้องชันสูตรหลักฐานหมายความว่าทุกขั้นตอนที่เก็บกู้หลักฐาน เก็บรักษา ขนย้าย และทำการวิเคราะห์ด้านนิติวิทยาศาสตร์ จากสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมไปยังศาลและตลอดจนสิ้นสุดกระบวนการในศาล ควรมีการบันทึกอย่างมีประสิทธิภาพใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ควรทำการบันทึกอัตลักษณ์และลำดับของบุคคลทุกคนที่ครอบครองชิ้นหลักฐาน นับแต่เวลาที่เจ้าหน้าที่รัฐได้มาจนหลักฐานดังกล่าวถูกเสนอต่อศาลใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: การขนส่งวัตถุพยานควรใช้วิธีที่คุ้มครองวัตถุจากการยกย้าย การเลื่อมสภาพ และการปะปนเปื้อนกับหลักฐานชิ้นอื่นใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ควรมีการกักเก็บหลักฐานแต่ละชิ้นรวมถึงชิ้นส่วนศพ โดยควรมีการอ้างอิงและทำเครื่องหมายเป็นการเฉพาะ เพื่อประกันว่าหลักฐานดังกล่าวนั้นได้ถูกอ้างอิงไว้ นับตั้งแต่ได้หลักฐานมาจนกระทั่งนำไปวิเคราะห์และเก็บรักษาใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ควรมีรายละเอียดของผู้ทำการสืบสวนสอบสวนในขั้นตอนการขนส่ง การติดตาม และการเก็บรักษาหลักฐานใช่หรือไม่?

ตอบ: ใช่

ถาม: ไม่ว่าจะเป็นช่วงใดของการสืบสวนสอบสวน ควรเก็บพยานวัตถุไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: สถานที่เก็บรักษาหลักฐานควรสะอาด ปลอดภัย และเหมาะสมกับการรักษา สิ่งของให้คงอยู่ในสภาพที่เหมาะสมและคุ้มครองไม่ให้ผู้ที่ไม่มีอำนาจเข้าถึงและทำให้เกิดการปนเปื้อนใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: และจำเป็นต้องประกันความสมบูรณ์ของหลักฐาน ถูกต้องหรือไม่

ตอบ: ใช่

รายการคำถามเหล่านี้ เป็นคำถามที่มีที่มาจากพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 โดยมีได้เจาะจงเฉพาะคดีใดคดีหนึ่ง โดยชุดคำถามเหล่านี้จะส่งผลให้มีการบันทึกมาตรฐานดังกล่าวไว้ในกระบวนการพิจารณาและทำให้ทนายความสามารถให้ข้อมูลที่อาจส่งผลให้ผู้พิพากษาหรือลูกขุนตัดสินใจสงสัยในประเด็นพยานหลักฐานได้

ในส่วนของนักนิติพยาธิวิทยา หากมีการผ่าศพแต่มีได้บันทึกภาพหรือวิดีโอเอาไว้ ก็อาจจะนำรายการคำถามต่อไปนี้มาใช้ได้ โดยปรับมาจากย่อหน้าที่ 253 ถึง ย่อหน้าที่ 255 ในพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016

ถาม: ท่านเป็นนักนิติพยาธิวิทยาที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี ใช่ไหม

ตอบ: ใช่

ถาม: ท่านตระหนักว่าการผ่าศพควรจะดำเนินการตามมาตรฐานเฉพาะ ใช่ไหม

ตอบ: ใช่

ถาม: หนึ่งในมาตรฐานคือควรให้มีการบันทึกที่มีรายละเอียดเพียงพอ ถูกต้องหรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ดังนั้น ความสมบูรณ์ของข้อค้นพบจากการผ่าศพนั้นอาจจะถูกวินิจฉัย/ตรวจทานได้ รวมถึงวินิจฉัยผ่านการพิจารณาคดีอาญาอย่างเช่นคดีนี้ ถูกต้องหรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ควรบันทึกวันที่ เวลาที่เริ่มต้นและสิ้นสุด รวมทั้งสถานที่ที่ผ่าศพ ใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ควรบันทึกรายชื่อของนักนิติพยาธิวิทยาผู้ผ่าศพ ผู้ช่วยทั้งหลาย และทุกคนที่อยู่ระหว่างการผ่าศพ รวมทั้งผู้ที่จบการศึกษาและประกอบอาชีพด้านการแพทย์และ/หรือวิทยาศาสตร์ ด้านการเมือง หรือการปกครอง แต่ละคนหรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: ควรระบุหน้าที่ของแต่ละคนในการทำการผ่าศพใช่หรือไม่

ตอบ: ใช่

ถาม: และควรให้มีการบันทึกภาพถ่ายอย่างเพียงพอ เพราะที่จริงแล้วเป็นเรื่องสำคัญ ใช่ไหม

ตอบ: ใช่

ถาม: เป็นเรื่องสำคัญที่ให้มีการบันทึกข้อค้นพบในการผ่าศพอย่างถ่วงถี่ เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวสามารถถูกวิเคราะห์บททวนอย่างเป็นอิสระได้ใช่ไหม

ตอบ: ใช่

ขอย้ำอีกครั้งว่า ขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อค้นพบเรื่องการผ่าศพในแต่ละคดี แต่ชุดคำถามเหล่านี้ส่งผลให้มีการบันทึกมาตรฐานดังกล่าวไว้ในกระบวนการพิจารณาและทำให้ทนายความสามารถให้ข้อมูลที่อาจส่งผลให้ผู้พิพากษาหรือลูกขุนตัดสินใจสงสัยในประเด็นพยานหลักฐานได้

หลักฐานที่ทวีความสำคัญมากขึ้นในการพิจารณาคดีอาญาคือ หลักฐาน DNA “การจับคู่” ลายนิ้วมือ และนิตินิติศาสตร์ (Digital Forensic)

ตัวอย่าง ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนอาจจะให้ความเชื่อถือเป็นอย่างมากกับประโยคที่ว่า “มีแนวโน้มที่หลักฐาน(DNA) จะเป็นของผู้ถูกกล่าวหามากกว่าบุคคลอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้ถูกกล่าวหาถึง 11.8 พันล้านล้านเท่า” การกล่าวอ้างดังกล่าวมิได้คำนึงว่าอาจจะมีความเสี่ยงเรื่องการปนเปื้อนของหลักฐาน ณ สถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม/สถานที่

เสียชีวิตหรืออาจปะปนได้ ณ ห้องปฏิบัติการ³⁴⁶ ในปี ค.ศ. 2013 ในประเทศสหรัฐอเมริกา นาย Lukis Anderson ชายชาวแคลิฟอร์เนียได้รับการปล่อยตัวหลังจากได้รับโทษจำคุกเป็นเวลาห้าเดือนเพราะถูกกล่าวหาว่าได้ทำการฆาตกรรมมหาเศรษฐีจาก Silicon Valley แท้จริงแล้วนาย Lukis ไม่อาจจะทำการฆาตกรรมได้เพราะเขาเมาและไม่ได้สติอยู่ที่โรงพยาบาลในช่วงเวลาที่ผู้เสียชีวิตถูกฆาตกรรม³⁴⁷ อย่างไรก็ตาม พนักงานสอบสวนกลับพบ DNA ของนาย Lukis ที่เล็บมือของผู้เสียชีวิต แต่ภายหลังพบความจริงว่าเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยแพทย์สองรายที่ช่วยรักษานาย Lukis ขณะมันเมาที่ร้านขายสุราที่ San Jose เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2012 ได้เป็นกลุ่มที่เข้าช่วยเหลือผู้เสียชีวิตที่บ้านในหลายชั่วโมงต่อมาและถ่ายโอน DNA โดยไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ ทนายจำเลยได้ตั้งข้อสงสัยในเบื้องต้นว่าอาจจะเป็นความผิดพลาดของห้องปฏิบัติการประจำเขต³⁴⁸

อย่างไรก็ตาม ในประเทศอื่น ๆ นั้นมีประเด็นปัญหามากกว่านี้และทนายจำเลยจำเป็นต้องพิจารณาอย่างระมัดระวังว่าควรยกประเด็นเรื่องหลักฐาน DNA เข้ามาต่อสู้อยู่เสมออย่างเป็นระบบหรือไม่ ในประเทศอินเดีย การใช้หลักฐาน DNA ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาทวีความสำคัญมากขึ้นมากในหลายปีที่ผ่านมา แต่ทว่า การขาดมาตรฐานในทางปฏิบัติ การตรวจสอบคุณภาพ และการขาดกฎหมาย ส่งผลให้เกิดการใช้เทคโนโลยีโดยไม่ถูกต้อง ปัญหาเริ่มมาจากการขาดการอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เพียงพอในเรื่องการเก็บหลักฐาน DNA ที่ถูกต้องในรัฐต่าง ๆ ส่งผลไปถึงชุดตัวอย่างที่ไปถึงห้องปฏิบัติการ ห้องปฏิบัติการเองก็มองว่าไม่มีมาตรฐาน ขาดแนวทางปฏิบัติงาน การรับรองคุณภาพ และการทดสอบความเชี่ยวชาญของห้องปฏิบัติการและผู้เชี่ยวชาญประจำห้องปฏิบัติการ ฉะนั้น ห้องปฏิบัติการแต่ละที่จึงมีกระบวนการทดสอบที่แตกต่างออกไปและออกรายงานเรื่องผล DNA ตามแนวทางของตน โดยไม่ได้บันทึกผลการทดสอบอย่างเหมาะสมเพื่อการพิจารณาคดีของศาล³⁴⁹

³⁴⁶โปรดอ่าน ตัวอย่างเช่น Police Use of DNA: Mistakes, Error และ Fraud”, Forensic Genetics Policy Initiative, ที่<http://dnapolicyinitiative.org/police-use-of-dna-mistakes-error-และ-fraud/>

³⁴⁷H. K. Lee, “How innocent man’s DNA was found at killing scene”, San Francisco Gate, 26 มิถุนายน 2013, ที่<https://www.sfgate.com/crime/article/How-innocent-man-s-DNA-was-found-at-killing-scene-4624971.php>

³⁴⁸เพ็งอ้าง

³⁴⁹I. Pallavi Polanki, “DNA experts could also be guilty of giving false results”, First Post, 11 ตุลาคม 2012, ที่<https://www.firstpost.com/india/dna-experts-could-also-be-guilty-of-giving-false-results-486289.html>

เมื่อกรกฎาคม ค.ศ. 2018 ยังไม่ปรากฏว่ามีการประกาศใช้ร่างกฎหมายเรื่อง DNA profiling ของอินเดียฉบับ ค.ศ. 2012 อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีแห่งชาติได้แสดงความชัดเจนว่าร่างกฎหมายอนุญาตให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทำการรวบรวมตัวอย่าง DNA เพื่อทำการ “สร้างโปรไฟล์ DNA (DNA profiles)” และสร้างคลังข้อมูลพิเศษเพื่อการสืบสวนสอบสวนทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา ร่างหลักเกณฑ์ ค.ศ. 2018 เป็นฉบับล่าสุดที่เป็นที่มาของการ “การทำโปรไฟล์” DNA จัดทำโดยกรมเทคโนโลยีชีวภาพ³⁵⁰ โดยยังคงต้องจับตามองต่อไปว่าพระราชบัญญัติจะสามารถแก้ปัญหาเรื่องการขาดมาตรฐานภายในประเทศและการควบคุมคุณภาพของหลักฐาน DNA ได้หรือไม่

ในขณะเดียวกัน นายจำเลยก็จำเป็นต้องได้รับการอบรมพิเศษเพื่อที่จะสู้คดีเรื่อง DNA ได้โดยมีประสิทธิภาพ

ในทศวรรษที่ผ่านมา “ความถูกต้องแม่นยำ” ของหลักฐานลายนิ้วมือนั้นก็ถูกทดสอบเช่นเดียวกัน ในอดีตนั้นเมื่อมีการพบลายนิ้วมือแม้นิ้วเดียว ณ สถานที่เกิดเหตุอาชญากรรม ก็ถือว่าเป็นหลักฐานที่แน่นอนที่แทบจะลงโทษเจ้าของลายนิ้วมือได้อัตโนมัติ “ลายนิ้วมือไม่เคยโกหก เป็นประโยชน์ที่คณะลูกขุนได้ยินมากกว่าศตวรรษ”³⁵¹ แต่ทว่าสถานการณ์ได้เปลี่ยนไปอย่างชัดเจนและนายจำเลยควรจะต้องพิจารณาหลักฐานลายนิ้วมือด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งवाद

รายงานผลสืบสวนสอบสวน ค.ศ. 2012 ที่สกอตแลนด์ สรุปว่าหลักฐานลายนิ้วมือไม่สามารถ “เชื่อถือได้ 100% หรือเชื่อถือได้โดยอาศัยฐานอื่นที่บอกว่าหลักฐานลายนิ้วมือนั้นปราศจากข้อผิดพลาดใด ๆ” รายงานฉบับนี้แนะนำว่าหลักฐานลายนิ้วมือ “ควรได้รับการรับรองให้เป็นหลักฐานเชิงความคิดเห็น ไม่ใช่เชิงข้อเท็จจริง” ฉะนั้นศาลจึงควรพิจารณา “ตามน้ำหนักความน่าเชื่อถือ” นอกจากนี้ ยังแนะนำว่าลักษณะของลายนิ้วมือนั้นควรจะถูกแสดงให้เห็นด้วยสายตาคติ และให้อธิบาย “ความแตกต่างอื่นใดระหว่างลายนิ้วมือ (mark) และรอยนิ้วมือ (print) หากต้องระบุอัตลักษณ์”³⁵²

³⁵⁰ “Union Cabinet clears DNA profiling bill”, The Hindu, 4 กรกฎาคม 2018, ที่ <https://www.thehindu.com/news/national/union-cabinet-clears-dna-profiling-bill/article24333036.ece>

³⁵¹ “Study: Fingerprint Evidence Isn’t Infallible”, ABC News, 12 ตุลาคม 2005, ที่ <https://abcnews.go.com/Technology/DyeHard/story?id=1202813&page=1>

³⁵² E. O’Neill, “Fingerprint evidence ‘based on opinion rather than fact’”, The Guardian, 14 ธันวาคม 2011, ที่ <https://www.theguardian.com/uk/2011/dec/14/fingerprint-evidence-opinion-fact>

หนึ่งในข้อผิดพลาดเกิดในคดีโด่งดังอย่างคดีวางระเบิดรถไฟมาดริดเมื่อ ค.ศ. 2004 สำนักงานสอบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (The United States Federal Bureau of Investigation หรือ FBI) ถูกกดดันให้กล่าวขอโทษเพราะให้น้ำหนักกับรูปถ่ายดิจิทัลของลายนิ้วมือมากเกินไป และนำไปสู่การสงสัยว่านายรัฐโอเรกอนนายหนึ่งมีส่วนร่วมกับการวางระเบิด แต่ต่อมาพบว่าเป็นผู้ต้องสงสัยที่ผิดตัว เนื่องจากห้องปฏิบัติการของ FBI ทำงานพลาดโดยเียงเข้ากับรอยนิ้วมือของผู้ต้องสงสัยที่ตำรวจสเปนค้นพบจากเหตุการณ์ก่อการร้ายเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 2004 เจ้าหน้าที่สหรัฐจับคู่ภาพถ่ายดิจิทัลของภาพรอยนิ้วมือเพียงบางส่วนที่ได้มาจากถุงพลาสติกที่บรรจุปลอกเครื่องมือที่ใช้จุดระเบิดกับนาย Brandon Mayfield (นาย Brandon เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม) ก่อนนำไปสู่การจับกุมตัวเขา แต่ภายหลังเจ้าหน้าที่สอบสวนสเปนพบว่าลายนิ้วมืองดกล่าวเป็นของชาวอัลจีเรีย ทำให้ศาลสหรัฐพิพากษาให้ นาย Brandon Mayfield พ้นผิดในทุกข้อกล่าวหา³⁵³

ใน ค.ศ. 2017 ศาสตราจารย์ Jay Kadane จากมหาวิทยาลัย Carnegie Mellon เสนอข้อโต้แย้งของเขาที่งานประชุมวิทยาศาสตร์ประจำปีครั้งที่ 69 ของ American Academy of Forensic Sciences โดยชี้ว่าการวิเคราะห์รอยนิ้วมือควรเป็นเพียงหลักฐานแวดล้อมเท่านั้น โดยอธิบายว่าผู้พิเคราะห์ลายนิ้วมือนั้นอาจแค่ทำการสังเกตลักษณะทั่วไปที่มีร่วมกันระหว่างลายนิ้วที่พบในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมและรอยนิ้วมือที่เก็บเข้าสำนวนคดี โดยเขาสังเกตว่ายังไม่ปรากฏหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่จะประเมินว่าบุคคลจำนวนเท่าไรที่มีลักษณะลายนิ้วมือเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยังไม่มีวิทยาศาสตร์ที่จะสนับสนุนข้อสรุปที่ว่ามีคนเพียงคนเดียว ที่ลายนิ้วของเขาหรือเธอมือถูกบันทึกในสำนวนคดี ที่เป็นผู้ทิ้งรอยนิ้วมือเอาไว้³⁵⁴

มีความท้าทายต่าง ๆ มากมายที่ทนายจำเลยต้องเผชิญในการพิจารณาหลักฐานดิจิทัล ผู้ทำการสอบสวนด้านดิจิทัลอาจอยู่ภายใต้อิทธิพลความกดดันจากเพื่อนร่วมงาน บางองค์การอาจแม้กระทั่งห้ามปราชญ์สมาชิกมิให้ทำงานให้ฝ่ายจำเลยในคดีอาญา อย่างไรก็ตาม ผู้ทำการสอบสวนด้านดิจิทัลที่ยอมรับข้อจำกัดนี้ย่อมคาดหมายได้ว่าจะถูกทนายจำเลย

³⁵³ J. Leyden, “FBI apology for Madrid bomb fingerprint fiasco”, The Register, 26 พฤษภาคม 2004, ที่ https://www.theregister.co.uk/2004/05/26/fbi_madrid_blunder/

³⁵⁴ “Fingerprint Evidence is Circumstantial, Not an Identification”, Dietrich College of Humanities and Social Sciences, 10 กุมภาพันธ์ 2017, ที่ <https://www.cmu.edu/dietrich/news/news-stories/2017/february/fingerprint-science.html>

ท้าทายเรื่องความเป็นกลางของตนในห้องพิจารณาคดี³⁵⁵

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของข้อมูล ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้บันทึกไว้ว่าในแต่ละปี โลกได้กระจายหรือผลิตซ้ำข้อมูลกว่า 8 เซตตะไบต์ (Zettabyte) ซึ่งเทียบเท่ากระดาดเป็นตั้งที่สูง 1.6 ล้านล้านไมล์ ในหมู่ผู้ธำรงวิชาชีพการวิเคราะห์การสอบสวนทางดิจิทัลแบบร่วมสมัยนั้นเห็นว่า “ไม่มีอีกแล้วสิ่งที่เรียกว่า ‘การวิเคราะห์ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์อย่างเต็มรูปแบบ’”³⁵⁶ ในขณะที่เดียวกันนั้น นายจำเลยควรจะต้องตรวจสอบว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการตรวจสอบและนำเสนอหลักฐานที่แน่นอนและตรงตามมาตรฐานการดำเนินงานขั้นสูง สำหรับการเก็บ การรักษา และการวิเคราะห์หลักฐาน³⁵⁷

นายจำเลยยังควรตระหนักว่ากระบวนการสกัดเอาข้อมูลดิบประเภทต่าง ๆ จากสื่อที่เก็บข้อมูล เช่น ภาพถ่ายหรือเอกสาร โดยไม่ได้วินิจฉัยเพิ่มเติมอาจทำให้สูญเสียหลักฐานสำคัญไปได้ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจไม่ได้ใช้เวลาในการทบทวนข้อมูลดิจิทัลทั้งหมดได้แก่ ข้อความที่เป็นตัวอักษรต่างๆ ที่อาจมีหลักฐานช่วยให้พินิจได้ ล่าสุด มีการสั่งไม่ฟ้องหรือยกฟ้องคดีข่มขืนจำนวนมากในประเทศสหราชอาณาจักรโดยปรากฏว่าตำรวจมิได้ไม่ระบุหรือส่งต่อวัตถุข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับฝั่งจำเลย ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2018 หัวหน้าเนติบัณฑิตคดีอาญา (Head of the Criminal Bar) กล่าวว่าความเชื่อมั่นจากสาธารณะเกี่ยวกับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีกำลังถูกสั่นคลอนและย้ำว่ากระบวนการยุติธรรมในอังกฤษและเวลส์กำลังไปสู่ “จุดแตกหัก” เนื่องจากล้มเหลวที่จะเปิดเผยหลักฐานดิจิทัลชิ้นสำคัญ³⁵⁸

³⁵⁵ E. Casey, “Digital Evidence in the Courtroom”, Chap. in Digital Evidence and Computer Crime, 3rd Edn, Elsevier, 2011, หน้า 52

³⁵⁶ O. Carroll, “Challenges in Modern Digital Investigative Analysis”, United States Attorneys’ Bulletin, มกราคม 2017, หน้า 30

³⁵⁷ Jonathan W. Hak (Crown Prosecutor, Department of Justice, Alberta, Canada), “The Admissibility of Digital Evidence in Criminal Prosecutions”, Crime Scene Investigator Network, มกราคม 2003, ที่ <http://www.crime-scene-investigator.net/admissibilitydigitalevidencecriminalprosecutions.html>

³⁵⁸ O. Bowcott, “Justice system at ‘breaking point’ over digital evidence”, The Guardian, 12 กุมภาพันธ์ 2018, ที่ <https://www.theguardian.com/law/2018/feb/12/justice-system-at-breaking-point-over-digital-evidence>

ในรอบไม่กี่ปีที่ผ่านมา ศูนย์สิทธิมนุษยชนของมหาวิทยาลัย Berkeley ได้เป็นผู้นำในการร่างแนวทางการดำเนินงานระดับนานาชาติเพื่อการใช้ออนไลน์นิติดิจิทัลในการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีอาชญากรรมระหว่างประเทศ³⁵⁹ ในขณะที่เขียนเอกสารนี้ งานดังกล่าวนั้นยังคงอยู่ระหว่างดำเนินการ³⁶⁰

การฟ้องร้องคดีเชิงยุทธศาสตร์

ทนายความอาจใช้พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 เพื่อสนับสนุนการฟ้องร้องคดีเชิงยุทธศาสตร์ (บางครั้งเรียกว่าการฟ้องคดีเพื่อสร้างผลกระทบ) โดยเน้นการนำเสนอกฎหมายและมาตรฐานระหว่างประเทศเมื่อดำเนินกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เพื่อที่จะบรรลุตามผลลัพธ์ได้แก่

- สร้างความตระหนักรู้ต่อสาธารณะเกี่ยวกับประเด็นเฉพาะใดๆ เพื่อกดดันผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งรัฐบาล อันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสถาบัน รวมทั้งกับฝ่ายกระบวนการยุติธรรม
- สร้างผลกระทบเพื่อนำไปสู่การออกกฎหมายใด ๆ ภายในประเทศ หรือยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายที่บังคับใช้อยู่
- ขอให้มีการชูประเด็นกฎหมายหรืออธิบายเพิ่มเติม หรือกลับแนวบรรทัดฐานกฎหมายที่ “เลวร้าย”
- ก่อให้เกิดแนวบรรทัดฐานกฎหมายที่ “ดี”
- ร้องขอให้มีการเยียวยาผ่านกระบวนการ เช่น การออกหมายเรียกตัวบุคคลที่ถูกคุมขังให้มาปรากฏต่อหน้าผู้พิพากษา (*habeas corpus*) หรือหมายบังคับให้ปฏิบัติการณ์ (*mandamus*)

³⁵⁹ โปรดอ่าน Berkeley University’s Human Rights Center, *The New Forensics: Using Open Source Information to Investigate Grave Crimes*, 2018

³⁶⁰ <https://www.law.berkeley.edu/research/human-rights-center/programs/technology/>

11. กรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายในสถานการณ์ที่มีการขัดกันทางอาวุธ (สงคราม)

เป็นที่น่าสังเกตว่า กรณีต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมายที่เกิดขึ้นระหว่างการขัดกันทางอาวุธนั้นยังคงเป็นประเด็นที่ถูกท้าทายในทางกฎหมาย ประการแรกเนื่องจากเราจำเป็นต้องประเมินว่ากฎหมายระหว่างประเทศฉบับไหนที่เอามาปรับใช้ (นอกจากนี้ ยังรวมถึงกฎหมายภายในประเทศด้วย) จากนั้นยังมีข้อท้าทายอีกว่าจะปรับใช้กฎหมายอย่างไรให้ถูกต้อง บทนี้นั้นจะถกประเด็นหลากหลายที่อาจถูกหยิบยกขึ้นเมื่อมีการเสียชีวิตระหว่างสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธหรือสงครามและพิจารณาเกี่ยวกับหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนประเด็นการเสียชีวิต

อนึ่ง หากมีการใช้กำลัง ทั้ง ๆ ที่ไม่ปรากฏว่ามีการขัดกันทางอาวุธหรือสงคราม การใช้กำลังใด ๆ ของรัฐจะต้องเป็นไปตามกฎเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายภายใต้กรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยการใช้กำลังนั้นต้องกระทำด้วยความจำเป็น และได้สัดส่วนสอดคล้องกับสถานการณ์ ส่วนการใช้อาวุธปืนอาจใช้ได้เฉพาะเพื่อป้องกันตัวเองหรือผู้อื่นหากมีภัยอันตรายอันใกล้ที่ทำให้เสียชีวิตหรือบาดเจ็บรุนแรงได้³⁶¹ หากมีเจตนาใช้อาวุธปืน (หรือใช้อาวุธชนิดอื่น) จนทำให้เสียชีวิต กรณีเช่นนี้จะชอบด้วยกฎหมาย “เมื่อหลีกเลี่ยงมิได้โดยแน่แท้ เพราะกระทำไปเพื่อคุ้มครองชีวิต”³⁶²

นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง (precaution) ตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยรัฐต่าง ๆ มีหน้าที่ที่จะทำแผนปฏิบัติการการบังคับใช้กฎหมายเพื่อที่จะลดความเสี่ยงของการใช้กำลังจนนำไปสู่การเสียชีวิต

11.1 การแบ่งประเภทของการขัดกันทางอาวุธตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ขั้นตอนแรกในการประเมินความชอบด้วยกฎหมายคือการประเมินว่ามีการขัดกันทางอาวุธ (หรือสงคราม) ตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ อนึ่ง การขัดกันทางอาวุธนั้นมีสองประเภทภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (international humanitarian

³⁶¹ หลักการขั้นพื้นฐานของการใช้กำลังหรืออาวุธปืนโดยเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 1990, หลักการที่ 9

³⁶² เฟ็งอ่าง

law หรือ IHL) และกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ ได้แก่ การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ (international armed conflict หรือ IAC) และการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (non-international armed conflict หรือ NIAC)³⁶³ คำนิยามทั่วไปที่ถูกอ้างอิงอย่างมากและได้รับการยอมรับคือคำนิยามโดยศาลชำนานาญการทางอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia หรือ ศาล ICTY) ในคำพิพากษาปี ค.ศ. 1995 ในคดี *Tadić* ที่กล่าวไว้ดังนี้

“จะมีการขัดกันทางอาวุธหากมีการใช้กำลังติดอาวุธระหว่างรัฐต่าง ๆ หรือมีการใช้ความรุนแรงโดยใช้อาวุธที่ยึดเยื่อระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับกลุ่มติดอาวุธที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาหรือระหว่างกลุ่มเหล่านั้นเองภายในรัฐ”³⁶⁴

การขัดกันทางอาวุธ/สงครามระหว่างประเทศ (international armed conflict)

มาตรา 2 ร่วม (Common Article 2) ของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 (The 1949 Geneva Convention) บังคับแก่ “บรรดาสงครามที่ได้มีการประกาศหรือกรณีพิพาทกันด้วยอาวุธอย่างอื่นใดซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างอัครภาคีผู้ทำสัญญาสองฝ่ายหรือกว่านั้นขึ้นไป แม้ว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะมีได้รับรองว่ามีสถานะเป็นสงครามก็ตาม” จะเห็นได้ว่ามีสองประเด็นในบทนิยามของการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ กล่าวคือ สงครามที่มีการประกาศสงครามหรือรูปแบบอื่นใดของการขัดกันทางอาวุธระหว่างรัฐจำนวนสองรัฐหรือมากกว่า ทั้งนี้ มีการถกเถียงกันว่าจะต้องมีระดับความรุนแรงมากเท่าไรจึงจะถึงขนาดที่จะทำให้เกิดการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ แต่โดยทั่วไปแล้วเห็นพ้องต้องกันว่าระดับความรุนแรงเพียงแค่อันดับต่ำก็เข้าตามบทนิยามแล้ว โดยเป็นที่ชัดเจนว่าระดับความรุนแรง

³⁶³ บางท่านให้ความเห็นว่าเป็นการขัดกันทางอาวุธที่มีลักษณะ ‘ข้ามประเทศ’ หรือ ‘ถูกทำให้เป็นสากล’ ซึ่งไม่ได้ถูกนิยามไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ

³⁶⁴ ศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY), *Prosecutor v. Tadić* (เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ‘Dule’), Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction (Appeals Chamber) (หมายเลขคดี IT-94-1), 2 ตุลาคม 1995, 570 และโปรดอ่าน คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, “How is the term ‘armed conflict’ defined in international humanitarian law?”, ICRC Opinion Paper, มีนาคม 2008 ประกอบกับ S. Vité, “Typology of armed conflicts in international humanitarian law: legal concepts and actual situations”, *International Review of the Red Cross*, Vol. 91, No. 873 (มีนาคม 2009), หน้า 69 – 94

ในกรณีนี้นั้นต่ำกว่าระดับความรุนแรงที่กำหนดในบทนิยามของการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ การให้คำนิยามในคดี *Tadić* ตามที่กล่าวถึงข้างต้นชี้ว่าเป็นการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศนั้นเกิดขึ้น “เมื่อใดก็ตามที่มีการใช้กำลังทางอาวุธระหว่างรัฐ”

มาตรา 2 ร่วมยังกำหนดอีกว่าอนุสัญญา “ควรบังคับใช้แก่บรรดากรณีการยึดครองอาณาเขตบางส่วนหรือทั้งหมด (partial or total occupation) ในดินแดนของอัคราตีผู้ทำสัญญาด้วย แม้ว่าการยึดครองดังกล่าวจะมีได้ประสบกับการต่อต้านด้วยอาวุธก็ตาม”³⁶⁵ ด้วยเหตุฉะนั้น การยึดครองรัฐอื่นโดยไม่ได้รับความยินยอมที่สมบูรณ์ แม้ว่าจะไม่มีการยิงปืนขัดขืนออกไปแม้แต่นัดเดียวก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้มีการเริ่มบังคับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อนึ่ง ในสถานการณ์ที่สามนั้นเป็นกรณีทหารต่างชาติเข้ายึดครองพื้นที่ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศด้วย³⁶⁶

สถานการณ์ต่อไปคือเมื่อรัฐใดรัฐหนึ่งโจมตีอีกรัฐโดยใช้ตัวแทน กล่าวคือใช้กลุ่มติดอาวุธลงมือแทน ซึ่งโดยมากจะเป็นการใช้กองกำลังติดอาวุธ ก็มีการถกเถียงกันว่าต้องมีระดับการสนับสนุนเท่าใด แต่เป็นที่แน่ชัดว่าต้องสูงกว่าแค่การให้การฝึกอบรมหรือการให้อาวุธแก่กลุ่มติดอาวุธเท่านั้น

สุดท้ายนี้คือมาตราที่มีการโต้แย้งกันอย่างมาก ตามพิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 (The 1977 Additional Protocol I) “สงคราม” ปลดแอกชาติ (national liberation) นั้นมีลักษณะเช่นการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศมากกว่าการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ แม้ว่าจะมีลักษณะคล้ายอย่างหลังก็ตาม

³⁶⁵ ถ้อยคำว่า ‘อัคราตีผู้ทำสัญญา (High Contracting Parties)’ เป็นคำไวพจน์สำหรับรัฐภาคีตามกฎหมายสนธิสัญญา ซึ่งมีความหมายว่า เป็นภาคีกับและดังนั้นจึงผูกพันตามอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาในทางระหว่างประเทศ

³⁶⁶ องค์ประกอบของอาชญากรรมถูกนิยามโดยศาลอาญาระหว่างประเทศ (ICC) โดยระบุว่า “ถ้อยคำว่า ‘การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ (international armed conflict)’ นั้นรวมถึงการยึดครองของทหาร (military occupation)’ ICC, ‘Elements of crimes’, UN doc. PCNICC/2000/1/Add.2 (2000), note 34. โปรดอ่าน ตัวอย่างเช่น A. Cullen, ‘The threshold of non-international armed conflict’, SSRN, 2008, หน้า132, ที่ <https://goo.gl/xk3NYV>

การขัดกันทางอาวุธ/สงครามที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (non-international armed conflict)

การจะเป็นการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศนั้นจะต้องปรากฏสถานการณ์ที่ต้องมีการสู้รบสม่ำเสมอ (Regular) และมีความรุนแรง (Intense) ระหว่างกองทัพของรัฐและกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐ หรือระหว่างกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐด้วยตนเอง ทั้งนี้ การที่จะถือเป็นฝ่ายหนึ่งของการขัดกันทางอาวุธหรือสงครามได้นั้น กลุ่มติดอาวุธที่มีส่วนในการสู้รบต้องมีลักษณะ “จัดตั้ง” (Organized) เพียงพอ ซึ่งหมายความว่าในทางปฏิบัติแล้วกลุ่มดังกล่าวนั้นต้องมีลักษณะเช่นกองกำลังทหารหรือทหารพรานโดยมีลำดับชั้นบังคับบัญชาแบบทหาร และมีสมาชิกบางคนที่ติดอาวุธ อย่างน้อยคืออาวุธปืน อีกทั้งพวกเขาจะต้องมีสมรรถภาพในการสนับสนุนปฏิบัติการทางทหาร แต่ไม่จำเป็นต้องสวมใส่เครื่องแบบและไม่จำเป็นต้องยึดครองพื้นที่ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม

อันที่จริงแล้ว ประเด็นที่ถกเถียงกันมากพิเศษคือเรื่องขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ ในขณะที่ปฏิบัติการทหารในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศอาจอยู่ภายในบังคับของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของโลกก็ตาม แต่ขอบเขตทางภูมิศาสตร์การขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศนั้นถูกจำกัดกว่ามาก และยิ่งสะท้อนถึงมาตรฐานที่สูงกว่าที่รัฐปรับใช้กับการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศทั้งในเรื่องของระดับความรุนแรงจากการใช้อาวุธและระดับการจัดตั้งของกลุ่มติดอาวุธ อนึ่ง เป็นที่สันนิษฐานได้อยู่แล้วว่ากองทัพของรัฐนั้นมีลักษณะเป็นการจัดตั้งเพียงพอตามบทนิยาม

การขัดกันทางอาวุธมากกว่าหนึ่งแห่งในเขตแดนเดียวกัน

อาจมีการขัดกันทางอาวุธจำนวนมากว่าหนึ่งเหตุอยู่ในเขตแดนเดียวกัน ณ หนึ่งเวลาเดียวกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับได้ แต่ยังไม่ถูกรับรองในทางสากล เนื่องจากการสู้รบอาจเป็นส่วนหนึ่งของการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ และยังเป็นส่วนหนึ่งของการขัดกันทางอาวุธภายในประเทศได้ มาตรการแบ่งแยกการขัดกันทางอาวุธที่มี/ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศนั้นสนับสนุนแนวทางการตีความข้างต้น อีกทั้งได้รับการยอมรับจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ³⁶⁷ อีกทั้งศาล ICTY ด้วย³⁶⁸

³⁶⁷ คดี Nicaragua, §219

³⁶⁸ ศาลชำนัญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY), Prosecutor v. Tadić, คำพิพากษา (Trial Chamber) (หมายเลขคดี IT-94-1), 7 พฤษภาคม 1997, §§568, 569

11.2 กฎหมายเจนีวา

กฎหมายเจนีวาเป็นสาขาหนึ่งของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่แสวงหาการประกันให้มีการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมกับบุคคลทั้งหมดที่ตกอยู่ใต้เงื้อมมือของศัตรู ซึ่งรวมถึงทหารฝ่ายตรงข้ามที่อยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถสู้รบได้อีกต่อไป (หรือ *hors de combat*) ไม่ว่าจะเป็เพราะไม่สามารถต่อสู้ได้อีก (ได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วย) หรือเพราะไม่ประสงค์จะต่อสู้ (และขอยอมแพ้) กฎหมายยังคุ้มครองบุคคลที่อยู่ในเงื้อมมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (อาทิ ผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็ทหารหรือพลเรือน) หรือพลเรือนที่อยู่ในดินแดนที่ถูกยึดครอง กระบวนการที่จะต้องตามมาเมื่อบุคคลที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมายเจนีวาเสียชีวิตนั้นค่อนข้างจะตรงไปตรงมา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับกฎหมายที่บังคับกับการสู้รบ เช่น กฎหมายกรุงเฮก)

กฎหมายกำหนดว่าหากบุคคลภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมายเจนีวาเสียชีวิตนั้น จำต้องมีการสืบสวนสอบสวน โดยอาจมีข้อพิจารณาแตกต่างกันเล็กน้อยส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าผู้เสียชีวิตเป็นใครและมีสถานภาพใดตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ตัวอย่าง เช่น หากสมาชิกของกลุ่มติดอาวุธที่เป็นศัตรูถูกจับตัวในสงครามระหว่างประเทศ บุคคลนั้นจะได้สถานะเชลยสงคราม³⁶⁹ หากเสียชีวิตลงระหว่างถูกคุมขัง ผู้คุมขัง**ต้อง**ดำเนินการสืบสวนสอบสวน (กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศใช้คำว่า “การไต่สวน” (Enquiry)) โดยอนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 3 กล่าวว่า

“ผู้ที่มีอำนาจคุมขังควรทำการสอบสวนอย่างเป็นทางการโดยไม่ล่าช้าในทุกกรณี หากมีการเสียชีวิตหรือการบาดเจ็บรุนแรงของเชลยสงครามที่กระทำโดยหรือสงสัยว่ากระทำโดยผู้คุม เชลยสงครามด้วยกัน หรือบุคคลอื่นใด รวมถึงการเสียชีวิตที่มีทราบสาเหตุ

โดยมีการเรียกพยานมาให้การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานที่เป็นเชลยสงคราม...”³⁷⁰

³⁶⁹ ไม่ปรากฏสถานะคล้ายคลึงกันภายใต้สถานการณ์การขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (สงครามในประเทศ)

³⁷⁰ มาตรา 121, อนุสัญญาเจนีวา ฉบับที่ 3

นอกจากนี้ หากผลของการไต่สวนชี้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่านั้นต้องรับผิดชอบที่มีอำนาจในการคุมขัง “ควรดำเนินมาตรการทั้งหมดเพื่อลงโทษบุคคลที่ต้องรับผิดชอบนั้น”³⁷¹

กระบวนการดังกล่าวปรับใช้กับการเสียชีวิตของพลเรือนที่ถูกจองจำระหว่างมีสงครามระหว่างประเทศ แต่เฉพาะกรณีที่บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลต่างด้าวในดินแดนของรัฐที่เข้าร่วมในความขัดแย้ง หรือเป็นพลเรือนที่อาศัยในดินแดนที่ถูกยึดครองโดยทหารชาติอื่น³⁷²

การเสียชีวิตอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นกับพลเรือนหรือพลรบ โดยเฉพาะในสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศนั้นต้องได้รับการสืบสวนสอบสวนตามวิธีการที่ระบุไว้ในพิธีสารมินนิโซตา โดยปกติมักจะไม่ค่อยมีอุปสรรคในการสืบสวนสอบสวนในกรณีเช่นว่า เว้นเสียแต่บุคลากรหรือสถานที่ที่มีการเสียชีวิตหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวนโดนโจมตีหรือไม่มีความสามารถที่จะดำเนินการตามหน้าที่ของตนได้ เป็นต้น กฎเกณฑ์ที่ปรับใช้เพื่อประเมินว่าการเสียชีวิตชอบด้วยกฎหมายหรือไม่นั้นเป็นไปตามหลักการบังคับใช้กฎหมายที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น

ระหว่างที่เกิดสงคราม ทุกฝ่ายที่อยู่ในความขัดแย้งต้องดำเนินมาตรการที่สามารถกระทำได้ทั้งหลายเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับบุคคลที่ถูกรายงานว่าสูญหายอันเป็นผลมาจากความขัดแย้ง และให้ข้อมูลกับสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับชะตากรรมของพวกเขา³⁷³

ในกรณีการเสียชีวิตใด ๆ ก็ตาม ทุกฝ่ายต้องใช้วิธีการทั้งหมดที่มีเพื่อระบุตัวผู้เสียชีวิต รวมถึงบันทึกข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดก่อนที่จะฝังศพและบันทึกตำแหน่งของการฝังศพ

³⁷¹ เฟ็งอ่าง

³⁷² มาตรา 131, มาตรา IV

³⁷³ มาตรา 32 และ 33 พิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 และอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 (ซึ่งปรับใช้เฉพาะแต่การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศเท่านั้น) และ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, Study of Customary IHL, Rule 117 ซึ่งปรับใช้กับการขัดกันทางอาวุธ/สงครามทั้งหมด

อย่างน้อย ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสงครามในประเทศต้องพยายามที่จะอำนวยความสะดวกในการจัดส่งศพผู้เสียชีวิตกลับไปตามที่ญาติร้องขอ³⁷⁴ นอกจากนี้ ยังควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเพื่อทำการส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับการเสียชีวิตของบรรดาบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง³⁷⁵ ภายใต้อำนาจจนไปยังเขตอำนาจที่คนกลุ่มนี้จากมา³⁷⁶ ทั้งนี้ หน้าที่เหล่านี้ปรับใช้โดยใช้ออนไลน์กับกรณีการบังคับให้สูญหายด้วย

11.3 กฎหมายกรุงเฮก

ประเด็นที่ซับซ้อนอย่างมากมาคือการประเมินความชอบด้วยกฎหมายถ้าการเสียชีวิตเกิดขึ้นระหว่างการสู้รบ (อาทิ การสู้รบระหว่างกองกำลังหรือกลุ่มติดอาวุธต่างๆ) ก่อนที่จะพิเคราะห์เนื้อหาของกฎหมายท่านจำเป็นต้องทำความเข้าใจก่อนว่าหากดูเหมือนว่าการเสียชีวิตนั้นเกิดขึ้นในระหว่างการสู้รบ กฎหมายกรุงเฮกจะเป็นกลุ่มกฎหมายที่ถูกปรับใช้ ซึ่งเรื่องดังกล่าวยังมีประเด็นที่เป็นที่โต้เถียงกันอยู่หลายประเด็น

การกระทำเพียงไรจึงจะถึงขนาดว่าเป็นการสู้รบ ?

การกระทำใดๆ ของคู่สงครามในระหว่างหรือเกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาชุนั้น อยู่ภายใต้อำนาจกฎหมายเจนีวาหรือกฎหมายกรุงเฮกอย่างใดอย่างหนึ่ง ในหลายกรณีนั้น เป็นที่ชัดเจนว่าต้องใช้กฎหมายใด เช่น ใช้กฎหมายเจนีวาหากเป็นเรื่องการคุมขังและการปฏิบัติต่อนักโทษ ส่วนกฎหมายเฮกใช้ในกรณีที่มีการสู้รบระหว่างคู่ขัดแย้ง เป็นต้น แต่ยังไม่ปรากฏสถานการณ์อีกมากมายที่ไม่ชัดเจนว่าจะปรับใช้กฎหมายใด

³⁷⁴ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, Study of Customary IHL, Rules 116 และ 114 ประกอบมาตรา 16, 17 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 1 มาตรา 19, 20 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 2 มาตรา 120 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 3 และ มาตรา 129 และ 130, อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 4 และ มาตรา 34 พิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 1 ค.ศ. 1977

³⁷⁵ บุคคลภายใต้ความคุ้มครอง หมายถึงรวมถึง เซลยสงคราม พลเรือนชาวต่างชาติของคู่ขัดแย้งในสงคราม และพลเรือนในดินแดนที่ถูกยึดครองในเหตุการณ์การขัดกันทางอาชุน

³⁷⁶ มาตรา 16 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 1 มาตรา 19 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 2 มาตรา 120 และ 122 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 3 และ มาตรา 136, 1949 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 4

หลักการทั่วไปคือ การสู้รบนั้นมีขึ้นในระหว่างและเป็นผลโดยตรงของการขัดกันทางอาวุธ ผ่านการใช้วิธีการและรูปแบบการทำสงครามโดยฝ่ายหนึ่งของผู้ขัดแย้งโจมตีกองกำลังติดอาวุธหรือเป้าหมายทางทหารของอีกฝ่าย หรือโจมตีพลเรือนหรือวัตถุของพลเรือนในดินแดนของรัฐผู้ขัดแย้งที่ไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจของกองกำลังที่ทำการโจมตีนั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้ต้องขังทั้งหลายในกรณีส่วนใหญ่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเจนีวามากกว่ากฎหมายกรุงเฮก

อย่างไรก็ตาม ยังเป็นการยากที่จะจำแนกว่าการกระทำใด ๆ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการสู้รบหรือเป็นไปเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย เอกสารในปี ค.ศ. 2013 ของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (International Committee of the Red Cross หรือ ICRC) บันทึกว่า “ยังเป็นเรื่องที่ไม่กระจ่างชัดในทางกฎหมายระหว่างประเทศว่าสถานการณ์ใดในการขัดกันทางอาวุธนั้นอยู่ภายใต้กรอบการสู้รบและสถานการณ์ใดที่อยู่ภายใต้กรอบการบังคับใช้กฎหมาย”³⁷⁷ แต่ทว่าเป็นที่ชัดเจนว่าการที่รัฐใช้กำลัง แม้แต่ในสถานการณ์สงครามนั้นจะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการบังคับใช้กฎหมาย และในสถานการณ์การสู้รบเท่านั้นที่ให้บังคับใช้กฎเรื่องการสู้รบ

ตัวอย่างเช่น การพกอาวุธมาปล้นธนาคารระหว่างที่มีสงคราม การปล้นก็ยังถือมิได้ถึงขนาดเป็นการสู้รบ การใช้กำลังต่อกลุ่มที่พกอาวุธจึงถือเป็นงานของฝ่ายบังคับใช้กฎหมาย แม้จะมีการจับตัวประกันและโจรจะหนีไปได้ก็ตาม และแม้ว่าเราจะทราบว่าจะโจมตีเป็นสมาชิกของกลุ่มติดอาวุธที่เป็นผู้ขัดแย้งในสงครามในประเทศ และการปล้นนั้นสามารถคาดเดาได้หรือมีเจตนากระทำเพื่อหารายได้เพื่อหล่อเลี้ยงกิจกรรมของกลุ่มติดอาวุธในอนาคตก็ตาม

นอกจากนี้ ในกรณีการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (แต่ไม่ใช่การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ) การสู้รบนั้นถูกจำกัดในเชิงภูมิศาสตร์เฉพาะพื้นที่ที่การต่อสู้เกิดขึ้นประจำ (regular) และมีความรุนแรง (intense) และจะเป็นเช่นไรหากรัฐและกลุ่มกบฏทำการโจมตีหลายร้อยไมล์จากจุดนั้น? คำตอบคือยังไม่มีคำตอบที่แน่นอนในกรณีดังกล่าว แต่มีหลักฐานว่ากฎเกณฑ์ที่จะปรับใช้กับการกระทำของรัฐนั้นยังคงเป็นกฎเกณฑ์เกี่ยวกับบังคับใช้กฎหมาย ไม่ใช่กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ³⁷⁸

³⁷⁷ G. Gaggioli, Expert Meeting: The Use of Force in Armed Conflicts. Interplay between the Conduct of Hostilities และ Law Enforcement Paradigms, Report, ICRC, เจนีวา, 2013, หน้า 1

³⁷⁸ โปรดอาน, ตัวอย่างเช่น ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป, Finogenov and others v. Russia, คำพิพากษา, 2012

เมื่อเราต้องพิจารณาการกระทำที่เกิดในระหว่างการสู้รบ โดยนำกรอบกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาบังคับใช้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักอยู่ใต้กฎเกณฑ์ที่คล้ายกันไม่ว่าความขัดแย้งจะมีลักษณะระหว่างประเทศหรือไม่ก็ตาม โดยมีหลักการที่สำคัญที่สุดสองประการ (เรียกว่าหลักการเพราะทั้งคู่มีความสำคัญอย่างมาก) คือ หลักการแบ่งแยกในการโจมตีและหลักความได้สัดส่วนในการโจมตี

หลักการแบ่งแยกพลเรือนออกจากพลรบ (the principle of distinction)

ภายใต้หลักการนี้ คู่ขัดแย้งในสงครามต้องทำการโจมตีโดยมุ่งเป้าหมายไปที่วัตถุประสงค์ทางทหาร (military objectives) ที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น (บุคลากรทางทหารหรือวัตถุประสงค์ที่เอื้อประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมให้กับปฏิบัติการทางทหาร) และห้ามมิให้โจมตีพลเรือน ประชาชนรายบุคคล หรือวัตถุประสงค์ของพลเรือน อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 และ พิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 ได้ระบุถึงหลักการดังกล่าวไว้ดังนี้

“เพื่อที่จะประกันให้มีการเคารพและคุ้มครองพลเรือนและวัตถุประสงค์พลเรือน คู่ขัดแย้งควรจะแยกแยะระหว่างพลเรือนและพลรบ รวมถึงวัตถุประสงค์พลเรือน (civilian objects) และวัตถุประสงค์ทางทหาร (military objectives) เสมอ อีกทั้งต้องทำการโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังวัตถุประสงค์ทางทหารเท่านั้น”³⁷⁹

ตามที่คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศศึกษาเรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่พัฒนาเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ หัวใจของหลักจารีตประเพณีระหว่างประเทศของหลักการแบ่งแยกนั้นแตกแขนงออกมาเป็นหลักเกณฑ์สองประการ คือ

“คู่ขัดแย้งต้องแยกแยะระหว่างพลเรือนและพลรบเสมอ การโจมตีอาจทำได้หากมุ่งเป้าไปยังพลรบ โดยมีสามารถโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังพลเรือนได้

³⁷⁹ มาตรา 48 พิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1

คู่ขัดแย้งต้องแยกแยะระหว่างวัตถุพลเรือนและวัตถุทางทหารเสมอ การโจมตีทำได้เฉพาะการโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังวัตถุทางทหาร โดยไม่สามารถโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังวัตถุพลเรือนได้”³⁸⁰

พลเรือนคือบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกของกองกำลังติดอาวุธ (หรือกลุ่มติดอาวุธ) ในขณะที่ประชาชนพลเรือนประกอบด้วยบุคคลทุกคนที่เป็นพลเรือน³⁸¹

มีการนิยามวัตถุพลเรือนว่าเป็นวัตถุใดก็ตามที่ใช้วัตถุทางทหาร โดยวัตถุทางทหาร “จำกัดไปที่วัตถุที่โดยสภาพ สถานที่ วัตถุประสงค์ หรือการใช้งาน นั้นยังประสิทธิภาพแก่ปฏิบัติการทางทหาร และการทำลายไม่ว่าจะบางส่วนหรือทั้งหมด การยึดเอา หรือเปลี่ยนสภาพวัตถุดังกล่าว ตามสถานการณ์ในห้วงเวลานั้น จะก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการทหาร”³⁸² ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็ณ ฃ เวลาใด วัตถุใดวัตถุหนึ่งหรือพื้นที่ใด ๆ นั้นล้วนมีสถานะว่าเป็นวัตถุทางพลเรือนหรือวัตถุทางการทหารอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยจะไม่สามารถเป็นทั้งสองอย่างได้ในเวลาเดียวกัน ส่วนการพิจารณาวัตถุที่ “ใช้ได้สองแบบ” เช่น ถนน สะพาน โรงไฟฟ้า ทางขึ้นลงของเครื่องบิน ก็จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์เป็นหลักกว่าจะเป็นวัตถุพลเรือนหรือวัตถุทางทหารภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ทั้งนี้ กฎหมายกรุงเฮกจะถือว่าเป็นวัตถุทางทหาร แม็ในสถานการณ์ปกติมีการใช้งานหรือการครอบครองโดยพลเรือนก็ตาม ถ้าหากวัตถุดังกล่าวทำประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพให้กับปฏิบัติการทางทหารและการทำลาย ยึดเอา หรือเปลี่ยนสภาพวัตถุนั้นจะยังให้เกิดความได้เปรียบทางการทหาร

นอกจากนั้น การห้ามการโจมตีที่มุ่งเป้าไปยังพลเรือนและวัตถุพลเรือนยังอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การโจมตีอาจชอบด้วยกฎหมายหากโจมตีไปยังเป้าหมายทางทหารเท่านั้น อนึ่ง หลักการแบ่งแยก (The rule of distinction) ยังห้ามการโจมตีโดยไม่แบ่งแยก (indiscriminate attack) ซึ่งได้แก่การโจมตีดังต่อไปนี้

³⁸⁰ ICRC Study of Customary IHL, Rule 1 (“The Principle of Distinction between Civilians และ Combatants”) และ Rule 7 (“The Principle of Distinction between Civilian Objects และ Military Objectives”)

³⁸¹ ICRC Study of Customary IHL, Rule 5 (“Definition of Civilians”)

³⁸² ICRC Study of Customary IHL, Rule 8 (“Definition of Military Objectives”)

- ไม่ใช่การโจมตีโดยมุ่งไปยังเป้าหมายทางทหารที่เฉพาะเจาะจง
- ใช้วิธีการหรือรูปแบบของการสู้รบที่ไม่สามารถมุ่งเป้าไปยังเป้าหมายทางทหารที่เฉพาะเจาะจงได้
- ใช้วิธีการหรือรูปแบบของการสู้รบที่ไม่สามารถจำกัดผลกระทบตามกฎหมายว่าด้วยการขัดกันทางอาวุธได้ และ ส่งผลให้
- ในแต่ละกรณี มีผลเป็นการโจมตีวัตถุทางทหารและพลเรือนรวมถึงวัตถุทางพลเรือนโดยไม่แบ่งแยก³⁸³

กรณีเช่นนี้หมายความว่า การใช้อาวุธที่ดีหรือการใช้กลยุทธ์ที่ดีไม่สามารถหรือไม่มุ่งเป้าโจมตีไปยังวัตถุทางทหารได้แม่นยำเพียงพอ (ระดับความแม่นยำนั้นยังไม่เป็นที่แน่ชัด) หรือผลของการโจมตีนั้นส่งผลอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะขยายหรือกระจายไปยังพื้นที่ที่ขัดกับหลักการแบ่งแยก การโจมตีจะถือเป็นการโจมตีอย่างไม่แบ่งแยกและมีชอบด้วยกฎหมาย

อาชญากรรมสงครามอันเนื่องมาจากการโจมตีพลเรือนนั้นถูกบัญญัติไว้ทั้งในทั้งกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายอาญาระหว่างประเทศต่าง ๆ รวมทั้งโดยคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศในการประเมินกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ. 1998 (ธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ) ได้กล่าวว่าศาลมีเขตอำนาจรวมถึงอาชญากรรมสงครามที่ “เจตนาที่จะโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังประชาชนพลเรือนเช่นว่า หรือต่อปัจเจกพลเรือนใดที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการสู้รบ”³⁸⁴

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศเน้นย้ำว่าภายใต้กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศอาชญากรรมสงครามเกิดขึ้นเมื่อ “ประชาชนพลเรือนหรือปัจเจกพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรงในการสู้รบตกเป็นเป้าของการโจมตี”³⁸⁵ ตามที่คณะกรรมการกาชาด

³⁸³ ICRC Study of Customary IHL, Rule 11 (“Indiscriminate Attacks”) และ Rule 12 (“Definition of Indiscriminate Attacks”)

³⁸⁴ มาตรา 8(2)(b)(i) ธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ

³⁸⁵ ICRC Study of Customary IHL, Rule 156 (‘Definition of War Crimes’), ‘List of War Crimes’, (ii)(i), ที่ <https://goo.gl/xIOyKz>

ระหว่างประเทศได้อธิบายไว้ การที่จะบรรลุเงื่อนไขของอาชญากรรมที่ว่าการละเมิดนั้นต้องมีลักษณะร้ายแรง ซึ่งในที่นี้คำพิงค์แต่การกระทำนั้นทำให้บุคคลหรือวัตถุได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายตกอยู่ในอันตรายก็เพียงพอแล้ว

“อาชญากรรมสงครามส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิต การบาดเจ็บ การทำลาย หรือการยึดเอาทรัพย์สินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นว่าการกระทำทั้งหลายจะต้องส่งผลให้เกิดความเสียหายที่แท้จริงกับบุคคลหรือวัตถุต่าง ๆ ถึงจะถือเป็นอาชญากรรมสงครามได้ ประเด็นดังกล่าวถูกทำให้ชัดเจนระหว่างการประชุมองค์ประกอบของอาชญากรรมโดยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Elements of Crimes for the International Criminal Court) ที่วางหลักไว้ เช่น หากมีการโจมตีพลเรือนหรือวัตถุทางพลเรือนก็เพียงพอแล้วที่จะเข้าองค์ประกอบ แม้ว่าจะมีสิ่งที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้นทำให้การโจมตีไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตหรือการบาดเจ็บรุนแรง อีกกรณีอาจเป็นการโจมตีต่อประชาชนพลเรือนหรือปัจเจกพลเรือนที่แม้ท้ายที่สุดแล้วการโจมตีจะไม่เป็นผลเพราะระบบอาวุธขัดข้อง”³⁸⁶

เป็นที่โต้เถียงเช่นกันในกรณีศาล ICTY ก่อข้อผิดพลาดในการปรับใช้ข้อกำหนดในหลายกรณีที่มีการโจมตีโดยไม่แบ่งแยก (indiscriminate attacks) โดยมีคำสั่งให้ถือว่าเป็นการโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังพลเรือน ตัวอย่างสำคัญคือคดี *Galić* ที่มีการอุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษาของคณะผู้พิพากษาชั้นการพิจารณาคดี (Trial Chamber) โดยฝ่ายนายได้ยกข้อต่อสู้ทางกฎหมายของนายพล *Galić* เสนอต่อศาลเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 2004 โต้แย้งว่าทั้งการโจมตีที่มีได้สัดส่วนและการโจมตีที่ไม่แบ่งแยกไม่สามารถถือเป็นการโจมตีที่มุ่งเป้าไปยังพลเรือนได้³⁸⁷ แนวทางดังกล่าวเป็นการถอดความกฎหมายมาได้อย่างถูกต้องในการศึกษาของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศเรื่องกฎหมายจารีตประเพณีเองก็แยกอาชญากรรมสงครามในการทำให้พลเรือนเป็นเป้าถูกโจมตี ออกมาจากสามกรณี คือ

- การโจมตีโดยไม่แบ่งแยกอันนำมาซึ่งความสูญในเสียชีวิตหรือการบาดเจ็บของพลเรือน

³⁸⁶ เฟ็งอ้าง, ‘Serious nature of the violation’, (i)

³⁸⁷ Defence Appeal Brief, 19 กรกฎาคม 2004, §50 และโปรดอ่าน คณะตุลาการอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย, *Prosecutor v. Galić*, คำพิพากษา (Appeals Chamber) (หมายเลขคดี IT-98-29-A), 30 พฤศจิกายน 2006, §131

- การใช้อาวุธต้องห้าม
- การโจมตีโดยเล็งเห็นผลว่าจะก่อให้เกิดการเสียชีวิตของพลเรือน ทำให้พลเรือนบาดเจ็บ หรือทำให้ทรัพย์สินของพลเรือนถูกทำลาย ซึ่งชัดเจนว่าเกินส่วนไปกว่าข้อได้เปรียบทางทหารที่คาดไว้ที่เป็นรูปธรรมและโดยตรง

และแม้ว่าธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศจะละเว้นมิได้กล่าวถึงการโจมตีโดยไม่แบ่งแยกไว้ โดยแยกออกมาจากการโจมตีโดยมุ่งเป้าไปยังพลเรือน แต่บทบัญญัติเกี่ยวกับอาชญากรรมสงครามยังคงกล่าวถึงกรณีอาชญากรรมสงครามที่ใช้อาวุธที่ก่อให้เกิดความเสียหายโดยไม่แบ่งแยก ซึ่งไม่ควรนำมารวมกับอาชญากรรมสงครามที่เกิดจากโจมตีโดยมุ่งเป้าไปที่พลเรือน

หลักความได้สัดส่วนในการโจมตี (the principle of proportionality in attack)

แม้จะทำการโจมตีไปยังเป้าหมายทางทหารโดยชอบด้วยกฎหมายสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกพลเรือนออกจากพลรบแล้ว แต่การโจมตียังต้องเคารพหลักความได้สัดส่วนด้วยตามกฎหมายกรุงเฮกแล้ว การโจมตีไปยังเป้าหมายที่ชอบด้วยกฎหมายอาจผิดกฎหมายหาก “เล็งเห็น” ได้ว่าพลเรือนจะได้รับอันตราย “เกินส่วน” (excessive) เมื่อเทียบกับ “ข้อได้เปรียบทางทหารที่คาดการณ์ไว้ที่เป็นรูปธรรมและโดยตรง” (concrete and direct military advantage anticipated)³⁸⁸ อันตรายที่พลเรือนได้รับนั้นครอบคลุมทั้งกรณีการเสียชีวิตหรือบาดเจ็บ หรือทรัพย์สินของพลเรือนถูกทำลายหรือได้รับความเสียหาย “หรือหลายกรณีรวมกัน” ทั้งนี้ หลักความได้สัดส่วนนั้น “ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเกี่ยวกับการบาดเจ็บที่พลรบได้รับหรือวัตถุทางทหารที่ได้รับความเสียหาย”³⁸⁹

เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องพึงระลึกว่าผู้ทำการโจมตีต้องประเมินแนวโน้มที่พลเรือนอาจได้รับอันตราย*ก่อนที่จะลงมือโจมตี* ไม่ใช่การวิเคราะห์บนฐานที่ว่าพลเรือนเสียชีวิตไปเท่าไรหรือทรัพย์สินของพลเรือนได้รับความเสียหายไปแล้วเท่าไร

³⁸⁸ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศชี้ว่าตามจารีตกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ “การโจมตีที่อาจเล็งเห็นว่าอาจทำให้พลเรือนเสียชีวิต บาดเจ็บ ทรัพย์สินเสียหายหรือประการเหล่านี้ด้วยกัน ซึ่งเกินส่วนจากความได้เปรียบทางการทหารที่คาดการณ์ได้เป็นรูปธรรมและโดยตรง เป็นสิ่งที่ต้องห้าม”

³⁸⁹ Y. Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, 2nd Edn, Cambridge University Press, 2010, หน้า 129

ความท้าทายในการปรับใช้หลักความได้สัดส่วนอยู่ที่ความกำกวมของคำว่า “เกินส่วน” (excessive) ตามที่ Yoram Dinstein ได้ตั้งข้อสังเกตว่า กฎหลักของเรื่องนี้คือการที่จะต้องให้สมดุลกับการกระทำต่างๆ นั่นคือถ้ายังคาดว่าจะมีความได้เปรียบทางทหารเท่าไร ก็ยิ่งเล็งเห็นอันตรายต่อพลเรือนที่อาจขึ้นมากเท่านั้นโดยอันตรายที่เกิดขึ้นนี้อาจไม่เป็นเรื่องที่มีชอบด้วยกฎหมาย³⁹⁰ ใน ค.ศ. 2015 กระทรวงกลาโหมสหรัฐ มีความเห็นดังนี้

“ไม่จำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เชิงประจักษ์ในการให้คำแนะนำหรือการเปรียบเทียบระหว่างอันตรายต่อชีวิตที่เล็งเห็นได้กับความได้เปรียบทางทหารที่คาดการณ์ได้³⁹¹ ในด้านหนึ่งคือการโจมตีคลังเครื่องกระสุนปืนหรือค่ายฝึกการก่อการร้ายนั้นจะไม่ถูกห้ามเพียงเพราะมีชาวนาทำไร่ไถนาในบริเวณนั้น³⁹² อีกด้านหนึ่งคือความได้เปรียบทางทหารจะต้องสูงมากเพื่อนำมาอธิบายการที่พลเรือนหลายพันคนต้องเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ³⁹³ มีคำถามที่กำกวมกว่านั้นคือ อันตรายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจะถือว่าเกินส่วนหรือไม่ ซึ่งยังเป็นคำถามปลายเปิดทางกฎหมาย และคำตอบที่ได้ อาจเป็นเชิงอัตวิสัยและคลุมเครือ...”³⁹⁴

หลักที่ว่าความได้เปรียบทางการทหาร “ที่สูงมาก” อาจใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมเมื่อพลเรือนหลายพันคนเสียชีวิตหรือบาดเจ็บได้นั้นถูกตีความไว้โดยแคบในคู่มือกฎหมายสงครามของกระทรวงกลาโหมสหรัฐ ฉบับแก้ไข ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2016 และมีลักษณะที่สอดคล้องกันกฎหมายกรุงเฮกมากขึ้น คู่มือดังกล่าวยืนยันว่า “...จำเป็นต้องมีผลประโยชน์ทางการทหารที่สูงมาก เพื่ออธิบายความชอบธรรมของปฏิบัติการที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงให้พลเรือนหลายพันคนเสียชีวิตหรือการบาดเจ็บ”³⁹⁵

³⁹⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 131

³⁹¹ ศาลชำนาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY), Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, 13 มิถุนายน 2000, §48

³⁹² เพิ่งอ้าง, อ้างอิง Rogers, Law on the Battlefield, หน้า 64 – 65

³⁹³ M. Greenspan, Modern Law of Land Warfare, University of California Press, Berkeley, CA, 1959, หน้า 335

³⁹⁴ USDOD 2015 Law of War Manual, §5.12.4

³⁹⁵ USDOD December 2016 Law of War Manual, §5.12.3 [added emphasis]

นอกจากนี้ ความกำกวมของคำว่า “เกินส่วน” เมื่อกรอบบังคับประกอบกรกระทำผิดอันได้แก่องค์ประกอบด้านการกระทำ (actus reus) และองค์ประกอบด้านจิตใจ (mens rea) ที่ต้องพิจารณานอกเหนือไปจากกฎหมายกรุงเฮก ทำให้การดำเนินคดีอาชญากรรมสงครามเมื่อมีการโจมตีที่ไม่ได้สัดส่วนนั้นยากขึ้นไปอีก ตัวอย่างเช่น พนักงานอัยการของศาลอาญาระหว่างประเทศต้องพิสูจน์เช่นว่าผู้บังคับบัญชา “เจตนา” ที่จะทำการโจมตี “โดยทราบ”ว่าจะทำให้เกิดอันตรายต่อพลเรือน “อย่างเกินส่วนโดยชัดแจ้ง” เมื่อเปรียบกับ “ความได้เปรียบทางการทหารที่คาดการณ์ได้ที่เป็นรูปธรรมและโดยตรง”³⁹⁶ โดยมีการฟ้องร้องคดีอาชญากรรมสงครามว่ามีการโจมตีที่ไม่ได้สัดส่วนที่ประสบความสำเร็จอยู่น้อยมาก และไม่มีการฟ้องร้องคดีลักษณะเช่นว่าในศาลอาญาระหว่างประเทศเลย

ตามการพิจารณาคดีของศาล ICTY ในคดี *Galić* วางหลักว่าการที่จะพิจารณาว่าการโจมตีได้สัดส่วนหรือไม่นั้นจำต้องพิจารณาว่า “บุคคลที่มีความเป็นเหตุเป็นผลและได้รับแจ้งอย่างครบถ้วน ถ้าเขาอยู่ในสถานการณ์เช่นเดียวกันกับผู้กระทำความผิด...เขาจะใช้ข้อมูลที่มีอย่างสมเหตุสมผล และจะยังคงคาดหมายได้หรือไม่ว่าจะมีพลเรือนเสียชีวิตจากการโจมตีนั้นเกินส่วน”³⁹⁷ เพื่อที่จะพิจารณาองค์ประกอบด้านเจตนา (*mens rea*) ของอาชญากรรมสงครามเกี่ยวกับการโจมตีที่ไม่ได้สัดส่วน ศาล ICTY วางหลักว่า การดำเนินคดีต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า การโจมตี “ถูกส่งออกไปโดยเต็มใจและรับรู้ถึงสถานการณ์ที่ว่าคาดหมายได้ว่าจะเกิดการเสียชีวิตของพลเรือนที่เกินส่วน”³⁹⁸

11.4 หน้าที่ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตระหว่างการสู้รบ

ความซับซ้อนของการปรับใช้หลักการแบ่งแยกพลเรือนออกจากพลรบและหลักความได้สัดส่วนในการโจมตีส่งผลให้การสืบสวนสอบสวนเรื่องการเสียชีวิตระหว่างการสู้รบเป็นเรื่องที่ท้าทายเป็นอย่างยิ่ง ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ รัฐไม่ได้มีหน้าที่เพียงที่จะสืบสวนสอบสวนและเยียวยาเมื่อมีการกล่าวหาหรือสงสัยว่ามีอาชญากรรมสงคราม อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 แต่ละฉบับยังเรียกร้องให้แต่ละรัฐภาคี “ดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อป้องกันการกระทำทั้งหมดที่ขัดต่อข้อกฎหมายของอนุสัญญา... ไม่ใช่เพียง

³⁹⁶ โปรตอ่าน มาตรา 8(2)(b)(iv) ธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ

³⁹⁷ ศาลชำนัญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY), คดี *Galić*, คำพิพากษา, §58

³⁹⁸ เพิ่งอ้าง, §59

กรณีการละเมิดร้ายแรง...”³⁹⁹ ซึ่งปรับใช้กับข้อบทต่าง ๆ ในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 1 ค.ศ. 1977 ด้วย⁴⁰⁰ (แม้ว่าจะไม่ได้ถูกกล่าวโดยชัดแจ้งในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ค.ศ. 1977 ซึ่งปรับใช้กับการชดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศบางกลุ่ม)

หน้าที่ในการป้องปรามการละเมิดกฎหมายกรูงเฮกนั้นได้ถูกสนับสนุนโดยทบัญญัติมาตรา 1 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ทั้งสี่ฉบับ ที่กำหนดหน้าที่ให้รัฐภาคีทุกรัฐดำเนินการ “เพื่อเคารพและประกันให้มีการเคารพ” มาตราทั้งหลายในอนุสัญญาต่าง ๆ “ในทุกสถานการณ์” และสอดคล้องกับพิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016 ที่บัญญัติว่า

“ระหว่างที่มีการสู้รบ หากมีการเสียชีวิตที่เป็นผลมาจากการโจมตี ควรทำการประเมินผลหลังจากการปฏิบัติการ (post-operation assessment) เพื่อค้นหาข้อเท็จจริง รวมถึงความแม่นยำในการโจมตี ... ในกรณีที่มีการเสียชีวิตต้องสงสัยว่า หรือถูกกล่าวหาว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแต่อาจไม่ถึงขนาดที่จะเป็นอาชญากรรมสงคราม อย่างน้อยที่สุดก็จำเป็นต้องมีการไต่สวนเพิ่มเติมแม้ว่ากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจะไม่ได้เจาะจงให้มีการสืบสวนสอบสวนการเสียชีวิตเช่นว่า (‘การไต่สวนอย่างเป็นทางการ’) และไม่ว่าในกรณีใดควรมีการสืบสวนสอบสวนอย่างเต็มรูปแบบถ้ามีหลักฐานว่ามีการทำผิดกฎหมาย”⁴⁰¹

เมื่อเกิดการละเมิดกฎหมายกรูงเฮก โดยเฉพาะการละเมิดที่ร้ายแรง เช่น การละเมิดหลักการแบ่งแยกพลเรือนออกจากพลรบหรือหลักความได้สัดส่วนในการโจมตี รัฐที่ทำการใช้กำลังหรือมีตัวแทนกระทำผิดมีความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ ตามที่คณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law Commission หรือ ILC) ได้ออกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐสำหรับการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมายในทางระหว่างประเทศ ค.ศ. 2001 (The 2001 Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts) ซึ่งมีข้อบทว่า

³⁹⁹ มาตรา 49 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 1, มาตรา 50 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 2, มาตรา 129 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 3 และ มาตรา 146 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 4

⁴⁰⁰ มาตรา 85(1) พิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1

⁴⁰¹ พิธีสารมินนิโซตา ค.ศ. 2016, §21

“การกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมายในทางระหว่างประเทศของรัฐทั้งหมดก่อให้เกิดความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศของรัฐ

รัฐที่ต้องรับผิดชอบอยู่ภายใต้พันธกรณีที่จะต้องให้การชดเชยอย่างเต็มรูปแบบ สำหรับความเสียหายที่เกิดจากการกระทำที่มีชอบในทางระหว่างประเทศ”⁴⁰²

การกระทำที่มีชอบในทางระหว่างประเทศคือการกระทำหรือการละเว้นการกระทำที่สืบเนื่องมาจากการรัฐที่ละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศของตนภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ⁴⁰³ ใน ค.ศ. 2005 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) ตั้งข้อสังเกตว่า “เป็นที่แน่ชัดว่าตามหลักกฎหมายทั่วไประหว่างประเทศนั้น รัฐที่รับผิดชอบต่อ การกระทำที่มีชอบในทางระหว่างประเทศมีความผูกพันที่จะต้องให้การชดเชยอย่างเต็มรูปแบบต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเช่นนั้น”⁴⁰⁴

ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ รัฐมีความรับผิดชอบหากละเมิดกฎหมาย “และต้องให้การเยียวยาอย่างเต็มรูปแบบต่อความสูญเสียหรือความเสียหายใดๆ ที่เกิด”⁴⁰⁵ ในมุมมองของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ ทางปฏิบัติของรัฐต่าง ๆ ได้ทำให้กฎนี้พัฒนาเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่ปรับใช้ทั้งการขัดกันทางอาวุธที่มีและไม่มีลักษณะระหว่างประเทศแล้ว⁴⁰⁶ พันธกรณีเหล่านี้เป็นหนึ่งในหน้าที่ในการชดเชยให้กับผู้เสียหายแต่ละคนภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจากการสู้รบกลับประสบความลำบากในการได้รับค่าชดเชยจากรัฐ เพราะหลายครั้งการชดเชยโดยรัฐจะเป็นการชดเชยเพราะความกรุณา (ex gratia basis) โดยไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น ประเทศ

⁴⁰² มาตรา 1 และ 31(1) ร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐสำหรับการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมายในทางระหว่างประเทศ ค.ศ. 2001 (ILC Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts), รับรองวันที่ 10 สิงหาคม 2001, ในภาคผนวกของข้อมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ที่ 56/83 ของวันที่ 12 ธันวาคม 2001

⁴⁰³ มาตรา 2 ร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐสำหรับการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมายในทางระหว่างประเทศ ค.ศ. 2001

⁴⁰⁴ ศาลอาญาระหว่างประเทศ, Armed Activities on the Territory of the Congo (Congo v. Uganda), คำพิพากษา, 19 ธันวาคม 2005, §259

⁴⁰⁵ ICRC Study of Customary IHL, Rule 150 (“Reparation”)

⁴⁰⁶ เพิ่งอ้าง

อัฟกานิสถานนั้น นอกจากรัฐบาลอัฟกานิสถานแล้ว ยังมีประเทศต่าง ๆ เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา เยอรมัน อิตาลี เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ โปแลนด์ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ที่เสนอให้มีการจ่ายสินไหมกรรมา (*Ex-gratia payment*) สำหรับการกระทำของกองทัพตน⁴⁰⁷

อย่างไรก็ตามมีกรณีศึกษาที่มีได้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าว เหตุเกิดมาจากเหตุการณ์ที่นาเคร้าสดเมื่อราว 02.00 น. ขณะที่กองกำลังทางอากาศของสหรัฐอเมริกา ใช้เฮลิคอปเตอร์ทหารติดอาวุธ AC-130 โจมตีศูนย์รักษาความบอบช้ำทางจิตใจ (Trauma Centre) ขององค์กรแพทย์ไร้พรมแดน (Médecins Sans Frontières หรือ MSF) ที่เมือง Kunduz ทางตอนเหนือของประเทศอัฟกานิสถาน โดยดูเหมือนว่าการโจมตีทางอากาศนั้นได้กินเวลาอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมง⁴⁰⁸ มีรายงานว่าแพทย์และบุคคลากรทางการแพทย์ของ MSF โดนยิงจากปืนที่ติดตั้งกับอากาศยานขณะวิ่งหลบหาที่ปลอดภัยในบริเวณต่าง ๆ⁴⁰⁹ มีรายงานภายในของ MSF เกี่ยวกับการโจมตีทางอากาศนี้ว่ามีจำนวนผู้เสียชีวิต “อย่างน้อย 30 ได้แก่ คนไข้ที่ทราบชื่อ 10 ราย เจ้าหน้าที่ที่ทราบชื่อ 13 ราย และอีก 7 ศพที่ระบุไม่ได้ เพราะถูกเผาไหม้จนจำไม่ได้”⁴¹⁰

วันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 2015 ประธานาธิบดี Barack Obama กล่าวขอภัยเรื่องการโจมตีทางอากาศและประกาศว่าสหรัฐจะชำระค่าเสียหายให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต ต่อมา กระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริการายงานผลการศึกษาซึ่งเผยแพร่ต่อสาธารณะเมื่อวันที่ 29 เมษายน ค.ศ. 2016 ว่าได้มีการชดใช้เงินเพื่อ “การแสดงความเสียใจ” ไปยังผู้เสียชีวิตและครอบครัวมากกว่า 170 รายและอนุมัติเงินจำนวน 5.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 171 ล้านบาท) เพื่อสร้างอาคารใหม่ให้ MSF นายพล Joseph Votel ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของหน่วยบังคับบัญชากลางสหรัฐกล่าวในสรุปข่าวที่ประกอบการเปิดเผยรายงานว่ามีการจ่ายเงินจำนวน 3,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 9 หมื่นบาท) แก่ผู้รอดชีวิต และจ่ายเงินจำนวน 6,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 1.8 แสนบาท) ให้กับญาติผู้ที่

⁴⁰⁷ V. Cadelo, “Redress and reparation for victims of armed conflict: a critical review of practice in 2013”, Chap.14 in S. Casey-Maslen (ed.), *The War Report: Armed Conflict in 2013*, Oxford University Press, Oxford, 2014, หน้า 570

⁴⁰⁸ MSF, “Initial MSF internal review: Attack on Kunduz Trauma Centre, Afghanistan”, พฤศจิกายน 2015 (เผยแพร่สู่สาธารณะ เมื่อ 5 พฤศจิกายน 2015), หน้า 7

⁴⁰⁹ เติ้งอ่าง, หน้า10

⁴¹⁰ เติ้งอ่าง, หน้า12

เสียชีวิตจากเหตุการณ์โจมตีนั้น⁴¹¹

จากการสืบสวนสอบสวนพบว่ามีปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ทั้งผู้บังคับบัญชาภาคพื้นดิน และ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการบนอากาศยานเข้าใจผิดคิดว่าตนกำลังยิงไปยังเป้าหมายที่ตนประสงค์ซึ่งเป็นสถานที่ที่กองกำลังติดอาวุธควบคุมอยู่และห่างออกไปราว 400 เมตรจากศูนย์รักษาความบอบช้ำทางจิตใจของ MSF โดยนายพล Joseph Votel กล่าวว่า “การสืบสวนสอบสวนสรุปได้ว่าบุคคลากรบางคนไม่ได้ปฏิบัติตามกฎการเข้าปะทะและกฎหมายว่าด้วยการขัดกันทางอาวุธ อย่างไรก็ตาม การสืบสวนสอบสวนไม่ได้สรุปว่าความล้มเหลวดังกล่าวจะถึงขนาดที่จะเป็นอาชญากรรมสงครามหรือไม่”⁴¹²

⁴¹¹ เพิ่งอ้าง

⁴¹² “News Transcript: Department of Defense Press Briefing by Army General Joseph Votel, commander, US Central Command, Press Operations, Army General Joseph Votel, commander, U.S. Central Command”, 29 เมษายน 2016

ภาคผนวก

แนวทางโดยละเอียดในพิธีสารมินนิโซตา

ก. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ

1. บทนำ

167. การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุมีเป้าประสงค์เพื่อที่จะระบุ บันทึก รวบรวม และเก็บรักษาด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ซึ่งหลักฐานที่เป็นที่รับฟังได้ในชั้นศาล อันอาจเชื่อมโยงผู้ต้องสงสัย เหยื่อและพยานวัตถุกับสถานที่เกิดเหตุเข้าด้วยกัน การตรวจสอบเช่นนี้ควรดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งผ่านการอบรมเกี่ยวกับการระบุตัวตน การจัดทำบันทึกรายงาน การเก็บรวบรวมและการรักษาหลักฐานเชิงกฎหมายและวิทยาศาสตร์

168. การบันทึกรายงานประกอบด้วย

- (ก) **การบันทึกภาพ** ภาพถ่าย โดยอาจรวมอัตราส่วนอ้างอิง และตัวบ่งชี้ทิศทาง การบันทึกวิดีโอสามารถกระทำเสริม การบันทึกภาพถ่ายได้ แต่เนื่องจากค่าความละเอียดของภาพไม่คืนึงจึงไม่ควรจัดเป็นวิธีหลักของการจับภาพ
- (ข) **มาตรวัด** (เช่น ความยาว/ความกว้าง/ความสูง เครื่องหมายที่ทำไว้บนภาพร่าง แผนผังหรือแผนที่ และผลจากเครื่องตรวจวัด)
- (ค) **บันทึก** ที่อธิบายข้อค้นพบและการบันทึกการเก็บรวบรวมข้อมูล

บันทึกเหล่านี้จะต้องถูกจัดการอย่างสอดคล้องกับมาตรฐานห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน ซึ่งจะป้องกันบันทึกจากการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น

169. ในสถานการณ์ที่หลักนิติธรรมถูกทำลายลง เช่นระหว่างการขัดกันทางอาวุธ ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นได้ และโดยที่องค์กรระหว่างประเทศไม่สามารถกำหนดเขตอำนาจการพิจารณาได้ เว้นแต่หลังจากเกิดอาชญากรรมเป็นเวลานานแล้ว ภายใต้อาณัติที่กล่าวมาเหล่านี้ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่ไม่ใช่นิติวิทยาศาสตร์ อย่างเช่น เจ้าหน้าที่การแพทย์ ผู้สื่อข่าว หรือนักกิจกรรมด้าน สิทธิมนุษยชนอาจเป็นบุคคลแรกที่มาถึงสถานที่เกิดเหตุ

สิ่งต่างๆ ที่พยานกลุ่มนี้บันทึกไว้อาจมีความสำคัญต่อการสืบสวนสอบสวนในภายหลัง เช่นเดียวกับการจัดการกับผู้เสียชีวิตอย่างถูกต้องและการระบุตัวตนเหยื่อ แม้ว่าพวกเขาไม่มีอำนาจทางกฎหมายที่เป็นทางการในการระบุ บันทึกหรือเก็บรวบรวมหลักฐานก็ตาม

170. กระนั้นก็ดี การบันทึกรายงานผ่านการถ่ายภาพด้วยวิธีการ อย่างเป็นระบบ และ/หรือการบันทึกวิดีโอ การใช้มาตรวัดต่างๆ และการจดบันทึกอย่างละเอียดนั้น เป็นวิธีหนึ่งสำหรับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการค้นหาความจริง และ/หรือการไต่สวนโดยตุลาการในอนาคต ความน่าเชื่อถือของบันทึกรายงานดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นเมื่อบันทึกถูกเก็บไว้ตามมาตรฐานห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน ซึ่งจะช่วยให้มีการ ยืนยันอย่างอิสระถึงอัตลักษณ์ตัวตนของผู้บันทึก ที่มาของบันทึก และวิธีการที่พวกเขาเก็บรักษาหรือจัดการกับบันทึกในเวลาต่อมา นอกจากนี้ การปฏิบัติตามสิทธิในการทราบความจริงอย่างมีประสิทธิภาพก็ได้รับการสนับสนุนโดยระบบการเก็บเอกสารและข้อมูลที่แข็งแกร่งของประเทศด้วย

171. ผู้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุคือบุคลากรที่ผ่านการอบรมด้านการระบุ บันทึก รวบรวมและเก็บรักษาพยานวัตถุสำหรับการวิเคราะห์เพิ่มเติม ในขั้นต้น ควรมีการกำหนดว่าจะบุคคล ดังกล่าวต้องใช้ความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ประเภทใดในภาคสนามและหลังจากนั้นในห้องปฏิบัติการทางนิติวิทยาศาสตร์โดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งอาจจำเป็นต้องปรึกษาหารือด้วยได้แก่

- นักนิติพยาธิวิทยา/แพทย์ด้านพยาธิวิทยา
- นักนิติมานุษยวิทยา
- นักนิติโบราณคดีวิทยา
- นักนิติภูมิวิทยา
- นักนิติพิษวิทยา
- นักนิติรังสีวิทยา
- ผู้เชี่ยวชาญด้านกระสุนและอาวุธปืน

- นักเคมี (เช่น ผู้ที่เชี่ยวชาญด้านอาวุธเคมี) และหรือนักพิษวิทยา
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการระบุตัวบุคคล (เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ด้านลายนิ้วมือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการกับการเสียชีวิตจำนวนมาก นักอณูชีววิทยา/ ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจพิสูจน์ DNA หรือนิติทันตแพทย์)
- ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักฐานข้อมูลดิจิทัล (เช่น โทรศัพท์มือถือ memory sticks คอมพิวเตอร์หรือ โซเชียลมีเดีย) และ
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการจำลองใบหน้า

ภายใต้ยุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวนโดยรวม ควรมีการระงับหรือหยุดปฏิบัติการทางนิติเวชซึ่งเป็นที่ยอมรับเพื่อการตรวจสอบในห้วงปฏิบัติการและการวิเคราะห์หลักฐานที่จะตามมา

172. ภายหลังจากระบุแต่ละด้านมุมของสถานที่เกิดเหตุ เจ้าหน้าที่จะต้องป้องกันสถานที่นั้น ควรทำรายชื่อผู้เข้าสถานที่เกิดเหตุ และเก็บไว้จนกว่าจะดำเนินการกับสถานที่เสร็จสิ้น โดยการ ป้องกันสถานที่เกิดเหตุ ได้แก่

- (ก) **การจำกัดการเข้าสถานที่** การเข้าไปในบริเวณสถานที่เกิดเหตุต้องได้รับการบันทึกไว้ และจำกัดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญและผู้สืบสวนสอบสวนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเท่านั้น การเข้าไปที่อาจทำให้เกิดการปนเปื้อน และเสื่อมสภาพของหลักฐานทั้งนี้ หลักฐานการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสถานที่ที่อาจเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นได้จะต้องถูกระบุ และบันทึกไว้
- (ข) **ความปลอดภัยส่วนบุคคล** ต้องให้สถานที่ปลอดภัยต่อ การเข้าไปเพื่อทำการระบุ บันทึกและเก็บรวบรวมหลักฐานภายใต้สถานการณ์อย่างเช่นความขัดแย้งด้วยอาวุธที่ดำเนินอยู่ หรือในบริเวณที่สงสัยว่ามีวัตถุ อย่างเช่นระเบิดที่ยังไม่ทำงาน สารพิษ และ/หรือทุ่น ระเบิด ควรปรึกษาผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญด้าน ความปลอดภัยในการจัดการกับวัตถุเหล่านั้น ซึ่งได้แก่ บุคลากรด้านการกู้ระเบิดและผู้เชี่ยวชาญด้านเคมี ชีวภาพ และ/หรือรังสีวิทยา อาจจำเป็นต้องระงับการโจมตีด้วยอาวุธด้วยในบางสถานการณ์

- (ค) **การรักษาความปลอดภัยของหลักฐาน** การจำกัดการเข้าไปยังสถานที่เกิดการเสียชีวิตเกี่ยวพันกับการสร้างห้วงโซ่ คຸ້ມครองพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ตรวจสถานที่เกิดเหตุระบุหลักฐานได้

173. สถานที่เกิดเหตุควรถูกตรวจสอบเพื่อค้นหาหลักฐาน หากเป็นไปได้ ควรดำเนินการตรวจสอบร่วมกับผู้สืบสวนที่ทราบข้อมูลความเป็นมาของการเสียชีวิต โดยควรต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพื่อไม่ให้เกิดการสืบสวนด้วยอคติ หลักเกณฑ์การตรวจค้นอย่างน้อยที่สุดควรได้รับการรายงานไว้ในบันทึกของผู้สอบสวน เพราะจะช่วยให้การระบุว่ามีวัตถุใดเกี่ยวข้องกับกรลำดับเหตุการณ์และสามารถเชื่อมโยงผู้ต้องสงสัย เขี่ยและพยานวัตถุอื่นกับสถานที่เกิดการเสียชีวิตได้

174. จะต้องมีการระบุพยานวัตถุด้วยเครื่องหมายภาพเฉพาะ (ตัวเลข และ/หรือตัวอักษร) อีกทั้งจะต้องระบุรหัสของสถานที่ไว้ด้วย ซึ่งจะช่วยให้สามารถบันทึกรายงานสถานที่ และความสัมพันธ์กับวัตถุอื่นๆ ที่เป็นหลักฐานภายในสถานที่เกิดการเสียชีวิตได้อย่างครบถ้วน รวมทั้งเพื่อบรรจุเป้าประสงค์ของการตรวจสอบและห้วงโซ่คຸ້ມครองพยานหลักฐาน ระบบทำเครื่องหมายหลักฐานทั้งหลายควรถูกนำมาใช้ – ดู วรรค 94 ถึง 97 ข้างต้นในเรื่องการติดป้าย

175. การวิเคราะห์ทางนิติวิทยาศาสตร์ใดๆ รวมทั้งสถานที่เกิดเหตุ จะต้องใช้วิธีจัดทำรายงานดังต่อไปนี้ ได้แก่การถ่ายภาพ การตรวจวัด การจดบันทึกและการทำรายการ ซึ่งทั้งหมดนี้ควรทำการตรวจสอบอ้างอิงระหว่างกันและกันเพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่เกิดการเสียชีวิตและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับหลักฐานที่เก็บรวบรวมมา

2. การบันทึกภาพถ่าย

176. การบันทึกภาพถ่ายของสถานที่เกิดการเสียชีวิตและพยานวัตถุอื่นใด เป็นการแสดงผลในรูปแบบสองมิติของพื้นที่หรือวัตถุสามมิติ ดังนั้น การถ่ายภาพควรทำตามลำดับโดยให้ภาพแรก และภาพถัดไปมีความคาบเกี่ยวกัน เพราะจะช่วยให้ผู้สังเกต หรือผู้ตรวจสอบจากภายนอกเข้าใจความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ระหว่างวัตถุที่เป็นหลักฐานภายในบริเวณที่กำหนดอย่างเช่นในสถานที่เกิดการเสียชีวิต

177. ลำดับการถ่ายภาพดังกล่าวควรเก็บรวบรวมไว้ในบันทึกรูปภาพ (photolog) โดยอย่างน้อยควรระบุตัวตนของผู้ถ่าย ตำแหน่งของแต่ละรูปภาพในแต่ละลำดับเวลาที่ถ่ายภาพและสถานที่ถ่ายภาพ ในกรณีที่มีเทคโนโลยีพร้อมควรใช้กล้องดิจิทัล และตรวจสอบดูด้วยว่าวันที่และเวลาบนกล้องถูกต้อง กล้องดิจิทัล สามารถสร้างระบบเรียงเลขไฟล์และมีข้อมูลรายละเอียดของภาพฝังตัวอยู่ในภาพดิจิทัลเอง ข้อมูลรายละเอียดของภาพดังกล่าวอาจประกอบด้วยวันที่และเวลา การตั้งค่าเทคนิคของกล้อง และเมื่อเชื่อมต่อกับระบบบ่งบอกตำแหน่งในโลก (GPS) จะได้ข้อมูลเส้นแวงและเส้นรุ้ง ควรรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้ในบันทึกรูปภาพ และข้อมูลเดียวกันควรถูกบันทึกไว้ถ้าใช้กล้องอนาล็อก (ฟิล์ม)

178. มีภาพถ่ายสามประเภทที่ต้องรวมอยู่ในบันทึกรายงานสถานที่เกิดเหตุและหลักฐาน

- (ก) **ภาพถ่ายโดยรวม** ทำให้เห็นภาพมิติเชิงพื้นที่ของสถานที่เกิดเหตุ ภาพถ่ายโดยรวมควรถ่ายจากภายนอกสถานที่มุ่งตรงไปยังจุดศูนย์กลางซึ่งตามหลักการก็คือจากตามแนวเส้นขอบทางด้านนอกของสถานที่ หากเป็นไปได้ เครื่องหมายภาพที่ระบุวัตถุซึ่งเป็นหลักฐานแต่ละชิ้นควรมองเห็นได้ในภาพเหล่านี้
- (ข) **ภาพถ่ายจากระยะปานกลาง** บ่งบอกความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างวัตถุที่เป็นหลักฐานและตำแหน่งของวัตถุเหล่านั้นในสถานที่เกิดเหตุ เครื่องหมายภาพที่ระบุวัตถุซึ่งเป็นหลักฐานแต่ละชิ้นควรมองเห็นได้ในภาพเหล่านี้
- (ค) **ภาพระยะใกล้** ทำให้มองเห็นลักษณะของหลักฐานแต่ละชิ้น ภาพดังกล่าวควรรวมภาพแรกของเครื่องหมายภาพที่ระบุหลักฐานและจากนั้นตามมาด้วยภาพต่อไปของวัตถุที่เป็นหลักฐาน ภาพระยะใกล้ขีดควรเติมเต็มกรอบภาพด้วยวัตถุที่เป็นหลักฐานดังกล่าวและควรรวมอัตราส่วนด้วย

3. การวัดขนาด

179. การวัดขนาดจากสถานที่เกิดเหตุยืนยันและอธิบายมิติของวัตถุซึ่งถูกบันทึกอยู่ในภาพถ่ายในเชิงพื้นที่ หากมีทรัพยากรเพียงพอก็อาจสร้างภาพขึ้นด้วยซอฟต์แวร์และเทคโนโลยี การออกแบบของคอมพิวเตอร์ อย่างเช่นเครื่องสแกนด้วยเลเซอร์

หรือระบบกล้องวัดมุม (theodolite systems) หรือ อาจวาดด้วยมือ อย่างน้อยที่สุด การวัดขนาดดังกล่าวและแผนผังควรประกอบด้วยชื่อผู้สืบสวนสอบสวน ที่ทำการวัด เลขคดี วันที่และเวลา ด้านมุมที่วัดแล้ว ลูกศรชี้ทางทิศเหนือ และดัชนีของวัตถุที่เป็นหลักฐานซึ่งอยู่ในภาพร่างจากการวัด ในสถานที่เกิดเหตุ อัตราส่วน และจุดอ้างอิงเป็นสิ่งจำเป็นของการวัดขนาด

4. การจดบันทึก / การเก็บข้อมูลและรวบรวมรายการ

180. ต้องมีแบบฟอร์มการบันทึกดังกล่าวพร้อมอยู่แล้ว บันทึกทำให้เกิดรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรโดยผู้ตรวจสอบสถานที่เสียชีวิต หรือผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ บ่อยครั้งที่บันทึกดังกล่าว เขียนด้วยมือซึ่งเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานเพราะเป็นการเขียนบันทึกด้วยลายมือเฉพาะของตนเอง นอกจากนี้ ถ้าการปลอมและ/หรือเปลี่ยนแปลงบันทึกเหล่านั้นในภายหลัง ค่อนข้างเป็นเรื่องยากก็ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของรายงานมากยิ่งขึ้นเช่นกัน

181. อย่างน้อยที่สุดบันทึกควรประกอบด้วยชื่อผู้สอบสวน วันที่และเวลา และรายการกิจกรรมที่ดำเนินการตามลำดับ (เช่น หลักเกณฑ์การตรวจค้น เวลาที่ทำการตรวจค้น เวลาและสถานที่ถ่ายภาพ เวลาและสถานที่ที่มีการตรวจวัดขนาด เวลาและสถานที่ที่หลักฐานถูกเก็บรวบรวมและบรรจุหีบห่อ ตลอดจนประเภทของการวิเคราะห์ที่ดำเนินการ) บันทึกควรรวมรายการและมีคำอธิบายอย่างละเอียดของวัตถุที่เป็นหลักฐาน ซึ่งต้องสอดคล้องกับเครื่องหมายภาพของวัตถุเหล่านั้น และควรลงลายมือชื่อโดยผู้สืบสวนสอบสวนที่ดำเนินการสืบสวนสอบสวนหรือวิเคราะห์

182. ควรรวมเทคนิคการบันทึกรายงานวิธีการทางวิทยาศาสตร์เหล่านี้ (เช่น การถ่ายภาพ การวัดขนาด และบันทึก) ไว้ในบันทึกรายงาน นิติวิทยาศาสตร์ทุกฉบับ ทั้งสำหรับสถานที่เกิดเหตุ และห้องปฏิบัติการ ยกตัวอย่างเช่นเมื่อกำลังบันทึก รอยเลือดบนชิ้นส่วนเสื้อผ้า หรือเมื่อผู้ตรวจสอบด้านการแพทย์กำลังบันทึกเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์

ข. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการสัมภาษณ์

1. บทนำ

183. แนวทางนี้มุ่งไปที่รายละเอียดของการดำเนินการสัมภาษณ์วิธีการเตรียมการ วิธีการเริ่มต้น วิธีการตั้งข้อเท็จจริงออกมา และวิธีการสรุป แนวทางยังกล่าวถึงวิธีการสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัย บทบาทของล่าม และการบันทึกบทสัมภาษณ์

2. การเตรียมการและสภาพแวดล้อม

184. กำหนดวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็นไปตามยุทธศาสตร์การสืบสวนสอบสวนโดยรวมหรือไม่

185. เรียนรู้เท่าที่ท่านจะทำได้เกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ เช่น ความสัมพันธ์ของพวกเขากับเหตุการณ์ ทัศนคติที่อาจเกิดขึ้น และความเสียหายเรื่องความปลอดภัยที่น่าเป็นไปได้

186. รวบรวมข้อมูลที่ต้องอ้างอิงระหว่างการสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารและภาพถ่าย

187. เตรียมกลยุทธ์การสัมภาษณ์ที่เป็นได้และดีที่สุดและรูปแบบการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลโดยที่ยังคงความยืดหยุ่นไว้รวบรวมรายการประเด็นสำคัญที่การสัมภาษณ์จะต้องครอบคลุมถึง

188. พิจารณาเพศ ชาติพันธุ์ ศาสนาและปัจจัยส่วนตัวอื่นๆ ของผู้สัมภาษณ์และล่าม เพื่อเป็นการเคารพต่อวัฒนธรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์และทำให้พวกเขาผ่อนคลาย ในขณะที่สัมภาษณ์เรื่องอาชญากรรมทางเพศและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากรากฐานเรื่องเพศ ควรคำนึงถึงเพศของผู้สัมภาษณ์และล่าม ควรปรึกษาผู้เชี่ยวชาญก่อนเริ่มต้นสัมภาษณ์ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ

189. ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเรื่องแนวทางการสัมภาษณ์เด็ก ผู้พิการ บุคคลที่สูญเสียญาติหรือเพื่อนสนิท และคนอื่นๆ ที่เปราะบาง หรือมีแนวโน้มที่อาจเกิดบาดแผลทางจิตใจซ้ำอีก ตัวอย่างเช่น ดำเนินการสัมภาษณ์สั้นขึ้น ใช้ภาษาที่ง่ายขึ้น และให้บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจเข้าร่วม

190. ทุกครั้งที่เป็นไปได้ ควรดำเนินการสัมภาษณ์ในสถานที่ปลอดภัยและเป็นส่วนตัวซึ่งลดความเป็นไปได้ที่จะเกิดการรบกวนให้น้อยลงที่สุดเท่าที่ทำได้

191. ทุกครั้งที่เป็นไปได้ ควรดำเนินการสัมภาษณ์ในลักษณะตัวต่อตัว โดยคำนึงถึงความพอใจและความต้องการของผู้ถูกสัมภาษณ์ ในบางสถานการณ์ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและคุณภาพของการสอบสวนอาจทำให้จำเป็นต้องใช้ผู้สัมภาษณ์มากกว่าหนึ่งคน หรือมีบุคคลที่คอยช่วยเหลือผู้ถูกสัมภาษณ์อยู่ในที่นั้นด้วย

192. จัดสรรเวลาอย่างเพียงพอเพื่อการสัมภาษณ์โดยละเอียด ไร้การเร่งรีบ อีกทั้งยังสามารถมีเวลาสำหรับพักด้วย

3. การเริ่มต้นสัมภาษณ์

193. บันทึกการสัมภาษณ์นับตั้งแต่เริ่มการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีที่เลือกไว้

194. ผู้สัมภาษณ์ควรแนะนำตัวและสังกัด รวมทั้งควรสื่อสารอย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์และความตั้งใจใน การใช้บทสัมภาษณ์นั้น

195. โดยปกติควรขอความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ในกรณีนี้ จำเป็นจะต้อง

(ก) พุดคุยเรื่องความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์

(ข) ตกลงกันเรื่องมาตรการรักษาความปลอดภัยเพื่อคุ้มครองผู้ถูกสัมภาษณ์และบุคคลอื่นๆ โดยปราศจากการให้คำรับรองที่ไม่สามารถรับประกันได้ รวมถึงประเด็นว่าตัวตนของบุคคลดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับหรือไม่ และหากเป็นเช่นนั้นจะทำได้ด้วยวิธีใด

(ค) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นเรื่องความสมัครใจ และผู้ถูกสัมภาษณ์อาจหยุดการสัมภาษณ์ได้ทุกเมื่อ หรืออาจเลือกที่จะไม่ตอบคำถามใด โดยจะไม่มีผลทางลบตามมา

(ง) ในกรณีที่สัมภาษณ์เด็ก ควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก ซึ่งรวมถึงว่ามีหนทางอื่นที่จะได้รับข้อมูลนอกเหนือจากการสัมภาษณ์หรือไม่ ควรแน่ใจ

ว่าเด็ก เข้าใจวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์และลักษณะที่บทสัมภาษณ์ดังกล่าวจะถูกนำไปใช้และได้รับความยินยอมของเขา/เธอ ทุกครั้งที่เป็นไปได้ ควรแจ้งให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมายของเด็กทราบเรื่อง การสัมภาษณ์ เว้นแต่มีเหตุอันควรที่จะไม่ทำเช่นนั้น บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมายของเด็กหรือบุคคลอื่นที่ได้รับความไว้วางใจอาจปรากฏตัวอยู่ระหว่างการสัมภาษณ์หากเด็กร้องขอ

- (ง) ในกรณีที่สัมภาษณ์ผู้มีความผิดปกติทางจิตหรือภาวะบกพร่องทางสติปัญญา ควรอธิบายอย่างชัดเจนและอธิบายซ้ำถ้าจำเป็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการ สัมภาษณ์และความตั้งใจในการใช้บทสัมภาษณ์นั้น ควรใช้ภาษาง่ายๆ และเข้าใจได้ (โดยวาจาและ/หรือการเขียน) และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีเวลาเพียงพอในการตัดสินใจ

196. ขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าถึงทุกสิ่งที่เขา/เธอทราบเท่าที่จะทำได้ ควรสร้างความชัดเจนว่าเรื่องที่พวกเขากำลังพูดถึงนั้นพวกเขา ได้สังเกตเห็นหรือได้ยินโดยตรงหรือเป็นข้อมูลที่ได้รับ มาจากบุคคลอื่น

197. ดำเนินการอย่างเป็นธรรมและเที่ยงตรง การใช้วิธีข่มขู่ หลอกลวง หรือวิธีที่ไม่เป็นธรรมเพื่อล้วงข้อมูลหรือเพื่อให้ได้รับคำสารภาพอาจส่งผลให้ศาลไม่รับหลักฐานไว้พิจารณา นอกจากนี้ การใช้การทรมานหรือการประตักตีอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากผู้ถูกสัมภาษณ์นั้นยังเป็นสิ่งที่มีอาจยินยอมได้ในทุกสถานการณ์

198. สำหรับการสัมภาษณ์บุคคลที่อาจมีบาดแผลทางจิตใจ ควร พยายามให้ความมั่นใจเรื่องความเป็นส่วนตัวและความสะดวกใจของพวกเขา หลีกเลี่ยงคำถามที่อาจบอกเป็นนัยถึงการโยนความผิดให้ผู้เสียหาย หลีกเลี่ยงการกลับไปกลับมา ระหว่างหัวข้อที่ละเอียดอ่อนกับหัวข้อที่ “ปลอดภัย” และ จำกัดคำถามลงลึกในรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงโดยเฉพาะอาชญากรรมทางเพศและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากรากฐานเรื่องเพศให้อยู่ในขอบเขตเท่าที่จำเป็นต่อการสอบสวน

199. สร้างความเป็นมิตรและแสดงความรู้สึกร่วมตามความเหมาะสม

200. ภาษาที่เป็นกลางและใส่ใจต่อวัฒนธรรม

201. เปิดใจกว้าง มีความเที่ยงธรรม และไม่ด่วนตัดสิน

4. การค้นหาข้อเท็จจริง

202. บันทึกอัตลักษณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์ รายละเอียดส่วนตัวและข้อมูลการติดต่อโดยละเอียด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของ บุคคลดังกล่าวเสมอ

203. บันทึกอัตลักษณ์ รายละเอียดส่วนตัวและข้อมูลการติดต่อโดยละเอียดของ บุคคลทุกคนที่เข้าร่วมในการสัมภาษณ์ไม่ว่าเวลาใดโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของ บุคคลดังกล่าวเสมอ

204. เริ่มต้นด้วยคำถามที่ไม่ละเอียดอ่อนมากและไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งเพื่อสร้างความ เป็นมิตรก่อนเข้าสู่หัวข้อที่ยากขึ้น

205. ค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกสัมภาษณ์กับเหตุการณ์ (เช่น บุคคลนั้นเป็น ประจักษ์พยาน ญาติ หรือผู้เชี่ยวชาญ)

206. ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อทำความเข้าใจกับภาพรวม เช่น กรณมา “เล่า” “อธิบาย” และ “จากนั้นเกิดอะไรขึ้น”

207. หลีกเลี่ยงคำถามที่บอกเป็นนัยว่าจะได้คำตอบบางอย่าง (คำถามชี้แนะ) หรือ ที่จะให้ได้คำตอบว่า ใช่/ไม่ใช่ (คำถามปลายปิด)

208. ใช้คำถามสั้นและง่ายเท่าที่เป็นได้ ถามซ้ำหรือเรียงคำถามใหม่ หากได้ คำตอบไม่ชัดเจน

209. เมื่อการสัมภาษณ์มีความคืบหน้า ควรขอรายละเอียดเพื่อใช้เรียงลำดับเวลา ระบุบุคคลที่เกี่ยวข้อง และดึงข้อเท็จจริงออกมาซึ่งสามารถตรวจสอบในภายหลัง ได้

210. ไม่ควรยอมรับคำตอบแรกที่ได้เสมอไป การตั้งคำถามอย่างต่อเนื่องด้วยความ เคารพจะช่วยให้ได้รับข้อมูลถูกต้อง

211. ตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากผู้ถูกสัมภาษณ์โดยเทียบกับข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์ทราบอยู่แล้ว หรือกับเรื่องที่รับฟังได้อย่างสมเหตุสมผล
212. ขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สนับสนุนข้อมูลของพวกเขาด้วยเอกสาร และสิ่งอื่นๆ ที่สนับสนุนข้อกล่าวอ้าง
213. ขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์วาดแผนที่หรือแผนผังเพื่อสร้างความกระจ่าง และแสดงสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน ถ้าไม่มีข้อกังวลเรื่องความปลอดภัย
214. ใช้หลายๆ คำถามเพื่อให้ได้รับข้อมูล แต่จำกัดคำถามให้เหมาะสมกับคดี
215. เมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสัมภาษณ์บุคคลมากกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ควรบันทึกให้ชัดเจนว่าบุคคลใดให้ข้อมูลอะไร
216. คอยสังเกตผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยความระมัดระวังเพื่อหาสัญญาณว่าเป็นการซ้ำเติมบาดแผลทางจิตใจหรือไม่ (retraumatization) ให้พักหรือหยุดการสัมภาษณ์ หากเห็นสมควร ผู้ถูกสัมภาษณ์ที่มีบาดแผลทางจิตใจอาจรำลึกเหตุการณ์อย่างไม่ครบถ้วนหรือไม่คงเส้นคงวา
217. ควรสังเกตผู้ถูกสัมภาษณ์ที่ตอบคำถามใดๆ ในลักษณะไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกัน ซึ่งอาจทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์กลายเป็นผู้ต้องสงสัย
218. ในกรณีสัมภาษณ์เด็ก ซึ่งควรดำเนินการโดยผู้สัมภาษณ์ที่ผ่านการอบรมพิเศษ ควรใช้ภาษาเรียบง่าย ตั้งคำถามสั้นๆ และพักบ่อยๆ อีกทั้งปรับให้เหมาะสมกับความต้องการทางการแพทย์ และจิตสังคมของเด็ก ตลอดจนดำเนินการส่งตัวต่อไปยังส่วนงานอื่นๆ ตามความเหมาะสม
219. ในกรณีที่สัมภาษณ์ผู้พิการ ควรทำให้แน่ใจว่าพวกเขา รู้สึก สบายใจและปลอดภัย ควรพูดคุยโดยตรงกับบุคคลนั้นและสบตาแทนการได้ตอบทางอ้อมผ่านผู้ช่วยเหลือหรือล่ามภาษามือหากอยู่ในที่นั้นด้วย ในกรณีที่สัมภาษณ์ผู้พิการทางสายตา หรือมองเห็นได้จำกัด ผู้สัมภาษณ์ควรแนะนำตัวเองและคนอื่นที่อยู่ในที่นั้น ในกรณีที่สัมภาษณ์ผู้มีความผิดปกติทางจิตหรือภาวะบกพร่องทางสติปัญญา ควรใช้คำถามง่ายๆ และถามซ้ำ จนกว่าจะเข้าใจ ตลอดจนส่งตัวต่อหากมีความต้องการทางการแพทย์และจิตสังคมตามความเหมาะสม

5. การสรุปการสัมภาษณ์

220. อ่านหรือเปิดย้อนบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ฟัง และให้บุคคลนั้นแก้ไขหรืออธิบายเนื้อหาได้ ถามผู้ถูกสัมภาษณ์ว่ามีอะไรจะเพิ่มเติมหรือไม่

221. ขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แนะนำคนอื่นสำหรับการสัมภาษณ์

222. หากได้รับอนุญาต ควรรวบรวมเอกสารที่ถูกต้องอ้างอิงในการสัมภาษณ์ไว้ เช่น ภาพถ่าย รายงานทางการแพทย์ และบันทึกศาล

223. ทบทวนมาตรการรักษาความปลอดภัยร่วมกับผู้ถูกสัมภาษณ์ และวิธีการติดต่อกันภายหลังการสัมภาษณ์

224. ควรแน่ใจได้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ให้การรับรองเป็นลายลักษณ์อักษร หรือในบันทึกเสียงหรือวิดีโอว่า

- (ก) ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ได้ให้ถ้อยคำภายใต้การบีบบังคับอย่าง ผิดกฎหมายรูปแบบใด
- (ข) เนื้อหาของการสัมภาษณ์เป็นความจริงและถูกต้องเท่าที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบและจำได้
- (ค) ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ได้ถูกข่มขู่หรือบังคับให้ให้ถ้อยคำ หรือไม่มีการให้สัญญาหรือสิ่งจูงใจใดๆ
- (ง) ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบว่าถ้อยคำที่ให้อาจถูกนำไปใช้ในกระบวนการทางกฎหมาย และพวกเขาอาจถูกเรียกตัวเพื่อให้พยานหลักฐาน
- (จ) ผู้ถูกสัมภาษณ์อาจถูกดำเนินคดีข้อหาหมิ่นศาลเนื่องจากการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม หรือการให้การเท็จ หากพวกเขากล่าวถ้อยคำดังกล่าว ทั้งที่ทราบว่าเท็จ หรือไม่เชื่อว่าเป็นความจริง

225. ควรแน่ใจได้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ลงลายมือชื่อและวันที่บนบันทึกการสัมภาษณ์ทุกหน้า ควรลงลายมือชื่อหรือไม่ก็รับรองความถูกต้องบนเอกสารหรือสิ่งใดอย่าง

เช่น แผนผังและภาพถ่ายซึ่งผู้ถูกสัมภาษณ์อ้างอิง หรือซึ่งเขา/เธอทำขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์เช่นกัน และควรแนบไว้กับบันทึกการสัมภาษณ์

226. ควรแน่ใจได้ว่าบันทึกทั้งหมดจากการสัมภาษณ์จะได้รับการเก็บรักษาอย่างปลอดภัยเพื่อคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและรักษาความปลอดภัย

227. ระบุประเด็นที่เกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ที่ควรติดตามเพื่อ การสืบสวนสอบสวน รวมถึงบุคคลอื่นๆ ที่ควรสัมภาษณ์และ แนวทางการสอบสวนที่อาจนำมาใช้

6. คำแนะนำเพิ่มเติมในกรณีสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัย

228. นอกเหนือจากคำแนะนำที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว อย่างน้อยที่สุด ผู้ต้องสงสัยจะต้องได้รับและถูกบอกกล่าวถึงสิทธิดังต่อไปนี้

- (ก) ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เกินกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิดซึ่งรวมถึงโอกาสที่เป็นธรรมที่จะเสนอ เรื่องราวของพวกเขาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์
- (ข) ไม่ถูกบังคับให้ปริปากตัวเอง
- (ค) ไม่ให้การใดๆ
- (ง) มีทนายความร่วมอยู่ด้วยและให้ความช่วยเหลือระหว่าง การสอบถาม และปรึกษาทนายความได้เป็นการส่วนตัว
- (จ) มีการบันทึกการสัมภาษณ์ซึ่งรวมสถานที่และวันที่ของการสอบถาม สถานที่คุมขังหากมีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด การสัมภาษณ์แต่ละช่วง ระยะห่างระหว่างช่วง (รวมเวลาพัก) รายละเอียดของผู้สัมภาษณ์และบุคคลอื่นที่อยู่ในที่นั้นด้วย และชื่อเรียกห้องทุกชื่อของบุคคลที่ถูกสอบถาม
- (ฉ) ถูกสัมภาษณ์ด้วยภาษาที่เข้าใจ
- (ช) หากบุคคลดังกล่าวถูกจับกุมหรือคุมขัง ต้องมีการแจ้งเหตุผลของการจับกุมทันที รวมทั้งแจ้งข้อหาให้ทราบโดยเร็ว

- (ซ) สำหรับบุคคลต่างชาติ ควรสามารถพบเจ้าหน้าที่กงสุลของรัฐสัญชาตินั้น หรือในกรณีคนไร้รัฐ ผู้ลี้ภัย หรือผู้แสวงหาแหล่งพักพิง พวกเขาควรสามารถพบเจ้าหน้าที่ของชาติที่เกี่ยวข้องหรือ UNHCR

7. บทบาทของล่าม

229. ในบางสถานการณ์ อาจจำเป็นต้องใช้ล่ามเพื่อช่วยเหลือการสัมภาษณ์พยาน ผู้เสียหาย หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในการ สอบสวน บทบาทของล่ามคือเอื้ออำนวย การสื่อสารระหว่างกัน โดยกระทำอย่างเป็นกลางและเที่ยงตรง ล่ามควรถูกจำกัด บทบาทอยู่เพียงเท่าที่กล่าวมา ควรผ่านการอบรมอย่างเหมาะสมด้านการสัมภาษณ์ ผ่านการรับรองโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เข้าใจคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการสอบสวน และปฏิบัติ ตามมาตรฐานและวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดซึ่งเห็นพ้องกันทางสากล ล่ามควร แจ้งให้ทราบล่วงหน้าถ้าอาจมีส่วนได้เสียใดๆ ในการสัมภาษณ์

230. ในขณะที่คัดเลือกล่าม ควรพิจารณาเพศ วิธีทางเพศ อัตลักษณ์ ทางเพศ สัญชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา การศึกษา ความรู้ในการ อ่านเขียน ภาษาและสำเนียง ของผู้ถูกสัมภาษณ์รวมทั้งความพึงใจของพวกเขา ทั้งนี้ผู้ถูกสัมภาษณ์ควรมีสติที่จะแจ้งว่า ประสงค์จะใช้ล่ามคนอื่น

231. ล่ามควร

- (ก) แปลความเฉพาะในภาษาที่พวกเขามีคุณสมบัติ ได้รับมอบหมาย หรือได้รับการรับรอง
- (ข) แปลอย่างครบถ้วนและถูกต้องโดยไม่เปลี่ยนแปลง หรือละเว้นส่วนใด
- (ค) แสดงให้เห็นถึงความเป็นมืออาชีพและจริยธรรมขั้นสูง รวมทั้งคงความซื่อตรง เป็นกลางและเป็นอิสระ
- (ง) เปิดเผยมการขัดกันทางผลประโยชน์ที่มีหรือที่อาจถูกมองเป็นเช่นนั้น รวมถึงในกรณีที่รู้จักหรือติดต่อกับบุคคลที่กำลังถูกสัมภาษณ์มาก่อน
- (จ) หลีกเลี่ยงการเรียกร้องหรือยอมรับเงินตอบแทน หรือนำข้อมูลที่ได้รับระหว่างการทำงานไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

- (ฉ) รักษาความลับและปกป้องข้อมูลที่ได้รับระหว่างการทำงานจากบุคคลที่ไม่มีอำนาจหน้าที่
- (ช) ลงลายมือชื่อและมอบบันทึกทั้งหมดที่สร้างขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ให้กับผู้สัมภาษณ์หลัก

232. ควรยืนยันคุณสมบัติของล่ามก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ล่ามควรรับรองไม่ว่าโดยการเขียนหรือในบันทึกเสียงหรือวิดีโอว่าพวกเขาได้อ่านบันทึกการสัมภาษณ์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ฟังแล้ว และผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ยืนยันว่าถูกต้อง

ค. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการขุดหลุมศพ

233. กระบวนการต่อไปนี้จะใช้กับการขุดพื้นที่ทุกหนแห่งที่มีซากศพ มนุษย์ฝังอยู่
234. บันทึกวันที่ สถานที่ เวลาเริ่มต้นและเสร็จสิ้นการขุด และชื่อคนงานทุกคน รวมทั้งบุคคลอื่นที่เข้าร่วมในการขุด
235. บันทึกข้อมูลในรูปแบบบรรยาย และเสริมด้วยภาพร่างกับภาพถ่าย อาจควรพิจารณาถึงการบันทึกเทปวิดีโอด้วย
236. ถ่ายภาพบริเวณที่ทำการขุดทั้งก่อนเริ่มและหลังจากสิ้นสุดการขุดในแต่ละวัน โดยถ่ายจากมุมเดียวกัน และบันทึกอุปสรรคใดๆ ที่ต้องเผชิญแต่ไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่เป็นทางการ
237. หากไม่มีอุปกรณ์บันทึก เช่น กล้องวัดมุม (Total Station) ควรกำหนดจุดอ้างอิง จากนั้นปิดล้อมและทำแผนที่บริเวณที่ฝังศพ โดยใช้ตาราง (grid) ที่มีสัดส่วนเหมาะสมและเทคนิคทางมาตรฐานโบราณคดี ในบางกรณี การวัดความลึกของหลุมศพจากพื้นผิวไปถึงกะโหลก และจากพื้นผิวไปถึงเท้าอาจเพียงพอ นอกจากนี้ ตำแหน่งของวัตถุต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องถูกบันทึกด้วยการระบุตำแหน่งเทียบกับโครงกระดูก
238. เคลื่อนย้ายดินบนพื้นผิวและการคัดสิ่งสกปรกออกเพื่อหาวัตถุที่เกี่ยวข้องนั้น ต้องมีการบันทึกระดับชั้นดิน (ความลึก) และพิกัดสัมพันธ์ของทุกสิ่งที่พบ ประเภท

ของการฝังไม่ว่าจะเป็นการฝังครั้งแรกหรือครั้งที่สองล้วนมีผลต่อการพิจารณาระดับความระมัดระวังและความใส่ใจที่จำเป็นในขั้นตอนนี้ ทั้งนี้ ความเป็นไปได้ที่วัตถุซึ่งค้นพบในบริเวณที่ฝังศพครั้งที่สองจะเผยให้เห็นพฤติการณ์ของการฝังครั้งแรกนั้นน้อยมาก แต่วัตถุดังกล่าว อาจสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนับจากนั้นได้

239. ค้นหาวัดดูอย่างเช่นลูกกระสุนหรือของใช้ส่วนตัวเช่น เครื่องประดับที่สามารถใช้เครื่องตรวจจับเหล็กในการค้นหาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นดินที่อยู่ด้านบนและด้านล่างที่ติดกับซากศพ

240. เมื่อสามารถระบุตำแหน่งของการฝังแล้ว ควรขีดวงล้อมรอบศพไว้และเปิดช่องหลุมฝังศพอย่างน้อย 30 ซม. ในทุกด้านของศพ ทั้งนี้ ต้องกระทำหลังจากบันทึกสิ่งทีค้นพบโดยวิธีทางโบราณคดีแล้ว เช่นด้านมุมของหลุมศพ (โดยเฉพาะขอบริมของหลุมศพ) รูปแบบการฝัง และลักษณะศูนย์กลางการฝัง (หลุมซึ่งศพถูกฝัง) รวมถึงร่องรอยเครื่องมือต่างๆ ถ้าเป็นไปได้

241. เปิดให้เห็นศพชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้แน่ใจว่าสามารถมองเห็นตำแหน่งต่างๆ ได้เต็มที่ก่อนถูกเคลื่อนย้าย ควรแน่ใจว่าเห็นสิ่งแปลกปลอมที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมดเช่นกันก่อนทำการเคลื่อนย้าย ควรเปิดบริเวณฝังศพอย่างระมัดระวังด้วยการขุด ทุกด้านไปถึงชั้นล่างสุดของศพ (ประมาณ 30 ซม.) นอกจากนั้น จะต้องเปิดให้เห็นสิ่งแปลกปลอมทุกชนิดที่เกี่ยวข้อง

242. เผยซากศพโดยใช้แปรงนุ่มหรือไม้ขนไก่ (หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับประเภทดิน) ศพอาจเปราะบาง และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ มีความสำคัญ และอาจถูกแยกออกจากกันอย่างง่ายตายหากไม่ทำด้วยความระมัดระวัง โดยความเสียหายดังกล่าวอาจลดจำนวนข้อมูลที่สามารถนำไปวิเคราะห์อย่างมาก

243. ถ่ายภาพและทำแผนที่ของศพในตำแหน่งเดิม ทุกภาพควรรวมหมายเลขระบุ วันที่ อัตราส่วนขนาด และการบ่งชี้ของเข็มทิศไปทางทิศเหนือ

(ก) ควรถ่ายภาพที่ฝังศพทั้งหมดเป็นภาพแรก จากนั้นเน้นไปที่รายละเอียดเพื่อที่จะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์กับภาพโดยรวมได้อย่างง่ายดาย

- (ข) ควรถ่ายภาพทุกสิ่งที่คุณเหมือนผิดปกติหรือน่าสังเกตในระยะใกล้ชิด ควรให้ความสนใจอย่างจริงจังกับหลักฐาน การบาดเจ็บหรือการเปลี่ยนแปลงทางพยาธิวิทยา ไม่ว่าจะเพิ่งเกิดหรือหายดีแล้ว
- (ค) ถ่ายภาพและทำแผนที่วัตถุทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง (เช่น เสื้อผ้า เส้นผม โลงศพ สิ่งแปลกปลอม ลูกกระสุน ท่อกรู ในหลุมเจาะ) แผนที่ควรรวมภาพร่างคร่าวๆ ของโครงกระดูก และวัตถุที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย

244. ก่อนเคลื่อนย้ายสิ่งใด ให้วัดขนาดศพก่อน

- (ก) วัดความยาวของซากศพและบันทึกตำแหน่งศพในหลุม
- (ข) หากโครงกระดูกเปราะบางมากจนอาจแตกหักได้ในขณะยก ควรวัดขนาดให้ได้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ก่อนเคลื่อนย้ายจากพื้นดิน

245. ในขณะที่ขุดซากโครงกระดูก วิธีเดียวที่จะทำให้การกู้คืนสมบูรณ์ทั้งร่างคือการเคลื่อนย้ายส่วนประกอบของโครงกระดูกตามการเรียงทางกายวิภาคของโครงกระดูกในหลุม

246. ในการกู้คืนซากโครงกระดูก หลักการทั่วไปคือไม่ควรแยกกระดูกจากเสื้อผ้าจนกว่าซากจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ควบคุมได้มากกว่า เช่น ในห้องปฏิบัติการ ซากนั้นควรถูกกู้คืนด้วยการใช้ความระมัดระวังเต็มที่เพื่อลดการสูญเสียหลักฐานให้น้อยที่สุด เช่น เขม่าที่เกิดจากอาวุธปืน ในกรณีที่ซากโครงกระดูกยังมีเสื้อผ้าสวมอยู่ ควรเคลื่อนย้ายซากโดยใช้เสื้อผ้าเป็นหีบห่อบรรจุ (เช่น กางเกงขายาวบรรจุและเชิงกราน เสื้อบนบรรจุหน้าอกและแขน) พึงระลึกถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดการปะปนกัน ซากแต่ละชุด (กระดูก เสื้อผ้า และหลักฐานเกี่ยวข้อง) จะต้องได้รับการบรรจุกล่องและติดป้ายบอกอย่างถูกต้อง (เช่น ในกล่องกระดาษแข็งถ้าเป็นซากโครงกระดูกที่ครบถ้วนสมบูรณ์) เพื่อการส่งไปยังห้องปฏิบัติการ

247. จะต้องใส่ใจเป็นพิเศษกับศพที่ปะปนกัน อาจเป็นไปได้ที่จะขุดศพที่สมบูรณ์ขึ้นมาในครั้งเดียวถ้าศพเหล่านั้นยังพัวพันกันอยู่ สำหรับกรณีเช่นนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องปฏิบัติตามการ เรียบเรียงซากศพตามกายวิภาค ไม่ว่าจะเคลื่อนย้ายเพียงบางส่วน (ถ้าเป็นซากโครงกระดูก) หรือย้ายซากศพทั้งหมดแล้ว แยกออกจากกัน

เพื่อพิสูจน์ชุดที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะต้องบันทึกเรื่องดังกล่าวด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้มั่นใจได้ว่าซากศพทั้งหมดถูกพิสูจน์เป็นรายๆ

248. จะต้องใส่ใจเป็นพิเศษกับการชุดศพ การติดป้ายและการบรรจุหีบห่อของชุดซากศพแต่ละชุด เพื่อให้แน่ใจได้ว่าจะไม่มีการ ผสมผสานกันของซากศพหรือชิ้นส่วนร่างกาย เสื้อผ้าหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่เกิดขึ้น

249. ควรชุดศพและคัดกรองระดับชั้นดินภายใต้ที่ฝังศพ ทำบันทึก และพิสูจน์ “สิ่งที่ค้นพบ” ภายในดินตามขั้นตอนการพิสูจน์ ควรระบุตำแหน่งของระดับชั้นดินที่ “ปลอดเชื้อ (sterile)” (ปราศจากสิ่งแปลกปลอม) ก่อนหยุดการชุดศพ

ง. แนวทางโดยละเอียดว่าด้วยการผ่าพิสูจน์ศพ

1. ความเป็นมาและหลักการสำคัญ

250. ควรปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้ระหว่างการผ่าพิสูจน์ศพที่ต้องสงสัยว่าเป็นการเสียชีวิตโดยมิชอบด้วยกฎหมาย⁴¹³ โดยจะต้องคิดถึงลำดับสิ่งที่จะต้องทำไว้ล่วงหน้า กำหนดเรื่องสำคัญเร่งด่วน และเตรียมกระบวนการตามสถานการณ์เฉพาะของคดีการผ่าพิสูจน์ศพที่ซับซ้อนอาจใช้เวลาหนึ่งวันทำการ หรือมากกว่า เพราะผู้ตรวจสอบอาจจำเป็นต้องกลับไปตรวจสอบเพิ่มเติม

251. แนวทางนี้อาจเป็นประโยชน์ต่อ

- (ก) แพทย์นิติเวชหรือนักพยาธิวิทยาที่มีประสบการณ์ ซึ่งอาจใช้แนวทางเหล่านี้ สนับสนุนให้เกิดการดำเนินการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ และเพื่อเอื้อให้เกิดคำวิจารณ์ที่เป็นประโยชน์ทั้งทางบวกและทางลบจากผู้สังเกตการณ์ในภายหลัง

⁴¹³ สำหรับคำแนะนำเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะในเรื่องแนวทางและมุมมองด้านเทคนิคของการผ่าพิสูจน์ศพ รวมถึงการปฏิบัติการของห้องเก็บศพ กรุณาดู: การผ่าพิสูจน์ศพ: คู่มือสำหรับนักนิติพยาธิวิทยา (Forensic Autopsy: Manual for Forensic Pathologists), สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรม แห่งสหประชาชาติ (UN Office on Drugs and Crime), ตุลาคม ค.ศ. 2015

- (ข) นักพยาธิวิทยาทั่วไปหรือแพทย์ด้านอื่นที่ไม่เคยผ่านการอบรมในสาขา นิติพยาธิวิทยาหรือนิติเวชแต่คุ้นเคยกับเทคนิคพื้นฐานในการผ่าพิสูจน์ศพ นอกจากนั้นยังอาจ กระตุ้นเตือนให้พวกเขาทราบถึงสถานการณ์ที่พวกเขา อาจต้องเสาะหาคำแนะนำ
- (ค) ที่ปรึกษาอิสระผู้ซึ่งถูกร้องขอให้ใช้ความเชี่ยวชาญในการสังเกตการณ์ดำเนินการ หรือทบทวนผลการผ่าพิสูจน์ศพ และซึ่งอาจยกแนวทางเหล่านี้รวมทั้ง หลักเกณฑ์ขั้นต่ำที่พวกเขาเสนอมาอ้างอิงเป็นพื้นฐานการปฏิบัติงาน หรือ ความเห็นของพวกเขา
- (ง) เจ้าหน้าที่รัฐบาล องค์กรการเมืองระหว่างประเทศ หน่วยงานรักษากฎหมาย ครอบครัวหรือเพื่อนของผู้เสียชีวิต หรือตัวแทนของผู้ที่อาจตกเป็นจำเลย รับผิดชอบต่อการเสียชีวิต
- (จ) นักประวัติศาสตร์ ผู้สื่อข่าว ทนายความ ผู้พิพากษา แพทย์ด้านอื่น หรือ ตัวแทนประชาชนทั่วไป ผู้ที่อาจนำแนวทางไปใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการ ประเมินผลการผ่าพิสูจน์ศพและสิ่งที่ตรวจพบ
- (ฉ) รัฐบาลหรือบุคคลที่กำลังพยายามจัดตั้งหรือยกระดับระบบการแพทย์-กฎหมาย ของตนสำหรับการสืบสวน การเสียชีวิต และอาจใช้แนวทางนี้เป็นพื้นฐาน

252. แนวทางเหล่านี้จะช่วยสกัดกั้นการคาดเดา และการวิพากษ์วิจารณ์ที่เพิ่มขึ้นจากประเด็นเกี่ยวกับการสืบสวนกรณีเสียชีวิตที่อาจมีข้อขัดแย้งกฎหมายที่ไม่ได้รับคำตอบ ตอบได้บางส่วน หรือตอบไม่ได้พอ

253. วันที่ เวลาเริ่มต้นและเสร็จสิ้น และสถานที่ทำการผ่าพิสูจน์ศพ ควรได้รับการบันทึกไว้

254. ควรบันทึกชื่อของผู้ผ่าศพทางนิติพยาธิวิทยา ผู้ช่วยที่มีส่วนร่วมและบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ระหว่างการผ่าพิสูจน์ รวมทั้งปริญญาด้านการแพทย์และ/หรือวิทยาศาสตร์ และสังกัดทางวิชาชีพ การเมืองหรือการปกครองของแต่ละคน ควรระบุบทบาทของแต่ละคนในการผ่าพิสูจน์ศพ หากมีผู้ผ่าศพหลายราย ควรมอบหมายให้คนหนึ่งเป็นผู้ผ่าหลักโดยมีอำนาจสั่งการในการผ่าพิสูจน์ศพ

255. การมีภาพถ่ายอย่างเพียงพอเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดทำบันทึกรายงานผลการผ่าพิสูจน์ศพอย่างละเอียด และต่อการทบทวนผลอย่างอิสระ⁴¹⁴

- (ก) ควรถ่ายภาพโดยใช้กล้อง/เลนส์คุณภาพสูง หากหา อุปกรณ์ขั้นสูงไม่ได้ให้ใช้อุปกรณ์อื่นอย่าง เช่น โทรศัพท์มือถือซึ่งอาจเป็นที่ยอมรับ แต่พึงจำไว้ว่าการที่ภาพถ่ายจะต้องมีคุณภาพที่ดีพอควรเป็นเรื่องสำคัญเพื่อช่วยให้ผลการผ่าพิสูจน์ศพสามารถถูกทบทวนอย่างอิสระได้ แต่ภาพถ่ายควรประกอบด้วยอัตราส่วนอ้างอิงและชื่อ หรือหมายเลขคดีที่เกี่ยวข้อง คำอธิบายเกี่ยวกับกล้อง และระบบแสงควรรวมอยู่ในรายงานการผ่าพิสูจน์ศพด้วย หากใช้กล้องมากกว่าหนึ่งตัวควรทำการบันทึกข้อมูล สำหรับแต่ละกล้อง นอกจากนี้ หากใช้กล้องมากกว่า หนึ่งตัวภาพถ่ายควรรวมข้อมูลซึ่งบ่งชี้ว่ากล้องตัวไหน ถ่ายภาพใด ข้อมูลของบุคคลที่ถ่ายภาพควรถูกลงบันทึก เช่นกัน
- (ข) ภาพถ่ายต่อเนื่องที่แสดงให้เห็นกระบวนการตรวจสอบภายนอกควรได้รับการรวบรวมไว้ ต้องถ่ายภาพศพก่อน และหลังการถอดเสื้อผ้า การล้างร่างกาย การโกนขน หรือการตัดผม
- (ค) ภาพถ่ายระยะใกล้ชิดควรถูกเสริมด้วยภาพระยะไกล และ/หรือระยะปานกลางเพื่อให้เห็นทิศทางและลักษณะของภาพระยะใกล้ชิด
- (ง) ภาพถ่ายควรครอบคลุมหมด และจะต้องยืนยันการคงอยู่ และรายละเอียดของร่องรอยการบาดเจ็บหรือโรคตามที่ให้ความเห็นไว้ในรายงานการผ่าพิสูจน์ศพ ภาพบาดแผล ควรใส่อัตราส่วนพร้อมหมายเลขการผ่าพิสูจน์ศพ
- (จ) ภายหลังจากการล้างและทำความสะอาดศพ ควรแสดงโครงสร้างใบหน้าด้วยภาพถ่ายเต็มด้านหน้า รวมทั้งข้อมูลด้านขวาและซ้ายของใบหน้า

256. บทบาทของการสแกนแบบตัดขวาง (cross-sectional scanning) ได้รับการกล่าวถึงในวรรค 158 ถึง 163 ข้างต้น หากจัดหาได้ก็ควรมีการทำ CT สแกนหัวร่างที่อยู่ในถุงเก็บศพ (เมื่อทำแล้ว ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาต่อ

⁴¹⁴ อาจควรพิจารณานบันทึกวิดีโอการผ่าพิสูจน์ศพไว้เช่นกัน

ไปถึงการเอ็กซเรย์ธรรมดา) ในสถานการณ์ซึ่งการสแกนแบบตัดขวางทำไม่ได้ ควรถ่ายภาพรังสีด้วยการเอ็กซเรย์ธรรมดาก่อนเคลื่อนย้ายออกจากเตียงบรรจุก่อนถ่ายภาพเอ็กซเรย์ซ้ำทั้งก่อน และหลังถอดเสื้อผ้ออกจากร่างศพ อาจต้องใช้การตรวจด้วยรังสีแสงเรือง (Fluoroscopy) (เพื่อหาสิ่งแปลกปลอมอย่างเช่น กระสุน)⁴¹⁵ นอกจากนั้นยังอาจต้องมีการเอ็กซเรย์ดังต่อไปนี้

- (ก) การเอ็กซเรย์ฟันอาจจำเป็นต่อการระบุตัวตน
- (ข) บาดแผลบนโครงกระดูกควรถูกบันทึกด้วยการเอ็กซเรย์ อีกทั้งการเอ็กซเรย์โครงกระดูกอาจบันทึกความบกพร่องทางกายวิภาคหรือการผ่าตัด ควรตรวจหารอยแตกร้าวของนิ้วมือ นิ้วเท้า และกระดูกส่วนอื่นในมือและเท้า
- (ค) ควรใช้การเอ็กซเรย์ในกรณีถูกยิงเพื่อช่วยหาคำแหน่งของกระสุน จะต้องเอากระสุนหรือชิ้นส่วนกระสุนขนาดใหญ่ที่มองเห็นผ่านการเอ็กซเรย์ออกถ่ายภาพกระสุน และบันทึกเป็นพยานหลักฐานรวมทั้งเก็บรักษาไว้ วัตถุที่บ่งชี้สิ่งอื่น ๆ (เช่น ชิ้นส่วนมีด) ควรถูกบันทึกด้วยการเอ็กซเรย์ เอาออกมาถ่ายภาพ และบันทึกเป็น พยานหลักฐานรวมทั้งเก็บรักษาไว้ ในกรณีที่จำเป็นต่อการระบุจะต้องเอาอวัยวะเทียมที่เป็นโลหะออกมาตรวจสอบ และบันทึกโครงสร้างลักษณะ ถ่ายภาพ รวมทั้งเก็บรักษาไว้ เครื่องกระตุ้นหัวใจ (pacemakers) จะต้องถูกเอาออกโดยเฉพาะถ้าจะมีการเผาศพ เพราะอาจจะเปิดในไฟได้
- (ง) การเอ็กซเรย์โครงกระดูกสามารถช่วยในการระบุอายุ และภาวะพัฒนาการของเด็กและเยาวชน

⁴¹⁵ หมวดนี้เขียนขึ้นโดยยึดหลักที่ว่า การสร้างภาพหรือสแกนภาพแบบตัดขวางเช่นการทำ CT สแกนหรือ MRI สแกนไม่สามารถทำได้ แต่ถ้ามีพร้อมอยู่ก็ควรนำมาใช้โดยคำนึงถึงการอภิปรายข้างต้น และอาจยังจำเป็นต้องใช้การเอ็กซเรย์ธรรมดาเช่นกัน

2. ศพที่สวมเสื้อผ้า

257. ก่อนถอดเสื้อผ้าออก ควรถ่ายภาพศพขณะยังสวมเสื้อผ้า

258. หากยังไม่ได้ถอดออกและมีพฤติการณ์บ่งชี้ ควรนำอุปกรณ์มาป้ายบริเวณมือเพื่อหาเขม่าดินปืน หากยังไม่ได้ทำในสถานที่เกิดเหตุ ศพที่สวมเสื้อผ้าอยู่ ควรถูกตรวจอย่างระมัดระวังเพื่อหาร่องรอยที่อาจเป็นหลักฐานได้ ในกรณีที่พบร่องรอย ควรอธิบายถึงร่องรอยเหล่านั้น กู้คืน บันทึกไว้เป็นหลักฐานและเก็บรักษาไว้

259. ควรถอดเสื้อผ้าด้วยความระมัดระวัง (จะดีกว่าถ้าไม่มีการเสียหาย) บนผ้าปูที่สะอาดหรือถุงบรรจุศพ ทั้งเสื้อผ้าและเครื่องประดับทั้งหมดควรถูกแยกตรวจสอบ อธิบาย บันทึก ติดป้าย ถ่ายภาพ และเก็บรักษาไว้

3 การตรวจสอบภายนอก

260. การตรวจสอบภายนอกซึ่งเน้นการค้นหาหลักฐานการบาดเจ็บ ภายนอกเป็นส่วนสำคัญยิ่งของการผ่าพิสูจน์ศพส่วนใหญ่

- (ก) จะต้องถ่ายภาพทั่วทั้งร่างของศพ
- (ข) จะต้องตรวจสอบศพ และอายุ ส่วนสูง น้ำหนัก เพศ ศีรษะ และทรงผมรวมทั้งความยาวผม สภาวะโภชนาการ พัฒนาการของกล้ามเนื้อ และสีผิว ตา และขน (ศีรษะ หน้า และร่างกาย) ของผู้เสียชีวิตและบันทึกไว้
- (ค) ในกรณีเด็ก ควรวัดรอบวงศีรษะ ความยาวจากยอดศีรษะ ถึงจุดล่างสุดของกระดูกสันหลัง และความยาวจากยอด ศีรษะถึงส้นเท้าเช่นกัน
- (ง) ระดับ ตำแหน่ง และการอยู่ตัวของ การแข็งตัวของกล้ามเนื้อและการตกของเลือดตามแรงโน้มถ่วงควรถูกบันทึกไว้
- (จ) ควรจดบันทึกความอุ่นและความเย็นของร่างกาย และสภาพการเก็บรักษา หากสภาพเนาเปลี่ยนแปลง เช่น การสั่นหลุดของผิวหนัง ควรประเมินสภาพทั่วไปของศพและบันทึกการแข็งตัวของไขมัน หนองแมลงวัน ไข่ หรือสิ่งอื่นๆ ที่บ่งบอกเวลาหรือสถานที่เสียชีวิต

- (ฉ) จะต้องบันทึกบาดแผลทั้งหมด ตำแหน่ง (เกี่ยวกับตำแหน่งสำคัญทางกายวิภาคที่คงที่) ขนาด รูปทรง บริเวณรอบ รูปร่าง ความจุ สี วิธีทาง ทิศทาง และความลึกถ้าเป็นไปได้บาดแผลที่เกิดจากการรักษาทางการแพทย์ควรถูกแยกออกจากบาดแผลที่ไม่ได้เกิดจากการรักษาทางการแพทย์
- (ช) ในการอธิบายเรื่องบาดแผลจากอาวุธปืน ให้สังเกตว่ามี หรือไม่มีรอยถลอก รอยฉีกหรือตำหนิรอบแผล ปริมาณสิ่งแปลกปลอมภายในแผล รอยไหม้หรือ รอยน้ำมันรอบแผล และเขม่า และ/หรือรอยจุดเขม่าดินปืนหรือรอยเขม่า รอบบาดแผล หากปรากฏเขม่าดินปืนก็ควรถ่ายภาพและเก็บรักษาไว้เพื่อ ทำการวิเคราะห์ ควรกำหนดว่าบาดแผลกระสุนเป็นช่องเข้าหรือออก ถ้า เป็นแผลกระสุนเข้าและไม่มีแผลกระสุนออกก็ต้องหาหัวกระสุนให้พบ และเก็บรักษาไว้พร้อมทั้งหาเหตุผล
- (ซ) บาดแผลทุกแผลควรถูกถ่ายภาพไว้และติดป้ายหมายเลข การผ่าพิสูจน์ศพ บนอัตราส่วนที่อยู่ขนานหรือตั้งฉากกับบาดแผล โคนขนตรงที่จำเป็นเพื่อ อธิบายบาดแผล และถ่ายภาพก่อนและหลังโคน เก็บขนทั้งหมดจากบริเวณ บาดแผล ถ่ายภาพก่อนและหลังการล้างบริเวณบาดแผล ล้างร่างกายเมื่อ เสร็จสิ้นการรวบรวมเลือดหรือวัสดุที่อาจมาจากผู้สังหารเพื่อเก็บรักษาไว้
- (ฌ) ตรวจสอบผิวหนัง สังเกตและถ่ายภาพแผลเป็นแผลเป็นนูน รอยสัก ฝ้าเด่นชัด บริเวณที่การเปลี่ยนเม็ดสีเพิ่มขึ้น หรือลดลง และอะไรก็ตามที่จำแนกความ แตกต่างหรือระบุตัวตน เช่น รอยปาน สังเกตแผลฟกช้ำ และผ้าออกเพื่อ สำรวจขอบเขต บางรอยควรถูกตัดมาตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์เพราะ อาจเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ช่วงเวลาระหว่างการบาดเจ็บและการเสียชีวิต บริเวณศีรษะและอวัยวะเพศควรได้รับการตรวจอย่างระมัดระวังเป็นพิเศษ สังเกตบริเวณที่มีแผลเข็มฉีดยา หรือฝังเข็ม สังเกตรอยกัด ทั้งหมดนี้ ควรถูกถ่ายภาพไว้เพื่อลงบันทึกรูปแบบพื้น กวาดป้ายมาเพื่อตรวจสอบน้ำลาย (ก่อนล้างร่างกาย) และตัดออกมาตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์ การ ประเมินรอยกัดนั้นยังเป็นที่ยกเถียงกัน และหากเป็นไปได้ควรถูกประเมิน โดยนิติทันตแพทย์ผู้ได้รับการอบรมและมีประสบการณ์ด้านการประเมิน ดังกล่าว สังเกตรอยไหม้ทั้งหมดและประเมินหาสาเหตุที่น่าจะเป็น (เช่น รอยย่างเผา บุหรี่ ไฟฟ้า เครื่องพ่นไฟ กรด น้ำมันร้อน) โดยการสุ่มตัวอย่าง

สำหรับการวิเคราะห์จุลกายวิภาคของเนื้อเยื่อและการวิเคราะห์ด้านอื่นถ้าเป็นไปได้ สังเกตเขม่าดินปืนบนมือ บันทึกไว้ด้วยภาพถ่ายและเก็บไว้เพื่อการวิเคราะห์ ควรตัดบริเวณที่สงสัยออกมาตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์ เพราะในบางสถานการณ์อาจสามารถแยกความแตกต่างระหว่างรอยไหม้ที่เกิดจากไฟฟ้าและรอยที่เกิดจากความร้อน หรือความเย็นได้

- (ญ) ระบุและติดป้ายวัตถุแปลกปลอมที่กู้มา รวมถึงความสัมพันธ์ของวัตถุดังกล่าวกับบาดแผลใดๆ ควรใส่วัตถุแปลกปลอมในภาชนะบรรจุและปฏิบัติ ตามกระบวนการที่กำหนดเพื่อรักษาห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐาน อย่า ขูดด้านข้างหรือจุดปลายสุดของกระสุน ถ่ายภาพกระสุนทุกนัดและชิ้นส่วน ของกระสุน ขนาดใหญ่พร้อมติดป้ายบอกและเก็บรักษาแยกกันในภาชนะที่ ปิดผนึก ห่อหุ้มและติดป้ายเพื่อรักษาห่วงโซ่ คุ้มครองพยานหลักฐาน⁴¹⁶
- (ฎ) ตรวจสอบศีรษะและหนังศีรษะภายนอก โดยระลึกไว้ว่าบาดแผลอาจถูกผม ปกปิดอยู่ ควรโกนผมหากจำเป็น ตรวจสอบไรและเหาเพราะสัตว์เหล่านี้ อาจ บังชี้สภาพไม่ถูกสุขลักษณะก่อนเสียชีวิต สังเกตผมร่วงเพราะอาจเกิดจากการ ขาดโภชนาการ โลหะหนัก (เช่น ธาตุทลเลียม) ยา หรือแรงดูด ควรดึงแต่ อย่ตัด เส้นผมที่ศีรษะ 20 เส้นและเก็บไว้ เพราะผมอาจเป็นประโยชน์ใน การตรวจหาบางประเภทและยาพิษ (และอาจมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ ไอโซโทปเสถียร (stable isotope))
- (ฏ) ตรวจฟันและสังเกตสภาพฟัน บันทึกฟันหลอ ฟันโยกหรือ ฟันที่เสียหาย ซึ่งควรได้รับการปฏิบัติโดยนักนิติทันตวิทยา จากนั้นบันทึกงานฟันทั้งหมด (เช่นการใส่ฟัน การอุดฟัน) โดยใช้ระบบระบุทันตกรรมเพื่อบ่งบอกฟัน แต่ละซี่ (เช่นในภาคผนวก 5) ตรวจเหงือกเพื่อหาโรคเหงือก อักเสบ ถ่าย ภาพฟันปลอมถ้ามีและเก็บไว้หากยังไม่ทราบ ตัวตนของผู้เสียชีวิต ตรวจสอบ ภายในช่องปากและสังเกตหลักฐานบาดแผล บริเวณที่มีการคั่ง รอยเข็มหรือ

⁴¹⁶ การบรรจุหีบห่อพิเศษเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้มั่นใจได้ว่าไม่มีการแทรกแซงตัวอย่างที่ส่งตรวจโดย ไม่ได้รับมอบอำนาจ เพราะการยุ่งเกี่ยวกับหีบห่อจะเห็นได้ชัด ระดับการรักษาความปลอดภัยเช่นนี้ ที่เป็นการรักษาความปลอดภัยเบื้องต้นสำหรับตัวอย่างที่มีการบันทึกเพียงพอ ให้ความมั่นใจว่าอย่างน้อยที่สุด ก็ไม่มีการยุ่งเกี่ยวกับตัวอย่าง นอกจากนั้น บันทึกอันสมบูรณ์จะถูกเก็บไว้ทุกครั้งที่เปลี่ยนมือคนดูแลตัวอย่าง

รอยกัด ริมฝีปาก แก้มหรือลิ้น สังเกตวัสดุหรือสารในปาก สำหรับกรณีที่ต้องสงสัยว่าถูกกล่องเคมีทางเพศให้เก็บของเหลวในปากหรือใช้สำลีป้ายกวาดเพื่อตรวจสอบออสูจิ หรือกรดฟอสฟาเทส (phosphatase) (ใช้สำลีป้ายตรงส่วนต่อระหว่างฟันกับเหงือกและตัวอย่างจากส่วนระหว่างฟันเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดในการบ่งบอกออสูจิ) นอกจากนี้ ป้ายกวาดจากโพรงในปากเพื่อแยกประเภทน้ำเลี้ยงออสูจิ จากนั้นทำให้สำลีที่นำไปป้ายกวาดแห้งอย่างรวดเร็วโดยการเป่าด้วยอากาศเย็นถ้าเป็นไปได้ และเก็บไว้ในช่องกระดาษเรียบสะอาด (หากการแข็งตัวของกล้ามเนื้อทำให้ตรวจสอบได้ไม่เต็มที่ อาจจำเป็นต้องตรวจสอบช่องปากอย่างสมบูรณ์ในช่วงตรวจสอบภายใน หลังจากนั้น ในตอนนั้น ภายหลังจากชำระและได้ผิวหนัง เพื่อเปิดดูโครงสร้างของคอและใบหน้าอันจะทำให้เห็นบริเวณโพรงปากดีขึ้น กล้ามเนื้อมูซากรรไกรอาจถูกแบ่งออกจากกัน)

- (ดู) ตรวจสอบใบหน้าและสังเกตรอยดำซ้ำ การคั่ง และ/หรือจุดเลือดใต้ผิวหนังหรือเยื่อ
- (i) ตรวจสอบดวงตาและดูเยื่อตาตรงลูกตากลมและเปลือกตา สังเกตจุดเลือดใต้ผิวหนังในเปลือกตาบน หรือล่างสังเกตติชานตรงส่วนตาขาว (scleral icterus) เก็บคอนแทคเลนส์ถ้ามี เก็บวุ้นตา (vitreous humour) อย่างน้อย 1 มล. จากตาแต่ละข้าง
 - (ii) ตรวจจุกและใบหู สังเกตหลักฐานบาดแผลภาวะตกเลือด หรือสิ่งผิดปกติอื่นๆ ตรวจเยื่อแก้วหู
- (๗) ตรวจรอบคอภายนอกและสังเกตรอยฟกช้ำ รอยถลอก หรือจุดเลือดใต้ผิวหนังหรือเยื่อ อธิบายและบันทึกรูปแบบบาดแผลเพื่อช่วยแยกความแตกต่างระหว่างการ บีบรัดด้วยมือ การผูกและการแขวน ตรวจคอในขั้นตอนสรุปผลการผ่าพิสูจน์ศพ (หลังจากเคลื่อนย้ายองค์ประกอบในสมองและช่องอก) เมื่อเอาเลือดในบริเวณนั้นออกหมดแล้ว เพราะจะจำกัดไม่ให้เกิดรอยแผลแปลกปลอมซึ่งเกิดจากการผ่าตัด

- (ฅ) ตรวจพื้นผิวแขนขาทั้งหมด ได้แก่ แขน แขนท่อนปลายข้อมือ มือ ขา และเท้า และสังเกตบาดแผล “ต่อสู้อู” ที่มีอยู่ ตรวจสอบและอธิบายบาดแผลทุกชนิด สังเกตรอยฟกช้ำรอบข้อมือหรือข้อเท้าที่อาจบ่งบอกการหน่วงเหนี่ยวอย่างเช่น ทุยแฉมือ หรือการแขวน ตรวจพื้นผิวด้านในและด้านข้างของนิ้ว ด้านหน้าของแขนท่อนปลายและด้านหลังเข้าเพื่อหารอยแผลฟกช้ำ
- (ณ) สังเกตเล็บมือที่หักหรือหลุดไป เก็บลายนิ้วมือในทุกกรณี (ถ้าเป็นไปได้ที่จะเก็บลายนิ้วมือ ควรหาหนทางอื่นที่ทำได้ เช่น การเอาตรงส่วน “ถุงหุ้ม” (glove) หนึ่งกำพร้าของนิ้วมือ หรือเก็บศพไว้เพื่อเอาลายนิ้วมือในหลายวันต่อมา อันเป็นการหลีกเลี่ยงที่จะไม่ต้องตัดนิ้วมือออกซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับ) เก็บเล็บมือที่เล็ดออก และเนื้อเยื่อใต้เล็บ (เล็บครูด- nail scrapings) ตรวจเนื้อร่องหน้าเล็บมือและเล็บเท้าเพื่อหาหลักฐานการดันวัตถุเข้าไปใต้เล็บอาจเอาเล็บออกโดยการเข็นขอบด้านข้าง และส่วนโคน จากนั้นสามารถตรวจสอบภายใต้พื้นผิวเล็บ เมื่อทำเช่นนี้จะต้องถ่ายภาพมือไว้ทั้งก่อนและหลังการเข็นควรระมัดระวังในการตรวจสอบฝ่าเท้าเพื่อสังเกตหลักฐานการถูกตีควรม่าฝ่าเท้าเพื่อวิเคราะห์ขอบเขตของบาดแผล ตรวจฝ่ามือและเข้าและสังเกตหาเศษแก้ว หรือรอยแผลฉีกเป็นพิเศษ
- (ด) ตรวจอวัยวะสืบพันธุ์ภายนอกและสังเกตสิ่งแปลกปลอม หรือน้ำอสุจิ สังเกตขนาดตำแหน่งและจำนวนแผลถลอก หรือรอยฟกช้ำ สังเกตบาดแผลตรงต้นขาด้านใน หรือบริเวณรอบทวารหนักมองหารอยไหม้บริเวณรอบทวารหนัก
- (ต) ในกรณีที่สงสัยว่ามีการล่วงละเมิดทางเพศควรตรวจทวารที่นาเกี่ยวข้องกับทั้งหมด ควรใช้เครื่อง่างเพื่อตรวจสอบผนังช่องคลอดเก็บเส้นขนแปลกปลอมโดย การหิวขนบริเวณนั้นดึงออกและเก็บขนบริเวณอวัยวะเพศของผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 20 เส้นรวมถึงรากขนด้วย ดูดของเหลวจากช่องคลอดและ/หรือปลายลำไส้ใหญ่เพื่อนำไปวิเคราะห์ (เช่น กรดพอสฟาเทส กลุ่มเลือด และเชื้ออสุจิ) ใช้สำลีปาดบริเวณเดียวกันเพื่อแยกประเภทน้ำเลี้ยงอสุจิ ทำให้สำลีป้ายกวาดแห้งอย่างรวดเร็วโดยการเป่าด้วยอากาศเย็นถ้าเป็นไปได้ และเก็บรักษาไว้เป็นชิ้นๆ ในซองกระดาษเรียบสะอาด
- (ถ) ส่วนหลัง บั้นท้ายและแขนขา รวมถึงข้อมือและข้อเท้า จะต้องถูกฆ่าและถึงได้ผิวหนังเพื่อมองหาบาดแผลที่อยู่ลึกขึ้น ข้อไหล่ ข้อศอก ข้อต่อสะโพก

และข้อเข้า จะต้องถูกซ้ำแหละถึงใต้ผิวหนังเช่นกัน และต่อจากนั้นมองหาเส้นเอ็นยึดข้อและการบาดเจ็บอื่นๆ ที่สัมพันธ์กัน

4. การตรวจสอบภายใน⁴¹⁷

261. การตรวจสอบภายในควรเสริมและสามารถอธิบายผลการตรวจสอบภายนอก ให้กระจ่างชัดเพิ่มขึ้นเท่าที่จำเป็นต่อลักษณะการบาดเจ็บต่างๆ และควรระบุพร้อมทั้งบ่งบอกลักษณะโรคตามธรรมชาติทั้งหมดที่ปรากฏ พึงจำไว้ว่าควรถ่ายภาพการเปลี่ยนแปลงภายในของบาดแผล และความผิดปกติอื่นๆ ที่ระบุได้ โดยหลักการแล้ว ควรถ่ายภาพอวัยวะทั้งหมดและพื้นผิวที่ถูกตัด ก่อนเคลื่อนย้ายอวัยวะควรเก็บตัวอย่างของเหลวอย่างเช่น เลือด ปัสสาวะ น้ำดี

(ก) ควรดำเนินการตรวจสอบภายในอย่างเป็นระบบ ควรตรวจสอบส่วนต่างๆ ของร่างกายหรือระบบทำงานอันรวมระบบหัวใจและหลอดเลือด ระบบหายใจ ระบบทางเดินน้ำดี ระบบทางเดินอาหาร ระบบกำจัดสิ่งแปลกปลอมในร่างกาย ระบบทางเดินปัสสาวะ ระบบต่อมไร้ท่อ ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก และระบบประสาทส่วนกลาง ควรบันทึกปริมาตร สี ค่าคงที่ และลักษณะของสารเหลวที่เก็บรวบรวมมา และรักษาตัวอย่างไว้สำหรับสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมหากจำเป็น บันทึกน้ำหนัก ขนาด รูปทรง สีและค่าคงที่ของอวัยวะแต่ละส่วน และสังเกตเซลล์ผิดปกติการติดเชื้อ สภาพพิการ การตกเลือด ภาวะขาดเลือด เนื้อตายเพราะขาดเลือด การผ่าตัด หรือการบาดเจ็บนำส่วนของบริเวณปกติและผิดปกติในอวัยวะแต่ละชิ้นไปตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์ นำตัวอย่างจากกระดูกที่แตกไปตรวจเพิ่มเติมด้วยภาพรังสีหรือกล้องจุลทรรศน์ เพื่อประเมินระยะเวลาของการแตก

(ข) ตรวจหน้าอก⁴¹⁸ สังเกตความผิดปกติของเต้านม บันทึกรอยแตกร้าวของซี่โครง โดยสังเกตว่ามีอาการปฏิบัติการช่วยฟื้นคืนชีพหรือไม่ (Cardiopulmonary

⁴¹⁷ ก่อนการตรวจสอบภายใน ควรเตรียมการเก็บตัวอย่างที่ต้องใช้ใน “การตรวจสอบเพิ่มเติม” (ดูหมวดย่อย 5 ด้านล่าง)

⁴¹⁸ ผู้ผ่าศพบางคนชอบที่จะเริ่มด้วยการตรวจสอบศีรษะ ซึ่งอาจเหมาะสมอย่างยิ่งเมื่อมีบาดแผลที่คอที่สามารถเห็นได้ชัดเจน

resuscitation: CPR) ก่อนเปิดช่องอกควรตรวจหาภาวะอากาศในโพรงเยื่อหุ้มปอด (pneumothoraces) บันทึกรายความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง ทันทีก่อนที่เปิดช่องอกแล้วควรประเมินโพรงเยื่อหุ้มปอด (pleural cavities) และเยื่อหุ้มหัวใจ (pericardial sac) เพื่อหาจุดเลือดหรือของเหลวอื่น และอธิบายพร้อมทั้งบอกปริมาณของเหลวที่ปรากฏ เก็บของเหลวที่พบทั้งหมดไว้จนกว่าจะพบสิ่งแปลกปลอม สังเกตหาฟองอากาศอุดหลอดเลือด (air embolism) ซึ่งบ่งบอกได้โดยลักษณะเลือดที่เป็นฟองภายในหัวใจห้องบนขวา (right atrium) และห้องล่างขวา (right ventricle) ทำร่องรอยการบาดเจ็บก่อนเคลื่อนย้ายอวัยวะ หากไม่มีเลือดจากบริเวณอื่นให้เก็บตัวอย่างโดยตรงจากหัวใจ ตรวจหัวใจโดยสังเกตหาระดับและตำแหน่งโรคหลอดเลือดหัวใจ (coronary artery disease) หรือความผิดปกติอื่นๆ ตรวจปอดโดยสังเกตความผิดปกติทั้งหมดรวมถึงการมีเลือดหรือสิ่งอื่นปรากฏในท่อลม (trachea) และหลอดลม (bronchi)

- (ค) ตรวจช่องท้องและบันทึกปริมาณไขมันใต้ผิวหนัง สังเกตความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะต่างๆ ค้นหารอยการบาดเจ็บก่อนเคลื่อนย้ายอวัยวะ สังเกตของเหลวหรือเลือดที่ปรากฏในบริเวณช่องท้อง และเก็บไว้จนกว่าจะพบสิ่งแปลกปลอม
- (ง) เคลื่อนย้าย ตรวจสอบและบันทึกข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับตับ ม้าม ตับอ่อน ไตและต่อมหมวกไต เคลื่อนย้ายทางเดินอาหารและตรวจสอบส่วนประกอบภายใน สังเกต (และถ่ายภาพ) อาหารที่หลงเหลืออยู่และระดับการย่อยเก็บส่วนประกอบภายในกระเพาะ หากประสงค์จะตรวจสอบทางพิษวิทยาอย่างละเอียดมากขึ้น อาจเก็บส่วนประกอบภายในบริเวณอื่นของทางเดินอาหารไว้ตรวจปลายลำไส้ใหญ่และทวารหนักเพื่อหาพยาธิ รอยฉีกขาด หรือการบาดเจ็บอื่นๆ ระบุดำแหน่งวัตถุแปลกปลอมที่ปรากฏและเก็บไว้ ตรวจหลอดเลือดแดงใหญ่ (aorta) หลอดเลือดดำส่วนล่าง (inferior vena cava) และหลอดเลือดเลี้ยงอุ้งสะโพก (iliac vessels)
- (จ) ตรวจอวัยวะภายในเชิงกราน อันรวมถึงรังไข่ ท่อนำไข่ มดลูก ช่องคลอด อัณฑะ ต่อมลูกหมาก ถุงน้ำอสุจิ ท่อปัสสาวะและกระเพาะปัสสาวะ ทำร่องรอยการบาดเจ็บก่อนเคลื่อนย้ายอวัยวะ ควรเคลื่อนย้ายอวัยวะอย่างระมัดระวังเพื่อที่จะไม่ทำให้เสียหายโดยไม่พึงประสงค์ สังเกตหลักฐานการ

ตั้งครรภ์ การแท้งบุตร หรือการคลอดบุตรในอดีตหรือปัจจุบัน เก็บวัตถุแปลกปลอมที่พบภายในปากมดลูก มดลูก ช่องคลอด ท่อปัสสาวะหรือปลายลำไส้ใหญ่

- (ฉ) คลำตรวจศีรษะและตรวจพื้นผิวภายนอกภายในของหนังศีรษะโดยสังเกตหาคาบแผลหรือการตกเลือด สังเกตรอยแตกร้าวของกะโหลก เคลื่อนย้ายกะโหลกศีรษะด้านบนอย่างระมัดระวังและสังเกตเลือดออกที่ผิวสมองและใต้เยื่อหุ้มสมอง บอกปริมาณประเมินอายุคร่าวๆ และเก็บเลือดที่ปรากฏ เคลื่อนย้ายเยื่อหุ้มสมองชั้นนอกเพื่อตรวจสอบพื้นผิวด้านในของกะโหลกหารอยแตกร้าว เคลื่อนย้ายสมองและหาสิ่งผิดปกติ (ที่ควรทำคือรักษาสมองไว้ในน้ำยาตรึง (fixative) สองสามวันก่อนการตรวจสอบ ถ้าเป็นไปได้ด้วยความช่วยเหลือจากแพทย์ด้านประสาทพยาธิวิทยา) ควรชำแหละและอธิบายเรื่องการบาดเจ็บต่างๆ ควรให้ความเห็นเป็นการจำเพาะในเรื่องสมองฝ่อไม่เฉพาะที่หรือโดยรวม
- (ช) ประเมินหลอดเลือดสมอง (cerebral vessels)
- (ซ) ตรวจสอบคอหลังจากเคลื่อนย้ายอวัยวะในช่องอก และสมองและเมื่อของเหลวในหลอดเลือดคอดูดออกแล้วเคลื่อนย้ายอวัยวะในคอรวมทั้งสิ้น โดยให้เมือมองด้วยตาเปล่าสามารถเห็นผิวด้านหน้าคอได้ ระวังอย่าให้กระดูกไฮออยด์ (hyoid bone) หรือกระดูกอ่อนไทรอยด์ (thyroid cartilage) ตรวจสอบและอธิบายเรื่องการบาดเจ็บต่างๆ ตรวจเยื่อเมือกของกล่องเสียง (mucosa of the larynx) โพรงด้านข้างกล่องเสียง (pyriform sinuses) และหลอดอาหาร (oesophagus) จากนั้นสังเกตจุดเลือดออกในชั้นผิวหนัง อากาศบวมน้ำ หรือรอยไหม้ที่เกิดจากสารกัดกร่อน สังเกตวัตถุหรือสารภายในช่องว่างของโครงสร้างเหล่านี้ ตรวจต่อมไทรอยด์ แยกต่อมพาราไทรอยด์ และทำการตรวจหากระบุได้แล้ว
- (ณ) ขำแหละกล้ามเนื้อคอโดยสังเกตการตกเลือด ขำแหละกล้ามเนื้อและสังเกตรอยแตกร้าวจากกระดูกไฮออยด์ กระดูกอ่อนไทรอยด์หรือโคอยด์ (thyroid or cricoid cartilages) อีกทั้งพิจารณาขำแหละด้านหลังคอหากเป็นไปได้ เพราะอาจมีเนื้อเยื่ออ่อนหรือบาดแผลตรงโครงกระดูกตรงนั้น

(ญ) ตรวจสอบกระดูกสันหลังตรงปากมดลูก ช่องอกและส่วนเอว (cervical, thoracic and lumbar spine) ตรวจสอบกระดูกสันหลังจากด้านหน้าของบริเวณดังกล่าว และสังเกตรอยแตกร้าว การบิดเบี้ยว การถูกอัดหรือการตกลีด ตรวจสอบส่วนกระดูกสันหลัง (vertebral bodies)

(ฎ) ในกรณีสงสัยว่ามีการบาดเจ็บตรงกระดูกสันหลัง ผ่าเพื่อตรวจสอบและอธิบายเรื่องเส้นประสาทไขสันหลัง ตรวจสอบกระดูกสันหลังตรงด้านหน้าปากมดลูกและสังเกตการตกลีดในกล้ามเนื้อกระดูกสันหลังตรงด้านหลัง วิธีดูจากด้านหลังเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการประเมินการบาดเจ็บตรงปากมดลูก เปิดช่องกระดูกสันหลังแล้วเคลื่อนย้ายเส้นประสาทไขสันหลังออก ตัดส่วนขวางทุก 0.5 ซม. และสังเกตสิ่งผิดปกติ

5. การตรวจสอบเพิ่มเติม

262. การผ่าพิสูจน์ศพเป็นการสืบสวนทางการแพทย์ชนิดพิเศษซึ่งรวมการเก็บรวบรวมตัวอย่าง เนื้อเยื่อและของเหลวเพื่อการตรวจสอบเพิ่มเติม⁴¹⁹ ตัวอย่างและลักษณะการเก็บรวบรวมตลอดจนการเก็บรักษาและขนส่งรวมทั้งระยะเวลาในการเก็บรักษาไว้ควรได้รับการเห็นพ้องกับห้องปฏิบัติการที่จะดำเนินการตรวจสอบเพิ่มเติม หากไม่มีห้องปฏิบัติการเช่นนั้น ก็ยังควรต้องรักษาตัวอย่าง เนื้อเยื่อและของเหลวไว้ เพราะการตรวจสอบอาจดำเนินการได้ภายหลัง

263. ภายหลังเสร็จสิ้นการผ่าพิสูจน์ศพ ตัวอย่างที่เก็บไว้จะต้องถูกบันทึกและลงรายการในรายงาน ควรติดป้ายตัวอย่างทุกชนิดด้วยชื่อผู้เสียชีวิต หมายเลขการผ่าพิสูจน์ศพ วันที่และเวลาที่เก็บรวบรวมมา ชื่อผู้ผ่าศพ (ถ้าเหมาะสม) และสิ่งที่เป็นตัวอย่าง ควรรักษาหลักฐานทุกชิ้นด้วยความระมัดระวังและเริ่มต้นบันทึกห่วงโซ่คุ้มครองพยานหลักฐานพร้อมแบบฟอร์มการนำหลักฐานไปใช้ที่เหมาะสม ควรมีการตกลงกับพนักงานสืบสวนสอบสวนถึงวิธีการเก็บตัวอย่างและหลังจาก

⁴¹⁹ หมวดนี้ เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมตัวอย่าง เนื้อเยื่อและของเหลว โดยยึดตามหมวด 5.6 “การสืบสวนพิเศษ” ของการผ่าพิสูจน์ศพทางนิติเวช: คู่มือสำหรับนักนิติพยาธิวิทยา (Forensic Autopsy: Manual for Forensic Pathologists), สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UN Office on Drugs and Crime) ควรศึกษาคู่มือเล่มนี้ หากต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม

นั้นการขนส่งไปยังห้องปฏิบัติการเพื่อการวิเคราะห์ โดยปกติการขนส่งตัวอย่างดังกล่าวเป็นความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นไปตามข้อกำหนดของห้องใช้คุ้มครองพยานหลักฐานอย่างครบถ้วน อันจะทำให้เกิดความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยของตัวอย่าง

- (ก) **ตัวอย่างอวัยวะและเนื้อเยื่อขนาดใหญ่** บ่อยครั้งมากที่แพทย์นิติเวชอาจเก็บรักษาอวัยวะและเนื้อเยื่อขนาดใหญ่ไว้เพื่อ
- (i) การตรวจสอบที่ตีขึ้นในกรณีที่เป็นอวัยวะที่สำคัญเป็นพิเศษต่อคดี (เช่น สมอง)
 - (ii) การตรวจสอบเพิ่มเติมโดยผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญฝ่ายจำเลย
 - (iii) การใช้หลักฐานโดยตรง

ญาติใกล้ชิดควรได้รับการบอกกล่าวและจะดีกว่าถ้าได้รับความยินยอมของพวกเขาเพื่อเก็บรักษาตัวอย่างอวัยวะดังกล่าว ในกรณีจำเป็นแต่ไม่ได้รับความยินยอม ควรดำเนินการให้ได้รับการอนุญาตอย่างเป็นทางการให้ทำการเก็บรักษาได้ ทั้งนี้ การเก็บรักษาจะต้องเป็นไปตามกฎหมายท้องถิ่นและแนวทางด้านจริยธรรม และคำนึงถึงความพึงใจของครอบครัวที่ประสงค์จะฝังหรือกำจัดอวัยวะและเนื้อเยื่อเหล่านั้น

- (ข) **จุลกายวิภาค (Histology)** ในทุกกรณีเสียชีวิตที่อาจมีขอบด้วยกฎหมาย ตัวอย่างขนาดเล็กของอวัยวะสำคัญทั้งหมด รวมทั้งบริเวณเนื้อเยื่อปกติ และไม่ปกติควรถูกรักษาไว้ในน้ำยาดองศพ (formalin) 10% และได้รับการประมวลผลทางจุลกายวิภาควิทยา และย้อมสีด้วย haematoxylin และ eosin (และสีย้อมอื่นตามที่ระบุ) เนื้อเยื่อเปียก บล็อกชิ้นเนื้อและสไลด์ควรถูกเก็บโดยไม่มีกำหนด แพทย์นิติเวชหลายรายไม่ได้ผ่านการอบรมเรื่องการประเมินวัสดุทางจุลกายวิภาค จึงควรเตรียมนักจุลกายวิภาคพยาธิวิทยาที่เหมาะสมซึ่งควรเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมและผ่านประสบการณ์ด้านนิติเวชมาก่อนเพื่อให้จัดทำรายงานทางจุลกายวิภาควิทยา ควรมีการปรึกษาหารือกันในเรื่องนี้ นักจุลกายวิภาคพยาธิวิทยาจำเป็นจะต้องเข้าใจความเป็นมาและผลการผ่าพิสูจน์ศพ และแพทย์นิติเวชจำเป็นจะต้องเข้าใจข้อสรุปรวมทั้งข้อจำกัดใดๆ ของนักจุลกายวิภาคพยาธิวิทยา

- (ค) **พิษวิทยา (Toxicology) (รวมถึงชีวเคมี)** การสื่อสารกับห้องปฏิบัติการ ที่ทำการตรวจสอบเป็นเรื่องสำคัญของเหลวและปริมาณที่ต้องใช้ และเนื้อเยื่อ ที่ต้องใช้ (หากมี) จะแตกต่างกันไปตามแต่ละห้องปฏิบัติการ ในทุกกรณี จะต้องบันทึกบริเวณที่ตัวอย่างถูกเก็บรวบรวมมาด้วยความระมัดระวัง
- (i) **เลือด (Blood)** หากเป็นไปได้ อย่างน้อยต้องได้เลือด 10 มล. จาก รอบนอกบริเวณ (เช่น หลอดเลือดดำที่โคนขา) ก่อนเริ่มการผ่าพิสูจน์ ศพ เพื่อหลีกเลี่ยงการหมักและการเน่าเปื่อยหลังจากเก็บรวบรวม เพิ่ม โซเดียมฟลูออไรด์ (NaF) 1% w/v ลงไปในหลอดเก็บ หากไม่มีเลือด รอบนอกบริเวณสามารถใช้จากบริเวณส่วนกลางได้ (เช่น หัวใจ) หนทาง สุดท้ายคืออาจเก็บเลือดจากทวารต่างๆ ของร่างกาย แม้ว่าค่อนข้างจะเป็นไปได้อาจจะมีการปนเปื้อนเนื่องมาจากการรั่วไหลจากโครงสร้างส่วน อื่น (เช่น ส่วนประกอบของกระเพาะหรือลำไส้ เมื่อ ก ปัสสาวะ หนอง หรือของเหลวใส) และดังนั้นการแปลผลจะไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์
- (ii) **ปัสสาวะ (Urine)**⁴²⁰ หากเป็นไปได้ อย่างน้อยต้องได้ปัสสาวะ 10 มล. โดยการใช้เข็มที่มกระเพาะปัสสาวะหลังจากเปิดช่องท้องแล้ว อีกทาง เลือกรึ่งคือการสอดใส่สายสวนเข้าทางท่อปัสสาวะ
- (iii) **วุ้นตา (Vitreous Humour)**⁴²¹ ควรได้วุ้นตา 2 –3 มล. จากลูกตา แต่ละข้างโดยใช้เข็มเจาะ เนื่องจากความหนืดควรใช้เข็มเบอร์ 15- หรือ 17-
- (iv) **น้ำดี (Bile)** สูงสุด 10 มล.
- (v) **เนื้อเยื่อ (Tissue)** จากตับ กล้ามเนื้อ ไต สมอง เนื้อเยื่อไขมัน (ถ้าเป็น

⁴²⁰ ตัวอย่างเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการทดสอบทางชีวเคมี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประเมินภาวะน้ำตาล ในเลือดสูง ภาวะร่างกายมีความเป็นกรดมากไป ภาวะไตวาย และ/หรือภาวะขาดน้ำในร่างกาย อาจทำได้ จากการวิเคราะห์ตัวอย่างเหล่านี้

⁴²¹ การผ่าพิสูจน์ศพทางนิติเวช: คู่มือสำหรับนักนิติพยาธิวิทยา สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปราม อาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ

ไปได้ 100 มก. จากแต่ละส่วน) บริเวณผิวหนัง (เช่นในกรณีที่สงสัยว่ามี การฉีดยาอินซูลิน) เนื้อเยื่อควรถูกวางแยกจากกันในโถแก้วหรือพลาสติก ที่สะอาดโดยใช้น้ำยาขัดอง ควรพิจารณาแช่เย็นตัวอย่างไว้หากคาดว่าจะ เกิดความล่าช้าก่อนถูกขนส่งไปยังห้องปฏิบัติการหรือก่อนการวิเคราะห์ ถ้าสงสัยว่ามีการสุดตมสารระเหยก็ควรเอาปอดใส่ในถุงไนลอนแล้วปิด ผนึก (สารระเหยซึมผ่านถุงโพลีเอทิลีน/พลาสติกได้)

(vi) **ส่วนประกอบในกระเพาะ (Stomach contents)** ตามหลักการแล้ว ก่อนเคลื่อนย้ายส่วนประกอบในช่องท้องควรแยกกระเพาะออกโดยการ หนีบหรือมัดหลอดอาหารตอนล่างและลำไส้เล็กตอนต้น หลังจากเคลื่อน ย้ายแล้ว ควรเปิดกระเพาะในจานสะอาดขนาดใหญ่ เมื่อเสร็จสิ้นการ อธิบายและถ่ายภาพส่วนประกอบแล้วให้ใส่ไว้ในโถแก้วหรือพลาสติก ที่สะอาดปลอดภัยโดยมีการขันสกรูปิดด้านบน

(vii) **ผมและเล็บนิ้วมือ (Hair and fingernails)** สิ่งเหล่านี้อาจเป็นประโยชน์ ในกรณีวางยาพิษด้วยธาตุโลหะหนักหรือยาบางชนิด เก็บตัวอย่างผม โดยการดึงอย่างแรงเพื่อให้ได้รากติดมาด้วย อย่าตัดด้วยกรรไกร ส่วน ตัวอย่างเล็บควรได้มาทั้งเล็บ

(ง) **จุลชีววิทยา (Microbiology)** ขั้นตอนนี้ไม่ใช่ขั้นตอนการฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ตาม ปกติ แต่อาจเป็นประโยชน์ถ้ามีการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมที่ดีและตัวอย่าง ถูกเก็บมาตั้งแต่ช่วงต้นหลังการเสียชีวิต อนึ่ง การแยกความแตกต่างระหว่าง เชื้อโรคกับแบคทีเรียประจำถิ่นหลังการเสียชีวิตอาจทำให้การประเมินผลมี ความยุ่งยาก ทั้งนี้ ตัวอย่างที่ใช้ได้ประกอบด้วย

(i) เลือด เก็บด้วยตาเปล่าโดยการใช้เข็มและหลอดดูดยาที่ปลอดเชื้อจาก หลอดเลือดดำโคนขาหรือหลอดเลือดแดง (หรือหลอดเลือดส่วนอื่นที่ เหมาะสม) และเจาะด้วยวิธีปลอดเชื้อก่อนเริ่มการฆ่าเชื้อจุลินทรีย์

(ii) การเก็บตัวอย่างเนื้อเยื่อชิ้นเล็ก (เช่น ปอด ม้าม) ภายใต้อากาศปลอด เชื้อเท่าที่จะทำได้ควรส่งตัวอย่างไปห้องปฏิบัติการด้านจุลชีววิทยาโดย ไม่ล่าช้าเกินควร ไม่เช่นนั้นก็จะเก็บตัวอย่างในตู้เย็นจนกว่าจะมีการส่งต่อ (เร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้)

- (จ) **กีฏวิทยา (Entomology)** การเก็บรวบรวมตัวอย่างที่เหมาะสมของตัวอ่อน แมลงปีกแข็ง แมลงวันและแมลงอื่นๆ ที่อยู่บนหรือในศพจำเป็นจะต้องปรึกษานักกีฏวิทยาตัวอย่างอาจเป็นประโยชน์สำหรับภาวะวิเคราะห์ทางพิษวิทยาเช่นเดียวกับช่วยในการประเมินช่วงเวลาต่ำสุดหลังเสียชีวิต และ/หรืออาจทำให้สามารถประเมินว่าศพได้ถูกเคลื่อนย้ายเป็นระยะทางหนึ่งภายหลังเสียชีวิตได้
- (ฉ) **การทดสอบโมเลกุล/DNA** เป็นเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว การประสานกับห้องปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญอย่างมาก เนื้อเยื่อม้าม (splenic tissue) เป็นหนึ่งในอวัยวะที่ดีที่สุดต่อการกู้คืน DNA นอกจากนี้ เนื้อเยื่อตับ กล้ามเนื้อ ไตและสมองอาจควรมานำใช้เช่นกัน อย่างน้อยควรมานำเนื้อเยื่อในปริมาณ 2 กรัมมาใส่ในหลอดพลาสติกโดยไม่มีน้ำยา凍หรือสารกันเสีย จากนั้นตัวอย่างอาจถูกแช่แข็งถ้ายังไม่ใช้ทันที ในกรณีซากศพเน่าเปื่อยหรือซากโครงกระดูก อาจต้องใช้ตัวอย่างกระดูกซึ่งมักเป็นส่วนกลางท่อนกระดูกยาวหรือฟัน (ที่ไม่มีการซ่อมแซมหรือรูผุ) หรือส่วนของท่อนกระดูกต้นขา ในบางศูนย์มีการพัฒนาเทคนิคที่ใช้ตัวอย่างซึ่งไม่ต้องล้างล้างภายในร่างกายอย่างเช่นกระดูกอ่อน กระดูกนิ้ว เล็บมือหรือเล็บเท้า
- (ช) **นอกจากนั้น** หลักฐานอื่นที่อาจจำเป็นต้องเก็บรวบรวมบันทึกและรักษาไว้ประกอบด้วย
- (i) วัตถุแปลกปลอมทั้งหมด รวมถึงกระสุน ชิ้นส่วน กระสุน ลูกปราย มีด และเส้นใย จะต้องนำกระสุนไปวิเคราะห์หาวิถี
 - (ii) เสื้อผ้าและของใช้ส่วนตัวทั้งหมดของผู้เสียชีวิต ไม่ว่าจะที่ใส่อยู่หรืออยู่ในการครอบครองของผู้เสียชีวิตในขณะเสียชีวิต
 - (iii) เล็บมือและเนื้อเยื่อใต้เล็บ
 - (iv) เส้นขนทั้งของจริงและแปลกปลอม สำหรับกรณีสงสัยว่ามีการล่วงละเมิดทางเพศ
 - (v) เส้นผมศีรษะ ในกรณีที่มีประเด็นเกี่ยวกับสถานที่เสียชีวิตหรือตำแหน่งที่ตั้งของศพก่อนถูกค้นพบดังที่กล่าวในตอนต้นของหมวดว่าด้วยการตรวจสอบ

เพิ่มเติมนี้ จะต้องมีการหารือระหว่างผู้ผ่าตัดและผู้สืบสวนสอบสวน และมีการตัดสินใจชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินการกับตัวอย่างทั้งหมด

264. ภายหลังจากผ่าพิสูจน์ศพ อวัยวะที่ไม่ต้องเก็บรักษาไว้ควรได้รับการใส่กลับเข้าไปในร่างศพ และควรดองศพไว้เพื่อเอื้อต่อการผ่าพิสูจน์ศพครั้งที่สองหากประสงค์จะทำเช่นนั้นในภายหลัง แน่ใจว่าการเผาศพจะหาให้ไม่ไม่สามารถผ่าพิสูจน์ศพครั้งที่สองได้

6. การสรุปสาเหตุการเสียชีวิต

265. ในตอนท้ายของการสอบสวนการเสียชีวิต เป็นความรับผิดชอบพื้นฐานของผู้ผ่าตัดที่จะต้องสรุปสาเหตุการเสียชีวิตและระบุตัวตนผู้เสียชีวิต หลายคนอาจแปลกใจที่การเสียชีวิตจำนวนมากสามารถหาสาเหตุได้จากผลการผ่าพิสูจน์ศพเพียงอย่างเดียวโดยปราศจากข้อมูลจากแหล่งอื่นเกี่ยวกับการเสียชีวิตดังกล่าว ในเขตอำนาจบางแห่ง แพทย์นิติเวชจะต้องเป็นผู้สรุปลักษณะการเสียชีวิตอีกด้วย ในเขตอำนาจอื่น การสรุปดังกล่าวตกเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตุลาการ

266. รูปแบบการบันทึกสาเหตุการเสียชีวิตซึ่งเป็นที่ยอมรับทางสากลถูกกำหนดไว้โดยองค์การอนามัยโลกใน “แบบฟอร์มสากลของใบรับรองสาเหตุการเสียชีวิตที่ออกโดยแพทย์ (International Form of Medical Certificate of Cause of Death)”⁴²² แบบฟอร์มของสาเหตุการเสียชีวิตประกอบด้วยส่วนต่อไปนี้

- (ก) ส่วนที่ I – ได้แก่ โรคหรือสภาพที่นำไปสู่การเสียชีวิตโดยตรง (สาเหตุเฉียบพลัน – immediate cause) และสาเหตุที่เกิดขึ้นก่อนหน้า (หรือสาเหตุแท้จริง – underlying cause)
- (ข) ส่วนที่ II – สภาพอื่นๆ ที่มีส่วนต่อการเสียชีวิต แต่ไม่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดสภาพในส่วนที่ I

⁴²² องค์การอนามัยโลก (WHO), การเพิ่มประสิทธิภาพของทะเบียนราษฎรและสถิติชีพของการเกิด การเสียชีวิต และสาเหตุการเสียชีวิต: ชุดข้อมูล (Strengthening civil registration and vital statistics for births, deaths and causes of death: Resource Kit), นครเจนีวา, ค.ศ. 2012, ดูได้ที่: <http://apps.who.int/iris/handle/10665/78917>

267. แพทย์นิติเวชทั้งหลายควรมีความเข้าใจชัดเจนในประเด็นดังต่อไปนี้เพื่อการสรุปสาเหตุการเสียชีวิตอย่างถูกต้องตามมาตรฐานรูปแบบขององค์การอนามัยโลก

- (ก) สาเหตุแท้จริงของการเสียชีวิต (Underlying cause of death) หมายถึง โรคหรือการบาดเจ็บที่เป็นจุดเริ่มต้นของภาวะผิดปกติต่อเนื่องที่นำไปสู่การเสียชีวิตโดยตรงหรือนำไปสู่สถานการณ์ของอุบัติเหตุหรือความรุนแรงที่นำไปสู่การบาดเจ็บถึงขั้นเสียชีวิตได้
- (ข) สาเหตุที่มีส่วนในการเสียชีวิต (Contributory cause(s) of death) หมายถึง โรคหรือสภาพสำคัญอื่นๆ ที่มีส่วนในการเสียชีวิตแต่ไม่มีส่วนในการก่อให้เกิดโรคหรือสภาพในส่วนที่ 1 ซึ่งทำให้เสียชีวิต
- (ค) ความผิดพลาดทั่วไปคือการลงรูปแบบการเสียชีวิตอย่างเช่น ภาวะหยุดหายใจระบบหายใจล้มเหลว หรือโคมาเป็นสาเหตุการเสียชีวิตเฉียบพลัน
- (ง) หากมีสาเหตุการเสียชีวิตเพียงสาเหตุเดียว (เช่น แผลถูกยิงที่ศีรษะ ซึ่งการเสียชีวิตเกิดขึ้นรวดเร็วในสถานที่เกิดเหตุ) ก็ควรถูกลงว่า 1(ก) จากศัพท์เฉพาะทางข้างต้น นี่จะเป็นทั้งสาเหตุเฉียบพลันและแท้จริงของการเสียชีวิต
- (จ) หากสาเหตุการเสียชีวิตไม่เป็นที่ทราบแม้ว่าได้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนจนเสร็จสิ้นแล้ว เป็นการถูกต้องที่จะบันทึกว่า “ไม่ทราบ” หรือ “ไม่สามารถระบุแน่นอน”

7. รายงานการผ่าพิสูจน์ศพ

268. รายงานการผ่าพิสูจน์ศพควรครอบคลุมเพียงพอที่จะช่วยให้แพทย์นิติเวชคนอื่นในเวลาและสถานที่อื่น (และด้วยการดูรูปภาพประกอบ) ได้รับข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่จำเป็นต่อการทำข้อสรุปของเขาหรือเธอได้เองในเรื่องการเสียชีวิตตอนท้ายสุดของรายงานการผ่าพิสูจน์ศพควรเป็นบทสรุปย่อของสิ่งที่ตรวจพบอันรวมถึงผลลัพธ์จากการทดสอบพิเศษต่างๆ นอกจากนั้น ผู้ผ่าศพควรใส่ความเห็นในเรื่องตัวตนของผู้เสียชีวิต การบาดเจ็บกับโรคที่ปรากฏ บาดแผลทั้งหลายที่น่าจะเกิดจากการบาดเจ็บจากภายนอก การพยายามบำบัดฟื้นฟู การเปลี่ยนแปลงหลังเสียชีวิต หรือสาเหตุก่อนเสียชีวิตใกล้จะเสียชีวิตหรือหลังเสียชีวิต ดังที่กล่าว

ถึงข้างต้น (ดู วรรค 151) ควรให้ความเห็นว่าการบาดเจ็บอาจเกิดขึ้นได้อย่างไร และเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตหรือมีส่วนในการทำให้เสียชีวิตหรือไม่ ควรจัดทำข้อสรุปที่สมเหตุสมผลและมีหลักฐานประจักษ์เกี่ยวกับพฤติการณ์แวดล้อมการเสียชีวิต (หากเหมาะสมควรรวมลักษณะการเสียชีวิตด้วย) ท้ายสุด ควรระบุและอธิบายสาเหตุการเสียชีวิตไว้อย่างเป็นทางการตามที่บรรยายข้างต้น ควรส่งมอบรายงานที่สมบูรณ์แก่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และครอบครัวผู้เสียชีวิต (เว้นแต่ถ้าพบว่าพวกเขาพัวพันกับสาเหตุการเสียชีวิต)

8. สัญญาฉบับชี้ จากการฝ่าพิสูจนศพถึงความเป็นไปได้ของการทรมาน

269. โดยย่อ การทรมานคือการจงใจทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงโดยหรือด้วยความยินยอมของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อเป้าประสงค์จำเพาะ⁴²³

270. แพทย์นิติเวชเป็นผู้นำในการตรวจหาร่องรอยการทรมาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อดำเนินการฝ่าพิสูจนบุคคลใดที่เสียชีวิตระหว่างอยู่ภายใต้การควบคุมโดยรัฐ

271. หมวดนี้ได้คัดข้อมูลส่วนมากในตารางที่ 2 มาจากทั้งพิธีสารมินนิโซตาฉบับเดิมและพิธีสารอิสตันบูลหรือคู่มือว่าด้วยการสืบสวน และจัดทำรายงานอย่างมีประสิทธิภาพกรณีทรมานและการประตบัติหรือลงโทษอื่นๆ ที่ร้ายแรง ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี⁴²⁴ หมวดนี้มีจุดประสงค์ที่จะเป็นเสมือนบันทึกรายการช่วยเหลือแพทย์นิติเวชผู้ที่อาจกำลังจะดำเนินการฝ่าพิสูจนศพที่ต้องสงสัยว่าเป็นการ

⁴²³ ดู: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>. มาตรา 1 ของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน ค.ศ.1984 นิยามการทรมานว่าคือ: “การกระทำใดก็ตามที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจต่อบุคคลใด บุคคลหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้นสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือต้องสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม หรือเพราะเหตุผลใดบนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติไม่ว่าในรูปแบบใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดยหรือด้วยการขู่ข่มขู่หรือการยินยอมโดยปริยายของเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ ไม่รวมความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจากหรืออันเป็นผลปกติจากหรือสืบเนื่องมาจากการลงโทษทั้งปวงที่ชอบด้วยกฎหมาย”

⁴²⁴ ดู: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>.

เสียชีวิตมิชอบด้วยกฎหมายในกรณีและผู้เสียชีวิตเคยอยู่หรืออาจเคยอยู่ภายใต้การควบคุมตัวโดยรัฐ ภาคผนวกดังกล่าวไม่ใช่รายการสมบูรณ์ของสัญญาณบ่งชี้ทั้งหมดของการทรมานหรือการกระทำทารุณที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคผนวกนี้ไม่ได้รวมผลกระทบอันนับไม่ถ้วนจากความประมาทและการเพิกเฉยต่อการให้การดูแลทางการแพทย์ด้วย

272. แม้ว่าป็นบันทึกช่วยจำ แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่ระหว่างการตรวจสอบโดยการผ่าพิสูจน์ศพ ผู้ผ่าควรตรวจหาถ่ายภาพและลงบันทึกบาดแผลทั้งหมดไว้ไม่ว่าจะเป็นบาดแผลเก่าหรือเพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน ซึ่งหมายความถึงการบันทึกตำแหน่ง ขนาดรูปร่าง สมมาตร บริเวณล้อมรอบ สี เส้นขอบ พื้นผิว (ตกสะเก็ดหยาบเปื่อย) ระยะเวลา ทิศทาง ความลึก รอยฟกช้ำหรือการบวม น้ำที่สัมพันธ์กัน และการขีด/จุดน้ำตาลหรือดำที่อยู่รอบๆ หลายครั้งที่มักจะมีร่องรอยการทรมานไปหากไม่มีแนวทางสอบสวนด้วยการผ่าพิสูจน์ศพ ควรตั้งใจหาและได้ผิวหนัง เนื่องจากเป็นหลักการทางนิติเวชที่ทราบกันดีว่ามักเป็นการยากที่จะมองเห็นบาดแผลที่อยู่ลึกได้จากภายนอกด้วยตาเปล่าและจะต้องเสาะหารอยแตกร้าวและการเคลื่อนย้ายที่อาจเกิดในที่ที่ไม่ค่อยพบตามปกติในการชำแหละเพื่อตรวจพิสูจน์ศพ ส่วนใหญ่คือแขนขาและกระดูกโอบหน้า และเช่นกันที่บาดแผลเหล่านี้มักถูกมองข้ามไปหากไม่ค้นหา ด้วยเหตุนี้ ถ้าการแสกนทั่วลำตัวด้วยภาพตัดขวาง (เช่น CT แสกน) สามารถทำได้ ควรพิจารณาอย่างจริงจังในการใช้วิธีดังกล่าว แม้จะต้องขนส่งร่างศพไปยังสถานที่อื่นก็ตาม

273. ในข้อสรุปของรายงาน ควรลงความเห็นทั้งในเรื่องรูปแบบโดยรวมของกรบาดเจ็บ (จำนวนและตำแหน่งของบาดแผลประเภทต่างๆ) และเรื่องที่ว่ารูปแบบดังกล่าวอาจหมายถึงอะไรบ้าง รวมทั้งความเห็นเกี่ยวกับบาดแผลแต่ละชนิดซึ่งมีความเฉพาะเจาะจงเพียงพอที่จะบอกได้ถึงสาเหตุ

ตาราง 2: วิธีการทรมานและสิ่งตรวจพบที่สัมพันธ์กัน

วิธีการทรมาน	สิ่งตรวจพบบนร่างกายและข้อสังเกตในการตรวจพบ
<p>บาดแผลเฉียบพลัน (ครั้งเดียว) และเรื้อรัง (หลายครั้ง)</p>	<p>แผลถลอก แผลฟกช้ำ แผลฉีกขาด แผลเป็น รอยแตกร้าว (และหากมีหลายรอย บางรอยอยู่ในชั้นการสมานแผลแตกต่างกัน โดยเฉพาะในตำแหน่งผิดปกติซึ่งไม่เคยได้รับการรักษา</p> <p>รอยแตกร้าวบนกะโหลก แผลฟกช้ำบนหนังศีรษะ แผลฉีกขาด รอยฟกช้ำในสมอง และการเปลี่ยนแปลงของบาดแผลในช่องสมองอื่นๆ เมื่อเวลาผ่านไป เกิดแผลเป็นและการฝ่อบนเปลือกสมองใหญ่</p> <p>พิจารณาการบาดเจ็บที่กระดูกสันหลังคอหากปรากฏบาดแผลบนหน้า</p> <p>ประเมินตำแหน่งของกระดูกตรงสันจมูก เสี่ยงกรอบแกรบ การเปียงของผนังกันโพรงจมูก พิจารณาใช้การเอ็กซเรย์ธรรมดา การทำ CT แสแกนของผนังกันโพรงจมูก ประเมินน้ำมูกและจาน้ำตา/รอยแตกของปุ่มกระดูกของในกะโหลก</p> <p>พิจารณารอยแตกร้าวบนขมับ-ขากรรไกรล่างและโครงสร้างกล่องเสียง ประเมินเสมือนทำการตรวจสอบคอและใบหน้าอย่างละเอียดต่อการชำแหละได้ผิวหนัง ในขณะที่เดียวกัน ควรมองหาการหลุดและรอยแตกของฟัน การบิดเบี้ยวของฟันที่อุด การแตกของฟันปลอม แผลที่ลิ้น รอยโรคจากการบังคับสอดใส่วัตถุเข้าไปในปาก รอยจี้ด้วยไฟฟ้าหรือรอยไหม้</p> <p>บาดแผลจำเพาะอาจทำให้เห็นรูปทรงของวัตถุที่ทำให้เกิดบาดแผล เช่น บาดแผลฟกช้ำ แนวเส้นคู้ซึ่งเกิดจากท่อไม้กระบอง ไม้เท้า</p> <p>ผลลัพธ์ของการบาดเจ็บที่เกิดจากแรงซึ่งมาจากวัตถุที่ไม่มีคมไปยังกระดูกเข่าตา ยกตัวอย่างเช่น กระดูกเข่าตา “แตก” (และ/หรือ สูญเสียความสมบูรณ์ของดวงตา) การตกเลือดใต้เยื่อตา แก้วตาหลุดจากที่การมีเลือดออกชั้นไฮยาลอยด์ ภาวะเลือดออกหลังลูกตา เลือดออกในจอประสาทตา</p>

วิธีการทรมาน	สิ่งตรวจพบบนร่างกายและข้อสังเกตในการตรวจพบ
การแขวนโดยผูกข้อมือ (“La bandera”) ¹²¹	รอยฟกช้ำหรือแผลเป็นรอบข้อมือ ถ้ามีรอยแนวยาวเรื้อรัง รอบข้อมือหรือข้อเท้า และมีขนหรือรูขุมขนในบริเวณดังกล่าวเล็กน้อย เป็นไปได้มากที่จะเป็นโรคผมร่วงแบบมีแผลเป็น (cicatricial alopecia) จากการถูกผูกมัดแน่นเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ไม่เคยมีการวินิจฉัยว่าลักษณะที่ปรากฏนี้ เป็นผลมาจากโรคผิวหนังที่เกิดขึ้นเองอื่น
การแขวนโดยใช้ส่วนคอหรือแขน (เช่น “ท่ากางเขน” – โดยยึดแขนออกและ ผูกไว้กับราวขวาง “ท่าแล่นเรือ” – โดยผูกมื่อยอกสูงขึ้นไปพร้อมกันหรือที่ละข้าง)	รอยฟกช้ำหรือแผลเป็นตรงบริเวณที่ผูกมัด รอยเขียวช้ำอย่างเห็นได้ชัดบนแขนขาส่วนล่าง และบาดแผลที่คอ (มักเล็กน้อย แต่อาจรวมรอยแตกของกล่องเสียง)
การแขวนโดยเท้ายกสูงและห้อยหัว (“ท่าแล่นเรือกลับหัวกลับหาง” “murciélago”)	รอยฟกช้ำหรือแผลเป็นรอบข้อเท้า เอ็นกล้ามเนื้อเสียหาย ข้อเท้าหรือข้ออื่นๆ บิดเบี้ยว
การแขวนโดยผูกมัดรอบข้อศอกหรือข้อมือและให้แขนไขว้อยู่ด้านหลังลำตัว หรือมัดปลายแขนไว้ด้านหลังลำตัว โดยข้อศอกงอ 90 องศา และผูกปลายแขนไว้กับราวขวาง (“ท่าแขวนปาเลสไตน์”)	แผลถลอก แผลฟกช้ำ แผลเป็นรอบข้อมือ ข้อไหล่เคลื่อน หรือเอ็นกล้ามเนื้อเสียหาย กล้ามเนื้อฉีก และ/หรือเนื้อเยื่อแขนด้านบนหรือตรงกล้ามเนื้ออกตาย กลุ่มอาการไตวายหรือไตล้มเหลวจากกล้ามเนื้อตาย
การแขวนเหยื่อโดยให้เข่างอกับราวตรงใต้ขาพับ โดยส่วนใหญ่ ข้อมือมักถูกมัดไว้กับข้อเท้าด้วย (“ท่านกแก้วเกาะราว” “Jack” “pau de arara”) (อาจทำให้เอ็นยึดเข้าฉีกขาด) ⁴²⁵	แผลถลอก แผลฟกช้ำ และ/หรือแผลฉีกขาด แผลเป็นบนด้านหน้าของท่อนแขนตอนปลายและด้านหลังของเข่า แผลถลอก แผลฟกช้ำบนข้อมือและ/หรือข้อเท้า

⁴²⁵ สังเกตว่ารูปแบบการแขวนที่หลากหลายซึ่งอาจกินเวลา 15 ถึง 20 นาทีจนถึงหลายชั่วโมงหรือหลายวัน

วิธีการทรมาน	สิ่งตรวจพบบนร่างกายและข้อสังเกตในการตรวจพบ
การบังคับให้จุ่มศีรษะในน้ำซึ่งมักเจือปนด้วยปัสสาวะ อุจจาระ สิ่งอาเจียน หรือสิ่งปฏิกูลอื่นๆ (“wet submarine” “pileta” “latina”)	อาการจมน้ำ/ใกล้จมน้ำ อุจจาระหรือเศษชิ้นในปาก คอหอย หลอดลม หลอดอาหารหรือปอด ในผู้รอดชีวิตอาจเกิดปอดบวม
รูปแบบการทรมานด้วยท่าอื่นๆ มากมาย การผูก หรือพันธนาการ เขี่ยในตำแหน่งบิดเบี้ยวเหยียด ดึงอย่างแรง หรือทำผิดธรรมชาติอื่นๆ	รอยแตกหัก การเคลื่อน การบาดเจ็บของเอ็นยึด เอ็นกล้ามเนื้อ เส้นประสาท และหลอดเลือด ทั้งที่เพิ่งเกิดขึ้นหรือเกิดมานานแล้ว
การทำให้ช่องท้องบาดเจ็บ ด้วยแรงกระแทกจากของไม่มีคมขณะนอนบนโต๊ะโดยไม่มีอะไรรองท่อนบนของร่างกาย (“โต๊ะผ่าตัด” “el quirófano”)	แผลฟกช้ำที่ช่องท้อง การบาดเจ็บที่หลัง การบาดเจ็บของอวัยวะภายในช่องท้อง รวมถึงการฉีกขาดของกล้ามเนื้อเยื่อช่องท้อง การตกเลือดในช่องท้อง
การตบหูข้างเดียวหรือสองข้างด้วยฝ่ามืออย่างแรง (“teléfono”)	แรงดันในช่องหูเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้เกิดแก้วหูฉีกขาด เมื่อเวลาผ่านไป จะเกิดแผลเป็น อาจมีการบาดเจ็บบนหูด้านนอก ใช้กล้องส่องตรวจหู
การเขียน	รอยจางหลายแห่ง หรือมีแผลเป็นขยายตามแนวขวางล้อมรอบด้วยรอยจางจะเป็นไปได้มากที่สุดที่จะเป็นผลจากการเขียน ยกเว้นผิวหนังอักเสบ

มักเกิดพร้อมกับรูปแบบการตีต่างๆ และสามารถส่งผลร้ายแรงตามมาได้

วิธีการทรมาน	สิ่งตรวจพบบนร่างกายและข้อสังเกตในการตรวจพบ
การดึงเล็บมือหรือเล็บเท้าให้หลุดออก	ถ้ากระทำอย่างเฉียบพลัน จะเกิดการฉีกขาดและฟกช้ำของเนื้อใต้เล็บและผิวหนังตรงกระดูกนิ้วมือ หรือการบาดเจ็บอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการพันหนาแน่น ต่อมาอาจเกิดเนื้อเยื่อโตเร็วเกินไปที่โคนเล็บซึ่งทำให้เกิดตุ่มเนื้อเยื่อผิวหนังอักเสบเรื้อรังที่เกี่ยวข้อง (lichen planus) อาจถูกวินิจฉัยสาเหตุต่างกันหลายประการ และมักมีรอยโรคผิวหนังอื่นๆ ด้วย โรคเชื้อราทำให้เล็บหนา เหลืองและเปราะหักง่าย
การเผาไหม้	บุหรี่ วัตถุร้อน ส่งผลให้เกิดรอยไหม้เฉียบพลัน (เมื่อเวลาผ่านไป จะทำให้เกิดแผลเป็นที่สืบล้อมด้วยเส้นรอบวงที่ขยายตัวในบริเวณแคบและมีสีเข้ม กระบวนการเผาไหม้ตามธรรมชาติจะไม่มีขอบเขตชัดเจน) เมื่อตัวสร้างเล็บถูกเผาไหม้เล็บที่ขึ้นใหม่จะเป็นริ้วบาง และบางครั้งแตกตามรอยยาว
การจี้ด้วยไฟฟ้า (ลวดต่อกับแหล่งกำเนิดไฟฟ้า เช่น “cattle prod”/“la picana”: อุปกรณ์ส่งไฟฟ้าที่ปลายสุดเป็นโลหะ)	ไฟฟ้าจี้ที่มือ เท้า นิ้วมือ นิ้วเท้า หู หัวนม ปาก ริมฝีปาก หรืออวัยวะเพศ เจลหรือน้ำมันมักถูกใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดรอยไหม้ซึ่งอาจตรวจพบได้ ลักษณะเป็นรอยไหม้ และขึ้นกับระยะเวลาของการบาดเจ็บ อาการโดยทันที ได้แก่ จุดแดง ตุ่มพอง อาการภายในสองสามสัปดาห์ ได้แก่ แผลเป็น วงกลมสีน้ำตาลแดงบนกล้ามเนื้อ ถ้าหลายเดือน ได้แก่ จุดเล็กสีขาว น้ำตาลแดง หรือน้ำตาล หรือค้ำ (picana)
ไม้เสียบโลหะเผาร้อนสอดเข้าทางทวารหนัก (“black slave”)	รอยไหม้รอบทวารหนักหรือปลายลำไส้ใหญ่
บาดแผลจากแรงกระแทกซ้ำๆ ที่ฝ่าเท้า (และบางครั้งที่มีมือหรือสะโพก) (“falanga”, “falaka” “bastinado”)	อาจถูกมองข้ามระหว่างการตรวจสอบภายนอกด้วยความเร่งรีบ แม้ปรากฏสัญญาณบ่งบอก แต่อาจเห็นเพียงการบวมโดยไม่ฟกช้ำมากกว่า กลุ่มอาการที่เกิดภายในเนื้อที่จำกัดของร่างกายอาจนำไปสู่กล้ามเนื้อตายบางส่วน (ปราศจากเชื้อโรค) หรืออันตรายที่เกิดกับหลอดเลือดตรงหัวแม่เท้าหรือแม่แต่ปลายเท้า อาจเกิดรอยแตกของกระดูกข้อมือและกระดูกฝ่าเท้า แผ่นกล้ามเนื้อยึดกระดูกและเอ็นยึดอาจฉีกขาด เมื่อเวลาผ่านไป อาจเกิดแผลเป็นผิดปกติบนผิวหนัง

วิธีการทรมาน	สิ่งตรวจพบบนร่างกายและข้อสังเกตในการตรวจพบ
การทรมานทางเพศ	โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ การบาดเจ็บที่เต้านม หรืออวัยวะสืบพันธุ์สัญญาณบ่งชี้ การสอดใส่เข้าทางช่องคลอด ทวารหนัก หรือปาก และการวินิจฉัยโรคแยก

จ. แนวทางโดยละเอียดในการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูก

1. บทนำ

274. แนวทางเหล่านี้ใช้อธิบายกระบวนการตามขั้นตอนในการวิเคราะห์ศพโครงกระดูก

2. โครงสร้างพื้นฐานสำหรับการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูก

275. การตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูกนี้จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับห้องปฏิบัติการ ห้องปฏิบัติการจะถูกสร้างขึ้นในแบบเดียวกับห้องเก็บศพ เนื่องจากเหตุผลทางด้านความปลอดภัย ลำดับการครอบครองรักษาวัตถุพยาน (chain of custody) และความปลอดภัยทางชีวภาพ ห้องปฏิบัติการนี้ควรใช้สำหรับการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูกเท่านั้นเนื่องจากปกติแล้วจะใช้เวลานานกว่าการชันสูตรพลิกศพ (บางครั้งอาจใช้เวลาหลายวันหรือหลายสัปดาห์) จนกว่าการตรวจวิเคราะห์จะเสร็จสิ้น รายการดังต่อไปนี้เป็นการกำหนดสิ่งพื้นฐานที่จำเป็น ทั้งนี้ อาจแตกต่างไปจากนี้ได้โดยขึ้นอยู่กับปริมาณของศพที่ทำการตรวจพิสูจน์ในห้วงเวลาเดียวกันพื้นที่เพียงพอที่จะตั้งโต๊ะ สำหรับการวิเคราะห์ซากไต่หะควรมีขนาดใหญ่พอที่จะวางซากโครงกระดูกตามหลักกายวิภาค

(ก) พื้นที่ที่เพียงพอสำหรับวางโต๊ะที่จะใช้วางโครงกระดูกในการตรวจวิเคราะห์ไต่หะเหล่านี้ ควรมีความใหญ่เพียงพอที่จะทำการเรียงกระดูกให้เป็นโครงตามตำแหน่งในหลักกายวิภาคได้

(ข) สภาพแสงที่ดี

(ค) การระบายอากาศที่ดี

- (ง) พื้นที่สำหรับเก็บศพโครงกระดูกและวัตถุพยานที่เกี่ยวข้อง (ศพโครงกระดูกไม่จำเป็นต้องใช้ระบบทำความเย็น)
- (จ) พื้นที่ชะล้างทำความสะอาด (ต้องมีระบบน้ำเข้าถึง)
- (ฉ) พื้นที่ถ่ายภาพ
- (ช) พื้นที่เก็บตัวอย่างในการส่งตรวจหาสารพันธุกรรม (จำเป็นต้องคำนึงถึงประเด็นเรื่องการปนเปื้อนข้าม [cross contamination] ที่อาจเกิดขึ้นได้)
- (ซ) มีเครื่องเอ็กซเรย์
- (ฌ) มีที่กรองระบายอากาศเพื่อจัดการกับกลิ่นและการแพร่กระจายโดยไม่ตั้งใจของสิ่งติดเชื้อ สปอร์ ฯ ลฯ
- (ญ) หากศพอยู่ในสภาพเน่ามาก ต้องมีห้องพิเศษในการสลายเนื้อเยื่อศพให้เหลือแต่กระดูกเพื่อใช้ในการตรวจวิเคราะห์

3. การเตรียมกระดูกเพื่อทำการตรวจพิสูจน์

276. การเก็บกู้กระดูกอย่างเหมาะสมต้องเน้นย้ำว่า มีความสำคัญสูงสุด หากมีความผิดพลาดในขั้นตอนการเก็บกระดูกจะทำให้การทำคดีที่ยู่ยากอยู่แล้วยุ่งยากมากขึ้นไปอีก และอาจทำให้ไม่สามารถทำข้อสรุปสำหรับประเด็นต่างๆ ในการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูกที่เชื่อถือได้และยืนยันได้

277. หลังจากได้รับศพที่ห้องปฏิบัติการและได้ทำทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับลำดับการครอบครองรักษาวัตถุพยานและการบันทึกข้อมูลแล้วนั้น นักนิติมานุษยวิทยาต้องตรวจสอบว่า

- (ก) กระดูกที่ได้รับมานั้นเป็นชิ้นส่วนของมนุษย์หรือไม่
- (ข) ศพนี้เป็นที่น่าสนใจในเชิงนิติเวช และไม่ได้เป็นโครงกระดูกโบราณจากยุคประวัติศาสตร์หรือยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือไม่
- (ค) กระดูกเหล่านี้ แสดงถึงจำนวนบุคคลอย่างน้อยกี่คน

278. ในกรณีที่กระดูกแตกหักเสียหายเป็นชิ้นเล็กมาก อาจจะเป็นการยากที่จะตอบได้ว่ากระดูกนั้นคือชิ้นส่วนของมนุษย์หรือไม่ ดังนั้น อาจใช้วิธีการทางมิถุวิทยา (histology) พันธุศาสตร์ หรือเคมีได้

279. ในบางกรณี ประเด็นการระบุว่าศพนี้เป็นศพทางนิติเวชหรือไม่ เป็นเรื่องสำคัญมาก เนื่องจากศพดังกล่าวอาจเป็นโครงกระดูกโบราณจากยุคประวัติศาสตร์หรือยุคก่อนประวัติศาสตร์ก็ได้ หากเป็นเช่นนั้นแล้ววิธีการฝังศพและสิ่งของอื่นๆ (เช่น เครื่องมือหิน) ที่พบพร้อมกับศพ และท่าทางของศพในหลุมฝังศพอาจเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยในการวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้ลักษณะเฉพาะอื่นบนกระดูก (เช่น รอยเกาะกล้ามเนื้อที่ชัดเจน) และฟัน (ฟันสึกอย่างมาก) อาจเป็นข้อบ่งชี้ว่าศพนั้นเป็นศพในยุคโบราณได้ แต่อย่างไรก็ตาม การตีความใดๆ ด้วยลักษณะดังกล่าวต้องทำด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากผู้คนในยุคปัจจุบันก็อาจมีลักษณะเฉพาะเหล่านั้นเช่นกันก็ได้ แต่ร่องรอยของการทำฟันสามารถใช้บ่งชี้ได้ว่าศพนั้นเป็นศพของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน

280. หากกระดูกถูกส่งมายังห้องปฏิบัติการแบบที่ผสมปนเปกันไปหมด จำเป็นต้องใช้วิธีที่เหมาะสมในการจำแนกกระดูกเพื่อที่จะหาจำนวนบุคคลอย่างต่ำ หรือ Minimum Number of Individuals (MNI) ว่ามีอยู่เท่าไร วิธีที่อาจใช้ได้มีดังนี้ คือ การจับคู่กระดูก การต่อกระดูก กระบวนการคัดออก เปรียบเทียบโดยการวัดกระดูก การเปลี่ยนแปลงสภาพหลังการตายของศพ และวิธีสุดท้ายคือการตรวจเปรียบเทียบสารพันธุกรรม

281. เมื่อทำการระบุได้แล้วว่าศพนั้นเป็นศพทางนิติเวช ควรเตรียมศพโครงกระดูกตามลำดับดังต่อไปนี้

- (ก) **จัดทำรายการ** พบกระดูกและฟันซี่ใดบ้าง สภาพของกระดูก แต่ละชิ้นและฟันแต่ละซี่ และมีมากกว่าหนึ่งบุคคลหรือไม่ (ระบุได้โดยการพบกระดูกชิ้นเดียวกัน ซ้ำกันเดียวกัน/ฟันซี่เดียวกัน)
- (ข) **การเอ็กซ์เรย์** กระดูกชิ้นใดที่แสดงลักษณะว่าอาจมีการแตกหักเสียหาย อย่างเช่น บาดแผลจากการถูกยิง จำเป็นต้องถูกเอ็กซ์เรย์เพื่อหาชิ้นส่วนโลหะที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สามารถใช้การทดสอบทางเคมีเพื่อระบุว่ามิตะกั่วหรือทองแดงหรือไม่ เช่น จากกระสุนปืน นอกจากนี้การเอ็กซ์เรย์เป็นประโยชน์ต่อการประเมินพยาธิสภาพของกระดูกอย่างมากอีกด้วย

- (ค) **การทำความสะอาด/การเก็บตัวอย่าง** หากสามารถทำได้ควรล้างกระดูกและฟันทุกชิ้นด้วยน้ำที่ไหลโดยไม่ใช้ผลิตภัณฑ์อื่นใดร่วม ควรใช้ตะแกรงหรือที่กรองเพื่อดักชิ้นส่วนใดๆ ที่อาจหลุดไปตามน้ำ ในกรณีที่กระดูกอยู่ในสภาพผูกอย่างหนัก การล้างด้วยน้ำอาจเป็นเป็นผลเสียได้นอกจากนี้ สามารถใช้แปรงขนอ่อนในการทำความสะอาดเช่น อาจใช้แปรงสีฟันปิดเศษดินออกจากกระดูก แต่ต้องเพิ่มความระวังเป็นอย่างมากสำหรับกระดูกที่เปราะบางมาก เช่น บริเวณช่วงปลายกระดูก (epiphysis) ของกระดูกยาว และบริเวณหน้าตัดของกระดูกบริเวณหัวเหน่า (pubic symphysis) ฟันซี่ใดที่ไม่ได้มีการยึดติดอยู่กับกระดูกเข้าฟันอย่างถาวรนั้นควรถูกแยกออกมาทำความสะอาดเพื่อป้องกันการสูญหาย ในกรณีที่ศพยังไม่หมดและยังมีเนื้อเยื่อติดอยู่บนพื้นผิวกระดูกเช่นนี้ ควรใช้วิธีที่ไม่ใช้สารเคมีในการสลายเนื้อเยื่อโดยอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวด กระบวนนี้ควรทำหลังจากที่นิติพยาธิแพทย์ได้ทำการประเมินและทำการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับศพอย่างเหมาะสมแล้ว และได้ทำการเก็บตัวอย่างส่งตรวจที่จำเป็นเสร็จเรียบร้อยแล้วเท่านั้น เมื่อทำความสะอาดกระดูก/สลายเนื้อเยื่อเสร็จแล้วควรตากกระดูกให้แห้ง ทางที่ดีควรเก็บให้ห่างจากแสงและไม่ใช้วิธีตากแดดให้แห้ง แต่อาจใช้พัดลมช่วยเพื่อให้กระดูกแห้งเร็วขึ้นได้
- (ง) **การเก็บตัวอย่าง** เหตุผลหลักสำหรับการเก็บตัวอย่างส่งตรวจเมื่อทำการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูกนั้นคือ การส่งตรวจหาสารพันธุกรรมที่อาจช่วยในการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล กระบวนการนี้จำเป็นต้องมีการประสานงานกันเนื่องจากวิธีในการเก็บตัวอย่างส่งตรวจอาจแตกต่างกันออกไปโดยขึ้นอยู่กับความต้องการของห้องปฏิบัติการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพของกระดูกและจำนวนบุคคลของกระดูกที่ตรวจพิสูจน์ นักนิติมานุษยวิทยาต้องตัดสินใจเกี่ยวกับจำนวนตัวอย่างที่จะเก็บเพื่อส่งตรวจ ซึ่งการตัดสินใจจะมีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น หากเป็นกรณีที่มีกระดูกของหลายบุคคลผสมกันมาในคดีเดียว จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่สูงขึ้นในการตรวจวิเคราะห์คดีที่ซับซ้อนเหล่านี้ ปกติแล้วฟันที่สมบูรณ์ 2-3 ซี่และกระดูกยาวในปริมาณที่เพียงพอ อย่างเช่น กระดูกต้นขา (femur) หรือกระดูกหน้าแข้ง (tibia) ก็เพียงพอแล้วสำหรับการเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจของโครงกระดูกของหนึ่งบุคคล (การเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจนี้ ควรเก็บก่อนที่ฟันและกระดูกจะถูกทำความสะอาดเพื่อป้องกันมิให้เกิดการปนเปื้อนใหม่)

- (จ) **การประกอบกระดูกให้คืนสภาพ** กระดูกที่มีร่องรอยบาดแผลที่เกิดขึ้นระหว่างหรือใกล้เคียงกับเวลาที่ตาย (peri-mortem trauma) หรือร่องรอยความเสียหายหลังจากการตาย (postmortem trauma) อาจจำเป็นต้องมีการประกอบกระดูกให้คืนสภาพใหม่อีกครั้ง ควรใช้กาวพิเศษที่สามารถทำให้แยกชิ้นส่วนกระดูกออกมาได้อีกหลังจากติดกาวไปแล้วโดยไม่ทำให้กระดูกเสียหายเพื่อกรณีที่มีการประกอบผิด

4. การตรวจวิเคราะห์เพื่อหาข้อมูลทางชีวภาพของโครงกระดูก

282. เมื่อทำการเตรียมกระดูกเสร็จเรียบร้อยแล้วนักนิติมานุษยวิทยา จะทำการวิเคราะห์หาข้อมูลทางชีวภาพของผู้ตาย ได้แก่ ทำการประเมินอายุ เพศ เชื้อชาติ และส่วนสูงโดยประมาณ

283. **อายุ** เป็นการประมาณการช่วงอายุ ไม่ใช่อายุที่แน่นอน ยิ่งบุคคลอายุมากขึ้น ช่วงอายุที่วิเคราะห์ได้ก็จะยิ่งกว้างขึ้นไป จากระยะทารก (fetal stage) ถึงอายุประมาณ 25 ปี กระดูกของมนุษย์กำลังอยู่ในช่วงที่มีพัฒนาการและเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีข้อบ่งชี้ หลายอย่างที่ถูกใช้ในการประเมิน ซึ่งรวมไปถึงการพัฒนาของฟัน ความยาวของกระดูกยาว และรูปร่างลักษณะรวมถึงการเชื่อมตัวของกระดูกส่วนปลาย (epiphysis) ในช่วงอายุต้นๆ ของการเจริญเติบโต ในช่วงหลังของการเจริญเติบโตนั้นสามารถใช้หน้าตัดของกระดูกบริเวณหัวเหน่า (pubic symphysis) และลักษณะของปลายด้านกระดูกหน้าอก (sternal end) ของกระดูกซี่โครงซี่ที่ 4 (4th rib) และเมื่อร่างกายหยุดการเจริญเติบโตก็จะเริ่มปรากฏการเสื่อมสภาพ โดยเฉพาะที่บริเวณข้อต่อ อย่างเช่นสัญญาณของโรคข้อเสื่อม (osteoarthritis) (เช่น กระดูกงอก [osteophytes])

284. **เพศ** สามารถเห็นความแตกต่างทางเพศบนกระดูกได้หลังจากเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ ดังนั้น ช่วงอายุก่อนหน้านั้นการวิเคราะห์เพศของผู้ตายอาจไม่น่าเชื่อถือ ในบุคคลที่อายุมากกว่านั้นมียูสองวิธีหลักในการวิเคราะห์เพศ

- (ก) ลักษณะในบริเวณเฉพาะของกระดูกเชิงกรานและกะโหลกศีรษะ และ
- (ข) การวัดกระดูก ซึ่งจะต้องทำการวัดหลายมิติของกระดูกรยางค์ และบริเวณหน้าตัดของข้อต่อ

ในกรณีที่กระดูกแตกหักเสียหายเป็นชิ้นเล็กมากหรือไม่พบกระดูกใดที่ใช้ในการประเมินเพศได้สามารถใช้การตรวจสารพันธุกรรม (amelogenin) เพื่อใช้ประเมินเพศได้ ซึ่งการประเมินเพศ (amelogenin) นี้ เป็นมาตรฐานในการตรวจหาสารพันธุกรรมในกระดูกอยู่แล้ว

285. **เชื้อชาติ** หมายถึงภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ และ/หรือชาติพันธุ์ดั้งเดิมของกลุ่มประชากร สามารถประเมินได้จากลักษณะเฉพาะบนกระดูก โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นลักษณะที่อยู่บนกะโหลกศีรษะ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ อาจพบ หรือไม่พบ หรือพบบ้าง ก็ได้ และในขณะเดียวกันสามารถทำการวัดกระดูกได้ในหลายตำแหน่ง ทั้งที่กะโหลกศีรษะและกระดูกส่วนอื่นของร่างกาย นอกจากนี้ มีซอฟต์แวร์ที่สามารถนำมาประมวลผลค่าจากการวัดเหล่านั้นเพื่อช่วยวิเคราะห์หาเชื้อชาติของโครงกระดูกได้เมื่อมีความเหมาะสม

286. **การประเมินส่วนสูง** การหาส่วนสูงของโครงกระดูก โดยประมาณนั้นปกติแล้วจะใช้หนึ่งในสองวิธีนี้

- (ก) การวัดความสูง/ความยาวของกระดูกที่เจาะจง (กะโหลกศีรษะ กระดูกสันหลัง กระดูกต้นขา (femur) กระดูกหน้าแข้ง (tibia) และกระดูกข้อเท้า (talus)) นำค่าที่ได้มาบวกกันและบวกค่าทดแทนเนื้อเยื่ออ่อนที่หายไป หรือ
- (ข) ทำการวัดกระดูกยาวที่สมบูรณ์หนึ่งชิ้น (เช่น กระดูกต้นขา (femur) กระดูกหน้าแข้ง (tibia) หรือกระดูกต้นแขน (humerus)) หรือสองชิ้น (ตามหลักการแล้วควรใช้กระดูกต้นขาและกระดูกหน้าแข้ง) และนำมาคำนวณโดยใช้สูตรการถดถอย (regression formula) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์
- (ค) สูตรการถดถอยสามารถใช้ได้กับกระดูกที่มีการแตกหักเสียหายอีกด้วย แต่ในทุกๆ ศพที่ทำการตรวจวิเคราะห์จำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับเพศและเชื้อชาติของศพนั้นๆ เพื่อเลือกสูตรคำนวณที่ถูกต้องมาใช้

5. การตรวจวิเคราะห์หัตถ์และการจัดทำรายงาน

287. หลังจากที่ทำกรวิเคราะห์ข้อมูลทางชีวภาพแล้วนี้ ให้ทำการตรวจวิเคราะห์ต่อตั้งขึ้นตอนต่อไปนี้

- (ก) ทำกรวิเคราะห์ข้อบ่งชี้ใดๆ เกี่ยวกับ **การบาดเจ็บที่เกิดขึ้นก่อนการเสียชีวิต (ante-mortem trauma)** พยาธิสภาพ หรือ ความหลากหลายทางกระดูกต่างๆ (ที่อาจเป็นอาการของโรคหรืออาจไม่เป็นก็ได้) ที่สามารถเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ของการตาย หรือข้อมูลเฉพาะที่อาจนำไปสู่การพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลได้
- (ข) การวิเคราะห์ร่องรอยที่อาจเป็น **การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนกระดูกหลังจากการเสียชีวิต (post-mortem changes)** เนื่องจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพหลังการตายของศพ (ดูย่อหน้า 289) ที่อาจส่งผลกระทบต่อศพหลังจากการเสียชีวิต เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องแยกการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ออกจากร่องรอยที่เกิดระหว่างหรือใกล้เคียงกับเวลาการเสียชีวิตให้ได้
- (ค) การวิเคราะห์ฟันเพื่อประเมินอายุของศพหรือเพื่อพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล (หากเป็นไปได้ขั้นตอนนี้ ควรทำโดยนิติทันตแพทย์)

288. **การประมาณช่วงเวลาตั้งแต่เสียชีวิต** เป็นเรื่องที่ยาก โดยเฉพาะในกรณีศพโครงกระดูก หากเป็นโครงกระดูกโบราณจากสมัยประวัติศาสตร์หรือสมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้นได้มีวิธีการกำหนดค่าอายุหลายวิธีที่สามารถนำมาใช้ได้ แต่สำหรับโครงกระดูกทางนิติเวชที่ครอบคลุมช่วงเวลาตาย ตั้งแต่ไม่กี่วันไปจนถึง 30-40 ปีนั้น ไม่มีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใดหรือการวิเคราะห์กระดูกและฟันใดๆ ที่ช่วยประมาณเวลาตายได้แน่ชัดว่าผู้ตายเสียชีวิตมาแล้วหนึ่งปี ห้าปี หรือสิบปีมาแล้ว อย่างไรก็ตามการมีการนำวิธีการกำหนดค่าอายุโดยใช้คาร์บอนกัมมันตรังสีมาประยุกต์ใช้ในบางบริบท ข้อมูลแวดล้อมและวัตถุอื่นที่พบร่วมกับศพ หรือบางครั้ง ภาพถ่ายดาวเทียมอาจช่วยทำให้ทราบว่าเหตุการณ์ (หรือการฝังศพ) เกิดขึ้นเมื่อไหร่

289. การศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพหลังการตายของศพ (Forensic taphonomy) เป็นสาขาวิชาที่ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพในรูปแบบต่างๆ ของร่างกายมนุษย์หลังจากที่เสียชีวิตไปแล้ว ในบางครั้ง อาจทำให้เข้าใจร่องรอยที่เกิดขึ้นหลังจากการเสียชีวิตที่สังเกตเห็นบนกระดูกได้ (เช่นร่องรอยที่เป็นการกระทำของสัตว์ที่มากัดแทะ การรบกวนของพืช) แต่โดยทั่วไปมักไม่ได้ช่วยให้ความแน่นอนใดในเรื่องของการประมาณเวลาตาย หากเป็นเช่นนั้น เทคนิคในวิธีกำหนดค่าอายุทางโบราณคดีโดยใช้สิ่งของที่พบร่วมกับศพมาช่วย อย่างเช่น เหริยณ หรือ ปลอกกระสุน อาจช่วยในการประเมินได้ดีกว่า

290. วิธีการที่ใช้ในการตรวจวิเคราะห์ศพโครงกระดูกจำเป็นต้องเป็นวิธีที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในวงการวิทยาศาสตร์ หากมีการใช้ข้อบ่งชี้ หรือฐานข้อมูลในการตรวจวิเคราะห์ที่ได้ที่มาจากเก็บข้อมูลในท้องถิ่น จำเป็นที่จะต้องได้รับการรับรอง โดยได้รับการตีพิมพ์ในสิ่งพิมพ์ที่มีการประเมินบทความ (peer-reviewed) อย่างน่าเชื่อถือเสียก่อน

291. การตรวจวิเคราะห์ทั้งหมดจำเป็นต้องได้รับการบันทึกข้อมูลอย่างเหมาะสมด้วยภาพถ่าย ภาพวาด บันทึก และแบบฟอร์มเฉพาะ การบันทึกข้อมูลของการเก็บตัวอย่างจากกระดูกจะต้องมีการจัดเก็บรักษาอย่างถูกต้อง ตัวอย่างที่เก็บไปจำเป็นต้องได้รับการระบุข้อมูลอย่างถูกต้องและต้องมีการเก็บบันทึกด้านความปลอดภัยของหลักฐาน และลำดับการครอบครองรักษาวัตถุพยาน หากจำเป็นต้องฝังศพก่อนที่จะทำการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลอย่างเป็นทางการ ขั้นตอนเหล่านั้นจำเป็นต้องได้รับการบันทึกอย่างเหมาะสมด้วย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวรวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ฝังศพที่แน่ชัด การฉลากข้อมูลลงบนโลงศพหรือหีบห่อที่บรรจุศพอย่างถูกต้อง และการบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกการครอบครองรักษาวัตถุพยานอย่างเหมาะสม

292. รายงานทางนิติมานุษยวิทยาแบบสมบูรณ์จำเป็นต้องระบุข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ตั้งแต่ข้อมูลการได้รับศพ กระบวนการตรวจวิเคราะห์หลังจากนั้น การเก็บตัวอย่างกระดูกและส่งมอบตัวอย่างนั้นให้ผู้อื่นต่อ และข้อสรุปรวมถึงข้อเสนอแนะทั้งหมด (ในบางกรณี อาจจำเป็นหรือควรจะเป็นแบบบันทึกหรือแผนผัง/รูปต่างๆ) รายงานฉบับนี้จำเป็นต้องนำไปรวมกับรายงานที่ถูกจัดทำขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ เพื่อรวบรวมเป็นรายงานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ก่อนจะนำส่งรายงานเหล่านี้ให้กับทางการต่อ

Commission Members

March 2020 (for an updated list, please visit www.icj.org/commission)

President:

Prof. Robert Goldman, United States

Vice-Presidents:

Prof. Carlos Ayala, Venezuela

Justice Radmila Dragicevic-Dicic, Serbia

Executive Committee:

Justice Sir Nicolas Bratza, UK

Dame Silvia Cartwright, New Zealand

(Chair) Ms Roberta Clarke, Barbados-Canada

Mr. Shawan Jabarin, Palestine

Ms Hina Jilani, Pakistan

Justice Sanji Monageng, Botswana

Mr Belisário dos Santos Júnior, Brazil

Other Commission Members:

Professor Kyong-Wahn Ahn, Republic of Korea

Justice Chinara Aidarbekova, Kyrgyzstan

Justice Adolfo Azcuna, Philippines

Ms Hadeel Abdel Aziz, Jordan

Mr Reed Brody, United States

Justice Azhar Cachalia, South Africa

Prof. Miguel Carbonell, Mexico

Justice Moses Chinhengo, Zimbabwe

Prof. Sarah Cleveland, United States

Justice Martine Comte, France

Mr Marzen Darwish, Syria

Mr Gamal Eid, Egypt

Mr Roberto Garretón, Chile

Ms Nahla Haidar El Addal, Lebanon

Prof. Michelo Hansungule, Zambia

Ms Gulnora Ishankanova, Uzbekistan

Ms Imrana Jalal, Fiji

Justice Kalthoum Kennou, Tunisia

Ms Jamesina Essie L. King, Sierra Leone

Prof. César Landa, Peru

Justice Ketil Lund, Norway

Justice Qinisile Mabuza, Swaziland

Justice José Antonio Martín Pallín, Spain

Prof. Juan Méndez, Argentina

Justice Charles Mkandawire, Malawi

Justice Yvonne Mokgoro, South Africa

Justice Tamara Morschakova, Russia

Justice Willly Mutunga, Kenya

Justice Egbert Myjer, Netherlands

Justice John Lawrence O'Meally, Australia

Ms Mikiko Otani, Japan

Justice Fatsah Ouguergouz, Algeria

Dr Jarna Petman, Finland

Prof. Mónica Pinto, Argentina

Prof. Victor Rodriguez Rescia, Costa Rica

Mr Alejandro Salinas Rivera, Chile

Mr Michael Sfard, Israel

Prof. Marco Sassoli, Italy-Switzerland

Justice Ajit Prakash Shah, India

Justice Kalyan Shrestha, Nepal

Ms Ambiga Sreenevasan, Malaysia

Justice Marwan Tashani, Libya

Mr Wilder Tayler, Uruguay

Justice Philippe Texier, France

Justice Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Uganda

Justice Stefan Trechsel, Switzerland

Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Colombia

ISBN 978-616-93600-2-5

**International
Commission
of Jurists**

P.O. Box 91
Rue des Bains 33
CH 1211 Geneva 8
Switzerland

www.icj.org